

אשרי האיש – פנינים והארות מכל

הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו' רבי יודן אומר: המזמור הזה משבח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

מדוע נסמך "במושבו לצים לא ישב" ל"כי אם בתורת ה' חפצו וגו'?"

לפי המשנה בבבא, על פי הבנת הרמב"ם וסיעתו: סמיכות זו מלמדת אותנו:

שנים שישבין ואין ביניהם דברי תורה – הרי זה מושב לצים. [מסכת אבות פ"ג מ"ב – על פי הרמב"ם וסיעתו שנלמד ממסכת זו.]^{*}

אבן ספיר (ר"י פנחס, משלי יד, ז):

סמיכות זו מלמדת אותנו:

היושב במושבו לצים גם כאשר יהיה חפצו בתורת ה', שיצטרך אל החכמה הניתנת פה אל פה, לא ימצא מי שילמד אותו.^{*}

בספר נחלת יוסף (ר"ז לפוביץ, רות, עמוד נב) מבאר:

סמיכות הפסוקים מלמדת אותנו:

"מושב לצים" הוא ההפך מ"תורת ה'", ומזה נלמד שגם "מושב לצים" פועל עם דרך ושיטה, שהם באים עם שיטות עמוקות אך ללא התאמה עם האמת.^{*}

בספר נחלת יוסף הנ"ל מבסס את דבריו על דברי מדרש שוחר טוב שהנחש הקדמוני היה "ליצן", שטען טעונום מושכלים אך שקריים. וכתב שאם כן גם היתאטאות ודומיהן היו כוללים "אידיאולוגיה", ופעלו עם דרך ושיטה. ומאידך, ההבנה הרוחנית יותר הינה להפך, שמהות הליצנות הוא פריקת כובד הראש, והפגם בו הוא גם עצם חוסר הרצינות.^{*}

ובהערת אגב:

הליצנות המכרת לגבי הנחש, ה"דמוגוגיה" – לפעול רע על ידי מיטב הדיבור, מתקשרת גם היא עם קלות הראש שמשיקע את כוחו ברובד החיצוני, של דיבור. דיבור שאינו נובע מניתוח חד כן ומעמיק של הנתונים, ואת זה הוא מחשיב. אינו מעמיק לחשוב עד מקום אמיתי ומחייב. לעומתו האדם המיושב בדעתו, דורש מעצמו שיהיו פיו ולבו שוים, שיותר ממה שזו דרישה מ"דיבורו" זו דרישה מ"חשיבתו", לברר לעצמו את הדבר במחשבתו (ראה ספר "מלות ההגיון" לרמב"ם).^{*}

בתחום זה קיימת תופעה מדהימה:

לפעמים מגיע הלץ לרמה שפלה כל כך, עד שמתקיים בו "וימינם ימין שקר" (תהלים קמד, ה; קמד, יא), שהשקר נעשה אצלו ה"ימין", עד שגם הוא עצמו ימיהר להתפתות לדוברי שקרים. לפעמים גם אם בסתר לכו יודע את האמת, יעדיף את התיק ששמע על פני האמת, וזאת אפילו אם ברור גם לו שהאמת היא ששלטבתו!

וכל זאת מכח הענין האמור, שהכלי הפעיל אצלו יותר הוא הכלי המנחה בשטחיות עד הרובד של 'שינות הלשון' ותו לא. לכן, גם כשמוע דבר-מה מפי-זולתו – הריהו מכריע את אמיתותו לפי כלי זה. זאת, גם כאשר חש הוא בסתר לב שפיו רובד עמוק יותר אין זו האמת. וכך החוש מעיד.

הוא שדוד המלך מאלפנו בינה: "עם עקש תתפגל" (תהלים יח, כז), עם עקום-מח תנהג בעקומיות, וכך תסותר אתו מצוין.

הבה נבחר בדרך אמת מול עצמנו.

באהלה של תורה / הרב יהודה

אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת

מיר ירושלים

"אנכי ה' אלוקיך" נאמר בלשון יחיד –

וסביב זה נסוב הויכוח בין קורח ועדתו

למשה רבנו

כי כל העדה כלם קדשים וכתובים ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה' (טז, ג)

טענת קרח "אין תורה מן השמים"

[א] ידועים דברי חז"ל (במד"ד יח, ג) שקרח הקניט את משה בטענה: מה הדין של טלית שכולה תכלת לגבי תכלת? ומה דין בית מלא ספרים לגבי מזוזה? וענה משה שיש בזה חיוב וטען כנגדו קורח: טלית שכולה תכלת אין פוטרת עצמה, ארבע חוטיין פוטרת אותה?! כל התורה כולה רע"ה פרשיות אינה פוטרת את הבית, פרשה אחת שבמזוזה פוטרת את הבית?! אמר לו קרח: "דברים אלו לא נצטוו עליהן ומלבך אתה בודאן".

ובירושלמי (סנהדרין י, א) מובא שבאותו שעה אמר קרח: "אין תורה מן השמים, ולא משה נביא, ולא אהרן כהן גדול".

ומבאר שפירושו של קרח היתה שאין תורה מן השמים! ומעתה עלינו לבאר מה שפירש רש"י (טז, ג) עה"פ "כולם קדושים" – שקורח טען: "כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה", "ומדוע תתנשאו" – אם לקחת אתה מלכות לא היה לך לברר לאחריך כהונה, לא אתם לברכם שמעתם בסיני "אנכי ה' אלהיך" (שמות כ, ב), כל העדה שמעו".

הנהנה מאחר שכאמור קורח בא לכפור ב"תורה מן השמים", מהו שאמר שכולם שמעו בסיני "אנכי ה' אלוקיך"?

קורח שאל צריך אמצעי

[ב] ובאר בזה מו"ר הגאון הגר"כ שליט"א (מזמור לדוד ח"ב מאמר יז), דהנה המהר"ל בגור אריה מבאר את משנתו של קורח שטענתו היתה: "שהם פטורים מאותו המלמד להם תורה, כי אינם צריכים שום אמצעי, שכולם חכמים ושמעו מפי הגבורה "אנכי" ומה צריך לאמצעי".

ומבאר מדברי המהר"ל, שודאי הוודו קורח ועדתו שתורה מן השמים, אבל זה רק בזה שמעו בעצמם "אנכי" ו"לא יהיה", ועיקר מה שכפרו הוא במה שנמסר למשה – שבאו לכפור שאינם צריכים מלמד ואמצעי כמשה רבן של ישראל – וכפי שנאמר (דברים ה, ה) "אנכי עמד בין ה' וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את דבר ה'", וזהו שטענו "כי כל העדה סולם קדושים".

"תורה צוה לנו משה" – כנגד תרי"א מצות

ויש להוסיף בזה, דהנה בגמ' במסכת (כג, ב) אמרו: "דרש רבי שמלאי, שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים וחמשים לאוין כמנין ימות החמה ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם. אמר רב המנונא, מאי קרא? "תורה צוה לנו משה מרשה" תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי, "אנכי" ו"לא יהיה לך" מפי הגבורה שמענום".

הרי שכל ישראל שמעו את ב' הדברות הראשונות מפי הגבורה, ואת השאר שמעו ממשו רבינו – ועל זה נאמר "תורה צוה לנו משה", ד"תורה" קאי על תרי"א המצות (חוץ מב' הדברות ששמעו מפי הקב"ה בעצמו). וזהו שבאו קורח ועתה לכפור ב"תורה מן השמים" – דהיינו בתרי"א מצות שקיבלנו מידי משה. ומגמתם היה כאמור לכפור במסירת התורה של משה.

ויתכן להוסיף בזה במשנתם הקלוקלת של קורח ועדתו, דהנה כותב הגר"א (ש"ה ש, א, ב; אד"א נבכים כט, כה) ששני הדברות הראשונות הם כלל כל התורה, ויתכן שטענו קורח שדי להם בב' הדברות ששמעו מהקב"ה – שבזה נכלל כל התורה כולה, ואינם צריכים לשאר הדברות, ויכולים להגיע לבד להבנת לבם בכל התורה, ואין צורך לאמצעי בכל זה. וכפשוטו שאמר התורה אינה מן השמים.

"אנכי ה' אלוקיך" – לשון יחיד

[ג] והנה בזה ביארנו היטב מה שאמרו "כולם קדושים" ופירש רש"י שטענו "כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה". עתה נמשיך לבאר גם מה שפירש רש"י שטענו: "לא אתם לברכם שמעתם בסיני "אנכי ה' אלהיך" כל העדה שמעו".

דהנה יש מדרש פליאה ברש"י בפרשת יתרו (שמות כ, ב) שכותב עה"פ "אנכי ה' אלוקיך": "ולמה אמר לשון יחיד "אלהיך"? ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה

העגל, וזהו שאמר (שמות לב, יא) "למה ה' יחרה אפך בעמך", לא להם צוית, "לא יהיה לכם אלהים אחרים", אלא לי לבדי".

ומבאר מדברי רש"י, שהיה למשה רבנו זכות סניגוריא על עם ישראל – שרק לו לבד בא הציווי של "אנכי ה' אלוקיך".

ופשטות הדברים תמונים, וכי יעלה על הדעת שבאמת לא נצטוו ישראל על האמונה בה' יתברך – שרק הוא האלוקים ואין אחר מבלעדיו?!

ועמד בזה המהר"ל שם בגור אריה: "יש לתמוה בזה מה מועיל סניגוריא זאת, פשיטא אם הוי ישראל טועים בזה, שהיו סבורים "אנכי ה' אלהיך" דחיק למשה נאמר ולא לישראל, הנה זה סניגוריא, אבל עכשיו כי ישראל לא היו טועים בלשון זה, ולפי האמת גם כן לא נאמר לשון יחיד בשביל שהיה מצוה למשה, דהא לא משה נצטווה, ולפיכך מאי סניגוריא".

ומבאר המהר"ל דבר נפלא: "אבל כך פירשו, כי המצוות

אינם לישראל מצד שהם פרטיים, שהרי לכלל ישראל ניתנה התורה, וזה תראה כי המצוה אינה לישראל רק בזה הזוה. והנה כאשר כלל ישראל הם פרטיים - כל אחד ואחד בפני עצמו, אף על גב שכאשר יתחברו ביחד יש בהם כלל, מכל מקום **המצוות כל אחד ואחד בפני עצמו, אין זה כלל**

גמור, כי אם במשה, שנחשב משה לששים רבוא, כאשר נתבאר בתחילת הפרשה, ולפיכך אמר כי המצוה היא בראשונה למשה בעבור שהוא שקול כנגד כל ישראל. ולא

שהיה פירוש "אלהיך" קאי על משה, אלא פירוש שהמצוה הוא לישראל מצד הכלל שהם עם ישראל, ולפיכך נאמר בלשון יחיד "אלהיך אשר הוצאתיך". לכן אמר משה "למה יחרה אפך בעמך", כלומר עיקר התחלת המצוה הוא למשה

כמו שאמרת, כי שקול משה כנגד כל ישראל (רש"י) לעיל יח, א, כי הוא שקול נגד ששים רבוא. אבל ישראל הם פרטיים כל אחד ואחד, אין זה כלל גמור כמו שהוא במשה, ומאחר שהם

עברו, ולא אני, אם כן עיקר הדבר קיים, ו"למה יחרה אפך בעמך". ופירוש זה עיקר כאשר תבין המצוות שבאו לישראל, ותבין עם זה מדרגת משה עליו השלום. ותדע, כי משה ראשון לתורה ולמצוות, ולכן היה קבלתו ראשונה לתורה

ולמצוות מפי הגבורה, והורשה לישראל אחר כך".

הרי מבואר לן מדברי המהר"ל דבר נשגב, שהמאחד של כל ישראל הוא משה רבנו ע"ה, כי בלא משה רבנו כל אחד מישראל הם בבחינת פרטים, והאופן היחיד שיש להם בחינת "כלל" הוא רק על ידי משה רבנו שהוא שקול כנגד כל ישראל ומאחדם.

וממילא גם בענין קבלת התורה, הרי שורש קבלת התורה של כלל ישראל, הוא ע"י משה רבנו שהוא המאחד את כל הכלל סולו. ולכן נאמרו הדברות בלשון יחיד למשה – כי רק דרך משה מקבלים ישראל את התורה. וזה היה לימוד הזכות של משה – דמכיון שהוא לא עבר לא נחשב שכולם עבדו עבירה זו.

משה כלל ד'יהודאי

² והנה בדברי המהר"ל מבואר שהעורך משה לקבל את התורה – כדי שיהיה הדבר ניתן בבחינת "כלל", ולא לכל אחד בבחינת "פרטים". אולם מצד דברי מוה"ר"ח מוואלין (רוח חיים ריש פרק א) טענו נוסף לזה, והוא מצד שלא היו ישראל ראויים כל אחד בבחינת פרט לקבל את התורה, ואילו דבריו: "הנה משה היה כלל משישים רבוא נשמות ישראל והוא היה שורשן, וזה אמרו (במדבר יא, כא) "שש מאות אלף רגלי העם אשר אני בקרב" רוצה לומר, בקרב כל אחד ואחד מהם, כי משמת כל אחד היה חלק ממשו, וע"ז אמרו רז"ל במדרש (שה"ש רבה סוף פ"א) שאשה אחת ילדה ששים רבוא בכרס אחת והיא יוכבד ס'. ולכן ניתנה למשה דוקא כמזכיר עליו כי היה דבוק סולו באין מדברת מתוך גרונו כאלו הנוטע שענפיו מחדקים בשרשו וכולו אחד, כך עיקרו למעלה באין סוף ברוך הוא וממנו משתלשלו כל הענפים ס'. ולכן היה משה יכול לקבל את התורה ששים רבוא אותיות. וכל אות נגד אחד מישראל, והוא היה כלול מכולם. ואם כי גם יעקב זכה לנשמה המכרת לעיל לא היה ששים רבוא כמו במשה. ולכן זכה משה דוקא".

ומבואר מדבריו – שרק משה רבנו שהיה דבוק סולו בהאין סוף ב"ה בבחינת "פה לא פה אדבר ב" ושיניה מדברת מתוך גרונו, היה יכול לקבל את התורה, ועל ידו נמסרה התורה לישראל, והינם משום שמשו רבנו היה כלול מכל נשמות ישראל, וע"ז היה יכול לקבל את התורה בשביל כל נשמות ישראל. וכדבריו כותב הש"ה" (עשרה מאמחות ב, מ): "יש לי קצת דמיון ראייה, שהרי במשה רבינו ע"ה שהוא שש, נכדש בתקונים (שם דף ק"ע"ב), ועליו נאמר (בראשית ה, ג) 'וילד בדמותו כאלמו', שהיה כלול משישים רבוא כאביו, כי הוא הבן הנמשך מהאב, ולכן הוציא ממצרים ששים רבוא, ועליו נאמר (מכילתא בשלח מסכתא דשירה, ט) אשה אחת ילדה ששים רבוא בכרס אחד, ועל זה רמזו (שם שם, א) שקול משה כנגד כל ישראל (תקוני זוהר, יקוין ס"ט, דף ק"ב ע"א). ועל זה אמר (במדבר יא, כא) **שש מאות אלף רגלי העם אשר אני בקרב**, כי עמו נמשך הוי, **ממנו יצאו**, ובו היו כלולים, ולכן כולם ינקו ממנו תורה. ועל זה רמזו (שם שם, ב) 'האני הריתי את כל העם הזה אם אני ילדתיהו', [הגם שהם כלולים בו, עם כל זה אין אני מהם ס'"]

^{*} הרחבת דברים בעוסקנו בפסוק "במושבו לצים לא ישב".

ובזה זכינו להבין את עומק כונת חז"ל שאמרו (זוהר שמות קצא, ב) עה"פ (אסתר ט, כג) שנאמר "וקבלו היהודים" (בלשון יחיד): "וקבלו היהודים" מבני ליה, מאי "וקבלו"? אלא דא משה דאיהו היהודים (שנקרא בלשון רבים יהודים, כי כללא דיהודאי (לפי שהיה כלל כל ישראל) – כי באמת מסירת התורה עברה דרכו והוא זה שקיבל את התורה עבור כל ישראל.

ומקורו במדרש (שה"ש רבה פ"א) שאמרו: רבי היה יושב ודורש ונתמנע הציבור, בקש לעורר. אמר, ילדה אשה אחת במצרים ששים רבוא בכרס אחת. והיה שם תלמיד אחד ורבי ישמעאל ברבי יוסי שמו אמר ליה מאן הוה ק? אמר ליה, זו יוכבד שילדה את משה ששקול כנגד ששים רבוא של ישראל.

המן שמח שמחה גדולה שגפול הפור בירח שמת משה
[ד] ודבר זה יש להעמיק מתוך מה שאמרו חז"ל על המן הרשע (מגילה יג, ב): "כיון שגפול פור בחדש אדר, שמח (המן) שמחה גדולה. אמר, נפל לי פור בירח שמת בו משה. ולא היה יודע, שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד".

ומדוקדק בדברי הגמ' ש"לא היה יודע" – והיינו שהיה לו חיסרון ידיעה, אבל בעצם הדבר שמח במה שגפול לו פור בחדש שמת בו משה מבואר שזה סיבה נכונה לשמח שמחה גדולה.

והדבר טעון ביאור רב [א] מהו השמחה בזה שמת משה, הרי סוף כל האדם למות. ובדאי מתחילת בראיתו של משה היה מתוכנן שימות, ומדוע מציון כן רק אצל משה רבנו ולא אצל אחר האבות הקדושים. [ב] עוד צ"ב, אם באמת מיתתו של משה הוא סיבה לשמח גדולה, מה מועיל מה שגפול בו משה, הרי מיתתו היתה אחר לידתו.

משה מן התורה מנין

וביאור הדברים ע"פ מה שאמרו בגמ' בחולין (קלט, ב) ששאלו פפואי את רב מנחם, משה מן התורה מנין? ופרש"י "מנין למשה רמז קודם שבא שסופו לבוא". וענה להם רב מתנה שנאמר (בראשית ו, ג) "בשגם הוא בשר". ופרש"י "בשגם" הוא בגימטריא כמו "משה" ושם נאמר "היו ימי משה ועשרים שנה", וכן היו ימי משה. וסיים רש"י ז"ל "כלומר עתיד לבוא בשגם משה מן המלדים וכן ימינו". וצ"ב מהו הענין למצוא רמז בתורה על משה רבנו קודם שבא שסופו לבוא.

וביאר בזאת הגרמ"ש זצ"ל ע"פ חז"ל (סנהדרין צ, א) שהאומר אין תחיית המתים (מן התורה) אין לו חלק לעולם הבא. וברמב"ם (פ"ג מהל' תשובה ה"א) שמעם שהכונה שאומר שאין תחיית המתים עתידה להיות כלל. אמנם רש"י שם פירש דהכונה שספר שא"ז רמז בתורה – וזה הכונה "מן התורה".¹ ואלפילו יהא מודה ומאמין שיחיו המתים, אלא ללא רמיזא באורייתא כופר הוא, הואיל ועוקר שיש תחיית המתים מן התורה – מה לנו ולאמונתו, וכי מהיך הוא וידע שכן הוא הילכך כופר גמור הוא.

ומביאר שישנם דברים שמוכרחים שהיו כתובים בתורה, ולא סגי שהאדם יגיע לזה מתוך אמונה שלו. והיינו כל דבר שמוכרח בעצם בבריאה שיתוהוה הוא מוזכר בתורה.² ולפיכך האדם שלא מאמין שתחיית המתים כתוב בתורה – והיינו שטוען שזה לא מוכרח בעצם, גם אם מאמין בדבר מה לנו ולאמונתו כי צריך שיחשב כדבר מוכרח ולא כדבר שיש בזה מקום לדיון שזקוק השתכונות, ולא שוה מה שמגיע האדם למסקנא זו כי כל זמן שזה לא מוכרח בעצם הרי בעתיד מנסקא זו יוכלה להתגבר אצלו. ולפיכך הוא ספר מאחר שהוא טוען שבעצם זה לא מוכרח בבריאה.

וזהו מה ששאלו פפואי את רב מתנה מנין למשה "מן התורה". כי גם משה רבנו הוא מוכרח בעצם בבריאה, וכפי שביארנו לעיל שרק משה ראו להיות מקבל ומוסר התורה.

¹ וכבר עמד בזה בהל' מצפ"א שם. ויעו"ש ברש"י שפירש דכדי הלידה שתכפר על המיתה, וכוונתו צ"ב.

² ו"ה גירסת רש"י לפיכך. וראה בבאר שבע שהארץ להוכיח שודאי תלמיד טועה הוא שכתב כן. אמנם נמצא כן מפורש ביד רמה שם שתחילה כתב גבוהה הפשוטה שסופו לגמור, והביא דרש"י מפרש שסופו רק בזה שהוא לא מוזכר בתורה, והוסיף דלפי גירסת אר"י ש"מ התורה" ע"ש. וע"ע בספר העיקרים (א, י) שגרס "מן התורה" אך ביאר לה באופ"א מדברי רש"י.

³ מע"ז כתב הגר"א (שה"ש א, ג) שהאומות אין לומדין תורה שבע"פ כי תורה שבע"פ היא ביחוד ישראל לבדן לעומת בתורה שבכתב מחמת שהיא גבוהה ונללית בזה גם שאר האומות (ועפ"י ביאר מה שלא מוזכר בתורה ש"ה הוא יום דין מאחר שאין לעולם שייכות בו ואכ"מ). ומבואר שכל דבר שמוזכר מפורש בתורה המה דברים בחריגים שבהם ישנו כללים. וע"ע משנת ר"א (ח"ב עמ' ט).

ועל כן שאלוהו כיון שמשוה הוא מוכרח בבריאה, א"כ ודאי שהוא מרומז בתורה עוד קודם שבא שסופו לבוא. ועפ"ז מובן ששמח המן שמחה גדולה שגפול לו הפור בחדש שמת בו משה. דכיון שמשוה הוא מוכרח בבריאה א"כ מצד הסבירה מיתתו אמורה לגרום חושך ושמה בעולם. ומיתתו של משה אינה דומה למיתתם של האבות, הצדיקים, מלכים, מנהיגים, כי משה הוא מוכרח בבריאה.

"ביום מת ובו ביום מולד"
אך היה לו טעות להמן שלא ידע שבו ביום גם מולד. והמכוון למה שאמרו חז"ל (ר"ה יא, א; סנהדרין לח, א) שהקב"ה ממלא את שנותיהן של צדיקים מיום ליום. וילפי לה ממה שאמר משה רבנו (דברים לא, ב) "ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבא". שאין ת"ל היום, מה ת"ל היום? מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש כו'.

ולכן כיון שמת "בו ביום שמולד" הרי זה היום סימן טוב. ובביאור המעלה של הלידה והמיתה בו ביום, מבאר מרן הגרמ"ק שליט"א (טעמא דקרא פר' וילך; ו"כ בספר אפריון פר' זכור; לבעל קצש"ע) ע"פ מה שאמרו בירושלמי (ר"ה פ"ג ה"ח) שעמלק כושפן לידתו ע"ל. ו"כ בהל' מצפ"א (בסוגיא מעמיד בני אדם ביום גיטיא שלו (יום הולדתו) לומר לא במהרה אדם מפל ביום גיטיא שלו.

והיינו שבוים לידתו של אדם בריא ותקין מזליה, לכן קשה שימות באותו יום. וזה רק בסתם בני אדם שהמיתה עונש להם, אבל בצדיקים גמורים אדרבה המיתה טובה להם שהולכין מיד לן ע"ד, א"כ אדרבה משום דביום לידתו בריא מזלו לכן נפטרו ביום לידתו ע"ל. ו"כ בהל' מצפ"א (בסוגיא דמגילה שם) לבאר דלכן הלידה בו ביום הוא גילוי על המיתה שבא אח"כ שאין כאן טעם לשמוח.

דהיינו שאם מת באותו יום – הרי זה מוכיח שהגיע לשלימות שלו, ומעיקרא בא לעולם לתקופה זו, והשלים את תפקידו בעולם. וגם כך משה רבנו שמת באותו היום שנולד – הרי זה מעיד עליו שסיים את תפקידו בעולם, והגם שהיה מוכרח בהכרח, אבל מאן ואילך התורה לימטר מכוון בכל דור ודור גם מבלעדי כאן בעולם הזה.

וכן מדקדק בדברי הגצ"ש בחולין שאמרו שנאמר "בשגם הוא בשר". ופרש"י "ד"בשגם" הוא בגימטריא כמו "משה". ושם נאמר "היו ימי משה ועשרים שנה", וכך היו ימי משה. וסיים רש"י ז"ל "כלומר עתיד לבוא בשגם משה מן הנולדים וכן ימינו" – דהיינו שמעיקרא נרמז בתורה שיהיה כאן מאה ועשרים שנה ותו לא.

כפרו בעשרה רבנו שהוא בהכרח האמצעי

[ה] ע"פ האמור נשוב לבאר שבמה שכפר קורח ש"אין תורה מן השמים", שקורח ועדתו כפרו בכל האמור, ולשיתם הקולקלות לא היה הכרח למסירת התורה דרך משה. ונמצא שבמה שכפר קורח במשה רבנו ממילא כפר בכל התורה שקיבל משה מסיני – כי אם אין משה רבן של ישראל, אין לישראל תורה מן השמים.

ובזה מובן מה שטען קורח "כי כל העדה כולם קדושים" ופירש רש"י שכולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה – דהיינו שלא בא לכפור בל' הדברות הראשונות ששמעו מפי הגבורה, ואדרבה טענתם היתה שאינם צריכים לאמצעי, ומתוך ב' הדברות הללו יסלים להבין את כל התורה סלה.

ומתבאר היטב גם מה שפירש רש"י שטענו "לא אתם לבדכם שמעתם מסיני אנכי ה' אלוקיך" – והמכוון בזה שבאו לכפור בזה ששמעו מפי הגבורה, ולשיתם הקולקלות לעיל (בשם המהר"ל) שזה בא להורות שמשוה רבנו הוא הכלל שדרס קיבלנו בהכרח את התורה, ולטענתם התורה ניתנה לכל אחד ואחד בלא אמצעי!

ו[ה] והראיני יידי הרב אברהם הבר שליט"א דבר נפלא שכותבים המהר"ל דיוסין וחונות התורה, דהנה התורה כותבת (בראשית א, א): "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר ה' ירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל לכן ויצאת יד' זקב", ופירש רש"י שבא לרמז להם ולהוכיחם על "בערבה" – בעל פה. "מול סוף" – על שאמרו "המבלי אין קברים במצרים כו'". "בין פארן ובין תפל ולבן" – שאמרו "ונפשונו קצה בלחם הקולקול" ועל המרגלים. "והצחחות" – מחלוקתו של קרח. "ודי זקב" – מעשה העגל.

ו"ב מדוע חטא העגל מופיע בסוף אחרי חטא קורח בעוד וצדבר האיתי הוא קדם לו הרבה.

וכ"ה הסדר במקראות בתהלים (קו) שנאמר "וְיִקְרָא לְמִשְׁחָה בְּמִחְנֵה לְאֶהָרָן קֹדֶשׁ ה' תִּפְתַּח אֶרְצָךְ וּתְגַלֵּעַ דָּתְךָ וּתְכַסֵּה עַל עַיִן מִשְׁחָה שְׂחָבָה לְהִלֵּךְ אֹתוֹ ט."

עַד תִּבְרָךְ כו', ואח"כ נאמר "וַעֲשֵׂה עִגְלָה בְּחָרֵב וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְמִסְכָּה וַיִּמְרוּ אֶת כְּבוֹדֵם בְּתִבְנֵית שׁוֹר אֶכְל עֵשֶׂב". ומבאר,ם, שהיה לו למשה סגוריא על מעשה העגל במה שנאמר "אנכי ה' אלוקיך" בלשון יחיד, האומנם קורח ועדתו אמרו שכל אחד ואחד שמע מפי הגבורה בסיני "אנכי ה' אלוקיך" – דהיינו שלשיתם לכל אחד ואחד נאמר בשוב בלשון יחיד, ולא רק למשה. וממילא מכח זה נפלה לו למשה הסגוריא על מעשה העגל ונתעורר מכח זה חטא העגל!

לתגובות: 5322906@GMAIL.COM

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים "איזהו חכם הלומד מכל אדם" – אבות פרק ד' משנה א'

אבות (פ"ד מ"א) בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר "מכל למדתי השכלתי" (תהלים קיט טז), איזהו גבור הכובש את יצרו וכו', איזהו עשיר השמח בחלקו וכו', איזהו מוכבד המכבד את הרביות וכו', ע"כ.

ברע"ב (שם) איזהו חכם הכי קאמר, איזהו חכם שראוי שיתהלל בחכמתו וכו'. וכן איזהו גבור, שראוי שיתהלל בגבורתו וכו', איזהו עשיר הראוי לו להתהלל בעשרו וכו', ע"כ.

א-
ובתוס' י"ט (שם) ד"ה איזהו חכם, פירש הר"ב שראוי להתהלל בחכמתו. ויש להקשות ממה שאמר ירמיה "אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל גבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי" (שם ט כב). ונראה לי וכו', ע"כ.

במהרש"א ח"א (דה טז ב) בד"ה ט"ז מהו כו' גבור או חלש חכם כו' ואלו צדיק או כו'. והוא פירוש הכתוב "אל יתהלל חכם" וגו'. **ר"ל כי ההכרח לא ישוב ולא יגונה** וע"כ אלו השלשה חכמים גבור ועשיר שהם בהכרח הגזרה מעת יצירתו לא ישוב ויהולל בהם, **כ"א בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע וגו' שהוא דבר התלוי בבחירתו** וק"ל, ע"כ. והוא עפ"י דברי התוס' במגילה (כה א) בד"ה הכל בידי שמים יעו"ש. ובספר שושנים לדוד (הו"ד בליקוטים שם) תי"ט ד"ה איזהו וכו' יש להקשות ומולי, לעדן' דהרע"ב ר"ל שראוי להתהלל מפי אחרים וק"ל. ע"כ.

ולפי מה שכתב במהרש"א ח"א כי ההכרח לא ישוב ולא יגונה, לכאורה הוא כולל גם שלא ישבחוהו אחרים, וצ"ע.

ב-
במהרש"א ח"א (דה טז ב) בד"ה ג' דרך ארץ איך יתנהג אדם במדותיו, ואלו הג' דברים נדקט הכא אמרינן בפ' כל היד שהם תחת הגזירה שאלמך הממונה על ההריון אומר טפה זו מה תהא עליה חכם או טפש עשיר או עני, ואמרינן נמי בעלמא ח"י בני מזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא, **אבל אמרו הכא מה יעשה אדם ויחכם לשנות הגזירה שנגזרה עליו להיות טפש ואמר שירבה בישיבה כו' כי בהשתדלות ועסק גדול ע"י סיוע דשמיא בתפלה ובזכויות אפשר לשנות הגזירה דהא בלא הא לא סגיא,** וכן הוא הענין בעשר ובבנים שאפשר לשנות הגזירה בהשתדלות עם סיועא דשמיא דמסיק, ע"ל.

ולפי מה שנתבאר בדבריו דמה יעשה אדם ויחכם לשנות הגזירה שנגזרה עליו להיות טפש ואמר שירבה בישיבה כו' כי בהשתדלות ועסק גדול ע"י סיוע דשמיא בתפלה ובזכויות אפשר לשנות הגזירה.

א"כ אינו נכלל במה שכתב במהרש"א שם לעיל (טז ב) כי ההכרח לא ישוב ולא יגונה, ובה שייך שפיר שיתהלל המתהלל, משום דהוא דבר התלוי בבחירתו. ויש לפרש גם משנתנו על דרך זה שנעשה חכם ע"י השתדלות שלמד מכל אדם, ואתי שפיר מש"כ הרע"ב שראוי שיתהלל בחכמתו.

ג-
והנה מה שכתב איזו חכם הלומד מכל אדם, ע"י במרכת המשנה לר"י אלאשקר (שם) שכתב, מה ענין אמרו איזהו חכם הלומד מכל אדם, שבלי ספק שמי שצריך ללמוד לא יקרא חכם כי אם תלמיד, וכו' ע"כ.

¹ ע"י מה שהובא להלן אות ט.

ובדרך חיים (שם) איזהו חכם וכו', יש לשאול בזה שאמר איזהו חכם הלומד מכל אדם למה לא יהיה חכם מי שידוע תורה הרבה. וכו' עכ"ל.

ד-

גם יש לבאר בביאור דברי התנא במה שאמר 'איזהו חכם' וכו', כוונתו אימתי נחשב שקנה מעלת החכמה בעצמותו עד שנתאר אותו בשם חכם.

היינו באופן שהגיע למעלה של הלומד מכל אדם, והיינו שבכל שמועה ששומע אף שידוע לו כבר שמועה זו, מכל מקום כששומע הדברים מחברו דהיינו מכל אדם 'פי' אף שאדם זה לא הגיע למעלת חכם]. מ"מ ע"י מעלת חכמתו תמיד יש לו תוספת הבנה בשמועה זו על השמועה ששמע כבר.

וזה כוונת התנא במה שאמר 'הלמד' [כפי הגירסא בשנויי נוסחאות שם שגורס: הלמד]. פי' שחכמתו היא שמלמדת אותו להתבונן במה שנתחדש בשמועה זו, שאף שאין כוונת המשיע לחדש חידוש זה, מ"מ ע"י מעלת החכמה שבו ישמע חידושים בדברי כל אדם.

וכמו כן יש לפרש במעלת הגבורה העושר והכבוד דהיינו שהגיע למעלה בעצמותו. והוא שעל ידי שהגיע לכבישת היצר הגיע למעלת הגבורה בעצמותו, וכמו כן אחרי שהוא שמח בחלקו הוא עשיר בעצמותו, וכן לענין מעלת הכבוד.

ה-

והוא על דרך שאמר לקמן (אבות פ"ה מ"ז) שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם, חכם וכו', ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי וכו' ע"כ.

ובספר פרדס יוסף (בהקדמתו לחומש בראשית) כתב: ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי וכו', אם תביר יגיד לו איזה דבר חידוש, הגם שתוכנו כבר ידוע לו אבל יש בו רק קצת חידוש, יקשיב וישמע ויהיה בעיניו כחדשות. וזה שאמר 'על מה שלא שמעתי' אם יש בו רק 'מה' קצת שלא שמע אומר לא שמעתי וזה חכם יתקרא. וכו' עכ"ל.

והוא כמו שנתבאר דמעלת החכם הוא דיכול תמיד להבחין איזה תוספת על השמועה אף ששמועתו כבר ידועה לו. וזו ג"כ כוונת התנא במה שאמר איזהו חכם היינו אימתי נחשב שקנה מעלת החכמה בעצמותו עד שיתקרא בשם חכם.

ולפי"ז אין מקום למה שנתקשו במרכבת המשנה [שבלי ספק שמי שצריך ללמוד לא יקרא חכם כי אם תלמיד]. ובדרך חיים [למה לא יהיה חכם מי שידוע תורה הרבה]. היינו משום דכאן לא מיייר על מי שלומד ע"י אחרים ולא על ידיעת החכמות, אלא רק שיהיה הוא בעצמו ראוי לשם תואר 'חכם', וזה יתקיים כאשר יגיע למעלת הלמד מכל אדם.

בשפת אמת (שם) בד"ה איזהו חכם הלומד מכל אדם, הדקב"ה הטבעי במעשה בראשית בכל אדם שיהיה ממנו משהו להתלמד ממנו, ואם אין ביכולתו ללמוד מכל אדם נמצא שלא נגמר חכמה שבו. וי"ל דמהאי טעמא בא כמה פעמים בלשון חז"ל 'תלמיד חכם' שכל כחו של חכם ע"י שהוא תלמיד. עכ"ל.

ויש לפרש עד"ז זה גם לענינו, דיש ללמוד מכל אדם תמיד דברים חדשים, וגם זה נכלל במה שכתב בשפת אמת הדקב"ה הטבעי במעשה בראשית בכל אדם שיהיה ממנו משהו להתלמד ממנו, והיינו על ידי שרונם והבנתו של החכם מתוסף לו על שמועתו, וכמו שנתבאר דהחכם אף כששומע דבר שכבר שמע, מ"מ שומע תמיד בתוך הדברים איזה חידוש שלא שמע.

ו-

ברכות (כח ב) במשנה רבי אלעזר אומר: העושה תפלות קבע אין תפלותו תחנונים. ובגמרא שם (כט ב) רבי אלעזר אומר העושה תפלות קבע וכו' מאי קבע, אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי אשעאי כל שתפלתו דומה עליו כמשוי, ורבנן אמר כל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים, רבה ורב יוסף דאמרי תריווהו לו שאינו יכול לחדש בה דבר. אמר רבי זירא אנא יכלנא לחדושי בה מילתא, ומסתפינא דלמא מטרידנא.

כפי רש"י (שם) לחדש בה דבר - בבקשתו, והיינו לשון קבע כיום כן אתמול כן מחר. דילמא מטרידנא - שמא אטעה, ולא אדע לחזור למקום שהפסקתי, עכ"ל.

ובתוס' אנשי שם (שם) בד"ה העושה וכו', ור' זירא לא ניחא ליה בהא דרבה ור"י, שאמר אנא יכלנא לחדושי ומסתפינא דילמא מטרידנא וכו', עכ"ל. ומשמעות דבריו דר' זירא פלג על הא דרבה ור"י.

גם י"ל דגם ר' זירא סבירא ליה ביוסד הפי' דקבע כרבה ור"י דצריך לחדש דבר בתפלתו, אלא על מאי דס"ל לרבה ור"י דצריך לחדש בה דבר ע"ז קמאר ר' זירא ומסתפינא דילמא מיטרידנא, פי' שמא יטעה ולא ידע לחזור למקום שהפסיק. אמנם גם ר' זירא ס"ל בעיקר הדבר דעצם התפילה צריך שיתפלה אותה בהתחדשות וכמו שפי' רש"י. שלא תהיה תפילתו כהיום כן אתמול כן מחר, ובה אין חשש שמא יטעה ולא יוכל לחזור למקום שהפסיק משום שאין כאן הפסקה.

ז-

ברכות (ט ב) היכי מצו סמיך [פי' גאולה לתפילה] והא אמר רבי יוחנן: בתחלה הוא אומר 'ה' שפתי תפתח' (תהלים נא יז), אמר רבי אלעזר וכו'. רב שאמר וכו' וכיון דקבעוה רבנן בתפלה - כתפלה אריכתא דמיא.

ובספר קדושת לוי (פרשת ואתחנן) או יבואר, 'ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר' (ואתחנן ג כג). תיבת 'לאמר' מיותר. ונראה דבגמרא ברכות (ט ב) מסקינן ד'אדני שפתי תפתח' לא הוה הפסק בין גאולה לתפילה אפילו בשחרית, דכיון דתקינו ליה רבנן כתפלה אריכתא דמיא. דלכאורה הוה ליה למימר תיקון רבנן לתפילה, אלא על כרחך דלא היה בכלל תקוני התפלה דאנשי כנסת הגדולה, ובתנא הכי דתיקנו ליה הוה ליה כתפלה אריכתא. והטעם הוא, ד'אדני שפתי' הוא שנוכל להתפלל, ובזמן התנאים והקודמים להם לא היו צריכין להתפלל על זה, כי בוודאי היה תפלתם זכה, ואחר כך שנתמעטו הלבבות ברבות הימים, הוצרכו לקבוע תפלה על שתהא תפילתם זכה. ונמצא יש לנו ב' בחינות בתפלה. א',

התפלה עזמה, והב', התפלה שיהיה יכול להתפלל, עכ"ל. באבן עזרא (יתח יט ט) ד"ה ויאמר וכו', ומלת הגיד לעולם על דבר חדש שלא הזכירו, וכו' עכ"ל.

וכ"ה במפרשי רש"י (ויחי מח א) כי על החדשות נפל לשון הגדה ולא לשון אמירה, ע"י בשפתי חכמים (שם אות ט).

ולפי מה שנתבאר דהתפילה צריכה להיות בלשון תחנונים והכוונה שתהיה בהתחדשות, לכן תקנו לומר פסוק 'ה' שפתי תפתח ופי' יגיד תהלתך' בתחילת התפילה. לבקש גם על זה שהתפילה בחינתו ו'פי' יגיד תהלתך' פי' בהתחדשות. וזה הוצרך רק לדורות וכמו שנתבאר בקדושת לוי דאחר כך שנתמעטו הלבבות ברבות הימים, הוצרכו לקבוע תפילה מיוחדת שתהיה תפילתו בהתחדשות.

ח-

שבת (י א) רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי זירא, והוה עסקי בשמעתא. נגה לצלו, והוה קא מסרבה רבי ירמיה, קרי עליה רבי זירא: 'מסיר אזנא משמע תורה גמ תפלתו תעבה' (משלי כח ט). ע"כ. ובפי' רש"י (שם) נגה - איחר. מסרבה - ממחר לעמוד.

ובח' הגר"א (שם) מסיר אזנא משמע תורה וכו', לכאורה אינו מדקדק הלשון 'משמע', דהוה ליה למימר מסיר מפיו ללמוד תורה. אבל הוא פשוט שקן דרך בני אדם כששומעים דבר שכבר שמעוהו אינם רוצים לשמוע עוד, וזה שאמר מסיר אזנא משמע, מחמת שכבר שמעוהו, לכן גם תפילתו תעבה, שגם התפילה מתפללין בכל יום וכו' עכ"ל.

וכבר כתב על דרך זה בילקוט שמעוני (משלי רמז תתקלז) 'דדיה ירווך בכל עת' (משלי ה יט), שלא תאמר אשתקד שמענו אותה, שנאמר 'אל תבזז כי זקנה אמר' (משלי כג כב), ואם אמרתם כך אף אני יסול לומר לכם למה אתם קוראים את שמע פעמים ביום למה אתם מתפללים שלשה פעמים ביום שמא אתם מחדשים, דבר אם געלתם בדברי תורה אף אני איני שומע תפלתכם שנאמר 'מסיר אזנא משמע תורה גמ תפלתו תעבה', עכ"ל.

ולפי מה שנתבאר בדברי ר' זירא דתפילה רצויה היא שתהיה מחדשת בכל פעם ופעם, וכאן שר' ירמיה נמנע מלשמע דבר שכבר שמע וכמו שפי' הגר"א, שפיר קרי עליה ר' זירא 'מסיר אזנא משמע תורה גמ תפלתו תעבה', ור' זירא לשיטתו.

ברכות (מ א) ואמר רבי זירא ואיתימא רבי חיננא בר פפא בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר דם מדת בשר דם כלי ריקן

ט-

דה (טו ב) ת"י שנים עשר דברים שאלו אנשי אלכסנדריא את רבי יהושע בן חנינא וכו' ג' דברי דרך ארץ. וכו', ע"כ.

שם (ע ב) שלשה דברי דרך ארץ, מה יעשה אדם ויחכם, אמר להן ירבה בישיבה וימנע בסחורה. אמרו הרבה עשו כן ולא הועיל להם, אלא יקבצו רחמים ממי ירבה החכמה שלו, שנאמר "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה" (משלי ב ו). תני ר' חייא משל למלך בשר דם שעשה סעודה לעבדיו, ומשגר לאוהביו ממה שלפניו. מאי קמ"ל דהא בלא הא לא סגי. ע"כ. ובפי' רש"י (שם) לאוהביו משגר ממה שלפניו - כך חכמה שהיא לאוהביו של מקום נתנה להם מפיו ולא מאוצר אחר. מאי קמ"ל? למה ליה למימר להו ירבה בישיבה הואיל וברחמים הדבר תלוי, עכ"ל.

והנה מכיון דהביא הקרא דה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה ובלא בקשת רחמים אינו זוכה לקבל חכמה פיו של הקב"ה. א"כ אמאי הוצרך ג"כ להרבות בישיבה וכמו שאמר שם דהא בלא הא לא סגי.

ולפי מה שנתבאר דכדי שתהיה תפילתו תחנונים [וכמו שאמר שם יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו] צריכה שתהיה התפילה בהתחדשות. ולכן אמר מקודם ירבה בישיבה פי' דע"י זה שירבה בישיבה ירגיל עצמו שיתוסף לו שמועה על שמועתו ובכך יקבל מעלת החכם, ואם עדיין לא זכה לזה על ידי לימוד, אז ע"י לימודו באופן זה תהיה ג"כ תפילתו בהתחדשות ותפילתו תתקבל, ואז יתקיים על ידי הא והא שייחכם.

י-

במי השילוח (תנינא ליקוטי, חגיגה ט ב) בד"ה אמר ליה בר ה' הי להלל מאי דכתיב 'ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלקים לאשר לא עבדו' (מלאכי ג יח) היינו צדיק היינו עובד אלקים וכו', אמר ליה עבדו ולא עבדו תריווהו צדיק גמורו נינהו ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לישנה פרקו מאה ואחד. שענין האחד מורה שאף ששונה מאה פעמים עדיין הוא עומד בהתחלה, וזה הענין של 'ואחד' היינו שעדיין עומד אצלו 'ואחד' שהוא אצלו כחדשה בחשק ותשוקה רבה ולא כדברים ישנים, וכמו שכתוב 'היום הזה ה' אלקיך מצוך לעשות' (כי תבוא כו טז) ודרשו חז"ל שיהיו דברי תורה חדשים עליך, עכ"ל.

בח' הר"ם (שבת י ב) הובא ממסכת דרך ארץ, דממדת דרך ארץ הוא דאם אחד שומע שמועה שכבר שמע, שלא יאמר כבר שמעתי. [אף הדברים כפשוטם דע"י פוגע ומחזר בכבוד חברו המשמיע].

גם יש לפרש דמכיון שכל אחד על פי כשרונו והבנתו מוסיף בהבנת השמועה, ולכן כשאומר לחביו שמעתי חסר בדרך ארץ

והיינו משום דבה שאינו רוצה עתה לשמוע עוד פעם נראה שאינו מחשיב את חבירו שיכול להוסיף לו על שמועתו.

וכל זה אינו ענין חזק כששומע מאחר מה שכבר שמע, אלא גם כשהוא שמע עומד על שמועתו פעם שנית, מתוסף לו על שמועותו יותר מפעם הראשונה, וכן בכל פעם ופעם ששונה שייך תוספת על שמועתו אפילו יותר ממאה פעמים וכמו שנתבאר בספר מי השילוח, ודו"ק.

באר צבי / הרב צבי קרייזר, ראש כולל

'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ'

בב"ב, מח"ס באר צבי

בענין מעלין בקודש ואין מורידין

את מחותות החטאים האלה בגנפתם ועשו אתם רקיעי פחים צפוי למזבח כי הקריבים לפני ה' ויקדשו ויהיו לאות לבני ישראל (ז, ג)

מחזיק, מלא אינו מחזיק, אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק, שנאמר 'ויאמר אם שמעו תשמע' (בשלח טו טו), אם שמעו תשמע, ואם לאו לא תשמע. דבר אחר אם שמעו בישן תשמע בחדש, ואם יפנה לברך שוב לא תשמע, ע"כ.

בפי' רש"י (שם) עם שמעו - פעם אחת. סופר ששתה און פעם אחרת, אם תשמע בישן - ששנית ושלשית מה, ששמעת אשתקד, עכ"ל. ועי' עוד ברכות (יח א) אמר, והוא לשיטתו שדבר תורה צריכים ומימרא זו ג"כ ר' זירא אמר, והוא לשיטתו שדבר תורה צריכים להיות בהתחדשות, ולכן דרש דרש זה נא.

אבות פ"ב מ"ג רבי שמעון אומר הוה זיהר בקרית שמע ובתפלה וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא שנאמר "כי אל חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה" (יואל ב יג) ואל תהי רשע בפני עצמך, עכ"ל.

אספקלריא לפרשת קרח תשי"ב

עמוד ג

¹ וכמו דאיתא בקידושין (מט ב) על מנת שאני חכם, אין אומרם כחכמי יבנה, כר' עקיבא וחביריו, אלא כל ששואלים אותו דבר חכמה בכל מקום ואומרה.

² קהלת רבה (פרשה א) על הפסוק "ונתתי את לב" (קהלת א יג), אמר ר' יוחנן בשם ר' אביו אין אדם יוצא מן העולם וחי תאותו בידו אלא אין אית ליה מאה בעי למעבד יתהון תרתין מאון, ואן אית ליה תרתין מאון בעי למעבד יתהון ארבעה מאה, עכ"ל.

מפוסק זה למדו חז"ל את ההלכה הידועה ש"מעלין בקודש ואין מורדין". וכך איתא במנחות (צט):
אלו שלשה שלחנות שהיו במקדש, שנים שהיו באולם כספנים לפתח הבית, אחד של כסף ואחד של זהב, על של כסף נותן לחם הפנים בכניסתו, ועל של זהב ביציאתו, שמעלין בקודש ולא מורדין, אחד של זהב בפנים שמעלין לחם הפנים תמיד. ומאן לן דאין מורדין, אמר רבי דאמר קרא (שמות מ, יח) ויקם משה את המשכן ויתן את אדניו וישם את קרשיו ויתן את בריחיו ויקם את עמודיו. ומגל דמעלין, אמר רבי אחא בר יעקב דאמר קרא (במדבר יז, ג) את מחותות החטאים האלה נפשותם ועשו אותם רקועי פחים ציפוי למזבח כי הקרובים לפני ה' ויקדשו והיו לאות לבני ישראל, בתחילה תשמישי מזבח ועכשיו גופו של מזבח. ע"כ. ומבאר שם יצוינו לעשות מהמחנות ציפוי למזבח למדו שמעלין בקודש.

והיינו כי הגמ' הבינה שקודם לכן היו המחנות רק כלי שרת, ועתה נעשו גופו של מזבח. אולם כבר הקשה שם השפת אמת, מדברי התוס' ישימים ביומא (מז) שביאר שאת הקטורת הקטירה על המחנות עצמן, וא"כ גם בתחילה כבר היו כמו גופו של מזבח, וא"כ לא היתה כאן כלל העלאת קדושה.

האם לקטורת שהקריב היה דין קרבן

והנה השפ"א שם שבתחילה צידד ליישב דמאחר והקטירה אש זרה אשר לא ציווה ה', א"כ לא היה למחנות עדיין דין של מזבח, ומה שבכל זאת כתוב שהם היו כלי שרת, א"כ משום הקטורת שהקטירו בהם, דהא אין שמה הקטרה, אלא מיירי שהיו כלי שרת מעיקרא, ושפיר חשיב דמעלים אותם מכלי שרת למזבח עצמו. ודייק כן מלשון הפוסק דכתיב "קחו לכם מחנות", ולא "עשו לכם מחנות", ומשמע שלקחו מחנות שהיו כבר קודם לכן כלי שרת.

אך השפ"א עצמו הקשה על תירוצו זה, דמדברי רש"י (יז, ב) משמע שרק עתה עשאו כלי שרת, שכתב בד"ה 'כי קדשו' המחנות ואסורין בהנאה שהרי עשאו כלי שרת. ומשמע דמעיקרא עדיין לא היו כלי שרת.

וכן דייק גם המשך חכמה מהלשון 'קחו איש מחנתו', דמשמע דלא לקחו מחנתה המקודשת כבר אלא מחנות חולין משהם.

וא"כ שמבאר שרק עתה עשאו כלי שרת, על כרחך **שהבנה בזה הוא שנתקדשו ע"י הקטורת שהקטיח בהם**, ושפיר נחשב להקרבת קרבן, משום שהיה להם הוראת שעה להקטיר כן, וממילא היה על הקטורת שלהם תורה הקרבה כשהיה.

וכן מצאתי להדיא שביאר מן הגרי"ז כך בדברי הרש"י, דהטעם שאסרו המחנות בהנאה הוא משום שלקטורת של המתים וחמישים איש היה דין קטורת והקרבה, ולא היו בכלל קטורת זרה.

להרמב"ן היה זו קטורת זרה ומו"מ בדבריו

אולם הרמב"ן חולק בזה על רש"י, והקשה על מה שכתב רש"י שאסורים בהנאה כי עשאו כלי שרת, וז"ל: ולא ידעת טעם לאיסור הזה, שהרי קטורת זרה הקריב, וזר עשה כלי שרת והקטיר בחוץ באיסור אינו מקודש. אבל יש לומר, כי בעבור שעשו כן על פי משה היו קדש, כי הם הקדישו אותם לשמים לפי שחשבו שיענה אותם האלהים באש ותהינה המחנות האלה כלי שרת באהל מועד לעולם. והנכון בעיני, כי יאמר הנתב (פסוק ג) כי הקרובים לפני ה' ויקדשו והיו לאות לבני ישראל, כלומר אני הקדשתי אותם מעת שהקריבו אותם לפני כד שיהיו לאות לבני ישראל. ע"כ.

ובפוסטו משמע מדברי הרמב"ן, דס"ל דאם הקב"ה לא היה מצוה על כך, לא היה המחנות קודש. ובמנחת חינוך (מצוה מ' אות ד' - קומץ מנחה) תמה על הרמב"ן, דא"כ איך ילפין מכאן שאין מורדין בקודש. והיניח בצע"ג.

וע"ע בליקוטי הערות על שו"ת חת"ס (או"ח סי' ל"ז אות א') שהביא להקשות כן גם על החת"ס כאן דמשמע מדבריו דהמחנות לא נתקדשו כלל ע"י עבודה, רק מצד הציפוי, שהוא נגד הגמ' במנחות צט. הנ"ל בתחילה תשמישי מזבח ואח"כ גופו של מזבח.

ראיות שלקטורת הזו היה דין קרבן כשר

והנה בעיקר הקטורת שלהם אי היה לזה דין קרבן או אש זרה, לכאורה יש ראייה מהגמ' במנחות הנ"ל גופא שלמדן מכאן דמעלין בקודש שבתחילה היו רק תשמישי מזבח [וע"ז שאלנו דהו כמזבח עצמו], אבל עכ"פ מוכח שהיה ע"י תורת הקרבה, דא"כ לא היו נחשבים אפילו לתשמישי מזבח.

עוד ראייה לזה יש להביא מהרש"י לעיל עה"פ אל תפן אל מנחתם, שכתב וז"ל: הקטורת שהם מקריבים לפניך מחר אל

תפן אליהם, ומבאר שהיתה קטורת כשירה וע"כ היה מקום שהקב"ה יקבלה.

עוד ראיתי בס' נר תורה להוכיח שהיה תורת הקטרה כשירה מרש"י לקמן (יז, ג) שהביא פירוש שני למה אהרן עזר את המגיפה בקטורת, לפי שהיו ישראל מליים ומרננים אחר הקטורת לומר סם המות הוא, על ידו מתו דלב ואבהו, על ידו נשרפו חמישים ומאתים איש, אמר הקב"ה תראה שעוצר מגיפה הוא, והחטא הוא הממית. ע"כ. והנה אי נמצא שהיתה זו קטורת זרה שאין עליה תורת קטורת כלל, צ"ב מה מקום יש לרנן על הקטורת שהוא סם המות מזה שמת החמישים ומאתים איש, אולם להמתבאר דס"ל לרש"י דשפיר היה עליה תורת קטורת, מובן מה שרננו, שראו שהם מתו ע"י קטורת כשירה.

אולם הספרנו (טז, יג) כתב, כי הקרובים לפני ה' ויקדשו, "שהקדישום להיות כלי שרת גם בשאר עבודות מלבד עבודתם הפסולה, ובהם ראויים לעשות ציפוי בקודש". ע"כ. והיינו שהם הקדישו את המחנות להיותם כלי שרת למשקן, והמחנות האלה שהקדישו לעבודת המשקן באופן כללי, במחנות האלה הליכו והקטירו את הקטורת. וכע"ז כתב גם האוה"ח הק'.

ולפי"ז שוב יש להעמיד ולקיים את תירוצו של השפ"א, דבאמת יתכן דברי הרמב"ן שהקטורת היתה זרה ובלי גדר קרבן, ומה שהמחנות נתקדשו בכלי שרת אע"פ שלא היו מתחילה, כי הם עשאו כלי שרת, אבל לא מחמת העבודה שהקטירו בהם, אלא כי הקדישום לשאר עבודות. וכן מיושב דיוק המש"ח דלקחו אמנם מחנות שלהם, אך הקדישו אותם לתחילה.

דין קדושת המחנות

אלא שלפי"ז תהיה נפק"מ עצומה, דאם הקטורת קידשה את המחנות א"כ נהיו המחנות קדושות בקדושת הגוף, כי עבודתו מחכנתו, משא"כ אם רק הקדישו את המחנות בפה לעבודת המשקן להיות כלי שרת, א"כ נהיו המחנות בינתיים קדושות רק קדושת דמים, ורק אם אח"כ יעשו בהם עבודה, מעבודות המשקן, אז יקבלו המחנות קדושת הגוף, אבל בינתיים הקטירו בהם רק את הקטורת של המאתים וחמישים איש, ואם אין ע"ז דין ותורת הקטרה, אין זו עבודה שיסלה לפעול קדושת הגוף במחנות. וכן לפי מה שביאר הספרנו, שהם הקדישום לעבודת המשקן, א"כ נחתה עליהם בינתיים רק קדושת דמים ולא קדושת הגוף.

ולפי"ז יש להבין את דברי הגמ' במנחות דלמדו מכאן שמעלין בקודש, שבתחילה תשמישי מזבח ועכשיו גופו של מזבח. ולכאורה אם היו המחנות מתחילה רק עם קדושת דמים, הרי שלא היו אף בגדר 'תשמישי מזבח', והול"ל שמתחילה היו רק קדושת דמים ועתה מגופו של מזבח, ועל כרחך שגם בתחילה היה על המחנות דין קדושת הגוף, ומה שהקשה הרמב"ן איך זה יתכן כאשר עשו בהם עבודה פסולה, ע"כ צריך לומר כמו שביאר הרמב"ן שמאחר והקריב ע"פ ציוו משה והוראת שעה ממילא שפיר נחית ע"י קטורת זו קדושת הגוף, וכל המעלין בקודש שהיה כאן זה לא מקדושה פחותה לקדושה חמורה אלא באותה קדושה מתשמישי מזבח לגופו של מזבח.

איך הורידו מקדושת המחנות

אלא דאכתי קשה, דמאחר ששימשו להקטרה כמו גופו של מזבח, איך היה שייך לעשות ציפוי למזבח שאינו אלא תשמישי קדושה, והול"ל הורדת קדושה?

וכע"ז דתשמישי הט"ז בדברי דוד, ע"כ רש"י שביאר דהמחנות אסורים בהנאה שהרי עשאו כלי שרת, דהרי כלי שרת הוו תשמישי לגוף הקטורת, ועדף מצפוי המזבח דהו רק תשמישי דתשמישי, וא"כ איך עשאו רק ריקועי פחים צפוי למזבח, והא איתא ביומא, י"ב: דמעלין בקודש ולא מורדין. ותירץ הט"ז דדוקא לתשמישי אחר אסור, משא"כ כאן שלא נעשה תשמישי אחר אלא לזכרון.

גם ההפלאה בכתובות קו: הקשה כן דאם כלי שרת נחשבים אורך קרבן, איך הורידו מקדושתם לעשות מהמחנות ציפוי למזבח? ותירץ דלא בטילנהו למזבח, ולק אין זה נחשב הורדה מקדושתם. והוכיח כן דהא אסור להוסיף על מידת המזבח, וע"כ דלא ביטלו את הציפוי למזבח.

ולפי תירוצם נמצא שאכן עצם המחנות אכן שימשו לצורך קרבן כמו מזבח. [אכן איני מבין עדיין לפי"ז את לשון הגמ' שכתב להדיא שבתחילה תשמישי מזבח ועכשיו גופו של מזבח. הרי מפורש שנעשו חלק מגוף המזבח].

ואכן החזקוני כאן הסביר שהציפוי ריקועי פחים שעשו מן המחנות לא היו סתם ציפוי למזבח, אלא שמאחר ועד היום

לא היה למזבח הנחשת גג, [נכמבאר ברש"י שמות ל' ג', ובפסקי תוס' חגיגה אות לז], ממילא עתה נצטוו לעשות לו גג ולפי"ז הרי שא"א לתרץ כתיבת הט"ז וההפלאה, כי מתבאר שעשו מהם מזבח ממש שהיו תשמישי דקרבן, ואמנם אין כאן הורדה מקדושתם, דמעיקרא שימשו להקטרה וכן גם עתה כשנעשו גג המזבח, אולם אחתי אין להוכיח מכאן דמעלין בקודש, ורק דאין מורדין.

אולם בס' אמרי דעת (להגר"מ שפירא זצ"ל ר"מ לובלין) תירץ, דגם כוננת רש"י הוא כפי שכתב הרמב"ן, דלא היה במחנות קדושת כלי שרת, שהרי קטורת זרה הקריבו, אלא שהם הקדישו אותם לשמים, כי חשבו שהיו כלי שרת כשנתקבל הקטרתם. וא"כ י"ל, דזה גופא שעשאו ריקועי פחים ציפוי למזבח, זהו האות והסימן לבני ישראל, דלא התקבלה הקטרתם ולא נעשו המחנות כלי שרת.

לתגובות: z5102244@gmail.com

בית המשפט / הרב שיי יצחק שרגא, ר"מ בשיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

חילול שבת מחשש שמא יאבד את מאור

עיניו

העיני האֲנָשִׁים הָהֵם תִּנְקָר (טז, יד)

האם סכנת אבר מתירה איסור דאורייתא | האם סכנת עין שונה מכל סכנת אבר | סכנת אבר העולה להתפתח לסכנת נפשות | איזה אבר מהגוף הוא בכלל סכנת אבר | האם שן היא בכלל אבר | אם סכנת עיוון דינה כפיקוה-נפש

ומתחילה יש לעיין מה גדר סכנת אבר ע"פ ההלכה, והאם מותר לעבור על איסור דאורייתא, בשביל להינצל מסכנת אבר. והנה בע"ז (כח): אמר רב, עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת. סבור מינה ה"מ הוא דשחקי סמנין מאתמול, אבל משחק בשבת ואותו דרך הר"ר לא (משום דלאו סכנת נפשות הוא, אלא סכנת עוורון. רש"י). ולא היא, אפי' משחק בשבת ואותו דרך הר"ר מותר. ומ"ט משום דשורייני דעינא באובנתא דליבא תליא. (מאור העין מעורין ואחוזין בטרפשי הלב). והוכיחו מכאן רבותינו הראשונים, דאף בסכנת איבוד שני עיניו, אין זה נדון כסכנת נפשות, ואין מחללין את השבת וכמ"ש הרמב"ן (ע"ז שם), דלא מחללין שבת במכה שהיא סכנת אבר אחד, אלא אם כן היא סכנת מיתה. ע"ש. ול"כ הר"ן (פ' שמונה שארם, ע"ש). וכן נראה ממ"ש הרשב"א בשבת (קנט). והריב"א בע"ז (ע"ש). אבל התוס' בסוכה (כו, ד"ה ואפי"ן), כ' דסכנת אבר כסכנת נפשות אפי' לחלל עליו את השבת, כדמוכח בע"ז (כח): גבי עין שמרדה. ע"כ. ולכא"ו ד' התוס' צ"ב, דהא הראשונים הוכיחו מההיא דע"ז בהדיא, דסכנת אבר לאו כסכנת נפשות, ורק דעין שאני, דאפשר דיש בזה סכנה ללב.

ושמא י"ל, דס"ל להתוס' כמ"ש המאירי בע"ז (שם ד"ה עין שמרדה), דאחר שהביא כפי רש"י והראשונים הנ"ל: ואין הדברים נראים, אלא אף בסכנת אבר א' מחללין, ולא אמר שורייני דעינא בלבא תלו, אלא לומר שהפסד סכנת האבר קרובה לבוא. ע"כ. ומבאר דס"ל, דאפי' בסכנת אבר א' מחללין את השבת, ודלא ככל הראשונים, וי"ל דהתוס' כותיה ס"ל. וכן נראה שפי' דברי התוס' בס' צפנת פענח (פ"ב משבת ה"א), ואף שלא ראה דברי המאירי. ול"כ לפרש דבריהם בשו"ת: בי"א ח"ג (י"ד סי' ס"ג, ס"ק טט) מדגופשה, ושכלשונם ל"כ בתוס' הרא"ש. ושכן משמע באגודה (סוכה שם, דקמ"ח ע"ג). וע"ע בשו"ת הרד"ד (או"ח ח"ב סי' לח).

אמנם לכא"ו אין ביאור זה בדעת התוס' מוכרח, ובפרט שלכא"ו לא מצאנו להמאירי חבר בדברי הראשונים. ויש לפרש, דמש"כ התוס' "סכנת אבר" הכוונה לסכנת עין דווקא, ומש"ה זכרו התוס' ההיא דע"ז, דמפורש כן בסוגיא בהדיא גבי עין, ולעולם כ' סכנת אבר אחר שאינו עין אין מחללין את השבת. וע"כ בדעתם שפיר אמת, ובחי' הרש"י בשו"ת שבט הלוי ח"ו (סי' כה). והגרמ"מ קארפ בס' הלכות שבת בשבת ח"ב (עמ' תצ), ושלא מצאנו חבר לד' המאירי בזה בד' הראשונים.

אמנם לכא"ו מצאנו חבר לשיטת המאירי, דהנה בהגמ" (פ"ב משבית עשור ס"ק ה') כ', יש גאונים שפסקו דדוקא כשאמר אסתכן אם לא אוכל, מותר להאכילו אבל אם לא אמר אסור. אבל ר"ת נחלק ע"ז, והורה להיתר, וז"ל: וכי ונולד בקיאים הם, אלא כיון שידוע החולה שהוא שבת או כפור ואמר אני צריך, ואיני יכול לסבל מחמת החולי, מאכילין אותו,

אפילו סבורים שהחולה אינו מסוכן, וכו', ואפי' "דאבן אבר אחד" אי קורא סכנה, ומחללין עליו את השבת, כדאמרינן גבי מכה של חלל, אע"פ שרובן אין מתים. ונפלא לראבי"ה, על ספק אפילו דאבן אבר אחד, כי יש להשיב עליו מהרי"א דעין שמדרי, שלא התירו לתתחלה, אלא משום דשרייקי דעינא בליבא תליא, ולא הפסד עיניו. ע"כ אבי"ה. עכ"ל בקיצור. ולכא' מפורש בדברי ר"ת כדעת המאירי, דאפי' דאבן אבר אחד, אני קורא סכנה. וכדברים האלה בשם ר"ת ל' האו"ח (הל' יוה"כ פ"ו ס' רפ). אמנם בס' הלכות שבת בשבת שם כ', דהר"ת איירי בין מכה של חלל, דבהא קעסיק, אבל לא בסכנת אבר. ע"ש. אבל ממה שהגהתי, הקשה על ר"ת מהרי"א דעין שמדרי, משמע דאירי בסכנת אבר, דאל"ה אין מקום לקושייתו. וכי"ב סיים ע"ד ר"ת באו"ח בהר"ל. ועל מה שפסק אפי' בדאבן אחד מאיבירי מחללין עליו את השבת, היה תמיה מורי רבינו אב"י העזירי דיש להשיב עליו מההוא דעין שמדרי. ומוכח דעיקר הנידון הוא על סכנת אבר. וא"כ שפיר מצאנו להמאירי חבר בדברי הראשונים. ודו"ק. ועת ראייתו בשו"ת שרד"א ח"ב (ס' לד), דפשיטא ליה בדעת ר"ת שבהגהתי "התוס' בסוכה, דס"ל כהמאירי. ושכ"כ בשו"ת מלמד להועיל (חיו"ד ס' לב).

מיהו, שוב התבוננתי, דאף דלענין מעשה שוים ר"ת והמאירי בדעתם דשרי לחלל שבת משום סכנת אבר, אבל אפשר דחלקים בטעמם, דמפשט דברי המאירי נראה דרק משום סכנת אבר לבד, אף בלא סכנת כל הגוף, נמי מחללין את השבת, אבל מפשט דברי הר"ת נראה, דסכנת אבר היא סכנה חמורה, משום שעל ידיה יש סכנה לכל הגוף, אבל לא משום הפסד האבר לבדו. כן נראה למדקדק בדבריו. ומשו"ה הוסיף ר"ת וכו' ואפילו דאבן אחד מאיבירי אני קורא סכנה, ומחללין עליו את השבת, "כדאמר גבי מכה של חלל אע"פ שרוב אינם מתים". והיינו, דגם דסכנת אבר דמאי למכה של חלל דאין הרוב מתים מזה, מ"מ חיישינן למעוטה לחלל עליו את השבת, משום דעלול לסכן את כל הגוף. ודו"ק. ובאמת יעו"ב ב"ח (ס' שכח ס"ק ו'), שפי' כן ד' ר"ת, ע"ש. ועימש"כ הגר"מ הרש"ר ב"ה הלכה ורפואה ח"א (עמ' דב).

ונק"מ בין שיטת המאירי לשיטת ר"ת, דבמקום שיאמר הרופאים בבירור שאין סכנה לכל הגוף, גם ר"ת יודה שאין מחללין את השבת, אבל להמאירי מותר בכל אופן משום הפסד האבר לבדו. וראיה לזה שכן הוא דעת ר"ת, דמצאתי בהגהות מרדכי סנהדרין (אות תשיח) של ז"ל: ואם אמר הנכרי ליהודי, קטע יד פלוני ויאיר קטילנא לך, אמר ר"ב דמותר לקטוע עמ' פקול"ג. ונראה דע"כ אבר אחד מחללין שבת, דבאבר אחד סכנת נפשות, אבל דאמרינן בהחובל (פד). דלמא בהדי דעויר עיניה, נפיק נשמתיה. ואע"ג דרחב באבר אחד לא מייית, הא אמרינן ביומא (פה): אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב, ומה בין זה לגב היד וגב הרגל דמחללין, כדאייתא פרק ח' שרצים (קט): מספר ערוגות הבשם. עכ"ל המרדכי. ומפשט דבריו משמע, דאף בסכנת אבר מחללין את השבת משום דאיכא סכנת נפשות אף באבר א', אבל לא משום הפסד האבר. וראיתי שהדברים מפורשים יותר במקור דברי המרדכי בס' ערוגות הבשם לרבי אברהם ב"ר עזריאל ח"ג (מקצ"ב תשכ"ג, עמ' קצט), דאחר של ככל הדברים שהובאו בשמו במרדכי, כ' ז"ל. ובאבר אחד נמי איכא ספק נפש, כדאמר בהחובל (פד): דילמא בהדי דעויר עיניה נפקא נשמתיה, ומטעם זה נראה דמותר לחלל שבת על אבר אחד אע"ג דרחב לא מתים במקום שאינו עושה טריפה, וכו'. עכ"ל. ואם כניס הדברים, א"כ, נמצא שצדקו דברי הב"ח, דלר"ת אכן אין היתר לחלל שבת עבור סכנת האבר בלבד, אלא רק מחמת שעלול לגרום לסכנה בכל הגוף. ולפ"ז מש"כ בשו"ת צ"ח א"עזר ח"ח (ס' טו פ"ג ס"ק ט), דלדעת הרופאים בה"ז נעמטא אין סכנת אבר שלא כחכה בה סכנה לכל הגוף. והעתיקהו כל מחברי הזמן, וכן הובא להלכה בשו"ת פ"ג (ערה ט), הנה, אין כל חדש, וכבר הדברים נמארינן פ"ג בשם ר"ת ועי' במש"ב (ס"ק בט).

ונמצא דלענין הלכה, במקום שעומדים הרופאים ואמורים דבכה"ג אין לחוש לסכנה, פשיטא דלדעת ר"ת והב"ח אין מחללין שבת עבור סכנת האבר לבדו, ונמצא שהמאירי יחיד בשיטה זו. ולא מצאנו לו חבר שמחללין שבת באיסור דאורייתא עבור סכנת אבר. ולדינא כבר פסק מן השו"ע או"ח (ס' שכח ס"ז) שאין מחללין שבת באיסור דאורייתא, על סכנת אבר. ואף דקיי"ל דספק נפשות להקל, מ"מ כיון דלא מצאנו להמאירי חבר בדברי הראשונים כלל, וסולם חולקים עליו בהדיא, א"כ לכא' א"א להתיר איסור דאורייתא משום סכנת אבר.

ובגדר סכנת אבר, ל' הרה"מ (פ"ב מהל' שבת ה"י): אבל אם יש בו סכנת "ביטול אותו אבר" שנשבר מותר. ומקומו מהרמב"ם. וכי"ב ל' רש"י בע"ז (שם): סכנת עיוורון. ע"ש. וכ"כ הרשב"א בשבת (קנט). ובתשובה ח"ג (ס' ערב). והרא"ש (פ"ב דע"ז שם). ובקצות שולחן (ס' קלח דה"ש סוף ס"ק יח) כ', ונראה, ובדכ"מ שאמרו "סכנת אבר" לאו דוקא סכנת ביטול האבר לגמרי, אלא אפילו הסכנה היא שהאבר יאשר חלש כל ימיו, ולא יהא ראוי למלאכתו כדרך העולם, כגון שיהיה צולע על ירכו, או שהיד לא תפעל כראוי, גם זה בכלל סכנת אבר. עכ"ל. והובא להלכה בשו"ת (פ"ג סעיף א'). וכ"כ ידידי הרה"ג רבי אי"ש שפירא בספרו מנחת איש (עמ' תשצו), בשם הגר"ם שפירא, והגר"ן קרליץ. ולכא' דבריהם נסתרים מל' הראשונים הל"ל. וצ"ל, דפירשו דמש"כ הראשונים "כטול אותו האבר", אין הכוונה שישפד לגמרי ויהיה משותק כל ימיו, אלא אף אם לא יתפקד כראוי, יש בזה ביטול לאותו אבר.

ועדיין לא נתברר בדברי רבותינו הראשונים, באיזה אבר מדובר. דהנה רמ"ח איברים יש באדם, ובאצבע הקטנה של היד יש לו עצמות, שהם ג' אברים, ובכל הרגל יש כחמישים אברים, ויש לעינין אם מותר אפי' אם יסתכן חלק מהאצבע, או שבת אבר שלם. וכמו"כ יל"ע אם צפור בכלל אבר לענין זה. וצ"ע. וראיתי בס' נשמת אברהם או"ח (עמ' שצא) של בשם הגר"ם נויברט צ"ל, בהר"ל: ויש מקום לומר, שסכנת אבר אין זו רק באבר אדם מרמ"ח איברים שבו, אלא כל חלק מסיים של גוף האדם, אשר אם לא יטפלו בו כעת, יש חשש שיאז מפועלותו, גם זה נקרא בשם סכנת אבר. כגון רחם האשה אשר מתפקדה ללדת ילדים, אם לא יטפלו בו כראוי ע"ל לקיחת תחפוטה. קיים חשש שלא תוכל להיכנס להריון, גם זה נקרא בשם סכנת אבר. עכ"ל.

ובשו"ת שבט הלוי ח"ח (ס' צב) כ', דבדאי דסכנת הפסד "שן" אין זה בכלל סכנת אבר, דשן אינה בכלל אבר, וכדמוכח באהלות (פ"א). וברמב"ם (פ"א מטומאת מת ה"ז) ע"ש. וכ"כ להכיח בס' אבני שיש (קו נפש שלמה ס' ח'). אבל בס' חוט שני - שבת ח"ד (ס' פט ס"ק כז), נסתפק בזה. וכמו"כ נסתפק בחות שני שם, שפירא שיתפול, כמחמת כן לא יוכל לגרום באותו האצבע, האם זו מיקרי סכנת אבר. וצ"ע. עכ"ל. ועכ"פ, כל הספיקות הללו המה לענין שבת, אבל לענין להציל אבר האם בנפש העובר, פשוט שאין להעלות על הדעת להתיר משום סכנת שן וכי"ב.

אם סכנת עיוורון כפיקול"ג הנה ל' הגר"ם שלקו בהגהות חכמת שלמה (או"ח ס' שכח) לדחש, דמי שלקו במאור עיניו, ועלול לבוא לידי עיוורון מוחלט, דאף שיען זה סכנת אבר בלבד, מ"מ יש לצדד להתיר לחלל עליו את השבת. ואף דקיי"ל דעל סכנת אבר אחד אין מחללין את השבת באיסור דאורייתא, וה"ה על סכנת עין, מלבד עין שמדרי דבה שרי משום דשרייקי דעינא באובנתא דליבא תלו, אבל סתם סכנת עין אסור. מ"מ נראה דכ"ז רק בעין אחת, אבל מי שחוליה בשתי עיניו נראה להתיר, והטעם, דכיון דרבי יודיה ס"ל דסומא פטור מכל המצוות (ב"ק פז), ולדעת רבינו ירוחם קיי"ל להלכה כ"ר, א"כ נמצא שאם יאבד מאור עיניו, יהיה פטור מכל המצוות. וכיון דקיי"ל דפקול"ג דוחה שבת גם מטעם דחלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, וא"כ הרי לדעת ר"ם סומא פטור מכל המצוות, והגם דרוב הפוסקים חולקים עליו, מ"מ אין הולכים בפקול"ג אחר הרוב, וא"כ יש לחוש לדעת רבנו ירוחם דסומא פטור, וכו', ולק בודאי מוטב לחלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. ע"ש בנעם דבריו המחודשים. ולכ"ז חידש זה מדנפשיה בשו"ת חתן סופר (או"ח ס' לד). והניח בצ"ע. ובשו"ת בנין צבי מייזלש ח"א (ס' נג), הבי"ד החתן סופר, וכו' לצדד לקולא מטעמא אחרת, דמי שמאבד מאור עיניו, לפעמים מתסכן כיון שאינו רואה לאן הוא הולך, והוא בכלל זה שיכול לבא לידי סכנה. ע"ש. ומיהו, יעו"ב בשו"ת שבט הלוי ח"ח (ס' עג), שדחה דברים אלו בתוקף. ועו"ב בשו"ת צ"ח א"עזר ח"ח (ס' טו פ"ג ס"ק ט), ועימש"כ מהרש"ם בעד"ת (ס' שכח סעיף ז).

וניחזי שא"כ בש"ס ע"ז (כח): עין שמדרי מותר לטחולה בשבת. מאי טעמא, דשרייקי דעינא באובנתא דליבא תלו. ול' התוס' (ד"ה שורייני): פירש הקונטרס, מאור העין תלוי בטרפשי דליבא. ולי נראה, באובנתא דליבא תלו, כלומר ראיית העין תלוי בהבנת הלב. ע"כ. ונמצא, דלרש"י הפירוש הוא דמאור העין תלוי בטרפשי הלב, ואם נחלה מאור העין, ויש דקלקול בעצם העין, א"כ ש"מ דיש חולי בטרפשי הלב. אבל אם אין חולי רק שאינו רואה, אפשר דאין בזה סכנה. אבל התוס' פירשו, דאובנתא דליבא הוא הבנת הלב, ור"ל דאם יש לקלקול בראיית העין זה גופא הסכנה. דכיון דהראיה בעין

מקולקלת זה סימן שהלב מקולקל. כן פירש דבריהם בס' פקוח נפש להגר"מ פיבילזון (ס' טו אות ג'). ובהגהות זר זרב שעל האו"ה (כלל נט אות י'), כ', דרחב הראשונים לא גרסי "שורייני" אלא "שורייקי", וכו' דהכונה על גידי העין שמעורין בלב כמו שורייקי סומוקי בגמל ע"ז (ד). ועוד. ע"כ. ולפ"ז התוס' דגרסי "שורייני" וכמו ששיימו בהר"ל: שורייני בש"ן, כמו (במדבר כד) אשורנו ולא קרח. א"כ, שורייני בסמ"ך מלשון סייר נכסיה (חולין קה). באובנתא בב"ת, לשון הבנה כדאמרינן במרכבה (מגילה כד) באובנתא דליבא היו חזי. עכ"ל. נמצא שהתוס' מפרשים דאירי בסכנת עיוורון ממש, ולא מחמת סכנת האבר כלל, ואפי"ה מתירין לחלל שבת.

והנה לפי האמור נמצא, דמי שיש חשש שמה יאבד שבת מאור עיניו, דלתוס' יש היתר לחלל עליו את השבת, אף שאינו אלא סכנת אבר, כיון דאיבדו הראיה כמוה כסכנת נפשות. ואף שאין כן דעת רוב הראשונים, מ"מ י"ל דספק נפשות להקל. ועימש"כ בזה בהגהות זר זרב שם. והעיר מזה גם בס' הצלת נפשות להגרש"א שטרן (ס' ו'), ע"ש. ומעתה צדקו דברי הגר"ש קלוגר, של להתיר לחלל שבת משום סכנת עיוורון, ואף שלא מטעמיה. ולפי האמור יש טעם נכון להתיר לחלל שבת עבור סכנת עיוורון.

ומצאתי בשו"ת מנחת יצחק (ליקוטי תשובות ס' קלח), שנשאל במעוברת שהחפא אומר שאם תמשיך בהריונה עלולה לאבד מאור עיניה, אם מותרת להפיל הולד. והשיב לפמ"ש בע"ז שם דסכנת עין כמוה כסכנת כל הגוף, וביותר להמבואר בנדרים (סד): דסומא חשוב כמת, ובנד"ל יש עוד מיוחשי כל הגוף אצלה, שגם זה מצטרף לסכנתה. עכ"ל. (ומה שהביא שם מהאחרונים, אינו מוכרח למעיין). ועל"ע בשו"ת אמרי דוד מטסטניביל (ס' טב).

ועל כל האמור יש להוסיף, מש"כ בשו"ת בנין צבי מייזלש ח"א (ס' נג) הנה, של לצדד להתיר לחלל שבת עבור הצלת מאור עינים, וכו' לצרף סברא, דמי שמאבד מאור עיניו, לפעמים מסתכן כיון שאינו רואה לאן הוא הולך, והוא בכלל זה שיכול לבא לידי סכנה. עכ"ל. (ויש לעיין אם דבריו שייכים גם בהר"ז, שיש הרבה שיטות לסייע לעוירים לחיות חיים נורמלים). וכי"ב ל' האחרונים לענין מי ששנתתה, דחשוב כחשיב"ס מטעם שיכול ליפול לבור וכי"ב, ואכמ"ל. ובשו"ת מנחת יצחק ח"ב (ס' יח או"ב) כ' לענין חרש בשבת, שיש לו מכשר שמיעה, דאם אינו שומע בלי כל זה באזנו, וצורך הכלי להצילו מתאונות הדרכים, בודאי לא גרע מחולה שאין בו סכנה. ע"ש. ולענין עובר שלקה בעיוורון אם מותר להפילו, וכן עובר שגורם סכנת עיוורון לאימו אם מותר להפילו עימש"כ בה' בס' תורת העובר (פרק יב). ואכמ"ל.

בנתיבות הירושלמי - הפרשה

באספקלריית תלמוד הירושלמי / הרב

ישראל קלויזנר - מו"ל ילקוט שמחת

ירושלים עה"ת ומועדים

גם 'שמותיהם' של עדת קורח פרוח

מה'שטרות' כדי ששמים ישכח מתוך הקהלה

וּפְצִיחָה הַאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וּבְגִלְעָה אֶתֶם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם וַיְרִידוּ חַיִּים שְׂאֵלָה (ז, טז)

בירושלמי סנהדרין פרק א' הלכה א' אמרינן:

רבי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֵלְבָן (אמר) **אף שְׁמוֹתֵיהֶם** (של קרח ועדתו) **פְּרוּחוּ מִתּוֹךְ טַמְסוּתֵיהֶם** (שטחיותהם), **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶר חֲנִינְיָה, אֶפְיֻלוּ מַחֲט** (של אחד מעדת קרח) **שְׁהֵיחָה שְׂאֵלָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל מִיָּדָם אִף הֵיא בְּגִלְעָה עִמָּהּ, דְּכָתִיב וַיְרִידוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה** (ומתיבת 'אָל' דריש אפי' דבר קטן נמחט וכדו', ומתיבת 'שְׂאֵלָה' דריש שְׂאֵלָה במלאופ"ם).

עם הירושלמי יבואר למה הקפיד משה רבינו כל כך שלא יבקר אותם

עם הך ירושלמי מבאר בעל הפאר יעקב את מאמרם ז"ל בבבלי (בסוגיא של מקור מצות ביקור חולים בנדרים לט) על הפסוק "אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל האדם" אשר על זה אמר רבא, "אם כמות כל האדם ימותון אלה", שהן חולין ומוטלים בעריסתן, ובני אדם מבקרין אותן [והיינם דכתב ופקודת כל אדם יפקד עליהם, ר"ן], מה הבריות אמורים, לא ה' שלחני, עיי"ש.

כי לכאורה יש לדקדק, למה נרמז מצות ביקור חולים, דוקא גבי קרח ועדתו. זאת ועוד, למה הקפיד משה רבינו כל כך, שלא יבקר אותם.

ומבאר ה"פאר יעקב" שהרי אמרו ז"ל בירושלמי שאפילו מחמת שהיתה שאולה ביד ישראל מידם, בלעלה עמהם, ועוד יותר מזה, שאף שמוותיהם פרוחו מתוך השטרות שהיה שםם חתומים עליהם, וממילא מובן הא דהקפיד משה רבינו ואמר "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה, ואל תגעו בכל אשר להם פן תסופו בכל חטאתם" כי הרי אמרו בבבלי (נדרים שם) דהמבקר את החולה נוטל אחד משישים מחלו, וכיון שהקפיד שלא יטלו מהם כלום, דגם אותו דבר נתפס עמהם, ממילא אסור גם לבקר אותם, דאז ממילא נוטלין מהם קצת מחוללים, ויש חשש להמבקרם "פן תסופו בכל חטאתם", כמו שאר דברים שנבלעו עמהם.

כל אשר היה שייך לעדת קרח נאבד כדי ששםם ישכח מתוך הקהל

יצוין לדברי הגה"ח ר' שמאי גיבורג זצ"ל בספרו אמרי שמאי לבאר דנראה שזה כמו 'עמלק', שנאמר תמחה את זכר עמלק, מפרש רש"י מהספרי "משור ועד זה" שלא יהא שם עמלק כשר אפילו על בהמה, לומר בהמה זו של עמלק היתה, כך אצל קורח כתיב "ויאבדו מתוך הקהל" שכל אשר היה שייך להם נאבד, כדי ששםם ישכח מתוך הקהל. ודברים נוראים כתב הג"ח צבי הירש הכהן זצ"ל (בן הנפיש יהונתן מסעיליש) בספרו ליקוטי צבי על דברי רש"י שכתב על בני קורח שהם היו בעצה תחילה ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם לפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם וישם שם.

ויש לדקדק הא קי"ל אין לך דבר שעומד בפני התשובה וגדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, ובמקום שבעל תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, ואם בני קרח עשו תשובה מה מקומם בגיהנם, ה"ל להם לישיב בגן עדן.

חומר הפגם של עדת קרח כי קלקלו סדר העולם
ומבאר ואומר כי היות שהם פרצו גדרות עולמי במה שנקלה על משה ואהרן יסודי עולם והם החיות העולמינו כל הדורות שאם במנהיג כמשה עולם שהשיכנה מדברת מתוך גרונו עשו קטטות ומריבות, מה יענו בדורות האחרונים והם שנתנו די לפושעים וחסא הרבים תלוי בהם, וכבר נהוג עלמא לומר 'ובני קרח לא מותו' שאילו הרשעים בכל הדורות נמצאים, הם נפשות הטמאות מתתקע"ד דורות שקודם בריאת העולם וסדר הדורות (עי' מגלה עמוקות קרח דרוש ד), ולכן אף שלא מתו מ"מ גיהנם ירשו, כי סדר העולם לקלקלו. ומסיים שם "וה' ישמרנו ויצילנו מאנשים כאלו".

לעילוי נשמת גיסי הגדול האברך המורם מעם הרב ישראל זלדה"ה ביבדלח"א מ"ח הרב אליעזר שליט"א ביום שנלב"ע בדמי ימיו ביום ו' ניסן תשע"ט לפ"ק

הודיה בפרשה / הרב חיים שולביץ

'למשחה' באכילת לחמי תודה

ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי לכל קדשי בני ישראל לך נתתים למשחה ולבניך לחק עולם (יה, ח) אין למשחה אלא בבשר

בחולין (קל"ב) אמר רב חסדא, מתנות כהונה אין נאכלות אלא צלי ואין נאכלות אלא בחרדל, מאי טעמא אמר קרא 'למשחה', לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים. וכתבו התוספות (בכורות כז. ד) ואית' שבכל מתנת כהונה נאמר שצריך לאכלם 'למשחה', ואפילו בזרוע לחיים וקובה, אך לגבי תרומה לא מצונו שצריך אכילה בגדולה, ושמה לא שייך גדולה אלא בבשר.

והנה התוספות (שבועות יז. ד"ה ואין) כתבו שאכילה בעזרה לא שייכא בקדשים קלים, ובדובב מישרים (ח"א סי' קיא) הביא שהמשנה למלך (שחיתו פ"ב ה"ג) הקשה שהרי בשבועות (טו.) מן קשה הגמ' 'אטו לחמי תודה בעזרה מי לא מיתאכל', אף שלחמי תודה הם קדשים קלים. וכתב ליישב, שהטעם שאין אכילת קדשים קלים בעזרה הוא מפני שמצוה לאכול את הקדשים כשהוא מיושב משום 'למשחה', ואי אפשר לקיים מצוה זו בעזרה, כי אין ישיבה בעזרה, אך

^א וראה תוס' (יומא כה.) שרק קדשי קדשים דוחים איסור ישיבה בעזרה, כי חייב לאכול בישיבה, ואסור לאכול חוץ לעזרה, אבל קל"ל שאפשר לאכלם מחוץ לעזרה א"א לישיב לאכלם בעזרה, ואמנם אין מצד פחיתות קדושת קל"ל.

לחמי תודה שאינם בשר, לא שייך בהם למשחה, ומשום כך מותר לאכול בעזרה ועומד. והאריך בזה בבית האוצר (מערכת א' כלל קסא)².

למשחה בתרומה ומנחה

אן על עצם יסוד התוס' שלא נאמר למשחה אלא בבשר, כבר תמה הצי"ב (העמק דבר דברים טז א), שהרי שינו לגבי אכילת מנחה (סוטה טו.) שרשאים הכהנים ליתן לתוכה יין ושמן ודבש, מאי טעמא אמר קרא למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים. הרי שגם באכילה שאינה בשר שייך 'למשחה'.³ אלא שמקום שבה יש לדקדק שלא נאמר במנחה לשון חיוב, אלא 'שרשאים הכהנים', ונבא לבאר את החילוק בזה.

כפשוטו יש לומר שודאי גם בתרומה יש מעלה באכילה דרך 'למשחה', וכל כוננת תוס' היא שאין חיוב לאכול באופן זה, אף שהעושה כן קיים מצוה, ורק בבשר יש חיוב לאכול צלוי ועם חרדל. וכן מדוייק מלשונם שכתבו שלא מצונו שצריך בתרומה אכילה בגדולה, והיינו שחיוב לא מצונו, אך ודאי יש בזה מצוה אף בתרומה שאינה בשר, וכן הדין במנחה, וכמו שנאמר בה שהכהנים 'רשאי' ליתן בה יין ודבש.

ולבאר זה נמצא כי מה ששינו (בדברים צא.) לגבי אכילת חטאת ושלימים, 'וכן הכהנים רשאי לשנות באכילתן לאכול צלויין ושלקין ומבושלי', ומשמע שאין חיוב בכך, אף שהם אכילת בשר, היינו רק משום שקודם לכן שינו 'רשאי' לתת לתוכו תבלי' חולין ותבלי' תרומה, ובהם היה מקום לאסור לינתם לתוכו, שהרי רבי מאיר שם אסר, כדי שלא יביא את התרומה ליד ידיו, פסול, אך באמת יש חיוב לאכול את הבשר בגדולה, כן לקיים בה דין 'למשחה'.

ויש לדון לפי חילוק זה, האם אכילת לחמי תודה דינה כשאר מתנות שאינם בשר, שאכילתם אינה למשחה, או שמא כיון שהיא חלק מהזבח הרי שיש לאכולה למשחה [וכבר הארכנו בספר התורה (ס' ו) לברר אם לחמי תודה דינם כמנחה או כזבח, עי"ש].

החיידוש באכילת המשחה

והנה הרמב"ם (מעשה הקרבנות פ"ה ה"י) כתב 'אפילו הכהנים מותרין לשנות באכילתן ולאכלם צלויים שלוקים ומבושלים, וביאר הכסף משנה שהחיידוש הוא, כי אף שהכהנים צריכים לאכול רק לשם שמים, והיה מקום לומר שלא יאכלו אותם במטעמים דרך תענוג, קמ"ל שכיון שכתב רחמנא 'למשחה', ומתרגמין לשון גדולה כמו שהמלכים אוכלים, והרי שיש לאכול בכל טעם שירצו. ומבאר בדבריו, שדוקא בקדשים הוצרך הכותב להתיר אכילה בגדולה, כי לולי זאת היה צד לאוסרה, 'ואדרבא, בשאר מתנות יותר פשוט שחל חיוב לאכלם בדרך גדולה, ולכן נאמר בזרוע לחיים וקובה שאין נאכלות אלא בצלי וחרדל', ונמצא שיש חילוק באכילת בשר בין בשר קדשים למתנות כהונה, כי החיוב למשחה התחדש רק במתנות כהונה, ורק לגבי החיוב כתב התוס' שלא נאמר אלא בבשר ולא בשאר מתנות, אולם לגבי מנחות נאמר לשון 'רשאי הכהנים', כי דינם כקדשי קדשים.

ובשורש החילוק יש ליתן טעם ע"פ הגר"א (ש"ז ז' ד) שאין בדבר טוב שיכול היצה"ר לפתות כמו באכילה של מצוה ושמחה של מצוה, ומזה יכול מאוד למשוך אותו, ויתבונן האדם שאין אכילה של מצוה בעולם יותר מן השלמים, ואפילו בשבת יכול לפטור עצמו בכסא דהרסנא כשהוא עושה לכבוד שבת, אבל שלמים אכילתו מצוה, וגם צריך לזהר שלא יבא לידו נותר, וגם צריך לאכלם בשמחה, שנאמר 'ואכלת שלמים ושמתה', ואין היצה"ר בא אלא מתוך אכילה ושמתה, והוא סיבת הצורך להתיר אכילת בשר קדשים בדרך גדולה, ולפום ריהטא משמעות דבריו שכל כמה שהוא פחות במעלה, כך יש פחות חשש שימשך אחריו, ולכאורה הוא הטעם שחיוב למשחה נאמר דוקא במתנות כהונה שקדושתן פחותה מקדשים.

² ודבריו תמוהים, במה הועיל ליישב דברי תוס', והרי סוף סוף נמצא ששייכא אכילת קל"ל בעזרה, וגם מלכי בית דוד שהיתה להם ישיבה בעזרה יכלו לאכול. ואמנם לא מצונו במשנה למלך שהקשה כפי שהביא, ובפשוטו יש לבאר שאין כוננת התוספות לומר שיש דין לאכול את הקדשים קלים דוקא בעזרה, אלא לומר שמצד קדושתם יכולים לאכלם שם, וכמשמעות הגרמא בשבועות שם.

³ והנה"ל יש להוסיף, שהרי המנחות נאכלות בעזרה כדין קדשי קדשים, אף שאין בהם מלך, ודוחק לומר שנאכלו בעמידה, ובהכרח שיש בהם דין למשחה, ורק על קדשי הגבול כתבו התוספות שאין למשחה אלא בבשר. והגר"ח תמה למה צריך קרא לומר 'רשאי', ומשמע שלולי קרא היה אסור ליתן לתוכו, ומה הצד לאיסור זה. ברם, לדברי הכסף משנה הרי אסור לאכול חוץ לעזרה וחיוב למשחה הוא לאכילת תואה.

בירור השיטות בעבודת האכילה

והמתבונן בדברי הגר"א יראה שנקט שאכילת שלמים נעלית מאכילת שבת, אולם באדרת אליהו (בראשית ב ט) כתב הגר"א שאכילת שבת היא קודש כמו אכילת הקרבנות, ושיטתו (שם ובאדרת אליהו ישעיה א, יג יד, ובגביעי גביע הכסף) שאכילת השבת יכולה לגרום תאוות אכילה אף בחול, אולם בשם האר"י ז"ל הובא שבאכילת שבת אין פסולת (ראה ספר הליקוטים בהר כה), ואפילו מה שאוכל לתאוה כולו בקדושה, כי מאכל השבת כקדושת המן שהוא לחם מן השמים הנבלע ברמ"ח אברים בלא פסולת כלל, וראה בבית הלוי (סו"פ תרומה) שהוכיח כן מדברי הזוהר (יתרו פח): שרדף 'זרותי פרש שחכם, ולא פרש שבתכם', כי באכילת שבת אין בעבודת בירור לברור את החלק הטוב מן הער.

צדי המחלוקת הם במהות ענין האכילה, שהגר"א נקט שענין האכילה בחול אין לה מטרה בעצם האכילה, אלא לצורך התוצאה לברר את נקודת החיות השרויה במאכל, ולהעמידה לתכליתה, והשתמש בכוחה לעבוד את הש"ת, אך לו יצויר שישגיח חיות בלא אכילה, ודאי היה עדיף. אולם בשבת יש מטרה בעצם האכילה, כי בה נוצרת קריבה וחיבור בינו להש"ת, ויזך אכילה זו צריכה להיות לשם גבוה, כי אם יאכל להמאת עצמו, הרי עצם האכילה מהווה סתירה ליצירת החיבור. ואילו האר"י נקט שבשבת כפיכל סועדים על שולחם של הקב"ה ואוכלים מפיו, ולכן אין חסרון באכילה להמאת עצמו, כיון שאין גדר הסעודה כמטרה לחיבור, אלא רק ביטוי לחיבור קיים, וז"ל לגרום פירוד [אלא באכילת תאוה גמורה, שאינה מבטאת כלום אין צד תפיסה בחקודת המחלוקת, אך יתכן ולמישט עכנא אין צד תפיסה בחקודת המחלוקת, אך יתכן להציע גדר בשיטת הגר"א, שקדושת אכילת השבת חלה על החפצא, והיינו שמאכלי השבת אינם טעונים בירור, ויש בהם כדי ליצור חיבור ודביקות, אולם הדבר תלוי באדם, כפי הכנות להשיג קדושת אכילתם, כי אף באכילת דבר קדוש, אם האוכלו אינו שלם עדיין יכול להמשיך לאכילה אחרת, ואילו דעת האר"י היא שקדושת סעודת השבת חלה על הגברא, כי כיון שהוא עצמו שריר ואכזב דררחמנא, אין האכילה אלא ביטוי למצב, ולכן לית לה שייטא עם שבת אכילות.

למשחה מצד מצוות אכילת הכהנים

ובזה נגה אור חדש על ענין האכילה למשחה, כי הנה דין למשחה נאמר רק בחלק הכהנים, ולא בחלק שאוכלים ישראל¹⁰, ולהמבאר יש לומר בטעם הדבר, שאכילת קדשים יש בה מחד מצוות אכילת הבעלים או הכהנים, שהיא אכילת חפצא של דבר קדוש, וזאת אין מעלה לענין תאוות האכילה שהיא בגברא, ולמרות קדושת המשחה, יש חשש שמא יבא היצה"ר להמשיך את הגברא אליו מתוך אכילה בשמחה, אולם בחלק אכילת הכהנים, מלבד קדושת הבשר, יש גם מצוות אכילה המכפרת מצד מעלת הכהנים, ובהם הם כשאר מתנות כהונה, שבכללם כאלו שלא חלה קדושה בעצמותם, אלא שנתנו לאכילת כהן מצד מעלת הגברא¹⁰, ואמנם רק

¹⁰ יסוד לדבר בתוס' זבחים (עה: ד"ה כבוד) שבתמורת כבוד לא שייך חיוב למשחה כי אינה מתנת כהונה, ובמשנה למלך (מע"ה"ק פ"ה ה"י) הבין מדבריהם שבהלך הבעלים אין דין למשחה. ובאבי עזרי (בכורים פ"ט ה"ב) הקשה, שהרי מצונו בזבחים (כח.) שאילה נאכלת למשחה, והרי היא מחלק הבעלים, ובמשמר הלוי (זבחים טו) העמיד שמדובר באילה של גדי של חטאת שנאכלת לכהנים, והסכים עמו מן זללה"ה. ויתכן לומר, שהטעם שאין בתמורת כבוד דין למשחה, הוא משום שתתכן בו אכילה גם שאינו קדוש, שהרי נאכל במזמו לבטלו, אך בשאר קדשים קלים אף שיש בהם חלק שנאכל לבעלים, הרי לעולם אכילתו היא בקדוש, ויש בה איזו מצוה, ולכן יש באילה דין למשחה. וראה חזון יחזקאל (קרבנות פ"ה ה"ד).

¹⁰ בחולין (קל"ב) אמר רב חסדא, עשרים וארבע מתנות כהונה כל כהן שאינו בקי בהן, אין נותנין לו מתנה, ופירש רש"י שאינו בקי היאך דין מתנה, היאך נאכלו בגדולה, והקשה דידי הרה"ג ר' משה רחובי (בספרו מתנת חלקו) הרי דין זה אינו שייך בחלק מלכ"ד מתנות כהונה, כראשית הגז ופדיון הגב ועוד, וביורה לדעת תוס' שאין למשחה אלא בבשר, ולמה נקט רב חסדא כ"ד מתנות כהונה?

וביאר שכוונת רש"י לשני דינים שנאמרו ב'למשחה', כי כמה אופני גדולה נאמרו במתנות אלו, כגון תנינת הבכור שצריך ליתנו אחר גידולו, כלשון הרמב"ם (בכורות פ"א ה"ד), שמתנות כהונה אינו מותר לתת אותן לכהנים אלא דרך גדולה וכו' לפיכך אין נותנין להם שום דבר שיש בו עמל וטורח. וכן כתב (בכורים פ"ט ה"ב) שלא יחטוף הכהן מתנות ולא ישאל בפניו, אלא אם נותנים לו דרך כבוד, והוא מדין גדולה, ועל כך כתב רש"י, שאינו בקי היאך דין מתנה, דהיינו באופני קבלת המתנות דרך כבוד, או שאינו בקי היאך נאכלו בגדולה, דהיינו בידי אכילת דרך כבוד. והיינו כמבואר, שדין למשחה אינו מדיני החפצא של המתנות שיאכלו בחשיבות, שהרי זרוע לחיים וקובה אין בהם קדושה, אלא הוא מדיני האוכל שצריך לאכול בגדולה, כי לכך ניתן המתנות, להתגדל בהם הכהנים, ולשון רש"י בשמות (טט, טז) ולכן דרך האכילה תלויה בהנאת הכהן. ובה מיושבים גם דברי הרמב"ם (בכורים פ"ט ה"כ) שאם רצה הכהן למכור זרוע לחיים וקובה, או להאכילם לנבלים, מאכלם, שאין בהן קדושה כ"ל. ונתנה חוץ להקדיש (חולין פ"ד סי' יא) הרי צריך לאכול דרך

מצד אכילה זו התחדש החיוב לאכלה 'למשחה', כי כיון שענינה הוא מצד מעלת האוכל, הרי שאין בה מקום לצה"ר.¹⁷

וקן אכילה במקראות, כי בעוד עצם מצוות אכילת הקדשים נאמרה בפרשת תצוה (שמות כט ל), והיא מדיני הקרבן, ובה נשלמת כפרתו (ראה סה"צ הרמב"ם עשה פט, ורש"י פסחים נט), הרי שדין אכילה 'למשחה' האמור בפרשתנו, הוא מדין מתנות כהונה [ולאו דוקא היתנים מ'שארל, אלא גם אלו הכהן זוכה בהם משלוח גבוה], וראה בזבחים (ג) שלמדו ממקרא זה שקדשי קדשים נאכלים אף בהיכל, ובתוס' (שם כט). תמורה מוסגיא זו עוד דברי רש"י שם שאין אכילת בשר קדשים בהיכל, ואמנם רש"י עה"ת (בפס' זה) הביא מנ"כ שאין ק"ק נאכלים אלא בעזרה.

ולמבאר, הרי כיון שמקרא זה נאמר על אכילת הכהנים מצד מתנת כהונה, יש לומר שמה שאמרו בזבחים שנאכלים גם בהיכל, הוא רק לקיום אכילת מתנות כהונה שענינה הוא מצד מעלת הגברא, ומה שאמרו בתורת כהנים שאין נאכלים בהיכל נטוב על קיום אכילת הקרבן, שאינו מתקיים שם, ואינו מכפר בעלים, ולשוון הרמב"ם (מעה"ק פ"ה ה"ג) 'אם נאכל בהיכל נאכלו', דהיינו שהתקיימה אכילת המתנות, אך לא נעשה בה קיום מצוות אכילת קרבן.

למשחה רק בתרומת לחמי תודה

והנה כל ארבעים לחמי תודה נאכלים גם לבעלים, והרי הם כאכילת קדשים, אולם מהם מרימים ארבעה לחמים כתרומת לחמי תודה, והם נאכלים רק לכהנים, ויש עליהם דין מורם מן הקדשים כחזה וכו',¹⁸ ויש לומר שרק עליהם אמרו שנאכלים בעזרה וביבשה, וכי יש בהם שלששה, אף שק"ל אין נאכלים בעזרה, כי הטעם שאין ק"ל נאכלים בעזרה, הוא משום שיש בהם גם צד 'אכילת קדשים' כאכילת הבעלים, ואכילה זו אינה ראויה להאכל בפנים, אך לחמי תודה שכל אכילתם היא רק לכהנים, ואין בהם כפרה, הרי שהם נאכלים גם כמורם מן הקדשים, שנאכלים מצד מעלת הכהן, ואכילה זו מתקיימת בפנים, מאותו טעם שנאכלים 'למשחה'.

ותנא דמסייע לז' מצני דבברי רש"י (שבעות שם) 'לחמי תודה נאכלים בעזרה, אם רצו כהנים לאכול בקדשים מי מעכב עליהם', וכבר תמה המשנה למלך (שחיטה פ"ב ה"ג) למה נקט רש"י 'כהנים', והרי לחמי תודה נאכלים גם לישראל, ואם משום שישראל אינו נכנס לעזרה, הרי היינו רק לעזרת כהנים, אך לעזרת ישראל יוכל ליכנס אף שלא לצורך.

ולמבאר יש לומר, שרק תרומת לחמי תודה נאכלים בעזרה, כי הם ניתנו לאכילת כהנים בלבד, ורק אכילת מתנות כהונה התלויה בגברא, היא יכולה להתקיים בפנים, ק"ק בהיכל וק"ל בעזרה, אך מצוות אכילת קדשים

גדולה, וכי אכילת כלבים היא לגדולה, ולכן הסיק שרק אם אין ראויין לאכילה מאכילת כלבים, אכן למבאר, הרי החיוב 'למשחה' הוא דוקא אכילת הכהן, אך אם יתנו לכלבים לא שייך בה חסרון של

למשחה.
למשחה (זבחים עה) הקשה, אם נקטו התוס' שבחלק הבעלים אין דין הגה"ח והלא קרבן פסח מצטונו אלא נאכל אלא על השבוע, וביאר רש"י (פסחים פ) שהוא מדין 'למשחה', ומשמע שנוהג דין זה אפילו באכילת הבעלים. והשיב שדין אכילה על השבוע קרבן פסח הוא הלכה מיוחדת שנקבעה לאכילת פסח דוקא, ואין להוכיח ממנו שבכל הקרבנות חלק הבעלים נאכל 'למשחה'. אכן, ראה רש"י (פסחים קט): ד"ה כגו ארדילאי) שקרבן פסח דינו לזאת בסוף על השבוע, וכן קרבנות כדכתב 'למשחה', הרי שהשואה את ענין 'למשחה' בפסח לשאר קרבנות, ולמבאר יש לומר, שאמנם אופן האכילה בכל הקרבנות הוא 'למשחה', אך בעוד בכל הקרבנות הוא מצד מעלת הקרבן, הרי שבאכילת הפסח היא מצד מעלת ישראל, וראה מהרש"א (פסחים קטז), שגם אכילת מצה בליל הפסח היא כענין אכילת שירי מנות כלבים בבית המקדש, בשו"ת חזון נחום (ס' צט) כתב שאכילת מצה צריכה להיות למשחה, ונראה שמשמעות אלו הם מצד מעלת האוכלים, וכמבאר. וכן מוכח מנייה וביה, שהרי אם אכילת הפסח על השבוע היא לקיום למשחה אף באכילת בעלים, הרי נמצא שאינו מקיים חיובו באכילת החגיגה הקודמת לו, שאינה על השבוע, וכבר הקשה ק"ק המדריך, והוכיח תוס' (זבחים עה): שהפסח נאכל על השבוע, אך כדי שלא שבו עצם. ולמבאר, אמנם גם ההגה"ח נאכלת למשחה, אך היינו מצד אכילת קדשים, ולכך דינא לאכלם בחדל, אבל פסח אין יכולו לאכול בחדל, וגם עיקר חיובו הוא לאכלו באופן של'למשחה' יהיה בגברא, והיינו על השבוע וביבשה וכו'.

במנות (עד) דנה הגמרא אם תרומת לחמי תודה מדינת, וביאר הגמנת חינוך (רפ"כ כה) שדאי יש בתרומת לחמי תודה משום מורם מן הקדשים, כחזה ושוק, וכל היינו הוא אם יש בה גם חומר דיני תרומה, משום שקראת תרומה. ובשנת אליהו למשחה (ריש ברכות) כתב 'הכהנים נכנסו לאכול בתרומתן, שני תרומות הם, דהיינו תרומת גבולין ותרומת תודה, ל"ק קנתי' 'תרומתן' דהיינו תרומות גבולין ששלחם הוא, ולא תרומת תודה שאינה שלחם אלא משלוח גבוה קא זכו, ותרומת גבולין אין לפתור מעכבות, וכן תרומת תודה כפרת מעכבות. הרי שיש לתרומת לחמי תודה דין קדשים, ולכן אינה נאכלת במחוסרי כפרה, ולא זו בלבד, אלא שמשלוח גבוה זכו, והיינו שאינה מתנת כהונה גרידא, אלא היא מורם מן הקדשים כחזה ושוק, וראה מ"ש"כ (זבחים קטז) ב"ש הגה"ח.

המתקיימת גם ע"י ישראל, כיון שאכילתו היא מדין הקדשים איה מתקיימת לפנים ממחיצתו.
לתגובות: h0527690963@gmail.com

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים

על הלכות המועדים וחדשי השנה

בענין זמן פדיון הבן

כל פטר וחס לכל בשר אשר יקריבו לה באדם ובבהמה יהיה לך אך פדה תפדה את בנור האדם ואת בנור הבהמה הטמאה תפדה, ופדיוו מבן חדש תפדה בערך קסף חמשת שקלים בשיקל הקדש עשרים גרה הוא (ית, טו-טז)

הזמן הראוי לפדיון הבן
א. נחלקו הפוסקים בזמן הראוי לפדיון הבן, יש אומרים¹² שצריך שיעברו עליו שלושים ימים שלמים, ולכן אינו ראוי לפדונו עד יום השלושים ואחד, ויש אומרים¹³ דכיון שיעברו עליו כ"ט יום ו"ב שעות ותשע"ג חלקים (שזה 44 דקות)¹⁴ כבר ראוי לפדיון, והכרעת המשנה בחרה (ס' שלט ס"ק כז) ורוב גדולי הפוסקים¹⁵ כדעה הראשונה דחושבים שלושים יום מיום הלידה, ולמחרתו עשים הפדיון, אך למעשה כתב המשנה בחרה (בשעה צ"ס תקסח סק"ל") והפוסקים¹⁶ שיש להחמיר בכ"ל השיטות ואף משגיגים יום ל"א אין לפדותו לפי שישלמו כ"ט יום י"ב שעות ותשע"ג חלקים, וזה הטעם שהנהג בחלק מקהילות האשכנזים לאחר חידוש הפדיון ביום ל"א (כמובא בס"ד), ויש מקילים וסוברים¹⁷ שמשגיגים יום ל"א

¹² כ"פ המאירי (פסחים קכ"א); והחינוך (מצוה שצב), והאבודרהם (דפי פדיון בכור), ו"ס האשכול (הל' פדיון הבן ס' מא), ו"ס הפרנס (ס' רצג), והמבי"ט בקריית ספר על הרמב"ם, והלקט יושר (י"ד ע"מ סב), וכן הכריזו על האחרונים המובאים בהע"ל 15, וכן היא בפשוטות משמעות הרמב"ם (מהל' ביכורים ה"ח) והסמ"ק (מצוה רמב) והשו"ע (י"ד ס' פה ס"א), אך ע"י ב"ב"ח ושב"ח (י"ד ס' פה שם) שכתבו דמה שאמרו הרמב"ם והסמ"ק (והשו"ע כתב כן גם בבירור) שהטעם באמירת החיוב בפדיון משגיגו ל"א יום, ופדוהו ביום ל"א, לא דוקא ביום ל"א, אלא על ששלמו כל כ"ט י"ב ושע"ג שעות חודש לגבה שלם, חייב בפדיון, והא דנקוט הפוסקים ביום ל"א מילתא דפסיקתא ונקטי.

¹³ כ"פ הריא"ם (מצוה שנג), ה"ב"ח (י"ד ס' פה סק"ד), ובשו"ת הב"ח ס' קט"ז, והשו"ע (י"ד ס' פה סק"ב, וסק"ט), ו"ס ליקוט מעם ק"ל (פ"א ג' א).
¹⁴ שהרי בענין זה 1080 חלקים, 60 דק' לחלק ל"א יוצא 44.05556, ו"ס נפיל מספר ר"ב בתשע"ג (793-) נמצא 44.05908 דקות.

¹⁵ כ"פ המג"א (א"ח ס' שלט סק"ח), והחכם צבי (ע"ו), והיעב"ץ (במגדל עז פ"ג אות ט), ובסידורו פדיון הבן אות יב), והש"י חמד (כלל מע' ה' כלל ט), והסדרו טהרה (י"ד קפט סק"ב), וכ"פ (בבלי"ם) (י"ד ס' פה סק"ד), בשם שו"ת גינת ורדים (י"ד כלל ו' ס' ז), ובשו"ת שבו"י (ח"ב ס' פז), ובשו"ת פנים מאירות (ח"א ס' ג), ובשו"ת מהר"י אסאד (ח"ב ס' רד אות ג), ובשו"ת עונג יו"ט (ס' קג), ובשו"ת זרע אמת (ח"ג ס' קג), ובשו"ת ערוגת הבושם (י"ד ס' רמא), ובשו"ת חת"ס (א"ח ס' פא ו"ח ס' ז), ובשו"ת מהר"ם שיק (י"ד ס' שב-שג), ובשו"ת רב פעלים (י"ד ס' מ-ט), ובשו"ת אמרי ישר (ח"ב ס' קלב), ובמטה אפרים באלף פוסק (ס"א תקפ"א ס"א), ובנערה"ש (י"ד ס' פה ס' מ"ב), וכן הכריזו נוסף זמננו, שו"ת מנחת יצחק (ח"ה ס' ג' א), והגר"ש וואזנר (פריש"ן א"ת ע"ב ס' פ"א ס' ח"ב) (י"ד ס' ה"ג).

¹⁶ כ"פ הפמ"ג (ב"ב ס' קמ"א) כמפורש תיבת גמא (פ' ראה דף ט ע"ג) בדיום ל"א אסור לפדותו בבוקר קודם שישלמו לו י"ב שעות ותשע"ג חלקים, וכגון בימי הקיץ שהלילות קצרים ועדיין אין השלמים המזון, ולכן אם פדה בליל ל"א, עדיין לא נשלם כל"ט ממת לעת י"ב שעות, והי"ד בפתחי תשובה (י"ד ס' פה סק"ז), ולכן בשו"ת מודע ביהודה (תינוק י"ד ס' קפז) שאין פדיון בליל ל"א, לפי שפעמים אכתי לא מלאו לו כ"ט י"ב ותשע"ג בליל ל"א, ולכן בשו"ת בית שער (י"ד ס' שפח), וע"י בשו"ת רעק"א (תינוק ס' כב) שהסתפק שהיה ראוי להמתין י"ב שעות אחר ל"ט שלמים שאז הוא זמן הפדיון לכל"ט, ובסוף התשובה כתב, דאף שלא שמענו שחוקרים ודורשים על שעת הלידה, היינו כן דהמנהג הוא שלא לפדות בלילה, ממילא ביום ל"א אחר תפילת שחרית מסתמך אלא כבר ל"ט י"ב ותשע"ג, וכן הסתפק בחת"ס (בחדושי ל"מ) שבת דף קלה), בתקנת שיעור בליל פסח (ע"ב) ושהגיע תחילת ליל ל"א שלו, עדיין לא הגיע לכל"ט י"ב ותשע"ג ומעלה, אם צריך להמתין עד שיעברו שיעור זה, וכתב שאינו העולם משגיגין בזה, ובשו"ת כת"ס (י"ד ס' קמ"א) כתב שגאונים בזה אביו החת"ס ומר זקני הרעק"א נתפסקו בזה אם אפשר לפדות בליל ל"א אם לא מלאו עדיין ל"ט י"ב ותשע"ג, ולא מצאו ראיה לפטור עד סוף ימיהם, והתקיים שלטון הרעק"א והחת"ס (מפקד) שנתפסקו בזה, וכתב שספק זה היה שגור הרעק"א בפומיה דהדת"ס, והכת"ס עצמו שם כתב מדבריק החל"צ והפנים מאירות (המובאים לעיל בהע"ל 15) משמע דבענין להמתין עד שישלמו ל"ט י"ב ותשע"ג, ולמשמע כתב שם להחמיר ולא לפדות עד שישלמו ל"ט י"ב ותשע"ג כדי לצאת לכל הדעות, ולכן בשו"ת שבת סופר (ס' צז) שאין פדיון אלא ביום ל"א אחר שיעברו ל"ט י"ב ותשע"ג, ומסתמך על הגה"ח והפמ"ג והחת"ס, ולפ' הגר"ש וואזנר (שו"ת שבה"ל ח"ח ס' רלח) שאין לפדות לפני שישלמו ל"ט י"ב ותשע"ג, והמאירי אפי' בעדו, ובשו"ת ערוגת הבושם (י"ד ס' רמא) ובשו"ת אמרי ישר (ח"ב ס' קלב) אך שהעלו מילי"א י"א אלא סיכנו ל"א, מ"מ כתב שאלתחילה יש להמתין בזה, וגם בשו"ת מהר"ם שיק (י"ד ס' סוס"ש) אף שפסק שאי"ל להמתין עד זמן זה מ"מ כתב שעל"פ מדינת טוב, אם אפשר ימתין עד אחר ל"ט י"ב ותשע"ג, וכ"פ היעב"ץ (מגדל עז פ"ג אות ז), והשו"ת (י"ד ס' תקסח סק"ח), והש"י חמד (מע' מ' כלל ק"א אות יא), והנחל אשכול (י"ד ע"מ קמ')

יכולים לפדותו מיד, וכן המנהג הנפוץ אצל עדות המזרח¹⁸ והתימנים¹⁹ שעושים הפדיון בליל ל"א ולא מקפידים שישלמו ל"ט י"ב ותשע"ג, ולהסוברים שצריך שיעברו עליו ל"א יום בדוקא, כתב הפוסקים²⁰ שצריך שישלמו לו שלושים יום ממת לעת, והיינו שאם מולד בשעה חמש [גם אם זה 5 דקות לפי השקיעה], אז צריך לפדותו בשעה חמש [גם אם זה 5 דקות לפני השקיעה], אך יש מקילים²¹ וסוברים שאין צריך ממת לעת, ומשיכנס יום ל"א חל חיוב הפדיון, וכן הסכימו פוסקי זמננו²², ומי שבנו מולד בלילה, ויש באפשרותו לצאת גם את שיטת רבינו גרש"ם²³ שסובר שצריך שיעברו ל"א יום ומחצה, אף שאינו נפסק להלכה, כל מקום ראוי להחמיר כשיטתו ולא לפדותו עד שיעברו עליו ל"א יום י"ב שעות ותשע"ג חלקים (45-דקות), אפילו אם על ידי זה יצטרך לפדות אחר חצות ויפסיד את המעלה של זרזין מקדימין למצוות²⁴, אבל אם בנו מולד ביום, לא יחמיר את שיטת רבינו גרש"ם באופן כזה שיצטרך לפדותו ביום ל"ב, משום שלמנה פוסקים יעברו בעשה שלא פדה אותו ביום ל"א כמבאר בס"ד.

פדיון הבן בלילה

והברכ"י (סק"ד"ב) בשם שו"ת גינת ורדים (י"ד כלל ו' ס' י'), והפמ"ג (י"ד ס' פה ס"א), וכ"פ בשו"ת בית שלמה (י"ד ס' רב), ובשו"ת צמח צדק (י"ד ס' קפב אות ה' ו' שלח), וכן הוא בכריה לה"ח פלאגי (בסוף הספר דף ז ע"ג), ולכן בשו"ת מהר"ם שיק (י"ד ס' שב) שהמנהג הפשוט בישראל לפדות הבן ביום ל"א, אע"פ שמתין לו כלו ל"ט י"ב ותשע"ג, ומסיק שכן נראה עיקר, וכדמכח מסתימת דברי הפוסקים, אלא שממית טוב ימתין עד שישלמו זמן זה, ולכן ב"ב"א אורז פדיון הבן (ח"א פ"ט ה"ע ו') בשם שו"ת פרח מטה אהרן (ח"ב ס' פא) ושו"ת כתר כהונה (י"ד ס' ג) ושו"ת בית נפתלי (ס' ז), והביא מ"ס פדיון נפש (ס' ב אות ב) שגם כתב שהמנהג הפשוט בישראל שפדוין ביום ל"א אפי' לא כלל ל"ב ותשע"ג.

¹⁸ כמ"ש הברכ"י (י"ד ס' פה סק"ד"ב) בשם שו"ת גינת ורדים (י"ד כלל ו' אות ז) ששיבחה מנהג מצרים על שעות הפדיון בליל ל"א, וכמ"ש ה"שד"ח (מע' פ' כלל לט) שאין כדאי לדחות המצוה שכתבה בשעתה, וכן הוא בכריה לה"ח פלאגי (בסוף הספר דף ז ע"ג), וכ"פ בשו"ת יבי"א (ח"ה י"ד ס' כה אות ו'), ובחזו"ע (שבת א' ע"ג) ע"ל לח (בהערה) שמנהג הקהילות בפרס לפדות בלילה, וכן מביא הגמ"ה מ"מ (י"ד ס' ז) שהמנהג המסודר לפדות בליל ל"א, אלא במנהג ב"ב"א לפדות בלילה כדעת הגינת ורדים, שזרזין מקדימין למצוות, וע"ע בה' לקמן בהע"ל 28.

¹⁹ כמ"ש ב"ב"א בהוצאת הרמב"ם של הרב קאפח (ביכורים פ"א הע' כ) שמנהג התימנים לפדות בליל ל"א בין עברו ל"ב ותשע"ג ובין אם לאו, וכ"פ הגר"ש ראבי"ה (ח"ה ס' קמ"ב) (י"ד ס' פ' א).

²⁰ כ"פ בשו"ת עונג יו"ט (ס' ק"ג), ובשו"ת שושנים לדוד (ס' נח), וכן משמע מהמאירי (פסחים קכ"א), וב"ב"ח (י"ד ס' פה ס' א) וכן מביא ב"ב"א (קמ' שפח) וז"ל, 'ואכשר אמרו תמימים ערלים ממת לעת כן נאמר חודש פדיון מעם ל' בעת', ע"ל, ולכן בהגהות והערות על הטור (י"ד ס' פה אות ח') בשם י"ד בכור דל שכתב שחיה שיטתו של המג"א, ולכן כ"פ פדיון הבן כהלכות (פ"ה ע"ג) בשם תשובת הג"ר פלאגי אלמנה המבא בשו"ת שושנים לדוד (ס' נח) שחיוכן כן מדבר הרמב"ם (פ"ה מהל' דרי"ה ג') שכתב ז"ל: 'שאין עומע חודש אחד, אסור שלושים יום גמורים ממת לעת' ע"ל, ומוכח דסתם חודש הוא, יום ממת לעת ולא אמרי' דמקצת היום ככולו, ע"ש, אך ע"י בשו"ת יב"א מה שכתב לבאר בשי' הרמב"ם, והאריך להוכיח דלא בעינן ממת לעת.

²¹ כ"פ הגמ"ר"ל (בסדר פדיון הבן), וכ"פ היעב"ץ (מגדל עז ברכת הור פ"ג ל' אות ז'), וכן פשו"ת רעק"א (תינוק ס' כ) הביא ש"י א' שצריך לעבור על הבכור ל"א יום שלמים, אך אחר דחה דעה זו, שמדבר הפוסקים משמע שאי"צ ל"א יום ממת לעת לשעות, וגם משמעל אל משמע שחוקרים ודורשים על שעת הלידה, ע"ש, וכ"פ בשו"ת גינת ורדים (י"ד כלל ו' ס' ז), ובשו"ת בית שלמה (ח"ב י"ד ס' רכ), וע"י בח' החת"ס ע"מ"ש שבת (קל), שהתקנה בזה ונשאר בצ"ע, וממאן שלחני על מה שהביאו בהגהות והערות על שעת הלידה (י"ד ס' פה אות נח) מ"ח החת"ס דס"ל דבעינן ממת לעת, דהא ב"ח החת"ס מפורש דנשאר בצ"ע, ויותר מזה יעני' בשו"ת מהר"ם שיק (י"ד ס' שב) שהעיר לזכר שהחת"ס על גיליון המג"א שם הסכים כדעת כל הנהג פוסקים דאין מחשיבים ממת לעת, וכן הוא מפורש בשו"ת חת"ס (י"ד ס' שג).

²² כ"פ הגר"ש וואזנר (שו"ת שבה"ל ח"ח ס' רלט), והגר"ח קנייבסקי (דרך אמונה פ"א מהל' ביכורים ס"ק קז), וכ"פ בשו"ת יב"א (ח"ה ס' כה).

²³ רבנו גרש"ם (במכות מט. ד"ה מה תתם) הוא שיטה שלישית, ואולי גם שי' חידאה שכתב ז"ל: 'במדבר כתוב ומעלה דהיינו שלושים יומו, חודש היו ל"ט ימים ומחצה, ומעלה היו יום א' היינו ל"א יום ומחצה והיינו לאחר ל"י, ע"ל, והיינו שסובר דצריך שיעברו ל"א יום ומחצה משום דסתם חודש היו ל"ט ימים ומחצה וליפנין חודש חדש מה תתם חדש ומעלה אף הכא חדש ומעלה, ומעלה היינו עוד יום, ולפ"י זמן הפדיון הוא לאחר ל"א יום שעות ותשע"ג חלקים, וכן דייק בשו"ת פני מבין (י"ד ס' רכב) מדבר רבינו גרש"ם, ושמעתי מהגר"מ גרסו שלדעת רבינו גרש"ם ל"א יום ומחצה, היינו ל"א יום שעות ותשע"ג חלקים. ומשמעתי את דה דוקא דמי שבנו מולד בליל ל"א שברך ליל קה' בכה"ג ניתן לצאת גם את שיטתו, וכגון אם מולד ב-11 בלילה, אז יום השלושים הוא א"ב בלילה, ועוד י"ב שעות זה 11 בבוקר ועוד תשע"ג חלקים זה 45 דק' נמצא שזמן הפדיון ביום ל"א בשעה 11:45, אבל אם בנו מולד ביום, שאז גם יום השלושים יקא ביום, אזי אם יוסף י"ב שעות ל"א יום, יצא כבר בליל ל"א, בימות הקיץ הארוכים בימים מסוימים שגמולו מוקדם בבוקר יש דבר זה, ובכ"ז תמוז תש"פ שהענין החמה הוא 5:39 א"ב מולד 5:40 אז יום השלושים הוא בשעה 5:40 בבוקר, ועוד י"ב שעות זה 5:40 בערב, עוד 45 דק' זה 6:25 בערב, והקשיק ביום ה' הוא בשעה 7:50, נמצא שהספיק לפדות ביום ל"א וגם לצאת את שו"ת רבינו גרש"ם, אבל זה מדין שהוא מולד בימים אלו וגם מוקדם בבוקר, לכן כתבנו שיש לפדות בלילה, אבל אלה"א ומו שגמול ביום ככה"ג יוש באפשרותו להחמיר גם את שי' רבינו גרש"ם ע"ב.

²⁴ כן הורה ל' הגר"מ גרסו שראוי להחמיר לצאת את שי' רבינו גרש"ם גם ע"ז יפדה ביום חצות.

שומר ממונה, שרואה שם כל אחד שעובר מה מידת החום שלו, ואם מדת החום שלו מעל 38 אז מלקק נורה אדומה (בד"כ ל) וצפופץ.
ונתבטשתי ע"י אחד מהרבנים החשובים של אחד מבתי החולים, להביע את דעתי לגבי "מדידת חום" על ידי מצלמות תרמויות.

החששות שיש בזה

ג] והנה החששות שיש בזה הוא הסרטת התמונות והכיתובים מצד "כותב" ו"בונה" [לאור דברי החזו"א זע"א]. וכן שינוי פעולת החשמל מצד "הבערה".

והנה הורגלנו בנידונים הללו כפי שכבר הורה בזה זקן – וזה היה בזמן חייתו של מרן הגריש"א זצ"ל שישב על מזוכה דומה אודות המצלמות בעיר העתיקה (שהתקינו ההשטרה לצורך שמירת אבטחה מהערבים), ולא הסכים להתיר עד שעשו תוכנה מיוחדת שמוחקת את התמונה לבד – ובצירוף עוד כמה צירופים שהיה שם להתיר. וגם אחרי כל זה אמר לי שלדעתו עדיף שלא ללכת.

ולא שייך לדון בכלל זה מצד "אינו מתכוין" מאחר שזה פסיק רשאי? לא שייך לומר שזה פסיק רשאי דלא ניחא ליה²⁰,²¹,²², שהיה ודאי ולא כל בר דעת ניחא ליה בזה – שימדדו לא את החום, כדי שלא לסק אחרים ר"ל – ובפרט בבתי חולים שיש שם חולים צריך זהירות ושמירה יתירה בכלל זה. וכן במצלמות הנ"ל בעיר העתיקה ודאי "ניחא ליה" – כי כל בר דעת ניחא ליה במצלמות שהם שמירה במקומות הללו ששהיה שם שימטענים רחוצי אדם זה מרתיע אותם.

ויש טענה שדמ"ר האדם "לא ניחא ליה" מאחר שידע בעצמו אם יש לו חום או לא – והראיה לכך שלא ניחא ליה שהיה אם יאפשר לו דרך בלי שום מדידת חום הרי גם בחול יבחר ללכת דרך שם. אך אי"ז נכון, כי ס"ו מאחר שהבית חולים לא נתן ליכנס בלי בדיקה (וכפי שאכן ראוי לעשות), ממילא יש לדמות זאת למקום שהשומר לא יפתח לו את הדלת עד אשר יראת את עצמו במסך (וראה בהערה²³ מש"כ נפק"מ מעניינת בזה).

²⁰ ראה במש"ב (שיד, יא; שיד, יח) שפסיק רשאי אסור גם במילת דרבנן [והייתו שם רק בצירוף שזה מלאכה שא"צ לגופה]. כמו שניתן לדון על מצלמות פרטיות שאינם מרכיבים בבתיים שלהם, שאין לאדם העובר שום פיתול בזה. ויט"ו "בה"ל (שכ, יח) שאם אין לו שום נפק"מ זה מוגדר כ"ל ניחא ליה".
וראה בהערות עמ"ס פסחים (כה, ב) מש"כ לצורך בזה את דברי הפ"י שם בדעת ר"ן, שזה לא נחשב ממש כמו גבור פסול רק כלשון הגמ' "האנה נבא לאדם בעל כרחו" שזה בדרסו פוגע ממילא בהנאה ולא נבא שום ממשע ע"י האדם. וי"ז: "דלשון 'הנאה הבאה לאדם בעל כרחו' היינו משום שלא בא לכאן מחמתו לישום כך ובכה"ג אפילו הוא מכוון לה אפ"ה בע"כ קרן לה כיון שרואו ממילוי בא לו וכו' ע"ש, שמעמ שנתכוון לטעם שכתבתי דעיקר ההיתר משום דלא קבד מעשה" ע"ש. רק צריך לזהר במצלמות שגורמות הדלקת נורה (כיום רוב המרות הם ל"ד שזה רק דרבנן).

וראה גם בבבבט הל"ו (ט, סו-סז) שהעלה ענין הסברא הל"ל, ונעתיק את דברי החורנים (ו, סו): "הוה למש"ב דאי"ז דרך (אחרת), ואם מי אין אדם עושה שום פעולה של מלאכה דרך מעשה רק עומד והולך כדרכו ועו"ז גם ב"דעתו וכוונתו נעשית יצירת מעשה מאלהי כהדלקת נורה או פתיחת דלת או כעין שחצו"ל אין בזה ע"כ מלאכה דאורייתא כי התורה אסרה מלאכת מחשבת דהיינו פעולת מעשה ומחשבת, ולא מצטו כה ב"ל מלאכות ותולדותיהם דמשכן, ואינו דומה כמובן למלאכה גרושה ע"כ של"ש חו"ט ר"ש שבת, אע"פ שבודאי אסור מדרבנן, אי"ז יש לצד הפשיטות דפ"ר בדרבנן מותר מאחר מתכונן סתם, עיין או"ח סי' ש"ד במג"א (סק"ה) ובפוסקים והארכתי ב"ל. וגם כ"ז אם הנכסיה וכו"ב רק לצורך חולה או בקור חולים כהלכה (וכל זה כלי האי ואולי במקום דאי"ז דרך (אחרת), ואם מי שמבקר חולה ואינו מכוין כלל להפעיל ע"י איזה הקרנה, והיו גם פ"ר ב"ל ניחא ל" ע"כ לא איכפת ל" בדרבנן, אבל שיעשה תמעה בנתכונן ויראה לאסור בפשיטות, דגם אם נימא דאינו בגדר כתובה הוא בגדר תיקון גמור, כעין יצירת שלהבת לדעת הט"ו בה"ל יום טוב סי' תק"ב ס"ק א".

בעיקר ענין של "פסיק רשאי דלא ניחא ליה" – עיין ברא"ש (שבת ד, ט) ובק"י שם אות מ, וע"ע בתוס' בשבת (קק, א) שדון לחלק בזה בין איסורם דאי"ז לאיסור דרבנן כמו מיעוט ענבים, וע"ע במש"ב (שכ, ג) שחילק בין שבת לאיסורים. והנה למעשה גם באיסור דרבנן אסור פסיק רשאי גם אם לא ניחא ליה (ע"י מש"ב שיד, יא; שיד, יח), ומ"מ מבווא במש"ב (שש, ה) שבמקום צער מתיירים, וא"כ אולי ביקור חולים ויחשב כמקום צער, אבל באמת כלל לא ברור שאין הבערה גם לנתן אסור. ובכל אופן בסתם מצלמות שברחוב כתבנו בנידון זה יש לזרז שזה כלל לא מתייחס אל האדם.

ונשאלת אודות ניכסה בבית חולים שמכריחים לעבור דרך המצלמות (ואין שם דרך עוקפת), אם יועיל מה שהגוי ימדוד קודם לכן בבדיקה ידנית את הנכנס דאז נימא דתו"ל ניחא ליה" בבדיקה זו. ולאורה זה תלוי ב"ב הטעמים אשר נתבאר בפנים, שאם ה"ניחא ליה" לא מצד שרצה לדעת מה מדת החום שלו, אז ככה"ג אכן תו"ל ניחא ליה, אבל אם לא מוגדר "ניחא ליה" מצד שמוכרח לעבור דרך שם כדי ליכנס לבית החולים, אז גם כאן ה"ו הוא מוכרח. אבל באמת אי נימא שהחיסרון הוא מצד שהוא מוכרח להראות את עצמו במסך, הרי כאן לא זה הניסיון, ואחרי שהגוי במקד אדון ידיו הוא בכלל לא אמור להתייחס לעל שמופעיל על המסך (ואזרבה בבדיקה הידנית מדייקת טעם), וממילא נמצא שזה במקרה דבר הילום שיש שם מצלמה, ואפי"ן יש לדון שזה יחשב "לא ניחא ליה". ובפרט במקום שיש ניכסה בקומה אחרת בה ניתן ליכנס בחמול עוקף שנמצא שגם הוא מוכרח]. ולמעשה אם אין פיתרון אחר ויש עדיף לעשות כן, אבל לסמוך על זה לתחילה אי"ז פשוט מאחר שגם "פסיק רשאי דלא

ובמצלמות של מדידת חום גרע טפי – שזה מסריט כל אדם ואדם בנפרד, וטפי הוה פסיק רשאי שהרי ברור שזה עתה יסריט אותו²⁴.
ומ"מ נקט מרן הגריש"א זצ"ל שאין בכלל זה לתא של "כותב" דאורייתא כי אם דרבנן, מאחר שאי"ז כדרך כתיבה (ע"י אר"ש פ"טו ה"ג נה).²⁵

נמצא שעלה בידינו ג' ניחונים לחלק בין סתם מצלמות שמתקנת בבנינים וכדומה לבין ניידות (חלקם הובאו בהערות): א] בהרבה מהמצלמות אין מסכים וזה נכנס ישר למאגר. ב] במצלמות הללו בד"כ זה לא פסיק רשאי מאחר שלא כל פסיקה בהכרח מוסרטת מאחר שהמצלמה לא מסריטה את כל השטח. ג] חילוק מסך שבמצלמות הללו בד"כ ניתן להגדיר את ז"ל ניחא ליה" ויתכן גם לדון שזה כלל לא מתייחס להיות נחשב כעשייה שלו, ומשא"כ בניידות שיש מסך זה פסיק רשאי וניחא ליה.

הבערה

ד] וע"ע באג"מ (ד, פד) שכותב לגבי שימוש ברמקול: "שלי מדת הקול נגדל הוצאת נח החשמלי ונמצא שבדבורו הוא מגדל ומקטין את העלוקטר, ורואין זה בחוש שבמחברין עוד מכונה בחשמל המודדת הדבור בהמיקרופאן למי שרוצה להשוות את קולו, שלכן אף כשלא מחברין מכונה כזו יודעין אנחנו שמשמש בדבורו בהעלוקטרי יותר ממה שהמיקרופאן בחבורו משתמש בעצמו בלא דבור, וכשמדבר בקול רם משתמש בעוד יותר, והשתמשות בכחות העלוקטרי יש חשש איסור דאורייתא אף בלא הבערה ויש לעיין בזה טובא למעשה".

וממילא גם בניידות יתכן בהחלט שיש שינוי ולו מזערי של צריכת החשמל באם האדם עובר שם ונרשם דמות אדם במסך ובדיסק, ויש בזה חשש מלאכה. (ובעבר בגליון 18 פר' ח"י שרה תשע"ח כתבנו מטעם זה שאין לעשות שינויים במוצרי חשמל, וכפי ששמענו כמה פעמים ממרן הגריש"א זצ"ל).

מתקנס

ה] והנה אם האדם לא מודע לכך בכלל זה קל טפי – כי זה מוגדר "מתקנס". יודעים דברי הרע"א (שו"ת סי' ח) שכותב "ונ"ל דבר חדש, דמה דממעטין (בכל איסורי התורה) מ"אשר חטא בה" פרט למתעסק, לא דמתעסק לא מעשית העבירה כלל אלא דמקרי עבירה בשוגג, ואך בשוגג כהאי ממעטין מאשר חטא בה דפטור מקרבן אבל מ"מ מקרי שגגת איסור, אבל מה דממעטין (לגבי שבת) ממעטין ד"מלאכת מחשבת אסרה תורה" היכא דליכא מלאכת מחשבת אלא בכלל מלאכה ולא נעשה העבירה כלל כ"ל. ולפי ה"ל דמתעסק אין ככל מיל עבירה אלא דמקרי שגגת עבירה, ובכה"ג גזירת הכותב לפטור מחטאת אבל עבירה יש כאן, אלא דמ"מ בשבת כיון דלא ידע ממחטא לא מקרי מלאכת שבת".

אך הא מיהת מדרבנן זה אסור, ויש לעיין האם יש חיוב על האדם להודיע לחבירו על מתעסק שכזה (וע"ע בלח"מ פ"א מרה"ל שבת ה"ח בסופו).
ובכל אופן כיום אחרי שהתברר המציאות כמעט סולם יודעים על המצלמות הללו, ואז כל הפעולות הנעשות שם מתייחסות אל האדם ונחשב שהוא עושה אותם.

למעשה

ו] ואמנם נודע לי על רבנים חשובים שהורו שעדיף טפי לעבור דרך המצלמות הללו מאשר לבקש מגוי שימדוד מדידה ידנית, אולם הדברים הנ"ל נכתבו לפי מיעוט הבנתו במשנתו של מרן הגריש"א זצ"ל ודעמייה, ולפי דבריהם נותן הדין בפשיטות לאסור לעבור דרך המצלמות הללו, ועל כן אין היתר לעבור דרך שם – רק באופן שמתיירים מלאכות שבת עבר חולה.

ואדם שנכנס לבית חולים בשבת – יבקש מהאחראים שם לא לעבור דרך המצלמות הללו, כי נדע לי שיש בתי חולים (כגון בשערי צדק בכניסות שבקומה 2 וקומה 4) שבהם נתנו הוראה שאם יבוא יהודי 'שומר בשבת' ויגיד שהוא לא עובר דרך המצלמות אז יש מסלול עוקף ושם יבדוק אותו גוי במדידה ידנית.

לתגובות: dvarhalacha613@gmail.com

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיני בפרשת השבוע

טז, ב: נשיא עדה קראי מועד.

בפיוש ר"ח פלטיאל כתב, כאן קראי כתיב וקרינ קראי [לפנינו חסר, ועיין מנחת ש"ן]. ובפרשת במדבר [א, טז] כתיב קראי וקרינ קראי, לפי שהללו בפרשת דגלים צדיקים גמורים וראויין לגדלם ויש לגדלם מיד"ל לוי"ו, ובכאן היו רשעים ויש למעטם מיד"ל לוי"ו [וכן הוא לקמן ט, ט הוא דתן ואבירם קראי העדה, וקרינ קראי]. ובעל הטורים כתב כאן - קראי. חסר יו"ד שעברו על יו"ד הדבורות. ובפרשת במדבר כתב - קראי העדה. וי"ו קטיעא וקרי קראי. בשביל שלומיאלי בן צורישידי שהוא זימרי בן סלוא (סנהדרין פב, ב). וכן בעדת קרח (להלן טז, ב) קראי כתיב חסר וי"ו, ולשם חסר הו"ו לגמרי לפי שהיו סולם רשעים, אבל בכאן היו האחרים צדיקים (עיין בפס"ר).

טז, ז: רב לכם בני לוי.

עיין רש"י שכתב גדול אמרתי לכם ולא טיפשים היו שכן התרו וקיבלו עליהם לקרב, אלא הם חטאו על נפשם שנאמר את מחותת החטאים האלה בנפשותם עכ"ל. וצריך ביאור מהו התיורץ.

שוב ראיתי במפרשים הדכונה דעל ידי שנגררו אחר דברי ההסטה של קרח אכן באו לידי מעשה טיפשות עד שהם חטאו על נפשם והפקירו עצמם למיתה שנאמר "את מחותת החטאים האלה בנפשותם", הרי שהאשים אותם הכתוב במיתתם.

אולם בחתול יעקב כתב בשם מדרש רבה שלא האמינו בדברי משה שאחד חי וכולם אובדין, אלא היו סבורין שהקטורת של אחד מהן יקבל על ידי אש מן השמים או בהיכר אחר כיוצא בזה ולא של האחרים, ומ"מ לא יאבדו [ועל זה ממשך רש"י וקרח שפיקח היה ושפיר ידע שדברי משה מפי הגבורה הם מה ראה לשתות זו]. ולפי"ז הטיפשות של מקריבי הקטורת היה במה שלא האמינו לדברי משה שכולן אובדין.

טז, י: ויקרב אותך וגו', וביקשתם גם כהונה.

בפיוש ר"ח פלטיאל כתב "דקורח היה ראש לשיר כמבואר בדברי הימים". ולפי"ז מבוארת סמיכות הפסוקים דקודם מינה כתב "ולעמוד לפני העדה לשרתם" ופירש"י לשיר על הזיק, ובתה הכי כתיב ויקרב אותך והיינו במילי דשריה שהוא היה ראש לשיר היינו ממונה על סלן ולכן מזכר בפני עצמו והדר ואת כל בני לוי איתך.

והנה המדרש רבה כאן כתב דקורח היה חכם גדול ומונשיא הארון היה. ולכאורה נשיאת הארון המקודש מכולן עדיפא משיר והיה צריך להזכיר זאת בקרא וצ"ע. ונראה דזה מה שכתוב ברישא דקרא "לעבוד את עבודת משכן ה'" היינו נשיאת דברי המוקדשים הארון השולחן המנורה והמזבחות ועוד כתיב "ולעמוד לפני העדה לשרתם" שירות זו עבודה קלה יותר לשיר על הדוכן.

טז, יב: וישלח משה לקרוא לדתן ולאבירם בני אליאב, ויאמרו לא נעלה.

כתב בפיוש רבי חיים פלטיאל, לפי שאמרו הרי התנה לנו הקב"ה שנהיה ממלכת כהנים ובתנאי הזה קיבלנו את התורה, ולאחר שאינו מקיים תנאו אף אנו לא נקיים תנאו. אמר משה בואו לדני לפני הקב"ה לידע אם אמרנו כהונה ממש, או אולי גדולה דכתיב בני דוד כהנים היו.

ויאמרו לא נעלה למשפט, לפיכך לא התפלל משה עליהם כי רצו לכפור בתורה, לכך אמר אם בריאה יברא וכו' כי מאחר שאומרים שהתנאים שבורים [היינו שהתבטלה קבלת התורה ח"ו], דין הוא שיהיו באותו ענין שהיו קודם שעשו התנאים והם יהיו בתחתית ההר שכפה עליהם ההר כגאית ואם לא היו מקבלים את התורה היו נבלעים.

ונראה ביאור דבריו דכיון שאם לא היו מקבלין את התורה העולם היה חוזר לתוהו ובוהו כמו שהיה קודם הבריאה, ולכן כאן דינם להיבלע כיון שחוזרים מקבלת מתן תורה א"כ אין להם קיום כלל.

טז, לג: וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה ותכס עליהם הארץ וגו'.

יעוין באור"ח שדייק את הפסוק וירדו וגו' "חיים שאולה" שלא שלטה בהם הארץ להרגם אלא נשאר חיים ונתן הארץ בפקדון לגיהנום עכ"ל.

וצ"ב בשביל מה היה צורך לנס גדול כזה שלא תשלט בהם להרגם, דע"פ הטבע היה ראוי שימותו שם.

ונראה לומר דזה היה בשביל לאמת את נבואת משה שכל מה שעשה הוא שליח ולא בדה מליבו, ואם היו מתים שם היה אפשר לטעות שלא נאבדו בשביל שחלקו על משה רבינו ע"ה אלא מתו בעטיו של נחש [ע"ב"ב טז, א] כמו שאר בני אדם שמתים רק עתה מדמין להם סוג מיתה שלא מת בה אדם מעולם, וזה יסול לקרות בזמנים שונים, לכן הוצרכו לרדת לגיהנום ועודם חיים כפקדון [עד שעלו משם לתחיית המתים, עיין רבינו בחי"ן, ובה מוכח בלי מקום זאל טעות כי נעשו בגלל שחלקו על משה רבינו.

טז, לג: וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה.

איתא ב"ב [עז, א] דכל ל' יום בלועז דקורח אומרים משה אמת ותורתו אמת, ופירש"ל כל ראש חודש. ובעיני יעקב בעין יעקב הביא מבט הרב מהר"ש דרשן דק"ק פראג דלכך אמר כן כל ר"ח לפי שקורח חלק לומר שיהיו הרבה כהנים גדולים כל ר"ח איש כדאיתא במדרשים, אך אי אמרינן אי אפשר לב' מלכים שיהיו משתמשין בכתר אחד א"כ שלא כדון חלק קורח, וכל ר"ח מביא הקב"ה קרבן על שמיעט את הירח לפי שאמרה הלבנה דבר הגון דאי אפשר לב' מלכים שישתמשו בכתר אחד, א"כ משה אמת ותורתו אמת, ועיין עוד במהרש"א שם.

אמנם שמעתי מדודי הגר"ח כהן שליט"א בשם אממו"ר שליט"א [שדרש בשבת האופרף שלו] שאמר דעיקר המחלוקת היה שלא האמינו במשה רבינו היינו זילזול באמונת חכמים, וכיון דעיקר כוחן של חכמים ניכר ברו"ח דבידן לקבוע חודשים וקו"ל "אתם" אפילו שגגין וכו' מקודש החדוש, ולכן הוא גם הזמן הראוי ביותר להכריז כי משה אמת ותורתו אמת עכ"ל.

ועוד יש לומר דבר"ח שהלבנה מתחדשת בקוטנה יש זכרון למחלוקת הראשונה שהיה בעולם בין השמש לירח, ומזה נתפשט ומשפע המחלוקת גם בין בני אדם, לכן אז הוא גם זמן התיקון לכן.

טז, לה: ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמישים ומאתים איש.

איתא במדרש רבה [יח, ד] בוא וראה כמה קשה מחלוקת של העוזר במחלוקת הקב"ה מאבד את זיכרו, שכן כתיב ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמישים ומאתים איש.

וכתב מהר"ו הם הר"ג איש שלא נחלקו מעצמם רק עזר לקורח שהוא עוררם, ואעפ"כ נשרפו. ובעץ יוסף כתב ולכן איבד את זיכרו שגם קבורה לא היתה להם שעל ידי זה יזכרו לפעמים כשנראה קבריהם בעולם.

טז, לב-לה: ותפתח הארץ את פיה וגו' ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמישים ומאתים איש מקריבי הקטורת.

קשה כיון דהקטרת הקטורת קדמה לגידוף של דתן ואבירם, א"כ היה צריך להיות שקודם ישרפו באש מאתים וחמישים איש מקריבי הקטורת, ורק אח"כ יבלעו דתן ואבירם וכל אשר להם חיים שאולה.

ונ"ל עפמ"ש"כ [שמות ז, כט] וככה ובעמך ובכל עבדיך יעל הצפרדעים, ופירש"י הוא התחיל בעצה תחילה שנא' ויאמר אל עמו, וממנו התחילה הפורענות, וכן פירש"י עוד בכמה דוכתי. לפ"י ה"ג דכיון [דקורח] דתן ואבירם התחילו בעצה תחילה ואח"כ נמשכו אחריהם המאתים וחמישים איש מקריבי הקטורת, כדמשמע לעיל [טז, א-ב], מהם התחילה הפורענות. לפיכך נבלעו תחילה דתן ואבירם חיים באדמה, ומיד לאחר מכן בסמוך מתו המאתים וחמישים איש.

טז, לה: ותאכל את החמישים ומאתים איש מקריבי הקטורת.

צ"ב מש"כ איש לשון יחיד. לכא' הול"ל אנשים לשון רבים כמש"ל [טז, ב] ואנשים מבני ישראל חמישים ומאתים וצ"ע.

ונ"ל עפמ"ש"כ רש"י לעיל [טז, ז] ותנו בהן אש ושימו עליהן קטורת לפני ה' מחר, והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש רב לכם בני ה'. ופירש"י ז"ל: כבר הוא בקדושתו. וכי אין אם יודעין שמי שיבחר הוא הקדוש, אלא א"ל משה הריני אומר לכם שלא תתחייבו, מי שיבחר יצא חי וסולם אובדים. רב לכם בני לוי, דבר גדול אמרתי לכם. ולא טפשים היו שכן התרה בהם וקיבלו עליהם לקרב, אלא הם חטאו על נפשותם שנא' את מחותות החטאים האלה בנפשותם.

ולפ"ז דאי כשנהלו על משה ואהרן קראן הכתוב אנשים לשון רבים דכל אחד היתה כוונתו לעצמו ולא להביתו, אבל כאשר הקריבו את המחנות ומשה אמר להם אחד יצא חי וכולם אובדים, הרי היתה להם כוונה אחת לכולם לקרב במס"ג עבור זאת! לפיכך קראם הכתוב מאתים וחמישים איש לשון יחיד כי היו כאיש אחד בלב אחד כי כולם היו עבור כוונה אחת בלבד.

י, א-ב: וידבר ה' אל משה לאמור: אמור אל אלעזר בן אהרן הכהן וירם את המחנות וגו'.

כתב המאירי [ברכות כח, א ד"ה כן] כל שאפשר לאדם להרחיק מן המחלוקת ראוי לו להרחיק, וכל שכן הגדולים ורבי המעלה וכל שכן הציבור, ואף כשהכרח מביאם לחלק ולהעביר הנכבד משרתו אין ראוי ליתנה לאותו שבשביל איתר לו דבר זה אע"פ שהוא ראוי לכן, מפני שבזו יש למועבר חלישות הדעת יתירה. והוא שאמרו כן [ברכות שם] מאן נקיים נוקמיה לר' יהושע [במקום רבן גמליאל], היו ליה בעל דבר [ומשום כך מינו את רבי אלעזר בן עזריה לנשיא], וכן מצוין במחלוקת של קרח אמור אל אלעזר בן אהרן וירם את המחנות, ולא רצה הקב"ה לומר כן לאהרן עצמו כדי ללמד דרך ארץ בכך.

יז, ה: ולא יהיה קקורח ועדתו כאשר דיבר ביד משה לו. פירש"י ומהו ביד משה ולא כתב אל משה, רמז על החולקים על הכהונה שלוקים בצרעת כמו שלקה משה ביזו שנאמר ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג עכ"ל. לכאורה קשה דמה שלקה משה בצרעת פירש"י [שמות ד, ו] על שסיפר לשון הרע באמרו לא יאמינו ל לפיכך הלקוח בצרעת כמו שלקתה מרים על לשון הרע עכ"ל. ומה ענין זה לצרעת שלוקין החולקים על הכהונה, וכבר עמד בזה בעמ"ס רגן לבוקר עמ"ס תמיד [עמ"ל 12 ד"ה ואולי] ע"ש וצ"ע.

התורה ומצותיה / הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון, מח"ס סימני המצוות ושא"ס,

דומ"צ באשדוד

זרים בעבודת הלוים

וְגֵלוּ עִלְיָךְ וְשִׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכָל עֲבֹדַת אֹהֶל יָזֵר לֹא יִקְרָב אֲלֵיכֶם (יח, ד)

יש דיון גדול באחרונים האם האיסורים הללו נאמרו רק לגבי עבודת הכהונה, או גם לגבי עבודת הלוים.

הנהגה בפרשת במדבר מצוין כמה אזהרות שלפי פשוטו של מקרא האזהרה לבני ישראל שלא יתקרבו לעבודת הלוים.

(א) נא וּבְנֵי עַמְּךָ יִירָדוּ אִתּוֹ הַלְוִיִּם וּבְחַנְתָּ הַמִּשְׁכָּן יִקְיֹמוּ אִתּוֹ הַלְוִיִּם וְהָיָה הַקֶּרֶב יִימֹת.

(ג) לח) וּבְחַנְתָּם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קִדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִקְרָהּ מִשָּׁה וְאֶהָרָן וּבְנֵי שִׁמְרֹנָה מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיָה הַקֶּרֶב יִימֹת.

וכן דרשו חז"ל (במדבר רבה פרשת במדבר פרשה א), יכול המצוה על הלוים אבל אם עשו ישראל רשות, ת"ל והזר הקרב יומת.

במפרשי המקרא הראשונים ביארו את הפסוקים גם לגבי עבודת הלוים.

וכן מבאר הרשב"ם את הפסוק 'כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות' (יז כח), כל הקרב הקרב - כל איש ואיש אשר יקרב אל המשכן לשומרו או אל כלי המשכן עם הלוים ימות.

שעדיין לא התורה במ הק' שעדיין לא נכתב והזר הקרב יומת. ולכן הוא מהירה בפרשה זו וזר לא יקרב אליכם, והזר הקרב יומת, שמכאן ואילך לא יקרב כלל ולא ימותו.

וכן דרש רבינו בחי" (א נא) ובנסוע המשכן יורידו אות הלוים ובחנות המשכן יקומו אות הלוים והזר הקרב יומת.

וכן דרש רבינו בחי" (א נא) ובנסוע המשכן יורידו אות הלוים ובחנות המשכן יקומו אות הלוים והזר הקרב יומת.

וכן דרש רבינו בחי" (א נא) ובנסוע המשכן יורידו אות הלוים ובחנות המשכן יקומו אות הלוים והזר הקרב יומת.

בהפך אותיותיו מורה על מדת הדין כי כן הזכירו המן הרשע בהפך אותיותיו ואמר: (אסתר ה) "וכל זה איננו שוה לי בכל עת" ונתהפכה מדת"ד עליו. והנה בכאן בענין עבודת הלוים הזכיר תחילה בכתוב הזה הפעם הנעלם ואחר כך הזכיר השם המפורש של עבודת הלוים להורות על מדת הדין שהיא מתוחה על הזר הקרב לעבודת הלוים, וכענין שאירע בעוזה שכתוב בו: (שמואל ב, ו ז) "ויחר אף ה' בעוזה".

והסתכל איך התחיל הרמז בכל פעם ממלת הלוים ממה שידעת כי מדתו של לוי מדת הדין היא והיא ה"א אחרונה שבשם, ולכן התחיל רמז ה"א בכל פעם ממלת "הלוים", וזה מבואר. ובאור הכתוב "יורידו אותם" יסירו הבריחים והעמודים, ובחנותו יהיו הם מקימין אותו. "והזר הקרב", לעבודה, "יומת", ביד שמים. עכ"ל.

גם רבינו משה אלשיך (א נא) ע"פ ובנסוע המשכן יורידו את הלוים ובחנות המשכן יקומו אותם הלוים והזר הקרב יומת. כותב בתוך הביאור, ואחר אומר שני הטעמים האלה, ראה והנה היה אפשר לומר, כי אין זה ראה על היות יתרון באיכותם של לויים על שאר ישראל. כי הלא דרך המלך שיחלק משרתיו לעבודותיו, מהם למלאכה רחוקה מארמונו, ומהם במלאכת הכלל. ולא יעשה כן על היות לדעתו איכות יתר לאלו על אלו, רק לפי הכנת כל חלק מהם מתייחס אל חלק השירות ומציאותו. ולפעמים יחזור ויעביר מלאכת אלו לאלו. כן יעלה על לב איש יהיה גם כן בענין זה. כי לא מיתרון איכות אשר ללויים על שאר השבטים ייחד להם משא מלאכת המשכן. לזה אמר ראו עתה כי לא כן הוא, כי אם כן היה, לא יאשם איש הישראלי כי יקרב לעזור ללוי במשאו. ולא כן הוא, כי אם ובנסוע המשכן יקומו אותם הלוים ובחנות וכו' והזר הקרב יומת. ולמה יחייב את ראשו, כי ישלח ידו אל מלאכת הלוים, אם לא שאיכות הקדושה לא תצדק רק בקדושים בני לוי, מה שאין כן לשאר ישראל. והנה זה הוא על הענין האחד ממשאם וכו'.

וכן מבואר בביאור הרש"י הירש (ג, ז) ושמרו את - משמרתו. שמירת הלוים היא משמרת, המוטלת עליהם מטעם הכהנים, אך יחד עם זה הרי זו גם משמרת כל - העדה. שהרי הכהנים עצמם אינם אלא נציגי העדה במקדש. כי התורה לא ניתנה לכהנים וללויים, אלא היא הופקדה ביד כלל העדה; ולא כהנים ולויים יבנו לה מקדש, אלא "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כה, ח): כלל העדה נצטוו לבנות מקדש לתורה, למען ישכון ה' בתוכם. נמצא, שהכהנים והלוים עומדים שם להישמר; ובייחוד שמירת הלוים מסביב למקדש שיבת להישנות מטעם האומה. כי התורה ומקדשה הם משמרת קדושה, שהופקדה ביד האומה; וה"שמירה" על התורה - לבל יפגעו בה אחרים והם עצמם - היא החובה הראשונה המוטלת על שומריה. ולפיכך לטובת עצמה ולצורך מילוי חובתה שולחת האומה את הלוים אל משמרתם; עליהם לשמור על משכן עדות התורה - בפני האומה בכללה ובפני כל יחיד שבה. ואין זו שמירה בפני העם, אלא זו שמירה גם בפני הכהנים; שכן מצות "והזר הקרב יומת" (לעיל א, נא) מרחיקה כל זר מעבודת הלוים; אין היא מגבילה רק את העם; אלא היא מרחיקה גם את הלוים זה מעבודת זה; והיא מהירה גם את הכהנים לבל יסגו את גבל הלוים. הכל חייבים בשמירת הסיגים שהתורה גדרה לשומריה.

גם הגר"ר מאיר שמחה הכהן במשך חכמה (ג) כתב במפורש ואם כן זר גמור - הוא ישראל - ששימש בעבודת הלויה הוא במיתה!.

האזהרות נאמרו לשעה או לדורות

לכאורה הפסוקים שנאמרו בפרשת במדבר לגבי הקמת המשכן ופירוקו, והזהירו 'והזר הקרב יומת', מדברים בזמן שהיו ישראל במדבר, וכל השאלה אם זה הייתה הוראת שעה, או עיוני לדורות.

והנה בגמ' ערכין (יא, ב) איתא, אמר אבי נקיטין משורר ששיער בשל חבירו במיתה שנאמר והחונים לפני המשך קדמה לפני אהל מועד וגו' והזר הקרב יומת, מאי זר אילימא זר ממש [כגון ישראל, רש"י]. הכתיב חדא זימנא, אלא לאו זר דאותה עבודה.

הואים שהבינו חז"ל בפשטות שישאל שעה מלאכת לוי חייב מיתה.

גם התוספות שם (עמוד א ד"ה אל תיקרי) כתבו, מפיך מקראי שהיא [השירה] עבודה זר חייב עליה מיתה.

והנה האחרונים התקשו בדברי הגמרא, כיצד יתכן שזר שעבד עבדת לוי חייב מיתה, הרי אף זר שעבד עבודת כהן, אינו חייב מיתה בכל עבודה, אלא בד' עבודות כדאיתא ביומא (כד, א), וכיצד יתכן לומר 'יצביא בארעא וגירא בשמי שמיא'. והגר"ר מאיר דן פלאצקי ז"ל בספח חמדת ישראל (קונטרס נר מצוה - מצות לית ע"ב, שיצר לאור מחדש ברוב פאר והדר ע"י ידידי הגר"א ממדלבים שליט"א בשם 'כלי חמדה - על ספר המצוות) מביא מכתב מידידו הגר"ר יואב יהושע מקינצק (החלקות יואב) שהקשה לו כן, כיצד יתכן לומר שישראל שעבד עבודת לוי יהיה חמור יותר מישראל שעבד עבודת כהונה.

והגר"ר מאיר דן כותב ליישב זאת, שיתכן לומר שישראל שעבד עבודת לוי, כגון ששיער או שורר ושומר לא נפסלה עבודתו בדיעבד. אולם כאשר עבד עבודת הכהונה עבדתו פסולה אף בדיעבד, על כן אינו חייב מיתה רק בעבודה תמה, וש"י.

דעת הגאון בעל מנחת חינוך

רבינו המנחת חינוך חקר במשנה זה בב' מקומות, במצוה שפ"ט (שלא יתעסקו הכהנים בעבודת הלויים, ולא הלויים בעבודת הכהנים באות ג] כתב, ודע דאזרהה ז' אינה רק בשתי המשפחות כהנים ולויים, כמבואר כאן בפסוק, וכמו שכתב הרב המחבר ג"כ, **אבל ישראלים אינם בכלל אזרהה זו, וישראל ששורר או שיער לא מצינו איסור כלל**, דכאן לא מצינו אזרהה רק לכהנים וללויים אבל לא לישראל, וכך גזירת הכתוב, וישראלים אינם עוברים כלל אם עובדים עבודת הלויים, רק בעבודת כהנים הוא לאו אחר כמו שיתבאר במצוה שאחר זה בס"ד, אבל לא מלאו זהה.

ואילו במצוה שצ"ד [מצות עבודת הלוי במקדש, באות א' כתב: והנה זה מבואר ודאי דמצות עשה על הלויים, אבל אם הישראלים עוברים בלאו או עשה אם הם עובדים עבודת הלויים לא מצאנו בביאור. והר"מ מונה לאו דדר בעבודת כהונה, וכן הרב המחבר וכל מוני המצוות, עיין בר"מ פ"ט מבית מקדש, אבל אם עבד ז' בעבודת לוי לא ראיתי בר"מ אם עובר בלאו או בעשה. **ואפשר לומר דעוברים בלאו הבא מכלל עשה, הדותרה צויתה ללויים משמע דישראל לא**, וכו'. ואין ללמוד מהא דאפילו כהן ולוי מזהרים זה על זה, עיין במצוה שפ"ט, דילמא גזירת הכתוב הוא, וללמוד בקל וחומר אין מזהירין מן הדין. ועל"פ היה להר"מ לכתוב כמו שכתב בפ"ט מבית מקדש הל' א'- ב' גבי ז'ר בעבודת כהן דעובר בלאו ומיתה בידי שמים בעבודת תמה, ובאינה תמה מלקות, הוא ליה לכתוב ערין דין הדר [בעבודת הלויים] וצ"ע.

וראיתי בתוס' בערמין י"א ע"א ד"ה אל תהי, שכתב דנפקא מקראי שהשירה היא עבודה זרה חייב מיתה ע"ש, **מפורש בדבריהם דזר בעבודת לויים חייב מיתה**, ולאו דוקא שירה, הוא הדין שיערים דמפורש בתורה יהיו עבודה. והנה חמור ז'ר בעבודת לוייה מזר בעבודת כהנים, דשם צריך עבודה תמה וכאן אין מבואר שום חילוק, וצ"ע על הר"מ שסתם הדבר ולא ביאר כלל דין זה, וגם הוא ליה למנות למצוה בפני עצמה, אבל לומר דהוא נכלל בלאו דמצוה שפ"ט אינו יודע מנלן, וצ"ע. [במשמך הלוי העיר ע"ד, מדוע הוצרך להביא ראיה מהתוס', ולא מדברי הגמרא המפורשים שם בע"ב].

עכ"פ נראה שהיה מסופק בדבר, ועיקר הטעם מה שנסתפקו רבותינו האחרונים בה, ממה שסתם הרמב"ם הן במנין המצוות והן בהלכות, ולא הזכיר מאומה מאיסור זה, שישראל נאסר בעבודת הלויים.

הדיעות שהאיסור במשכן בלבד

מטעם זה מסיים הגר"ר מאיר דן [הכלי חמדה], אמנם לענ"ד מסתימת דברי הר"מ ז"ל והחינוך הן בספר המצוות והן מדברי הר"מ ז"ל בפ"ג מהמק"מ **נראה ברור דאסורים אלו לדורות היו רק על שני המספחות**. ונראה דס"ל דהפירוש בגמ' ערכין דזר ג"כ מזהר הייטא אז במשכן יהיה מזהר זר על הכל, וכמו דהי' מזהר על פריקה וטעינה כן היה מזהר על כל מלאכת עבודת הלויים, ולכן דייק אב"י דקרא זה קאי על לוי בעבודת חבירו, אמנם לדורות אין חייבים אלו כי אם ככהן ולוי כמבואר בר"מ ז"ל.

יש קצת ראי' לזה מהא דאמרין דלמ"ד עיקר שירה בפה וכלי לבסומי קלא ליה כשר ע"י שטייע בכלי. וקשה אמאי יהי' גרע ממייע בעבודת הלוי, והרי לוי שטייע לחבירו ג"כ חייב מיתה, וא"כ זה דהכלי היא לבסומי קלא בפה אמאי לא יחשב בכלל מסייע. אלא ודאי דיש ראי' דעבודת הלוי ליכא איסורא, ועי' בר"מ ז"ל פ"ג מהמק"מ הג"ג שכתב ואחרים היו עומדים

שם מנגנים בכלי שיר מהן לויים ומהן ישראלים, ולא כתב כהנים. ולפי ה"ל, כהנים באמת יהיו אסורין דהוי מסייע בעבודת לוי, וכן הלויים ה' רק שהיו משרורין, אבל השוערים יהיו אסורין בשירה על הכלי, וצ"ע בכ"ז, כי יש פנים לכאן ולכאן, ואלו זכית לעמוד על ברוחן של דברים, וצריך אני לרב בזה. עכ"ל.

וכיון לדבריו אלו הגר"ר **מבריסק** בחידושו לערכין שם, והביא מדברי הספרי זוטא (פרק יח פסוק ג) שמסיים שם, ר' שמעון אומר גרשון ומררי בעבודת קהת במיתה, **במה דברים אמורים בעבודת המשכן אבל בעבודת בית האלהים הלויים על הכהנים במיתה ואין הכהנים על הלויים ואף לא בלא תעשה**. וביאר שזה המקור למה פסק הרמב"ם שלישי שעבד עבודת כהן במיתה, ואילו כהן בעבודת לוי אינו אלא באזרהה. ואם כן, לפי זה ניתן לומר כל האיסור לישראל לעבודת עבודת לויים הוא רק בעבודת המשכן.

הטעם לחילוק בין המשכן למקדש

והגר"ר יוסקוביץ בביאור אמבואה דספרי על הספרי זוטא, מבאר הטעם לחילוק בין העבודה במשכן לעבודה במקדש, שהרי כתב הרמב"ם בספר המצוות מצוה ל"ד שנצטוו הכהנים לשאת את הארון על כתפיהם, כשירצה לשאת ממקום למקום וכו', ואף על פי שזה הציויין בא ללויים בעת ההיא, אמנם היה זה למעוט מספר הכהנים בזמן ההוא, כי הארון הוא הראש, אמנם לדורות הכהנים חייבים במצוה והם ישאורו, כמו שהתבאר בספר יהושע ובספר שמואל, וכשנצו דוד לשאת הארון בפעם השנית אמר דברי הימים וישאו בני הלויים את ארון האלהים כאשר צוה משה דבר ה' בכתפתם במטות אלהם, וכן כשזכר דברי הימים חלוקת הכהנים לעשרים וארבעה משמחת ואמר אחר זה אלה פקודתם לעבודתם לבא לבית ה' כמשפטם ביד אהרן אביהם כאשר צוה ה' אלהי ישראל, באר החכמים שהוא חמז להיות עבודת הכהנים לשאת את הארון על הכתף, וזהו כאשר צוה ה' אלהי ישראל, ולשון ספרי כמשפטם וגו' כאשר צוה ה' אלהי ישראל היק צוה ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו.

וגם הרמב"ן פירש הג' ששיג אומר שהמצוה לא נשתנתה, וחלילה לנו שנאמר שתשתנה שום מצוה בתורה שיהיו הלויים נפסלים ממשא הארון לעולם... אבל נאמר כי הכהנים והלויים כולם נכשרים במשא מן התורה שכלם נקראים לויים, ועוד שלא נאמר בפרשה אלא בני קהת, וכתבי בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה' לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו... והענין כמו שאמרתי שכל השבט כשר למשא הארון, והמשפחה ההיא של בני קהת נפקדו עליה במדבר.

חאים שאף שבמשכן הייתה המצוה לשאת את הארון דווקא בלויים, וכן היה מתחייב מיתה. עכ"ז בבית המקדש המצוה גם לכהנים, לכן ס"ל להספרי זוטא שגם בשאר עבודת הלויים לא נאסרו על הכהנים בבית המקדש. ובפרט שחז"ל למדו את הכתוב 'ולבני קהת וכו' בכתף ישאו', אין ישאו אלא לשון שירה, ולדעת הרמב"ן גם הכהנים נכללים בציויין 'ולבני קהת', כי גם הם מבני קהת, אם כן מותרים הם בזמן המקדש בעבודת הלויים. עכ"ל.

כמה ציינו לדברי המהרש"א בקדושין טו, שכתב שבימי עזרא הורעו להעמיד משרורים מן העם כיון שלא היו שם לויים כשרים. נראה שגם הוא ס"ל שאין זה ציוין לדורות.

ויש שכתבו לדחות שבזמן שאין לויים לשורר, אין איסור להביא ישראלים.

הדיעות שהאיסור נוהג לדורות

הגר"ד פרוו בביאור לספרי 'ספרי דבי רב' (פ' קרח פסיקא קט"ז יח, ג עמ' קג ד"ה לא יקרב), חלקת יואב ח"ב בקונטרס העחת הערה י"ח, הגר"ר מאיר אריק בספרו טל תורה לתענית כז, א ובערכין יא, ב. הגאון האדר"ת בהג' זהב שבא ע"י תוס' הרשב"א לפסחים דף ס"ד (עמ' ש' מדפי הספר), ובספרו 'חשובות של מצוה' מצוה ס"ט, מן חילוקים חיים בליקוטי הלכות לערכין י"א בזבח תודה ד"ה אתם בשלהם, החזון איש באו"ח סי' קכ"ה סק"י.

חידה הקשורה למצוה זו:

מדברי המנחת חינוך מצוה ש"צ יצא לי חידה: יש שאינם כשרים לעבודה, ואף בדיעבד **עבודתם מחוללת**, ועכ"ז **אינם חייבים מיתה** בידי שמים על עבודתם. ויש שאינם כשרים לעבודה, אבל בדיעבד **עבודתם כשירה**, ועכ"ז **חייבים מיתה** בידי שמים על עבודתם.

התשובה: חלל שעבד עבודתו כשירה, וחייב מיתה. כהנת שעבדה, עבודתה פסולה, אבל עוברת רק בעשה (בני אהרן ולא במת אהרן, שאינה זרה). אולם אין זה לכו"ע, יש שכתבו שכהנת נחשבת לזרה, לפי דעת הרמב"ם, והגאון המ"מ בספרו פרשת דרכים הסתפק בזה, וגם באותן דאורייתא סי' י"ט האריך בזה. ויש שכתבם (הרמב"ן) שחלל לא נחשב לזר, ואינו חייב מיתה).

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גבס

מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,

מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס

דיבור בסלולרי ושמיעת מוזיקה בנגן

במקומות האסורים בדיבור?

ושמרתם את משמרת הקדש (יה, ה)

א) האם מותר לשוחח בשירותים בטלפון סלולרי, כשהיש איתו משוחח אינו יודע מהיכן משוחחים עימו? ב) האם מותר לאדם לדבר עם עצמו במקום זה? ג) האם מותר לשמוע שם מוזיקה דרך נגן? ד) האם מותר לשמוע מוזיקה של שירי פסוקים במקומות האסורים בדיבור? (ביה"כ)

א] כתב הרמ"א (או"ח סי' ג', ב'): "ולא ילכו שני אנשים ביחד, גם לא ידבר שם ויסגרו הדלת בעדו משום צניעות". ובאחרוני זמנינו דנו בשאלות בהם פתחנו את מאמרו וכתבם שאין לדבר הכרע מדברי הש"ס והטושו"ע. והנה שאלה זו נעוצה בספק האם האיסור לדבר בביה"כ עניינו חסרון בעצם הדיבור במקום זה, או שיש חוסר צניעות לדבר עם אחרים במקום זה, ומימלא כשמדבר עם עצמו לית ליה בה. וכן יש להסתפק באופן שמשוחח עם אחר שאינו יודע מהיכן משוחחים עימו, דאפשר שאין לדבר שם משום ששיחה עם אחר שיועד מהיכן משוחחים איתו זהו חסרון בצניעות, אך כשאינו יודע שרי. ונראה לפשוט כן מדברי הש"ס וכדלקמן:

ב] בברכות (ס"ב, א) איתא: "לא תצונו בביה"כ ניצל משלושה דברים, מן הנחשים ומן הערבלים, ומן המזיקים וכו'. ופירש רש"י: "דמתוך צניעות ומתנהג בנחת ובשתיקה ואין הנחשים מרגשים להתקנאות בו, ואף המזיקין חסין עליו, עכ"ל. ובהמשך הגמרא מסופר על ביה"כ בטבריה ד"כ הוה עיילי ביה תרי אפילו ביממא מתקזי. רב אמר ורב אסי הוה עיילי ביה חד וחד לחודה ולא מתקזי. אמרי להו רבנן לא מסתפינו, אמרי להו אן קבלה גמרינן, קבלה דביה"כ צניעותא ושתיקותא".

ובפסויות חזין שצריך לשחוק ועצם השתיקה היא המעליותא, ומימלא ייאסר לדבר שם בכל גווי, גם לאדם בעצמו וגם לאחרים שאינם יודעים מקומו. ועי' מהרש"א דמה"ט צריך שכל אחד ילך בעצמו, מכיון שאם ילכו שנים יחד אתו ליד סיפור דברים ולא הוה **שתיקותא**.

והנה במעשה דבהל"ס בטבריה נאמר דכי הוה עיילי בי תרי אפילו ביומא מתקזי, ובפסויות הכונה שבד"כ מזיקים אינם מזיקים ב' אנשים יחדיו (כבברכות ג', ב) ותיפוק ליה משום מזיקין, בתרי). ובמקום זה הזיקו גם כשנכנסו שנים יחד. אולם י"ל דמהא דר' אמי ור' אסי, דנכנסו כל אחד לחוד, אנו למדים שסיבת ההיזק היתה דווקא מפני שנכנסו לשם שתיים יחדיו, ואז היה ביניהם סיפור דברים וחסרון בשתיקותא, ומימלא ניזוקו. ומשא"כ ר' אמי ור' אסי שנכנסו לשם כ"א לחוד, ושתיקו, וע"כ לא ניזוקו.

והנה בסנהדרין (י"ט, א) נאמר שהתקין ר' יוסי בציפורי שיהיו נשים מספרות בביה"כ משום יחוד. ופירש רש"י: "מספרות זו עם זו". וקצת נראה שהנשים דאגו להיכנס זו עם זו ולשוחח, חגגת דברי הש"ס בברכות שם שאשת רבא עמדה באזור כדי להרחיק המזיקים.

ולכאורה יש להרהר בדבר זה. שאם נאמר שעיקר האיסור בדיבור הוא משום חוסר צניעות לשוחח, באופן ששניהם יודעים שהמדבר נמצא שם, ורק בנשים התיירו משום יחוד. א"כ לכאורה ישנן פתרון טוב יותר, והוא שהאשה תדבר בעצמה אך לא עם חברותיה. והרווח בזה יהיה במקרה שרק היא תהיה שם ותדבר לעצמה. וא"כ שכה"ג שלא שומעים את המדבר אין בזה שום חסרון, א"כ כל עוד לא באו אחרים ושמעוה מדברת, לא נחסרה ולא מידי. אלא שבאמת אין כל הבדל בחומר האיסור בין דיבור לעצמה או דיבור לחברותיה.

ואכן המאירי כתב כך: התקין שכתב שאלה הנשים נכנסות לבית ששבוותן שא"ל להן: לנעול מבפנים והיו מספרות זו עם זו ומשמעות קולן על איזה צד, עכ"ל. וחזין מדבריו שהעיקר

שישמעו קולן בכל אופן שהוא, או בשיחה עם חברתיה או השמעת קול בעלמא, שתבריה לאנשים שאשה מצויה שם. והתבוננתי בספרים לראות דבר ה' זו הלכה. וראיתי בלבוש (ס"ק ב) שכתב: "זן לא ידבר עם שום אדם העומד מבחוץ, אע"פ שישגור הדלת בעדו, שכל זה הוא מדרכי הצניעות". ומשמע מינה שיהיה לדבר עם אדם מבחוץ נאסר, אך עצם הדיבור אינו אסור. אמנם בבן יהוידע (בברכות שם) כתב דשרי להשמיע קול בביהל"ס, ואדרבה, השמעת הקול דוחה המזיקין כמבואר בגמ' שם. והאיסור הוא לדבר, מפני שרחות רעות יתחזקו ויתאחזו בדיבור אותיות היוצאות מפי האדם. והיינו שעצם דיבור האדם נאסר.

ובכפ החיים (או"ח סי' ג) כתב: גם לא ידבר שם, כי יש מין שד הממטיא את האדם אם ידבר שם (אור ישראל בשם האריז"ל). והרב סולת בלולה כתב שאסור לדבר שם כדי שלא לתת להחיצונים מקום להיאחז בענין הקול והדיבור של האדם, כי קדוש הוא, עכ"ל. וגם מדבריו אם למדים שעצם הדיבור במקום שכזה גורם לחסרון ולאחיזת החיצונים, ויהיה אסור לדבר עם עצמו או בטלפון.

ד' וכל זה הביאנו לדון האם מותר להאזין שם למזיקה וכדו', והאם יש בזה חוסר צניעות. והנה מדברי הבן יהוידע והכה"ח משמע שהמזיקים נתפסים דוקא בקול האדם ודיבורו, וזה לית לן במכשיר חשמלי שאין בו אדם המדבר בפועל. ואולם אולי יש בזה משום חוסר צניעות. ואולי כשהרמקול עובד שם תדיר, גם כשהאדם אינו נמצא שם, שרי. כיון שלא מוכח שהאדם מגלה ומודיע שנמצא שם, וצ"ע. ומ"מ כשמשמע מוזיקה עם נגן באוזניות מסתמא אין בדבר כל איסור.

ה' ובכל זה יש להסתפק האם כל דינים אלו שייכים גם בבהל"ס שלנו, שכבר דנו האחרונים טובא האם יש לו דין ביהל"ס, כיון שנקי הוא ולא נשאר בו סימן לליכולו, לענין ברכה ונטיילת ידים (עין חז"א או"ח סי' י"ז, שו"ת בית שלמה סי' י"ח, שו"ת לבוש מרדכי סי' קפ"ב, שו"ת ארץ צבי סי' ק"י ועוד ועוד). וביחוד שאם איסור זה הוא משום מזיקים, הלא כבר איתא בפסחים (ק"ב, ק"א) שאבי גירש שמזיקים, וכן אמר מרן חז"א שכינים אין מזיקים, ע"י ספר שמירת הגוף והנפש (ח"א עמוד 58 ובפרק ק"ט הערה ב). ומ"מ אפשר והכא משום חר רעה איכא, וצ"ע בכל זה.

ו' והנה רוב השירים המקובלים להאזנה במקומותינו, מורכבים פסוקים ומימרות חז"ל, וכששומע אותם בבית הכסא לאיש יש לדון בזה בשני נושאים. א' ההרוב ב"ד"ת אסור בבית הכסא, כמבואר בשו"ת ונו"כ סי' פ"ד. וב"כ א"ל מהרהר במילים הקדושות ואסור. אולם יש מקום לדון שרוב חלם של מאזיני המוזיקה אינם שמים את ליבם למילים, והמילים הם ממש בגדר היכי תימצי לשבלונת ומבנה הלחן. ולכאול השומע מוזיקה עם פסוקים ואינו שם את דעתו עליהם, אינו מקיים מ"ע דת"ת. דהא מי שאומר בפיו דברי תורה, ובפרט תורה שבכתב, מקיים מ"ע דת"ת בעצם הדיבור גם אם אינו מבין או מכוין (כדל' הפוסקים, והארכתי בזה במק"א). אך כאן שרק שומע, הקדושות אינן נכנסות ללבב אלא רק כמעטפת למוזיקה, מסתבר שלא קיים מ"ע דת"ת. א"כ אולי גם לא נחשב כמהרהר ב"ד"ת. ב' יש לדון בעצם הימצאות דברי תורה בבית הכסא, ואף במקרה שאדם משמיע שיעור של דברי תורה בבית הכסא ויצא החוצה מבלי להאזין להם שם, דאית ביה זילותא וחסרון, וצ"ע לע"ע.

ועתה חיה שאלתי את מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א באמצעות נכדו ידידי רבי יעקב ישראל קניבסקי, כך: (א) האם השומע מוזיקה של שיר של פסוקים, ומתכוין לשמיעת המנגינה ולא מתכוין בכלל לשמיעת המילים, מקיים מצוות תלמוד תורה? (ב) האם יש איסור לשים טיפ של דברי תורה בביהל"ס, בלי להאזין לדברי תורה עצמו? כלומר: יהודי השאיר טיפ עם רמקול בביהל"ס ויצא החוצה. האם יש בעיה של עצם השמעת דברי תורה בביהל"ס, גם שאף אחד לא נמצא שם להקשיב לשיעור?

והשיב מרן שר התורה שליט"א: (א) מקיים. (ב) אין בעיה.

יובר דוד / הרב דוד אריה פירלדסהיים

מח"ס 'ויבר דוד' ומעורכי ספרי הגאון

מרוגוטשוב

חשובות נפלאים לבר את מספר

המתים המגיפה

וידבר ה' אל משה לאמר. הרמו מתוך העדה הזאת וְאָכְלָה אֶתְּם כְּרֶגֶע... וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֲהָרֹן קַח אֶת הַמַּחֲתָה

וְתֵן עֲלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים קִטְרֹת וְהוֹלֵךְ מִהָרָה אֶל הָעֵדָה וְכִפֵּר עֲלֵיהֶם... וַיִּקַּח אֲהָרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיֵּרָץ אֶל תוֹךְ הָקֹהֶל וְהִנֵּה הַחֵל הַנֶּגֶף בָּעַם וַיִּתֵּן אֶת הַקִּטְרֹת וַיִּכְפֹּר עַל הָעָם. וַיַּעֲמֵד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתַּעֲצֵר הַמִּגְפָּה. וַיְהִי הַמֵּתִים בְּמִגְפָּה אֶרְבָּעָה עָשָׂר אֶלְף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת מִלְבָּד הַמֵּתִים עַל דָּבָר קִרְח (ז, ט-ט)

בחתם סופר על התורה כאן ביאר את מספר המתים על פי חשבון נפלא, וזה לשונו:

"הרמו מתוך העדה הזאת, ע"ד רמז היה נגזר למות התרומה מן העדה ר"ל כי העדה ס' רבוא והתרומה מזה א' מארבעים עולה לט"ו אלף, וזהו הרמו"ו לשון תרומה. והנה ר"ן איש וקרח דתן ואבירם וי"ד אלף ושבע מאות המתים במגפה הרי ט"ו אלף חסר מ"ו, ועליהם הגין אהרן מבלי המיתם, והנה ב' נגד ב' בניו הכהנים והוא עמד נגד מ"ה וזה ואהרן מ"ה הוא, וק"ל".

ביאור דבריו: כשאמר הקב"ה "הרמו מתוך העדה הזאת וְאָכְלָה אֶתְּם כְּרֶגֶע" נגזרה גזירה שימותו מבני ישראל כשיעור הפרשת תרומה, שבעין יפה הוא אחד מארבעים, ולכן אמר "הרמו" כתרומה שנאמר בה "תרימו את כל תרומת ה'", ואחד מארבעים משם מאות אלף עולה ט"ו אלף (600,000 ÷ 15,000 = 40), נמצא שנגזר שימותו חמש עשרה אלף, ומוסיף החת"ס שגזירה זו כללה גם את אלו שמתו על דבר קורח, דהיינו שהגזירה היתה שמלבד אלו שמתו על דבר קורח צריכים למות עוד, עד שכל המתים ביחד יהיו חמש עשרה אלף, ובמחלוקת קורח ועדתו מתו 253 אנשים, שהם החמישים ומאתים מקרבי הקטורת, וקורח ודתן ואבירם, נמצא שסכמת היו צריכים למות עוד 14,747, אך בפועל מתו רק 14,700, משום שהארבעים ושבע הנותרים ניצלו מהמגפה בזכות הקטורת שהקטיר אהרן, וביאר החת"ס ש45 איש ניצלו בזכות אהרן, שהיה שקול כמ"ה איש כמו שכתוב ואהרן מה הוא, "מה" בגימטריא 45, ועוד שנים ניצלו בזכות שני בניו של אהרן אלעזר ואיתמר.

עד כאן ביאור דברי החת"ס. ויש קצת סמך לדבריו בליקח טוב כאן, שכתב: "לכך אמר להם הרמו בתרומה מן החולין", (ואמנם שם הכוונה היא אחרת, ע"כ חזקן שדרש לשון זו על תרומה).

ולכאורה יש להעיר על דברי החת"ס, דהרי במחלוקת קורח ועדתו לא מתו רק קורח ודתן ואבירם אלא גם ונשיהם וטפם, ואיך כתב החת"ס שמתו אז רק 253, אכן לא קשה מידי, כי חשבון התרומה היה מתוך שישים רבוא בני ישראל, והשישים רבוא הם רק הגברים מלבד הטף והנשים, וא"כ הגזירה היתה שימותו תרומה מתוך אותם שישים רבוא, אך הנשים והטף שמתו אינם בכלל זה.

אמנם עדיין צ"ע, דהרי גם בניהם של דתן ואבירם מתו, דכתיב (לעיל טז כז) "וַדָּתָן וְאֶבְרָם וְיָצְאוּ נָשֵׁיהֶם וְנָפְלוּ אֶתְּם וְנָשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם", ופרש האבן עזרא "ובניהם. הגדולים. וטפם. קטנים וקטנות", ואח"כ כתוב (שם פסוק ל"ב) "וַתִּפְתָּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּגְלַע אֶתְּם", הרי שגם בניהם הגדולים מתו, ואפשר שביניהם הגדולים היו מעל גיל שלש עשרה אך עדיין לא היו בני עשרים, ולכן לא היו בכלל מבין השש מאות אלף.

ועוד יש להעיר על ד' החת"ס, דכל חשבוננו מיוסד על ההנחה שמספר בני ישראל היה שישים רבוא, ולכאורה הוא נמוך, שהרי המנין האחרון שנמנו בני ישראל לפני פרשת קורח היה ב' במדבר, ושם כתוב (א, מו) "וַיְהִי כָל הַפְּקֻדִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלְף וְשִׁלְשֵׁי אֶלְפִים וְחֲמִשִּׁים", הרי שהיו 3550 יותר משישים רבוא, ואולי הוא ע"פ הידוע בספרים שעיקר הנשמות של עם ישראל הם תמיד רק שישים רבוא, רק חלקם מתחלקים לכמה ענפים.

ועוד צ"ב בדבריו דלכאורה הגזירה היתה עכשיו, ומהיכא תיתי שיכללו בגזירה זו גם אלו שמתו ביום אתמול, אך הענין יתבאר להלן בדברי המהר"ל דיסקין.

ביחודישו המהר"ל דיסקין על התורה (שנכתב ע"י תלמידיו) מובא שהמהר"ל דיסקין ג"כ ביאר בזה חשבון נפלא מעין דרכו של החת"ס, אך באופן אחר, והוסיף בזה ביאור רחב מאיר עינים ומתוק מדבש, (וחלק מדבריו משלימים את דברי החת"ס הל"ל, וכדלהלן):

תחילה הקשה המהר"ל דיסקין ג' קושיות בפסוקים הללו:

א. מהו הלשון "הרמו" מתוך העדה, הלא לעיל (טז, כא) אמר הבדלו מתוך העדה.

ב. כאן כתוב הרמו מתוך "העדה", וכן להלן פסוק י"א כתוב והולך מהרה אל "העדה", אך בפסוק י"ב כתוב וירץ אל תוך "הקהל", וצ"ב למה פעמיים כתוב "העדה" ובפעם השלישית כתוב "הקהל".

ג. בפסוק י"ד נאמר וַיְהִי הַמֵּתִים בְּמִגְפָּה אֶרְבָּעָה עָשָׂר אֶלְף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת מִלְבָּד הַמֵּתִים עַל דָּבָר קִרְח", וצ"ע ביאור לשם מה נאמר כאן "מלבד המתים על דבר קורח", הא מעשה קורח היה יום קודם (שהרי בפסוק ו' נאמר "וַיִּלְנוּ כָל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּתְרַת עַל מֹשֶׁה וְעַל אֲהָרֹן לֵאמֹר אֲתָם הַמִּתְּם אֶת עַם ה', ואחר זה היתה המגפה) והמתים על דבר קורח לא מתו במגיפה כלל אלא בבליעה או בשריפה, ומה עניינם לכאן.

וביאר המהר"ל דיסקין שבאמת גזירת המגיפה לא היתה גזירה חדשה, אלא היא אותה גזירה שהיתה מאתמול במעשה קורח, שנאמר שם (טז, כ-כא): "הַבְּדֹלוּ מִתוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאָכְלָה אֶתְּם כְּרֶגֶע. וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל אֱלֹהֵי הַרְחוּת לָקַח בְּשֵׁר וְאֶחָד אֶתְּם וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְרָץ", שאז באמת נגזרה כליה על כל העדה ח"ו, ומשה ואהרן בתפילתם ביטלו את הגזירה ההיא, אך למחרת כשחזרו בני ישראל ונתלוננו על משה ואהרן נתחדש שוב חלק מהגזירה ההיא, שאז נגזר כליה על סלם ח"ו, וכעת נגזר רק שימותו מהם כשיעור תרומה, ולכן כאן כתוב "הרמו מתוך העדה הזאת וְאָכְלָה אֶתְּם כְּרֶגֶע", דהיינו שילקחו מישראל אנשים כשיעור תרומה ואלה את אותם האנשים כרגע, וידוע שיש שלשה מיני תרומות, עין יפה אחד מארבעים, עין בינונית אחד מחמישים, ועין רעה אחד משישים, וכאן משום שהיה עידא דריתחא יחדו בתרומה של אחד מארבעים.

והנה מספר בני ישראל היה שש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמישים, כמ"ש ב' במדבר (א, מו), ואחד מארבעים מספרם הוא חמש עשרה אלף ושמונים ושמונה עשרה רבועים (15,088 = 40 ÷ 603,550), ואותו איש שנגזר מיתתו על שלש רבועים ממנו דיון לחיות, כמ"ש בשבת ל"ב ע"א: "ואפילו תשע מאות ותשעים ותשעה מלמדים עליו חובה ואחד מלמד עליו זכות ניצל שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישו ויחננו ויאמר פדעוהו מדרת שחת וגו'", נמצא שהיו צריכים למות רק 15,088 איש, והמתים במגפה היו 14,700, ונאמר "מלבד המתים על דבר קורח" דהיינו שגם אותם צריך לחשוב בחשבון התרומה, נמצא שבסך הכל מתו התרומה 14,953 איש, ומלבדם היו צריכים למות עוד 135 איש, להשלים לחשבון 15,088, והאנשים הללו ניצלו ע"י הקטורת שהקטיר אהרן, וזהו שכתוב "וַיֵּרָץ אֶל תוֹךְ הָקֹהֶל", קהל בגימטריא 135, שאהרן רץ לתוך אותם 135 איש עם הקטורת ופדה אותם ממות לחיים.

עד כאן דברי המהר"ל דיסקין, והדברים נראים ונפלאים. אמנם לכאורה יש להעיר על דברי קדשו, דמה שאמר שאותו אדם שנגזר מיתתו על שלש רבועים ממנו דיון לחיות משום אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף, לכאורה אינו דומה, דשם מיירי שיש עליו הרבה מלאכים מקטרגים ואחד מלמד זכות, אך כאן אם נגזר על שלשה רבועים של אותו אדם מיתתו איזה לימוד זכות יש עליו? הלא הגזירה מוסכמת ללא חולק? ואם כן לכאורה צריך להיות ששלשה רבועים מגופו ימותו ורק רבע ישאר בחיים, ואם כן גם אם לא ימות עכ"פ יהיה חולה מסוכ וטרופה (בר מינ).

ועוד יש להעיר על דבריו הק', דהרי החשבון של שש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמישים לא כלל את שבת לוי, כמ"ש (במדבר א, מז) "וְהָלוּם לְמִטָּה אֲבֹתָם לֹא תִפְקְדוּ בְּתוֹכָם", ומנין הלוים היה שש מאות אלפים וחמש מאות ושמונים, ואם כן קשה ממה נפשך, אם הגזירה של התרומה לא נגזרה על שבת לוי, אם כן איך אפשר לחשוב את קורח בכלל התרומה, ואם הגזירה נגזרה גם על שבת לוי אם כן צריך לחשב את שיעור התרומה לפי המספר הסדל של בני ישראל יחד עם שבת לוי, שהוא 612,130, וצ"ע.

ולולי דברי קדשו של רבנו המהר"ל דיסקין לכאורה היה נראה לעשות את החשבון על פי דרכו עם שלשה שינויים, ולפי זה יבוא החשבון מכוון הדין כמין חומר בס"ד:

א. באמת אותו אדם שנגזר מיתתו על שלש רבועים שלו - גם הוא צריך להיות חולה מסוכ וטרופה, משום שיחלה מאוד ברוב חלקי גופו, וא"כ נמצא שהגזירה נגזרה על 15,089 אנשים, על 15,088 נגזרה מיתתו גמורה, ועל עוד אחד נגזר להיות חולה מסוכ.

ב. יש לומר שבניהם של דתן ואבירם היו כבר מעל גיל עשרים שנה, והיו להם שני בנים כי מיעוט רבים שנים, וממילא גם הם היו בכלל החשבון של התרומה.

ג. הגזירה לא היתה על שבת לוי וממילא קורח אינו בחשבון התרומה.

ולפי זה נמצא שסך המתים בעדת קורח היה 255 (ר"נ מקרבי הקטורת, קורח, ודתן ואבירם ושני בניהם), וכשנרד

את קורח מהחשבון נשאר רק 254, ולפי זה סך כל המתים יחד עם המתים במגיפה היה 14,954, נמצא שמתו עוד 135 אנשים שהיו צריכים להפגע מהמגיפה, 134 מהם היו צריכים למות ממש ואחד היה צריך להיות חולה מסוכן, ואהרן רץ עם הקטורת אל תוך הקהל, שהם המאה שלשים וחמשה הללו והציל אותם מהמגיפה.

יציבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס יען יוסף, שלחן מלכים

ושא"ס

מדוע במחלוקת נענשים יונקי השדים, אם הם לא עשו דבר?

ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם ואת בתיהם ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש (טז, לב) וכתב רש"י: ונשיהם ובניהם וטפם - בא וראה כמה קשה המחלוקת, שהרי בית דין של מטה אין עונשין אלא עד שיביא שתי שערות, וב"ד של מעלה עד עשרים שנה, וכאן אבדו אף יונקי שדים" ע"כ. ומקורו מדברי המדרש (רבה, י"ח, ד).

ודבריו אלו טעונים ביאור, שהרי הטעם שאין ב"ד של מטה עונשין עד שהיו לו ב' שערות, הוא משום שרק משלב זה הוא מוגדר כ"יש לו דעת" ונחשב בר עונשין, וישו הבנה למעשה הבעירה שעושה, ולא מלפני כן. והטעם שאין ב"ד של מעלה עונשין עד גיל עשרים הוא ג"כ על דרך זה.

אבל אכתי קשה, מה כל זה שייך למחלוקת הגובה את חיייהם של יונקי שדים, וכי אותם יונקי שדים ניהלו איזה שהוא משא ומתן ודיבור של מחלוקת כנגד משה רבינו, וא"כ מדוע עליהם למות מחמת שבני משפחתם אחזו במחלוקת.

ועוד יש להבין, מדוע רש"י הקדוש הביא את דברי המדרש הללו של "בא וראה כמה קשה המחלוקת" וכו', שמתו בה אפ"י יונקי שדים, דווקא על הפסוק של "ונשיהם ובניהם וטפם", הלא תיבות אלה מסמלות רק את החלק של תחילת המחלוקת, כאשר יצאו את הארץ הנשים והטף יחד עם אבותיהם דתן ואבירם היות "ניצבים" פתח אהליהם, ולא מפורש כאן העונש של הטף, והיה לכאורה ראוי יותר שרש"י יביא מדרש זה המבאר את גודל חומרת העונש של המחזיק במחלוקת ומותם של אותם יונקי שדים על הפסוק של: "ואת כל האדם אשר לקורח" (פס' ל"ב), או על התיבות "הם וכל אשר להם" (פס' ל"ג), ששם אכן נרמז שמתו אפילו יונקי שדים, ומדוע כתב דווקא על הפסוק שיציב פתח אהלה.

ונראה לענות וליישב את ב' השאלות, כי חדא מתרצתא חברתיה, וההסבר למיקום דברי רש"י והמדרש על עונש יונקי השדים בפסוקים, הוא עצמו מבאר לנו גם את טעם עונשם של יונקי השדים במחלוקת זו.

שכן לאחר שצויה משה את כל ישראל בדבר ה' ואמר: "ודבר אל העדה לאמר, סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם וגו' (פסוק כ"ו), ברצותו לבלד את ישראל מעל אנשי המחלוקת, יצאו דתן ואבירם ל"מפגן גאוה" יחד עם כל בני משפחתם, כאשר הם עומדים בקומה זקופה ובזים לדברי משה, וכמו שנאמר: "דתן ואבירם יצאו ניצבים פתח אהלהם ונשיהם ובניהם וטפם". ובעצם עמידתם הם הראו שאין הם פוחדים כלל ממשה ומדבריו, ועי"ש ברש"י שלושן "ניצבים" אינה רק עמידה בלבד אלא: "בקומה זקופה לחרף ולגדף". נמצא כי באותה יציאה שמטרתה היתה לחרף ולגדף את דבר ה' ושליחיו, השתתפו: "נשיהם ובניהם וטפם", וסולם היו שותפים למעשה נפשע זה.

לפיכך, פנה משה רבינו לקבוצה זו בפניה ישירה לפני כל העם ואמר: "אם כמות כל האדם ימותו אלה ופקודת כל האדם יפקד עליהם וגו' (פס' כ"ט)", ובלעה אותם ואת כל אשר להם וירדו חיים שאלה וידעתם כי נאצו האנשים האלה את ה'" (פס' ל'). בדברים אלו פנה משה והצביע על כל הקבוצה שעמדה ניצבת פתח אהלה, שכללה יחד עם דתן ואבירם ג"כ את כל משפחתם המורחבת כולל ילדיהם הקטנים ויונקי השדים.

ונמצא שכל הטעם שמתו אותם ילדים רכים, הוא כיון שהם בפועל התייבבו יחד עם הוריהם פתח אהלה למפגן המרידה בה', ועל כן דברי משה באזהרת העונש היתה מכוונת גם אליהם, אף שאין בהם לא דעת ולא בינה, ומשו"ה נענשו באותה המיתה משונה, שלא לבטל ח"ו אפילו דבר אחד מדברי משה.

שהרי כל מטרת קורח ועדתו היתה למלוך ולשלוט כנגד משה רבינו על ישראל ולבטל את דבריו, ומשו"ה כאן הקפיד

ה' ביותר שלא יבטל אפילו דבר אחד מדברי משה, וכל דבריו יתקיימו במדויק. וכיון שמשה הצביע על כל משפחת קורח ודתן ואבירם שעמדה פתח אהלה, היתה מוכרחת הגזירה להתקיים בכל העומדים שם, אף אם היו כלולים בהם יונקי השדים, כדי שע"כ יכ גופא יתקדשו דבריו של משה ויגדלו כבוד ה'.

מה גם שליונקי השדים היתה גם חלק (שלא באשמתם כמובן) בעצם ההחזקה במחלוקת, שהרי כל המטרה של דתן ואבירם כשהביאו יחד עמם לפתח אהלה את נשיהם ובניהם וטפם הרכים, היתה כדי להעצים את כוחם ולהראות לסולם שעומדים מאחוריהם קהל הממלא את דבריהם, שזויה משפחתם, וכולה יחד באים וניצבים נגד משה, ואין הם סתם שני אנשים יחידים, ונמצא שכל אותם יונקי שדים שהציבו פתח אהלה, היו בעצם שותפים לנתינת כח ועוצמה לעומד מאחורי הניצבים והמחזיקים במחלוקת, ומהאי טעמא הם נכללו בעונש כל הקבוצה שהחזיקה במחלוקת.

כעת יבין מדוע רש"י ציין את דברי המדרש בחומרת המחלוקת ועונש יונקי השדים, דווקא על הפסוק המבאר את מעשה הארץ בפתח אהלה של: "ונשיהם ובניהם וטפם", ולא ציין זאת בפסוק העונש שמתו, כיון שבאלו נכללים דברי טעם חומרת העונש שנכללים בה אף יונקי שדים, שזהו לא לחינם, אלא טעמא רבה איכא בהו, דמאותו פסוק של "יצאו ניצבים" וגו', משם מבינים אנו מדוע מתו אותם יונקי שדים, כיון שאף הם נחשבים נכללים במחלוקת במה שהיו שם ניצבים עם הוריהם כמשנ"ת, דב' טעמים איכא בהו לעונשם, גם ללא שצטעם מעשה האצתם גם שהיו שותפים למפגן המרידה בה', וגם עצם הצבתם שם ארס שהיו נכללים בדברי משה להיענש בעונש החמור שפירט, בבליעת האדמה.

ויש להוסיף כי אותם יונקי שדים היו ממשפחות דתן ואבירם בלבד, ולא ממשפחת קורח, וכמ"ל הרמב"ן: "ולא היו לו בנים ובנות קטנים, כי לא הזכיר הכתוב בקורח טף" ע"כ, ואף בניו מעיד עליהם הכתוב כי: "ובני קורח ואת מתו" (כ"ו, י"א), וכמש"כ הר"ן בכור שור: "ואעפ"י שאמר ואת כל האדם אשר לקורח", היינו עבדיו ושפחותיו, אבל בניו כבר היו מוחלוקין ממנו ולא נצטרפו עמו במחלוקת ולא מתו" ע"כ, ולפי התבאר מובן, כי אין המחלוקת הורגת אף את יונקי השדים ללא סיבה, אלא רק כאשר הם שותפים למחלוקת.

ובמדרש (אגדה פינחס פ"ו) איתא: "ובני קורח לא מתו. לך נאמר פרשה זו, להודיע כח התשובה שבני קורח בתחלה היו עם אביהם, ולבסוף הרחרו כולם לעשות תשובה, והצילים הקדוש ברוך הוא" ע"כ.

ואפשר שטעם שזכו הם להררה בתשובה ולהינצל ברגע האחרון, הוא משום שלא עמדו ניצבים באהליהם יחד עם משפחות דתן ואבירם, ולא היו שותפים ל"מפגן המרידה" בה' לחרף ולגדף, וכמו שמעיד הפס' שרק: "דתן ואבירם יצאו ניצבים וכו' ובניהם וטפם", ולא בני קורח וטפם, וכיון שלא היו שותפים למרידה בה', הרי שלא אחזו בפועל במחלוקת ובמרידה וגם לא חלו עליהם דברי משה במעמד כל ישראל, ולכן זכו להררה בתשובה ולהינצל. ולכאורה אלו כניס דברינו, י"ל דאפילו אם היו לקורח יונקי שדים (או נכדים) היו הם ניצלים כיון שלא ניצבו פתח אהלה, וכיון שאין בהם דעת אין להענישם על חטא אביהם ואין להחשיבם במחזיקים במחלוקת בחינם. וא"כ מצונו בזה טעם סוף מלבד דברי הרמב"ן, מדוע לא הזכיר הכתוב את הטף במשפחת קורח.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא

רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון

דעת סופרים

הקשר האדוק בין "מטה אהרן" לבין

"ארון העדות"

השלב את מטה אהרן לפני העדות למשפחת יז, (כה)

מקל זה של אהרן מקומו היה בקדש הקדשים ליד הארון. ליימים נגזר וכך נאמר בגמרא (יומא נב ע"ב): **משנגזר ארון נגזרה עמו צנצנת המן, וצלוחית שמן המשחה, ומקלו של אהרן ושקדיה ופרחיה, וארגז ששגרו פלשתים דורון לאלהי ישראל, שאמרו וכלי הזהב אשר השבתם לו אשם תשימו בארגז מצדו ושלחתם אותו והלך. ומי גזרו - אישיהו גזרו. מה ראה שגזרו - ראה שכתוב יולך ה' אתך ואת מלךך אשר תיקים עליך עמד וגזרו, שנאמר ויאמר ללויים המבינים לכל ישראל עקשיתם לה' תנו את ארון הקדש שבתם אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלהיכם ואת עמו ישראל.**

אמנם צריך להבין מדוע גזר אישיהו כלים אלו, והרי מקומם צריך להיות בבית קדש הקדשים.

ברש"י יומא שם כתב: **יולך ה' אתך - ודאג שמא יגלה לבלב. ועדין צ"ב אף שדאג, הרי מקומו של הארון בקדש הקדשים ומי התייר לו לגזרו.**

ביותר קשה הרי דאג אישיהו על הארון, ומדוע גזר גם את מטוה של אהרן. ומבאר שהם כרוכים ביחד עם הארון וצריך ביאור בכל זה.

ונראה ביאור הדבר שהנה הרמב"ם (בית הבחירה פ"ד ה"א) כתב וז"ל: **אכן היתה בקדש הקדשים במערבו שעליה היה הארון מונח, ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן. ומדקדק לשון הרמב"ם עולה שמטוה של אהרן וכן צנצנת המן לא היו בתוך הארון אלא "לפניו", לפי הארון.**

ובכתבים המיוחסים להגר"ח סטנטייל יומא נב ע"ב ביאר שהואיל ונאמר בכתוב בפרשתנו שמקום המטה הוא "לפני העדות", שבפסוק כה נאמר **השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות לבני מרי**. הרי שמבאר שמקומו של מטה האהרון מקומו הוא לפני הארון.

א"כ כל שהארון קיים שוב יש להניח לפניו את המטה, מעתה לא כל שהיה סיבה שהיה צריך הארון ליגזר שוב ממילא היכן שנמצא הארון שם עמו מטה האהרון, ומשום כן כשנגזר הארון ממילא נגזרו עמו מטוה של אהרן.

ושם כתב עוד לברא, שבבית שני הרי לא היה שם ארון, וא"כ איך נתקיימו שם ההזאות ביום הכפורים וע"ז כתב הגר"ח וז"ל: **לכאורה צ"ל כיון דנגזר במקומו לחד מ"ד ע"כ מיקרי שיש ארון. אמנם הרי מחילת של קדשי הקדשים לא נתקדשו, אולם עיין במנחות (דף כ"ז ע"ב) מקום המקדש לקדש והיינו דנתקדש המקום בקדושת ארון.**

וכונתו שמראש נתקדש המקום של הארון בקדושת הארון אף שלא יהיה בו הארון ומשום כן היה לו למקום דין קדושת הארון ולכן יכלו לעשות שם הזאות.

והנה ברמב"ם שם כתב **ובעת שבנה שלמה את הבית ידע וסופו יליחור בנה בו מקום לגזרו בו הארון למטה במטמוניות עמקות ועקלקלות ואישיהו המלך צוה וגזרו במקום שבנה שלמה.**

ובספר מלכים (א ח כא): שם מסופר על מה שדבר שלמה המלך לפני ה' בשעה שחנך את בית המקדש, וכך אמר: **"ואשם שם מקום לארון אשר שם בריית ה', ובמשך חכמה,**

ובמשך חכמה ביאר שרמז בכך שלמה המלך לדברי הרמב"ם שמראש ידע שלמה המלך שעתיד הבית להחרב ומראש הכין מקום לגזרו שם את הארון באותו מקום. שאלה שהיה בכך רמז "ואשם שם מקום", למה שעשה שלמה שבנה את הבית והכין מקום מראש לארון להטמינו שם ובמלבי"ם דברי הימים ב לה ג כתב על גניזת אישיהו, וז"ל **ושלמה עשה מקום גזרו במחילת בית קה"ק שהיה בית לארון לגזרו שם בעת הצורך, וי"ל שהיה מכוון נגד מקומו למעלה בקה"ק צוה שיתנו אותו שם:**

ונראה מדבריו שכן נבנה מראש בית המקדש וכך היתה צורתו. שבזמן שדבר יוכלו כן היא מקומו של ארון למטה והיה מכוון לפני המקום שלמעלה והיה לזה המקום מקום של הארון.

ומעתה מה שאמר שלמה המלך בעת חנוכת בית המקדש "ואשם מקום", בא לומר שלא רק ידע שיחרב ולכן הכין מקום, אלא כך היא צורתו שנקבע מראש שיתקדש המקום הטמון למטה ועד למעלה הוא מקומו של הארון.

ויש לומר עוד בזה אחר דבר המלבי"ם, שדבר פשוט הוא שלא עשה כן שלמה על דעת עצמו, שהרי כל צורת בית המקדש נקבעה על ידי שמואל הנביא שלימד לדוד מה ששמע מפי ה', וכפי שאמרו דברי הימים א כח יט וברש"י שם: הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכת התבנית מעתה מה שעשה שלמה שידע שיחרב ביאורו שלא רק שהכין מקום, אלא כך הוא צורת המקום הארון וכך נעשה.

והנה הגר"ח שלילי ביאר שקידש את המקום הארון גם ללא הארון, אמנם אחר דברי המלבי"ם הביאור הוא, שמקום שלמטה שם הוא מקומו של ארון. ומדקדק לשון הרמב"ם בסופו " **וגזרו במקום שבנה שלמה.** והיינו שכך היתה צורת בנין בית המקדש שנקומו הוא למטה.

ויש עוד לדקדק בדברי הרמב"ם שם אחר שהביא שצויה אישיהו לגזרו, האריך להביא הפסוק בדברי הימים שאמר ללויים **"תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל"**. ולמתבאר "אשר בנה" שלמה בן דוד, הוא שכך נבנה הבית מראש להכין מקום לארון למטה שהוא מקומו של הארון.

ומעתה נראה אחר שידע אישיה שילוו לגלות שוב גזוז לארון, ולא יקשה והרי מקומו של הארון בבית קדשי הקדשים ומי היתיר לו ליאשיה, שלמתבאר יבואר, שאף אחר שנגזר, שם היה מקומו, מכח הארון שיהיה טמון למטה הימנו. ולפי"ז יבאר היטב שגזר אישיה עמו את מטה הארון ואת הצנצנת ששם דינם להיות לפני הארון וכל מקום שבו נמצא הארון שם הוא מקומו של אלו והואיל ונגזר הארון שוב נגזרו אלו עמו.

ומדוקדק היטב לשון הרמב"ם "ונגזר עמו" והיינו שלא היה בו דין גיזזה מצד עצמו אלא שכיון שנגזר הארון שוב היה חובה לגנוז עמו את מטה הארון.

ולפי זה יואר דבר אחד גדול, שהנה מקום המקדש הוא מקומו השכינה וקדושה יש בו עד היום הזה. וביאר הבמלבי"ם ביאר כאן שמתחילה היה בו תנאי שיהיה מקומו של הארון אף שהוא טמון. ובמלבי"ם כתב עוד שם בדברי הימים, על מה שאמר לדוד המלך בספר שמואל, (ב ז י): **ושמתי מקום לעמי לישראל ונטעתי וישכן תחתיו.**

וביאר שם המלבי"ם שיעד בנין בית המקדש היה מקום שכינה מטלטל ממקום למקום ממשכן במדבר לשילה לנב, ומעתה זמן בית המקדש היה מקום השכינה מקום קבוע. וכתב שבכלל הכונה שיהיה מקום לעמי ישראל מקום שכינה קבוע.

וא"כ נמצא הואיל ונגזר הארון במקומו לעולמי עד, שוב הארון שהוא מקום שכינה בבית קדשי הקדשים, שוב הוא קיים במקומו לעולם, ושם הוא מקום שכינה. והמשמעו קבוע היינו לעולמי ועלמים ללא הפסק כלל הוא מקום שכינה שהוא מקומו של הארון. ודבר זה מסביר את ענין הכותל המערבי שלא זזה ממנו שכינה, שהוא המקום שקרוב כפשוטו למקום הארון ששם הוא מקום השכינה לעולמי עד שמעולם לא זז מש הארון. והנה מכל זה מורם שטעם ששם מקומו של מטהו של הארון הוא "משמרת לבני מרי" לדורי דורות. אמנם הדבר צריך ביורר מדוע היה צורך להניח את המטה לפני הארון, ומדוע לדורות עולמים היה צריך שמטה הארון יהיה דווקא לפני הארון.

והנראה בזאת שיעקר הדבר בזה הוא, שהערעור שהיה לקרח ולעדו, היה ערעור על עצם מעשיו של משה רבינו, והיה בכך רעור על כל צורת ההנהגה של משה רבינו ועל כל פעולותיו וממילא על כל צורת בנין עם ישראל לדורות, שהכונה מסורה בידי ש הארון ובניו לעולמי עד.

ומעתה היה צורך בכך לדורות לדעת שצורת ההנהגה כפי שנקבעה על ידי משה רבינו ללא משנה משה הכל היה מאת ה' "משה אמת ותורתו אמת". אמנם יש להוסיף בזה שכחה של מחלוקת שהיא הורסת כל חלקה טובה בבית ישראל והורסת את העם כולו, וההסטוריה תוכיח זאת. ונמצא ששלימות עם ישראל וצורת ההנהגה שנקבעה מימי משה רבינו, היתה זקוקה לאות לעדות לעלמי עד להוכחה שצדק צורת ההנהגה עם ישראל שלא יערערו, ומשום כן היה צורך לשלם את המטה לפני העדות, להודיע לדורות שהכל הוא על פי ה'.

לתגובות: rys.rabin@gmail.com

יקרה מפנינים / הרב מנשה פייגנבוים

מח"ס יקרה מפנינים

האם זמנה של אכילת תרומה היא דוקא בלילה

כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן ראשיתם אשר יתנו לה לך נתתים (יח, יב)

כתב בעל הטורים (ירש פרשת תרומה) פרשת משפטים מתיימרת בתבנת לילה. סמך לילה ל - וקחו לי תרומה - רמז "זמן אכילת תרומה בלילה", כדתנן במסכת ברכות (דף ב ע"א) משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן - שהיא צאת הסככים.

בנטרות אדר ¹² להג"ר אדר"ת (אליו דוד רבינוביץ תאומים) ז"ל כתב צריך ביורר קצת, דהרי מה שאוכלים הכהנים בתרומה בלילה לאו משום שאז זמן האכילה דוקא, אלא שהכהנים טובלים לדעת ערב וממילא לא אפשר להם לאכול קודם צאת הסככים עדת צריכים הערב משמש, ואף אם

¹² מיוסד לברא כל חמירא בדברי רבינו בעל הטורים.

יטבול בבקר אסור בתרומה עד צאת הסככים, שאז ומשם ואילך שוב מותר להם לאכול בתרומה בין ביום ובין בלילה.

קצת ראה מהש"ס שזמן אכילת תרומה היא בלילה דוקא

וכתב, ויש להביא קצת ראה שהזמן הוא בלילה דוקא, מהא דתניא במסכת פסחים (דף עב ע"ב) מעשה ברבי טרפון שלא בא אמש (בערב - רש"י) לבית המדרש, לשחרית מצאו רבן גמליאל אמר לו מפני מה לא באת אמש לבית המדרש, אמר לו עבודה עבדתי, אמר לו כל דברך אינו אלא דברי תימה, וכי עבודה בזמן הזה מניין, אמר לו הרי הוא אומר **עבודת מתנה** (מתנות כהונה שנתתי לכם הרי הן כעבודה, רש"י). **אתן את כהונתכם והזר הקטוב יומת** (מדבר יח, ז) - עשו אכילת תרומה בגבולין כעבודת בית המקדש. אם כן משמע דהמצוה לאכול בלילה, דאם לא כן מאי טעמא ביטל זמן בית המדרש ¹⁰, ועיין במסכת גיטין (דף לח ע"ב) דהעונש גדול מאוד למי שמבטל זמן בית המדרש מפני סעודתו. ולא מצינו לומר שהיה צריך הערב שמש ולא היה יכול לאכול ביום, דאם כן אפשר רבן גמליאל לא היה שואלו על זה, עכ"ל.

וכן מצאתי להג"ר יעקב שור ז"ל **בברכת יעקב** (ירש ברכות) שכתב, יש לתמוה הא דהשיב רבי טרפון לרבן גמליאל עבודה עבדתי - דהיינו דאכל תרומה. וזה תמוה וכי עבודה זו יש אחת בשנה, הלא תרומה לכהנים היתה מצויה כל השנה, ורבי טרפון עצמו קידש ג' מאות נשים בשני בצורת כדי להאכילן תרומה (כדאיתא בתוספתא כתובות ה, א) והוא ביחשלימי יבמות דף כט ע"ב). ומכאן שהיה לו הרבה תרומה. ואם כן מה היום מיומים שעל ידי שאכל בערב תרומה לא היה יכול לבוא לבית המדרש.

ולפיכך נראה דרך כהנים טמאים ביום שטבלו היו זריזים לאכול בתרומה ותיכף משהגיע עתם, כדי לקיים מצות אכילת תרומה שנאסרו בה עד היום, וכשטבלו והגיע עתם נכנסו למצוה מיד, ואותו היום היה לרבי טרפון יום טבילה והוצרך להמתין עד צאת הסככים, ותיכף בשעת צאת הסככים קיים מצות אכילת תרומה, ולזה לא היה יכול אז בערב לבוא לבית המדרש, עכ"ל.

ולדבריו אין לומר הוכחה מרבי טרפון שזמן אכילת תרומה היא בלילה דוקא, ושוב צריכים אנו להבין דברי הבעל הטורים וכדקשה האדר"ת. וביותר לפי מה שכתב בספרי דבי רב ¹¹ (פרשת פסוקא קטז) דהמעשה דרבי טרפון היה 'ביום' ולא בלילה, שעל מה שכתב רש"י אמש - בערב, כתב נראה כוונתו לאפוקי דלא נפרש בלילה, דאם כן אמאי קא אמר ליה רבי גמליאל עבודה בזמן הזה מניין, ולא קא אמר ליה נמי ויש עבודה בלילה, אלא וזהו דאין פירוש 'אמש' אלא בערב, ולעולם היה ביום, עכ"ל.

ואני בעניי אומר דאי משום הא לא איריא, דיכין דאמר לו דברך דברי תימה מה שאמרת שעבדת עבודה, דהרי עבודה בזמן הזה, מנין, תו לא היה לשאלו וכי יש עבודה בלילה, דהרי אין עבודה כלל בזמן הזה, ובלאו הכי יש לומר כדאמרין בכל דוכתא בלאו הכי פרך שפיר. שוב ראיתי **בבן יהודה** (פסחים שם) שהקשה מה מרבה רבן גמליאל במה שאמר לו 'כל דברך, ותיריך דריבה עוד תימה אחריתי שלא הזכירה בפירוש, והוא כי שאל אותו על הלילה, והשיב עבדתי עבודה, ועל זה יש תימה דאפילו אם יהיו דבריו אלו בזמן שביטל המקדש קיים, וכי יש עבודה בלילה.

הוכחה מהזהר שזמן אכילת תרומה היא בלילה דוקא

¹⁰ **בילקוט ביאורים** שבמתיבתא, הביאו את דברי הנצי"ב **בהעמק שאלה** (שאלתה אות ד) שכתב להקשות דהלא קיימא לן תלמוד קודם למעשה דוקא במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים כדאיתא במסכת מועד קטן (דף ט ע"ב), ומצוה שאינה עוברת הרי היא כמצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, ואף על פי כן לא תקשה מהא דרבי טרפון נמנע מבית המדרש בשביל מצות אכילת תרומה על אף שהיה מצוה שאינה עוברת, דלא קשה מיד דרבי טרפון לטעמיה במסכת קדושין (דף מ ע"ב) דסבירא ליה מעשה קודם לתלמוד. ¹¹ **למורה"ר דוד פארזו** ז"ל בעל **המשכיל לדוד** על פירוש"ע"ת. ¹² עיין גם **בנטרות אדר** (ה"ל) שהקשה על מה שכתב רש"י 'בערב', ואילו במסכת ביצה (דף כא ע"א) פירש הוא עצמו אמש - בין הערבים, עי"ש מה שהאריך בזה.

והנה הרב **יעקב קאפל רייניץ** כתב **בשהם יקר** ¹³ להקשות על מה שכתב "זמן אכילת תרומה בלילה". דלכאורה זה דוקא בכהנים טמאים כמבאר בסוגיא דברכות, ומדברי רבינו משמע דכל הכהנים מיירי.

וכתב לפרש דהנה איתא בזהר (משפטים דף קא ע"ב) ומגו דאיהו מעלמא דמקרא לא אכיל ליה [לתרומה] "אלא בלילה" דכתיב **ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים** (ויקרא כב, ז, וקאי על תרומה כדפירש רש"י שם). וכתב על דבריהם **בשפת אמת לקוטים** (שם) ולזה רמזו חכמים במשנה מאימתי קריאת שמע בערבית, משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן. ואפשר לומר דכן הוא כוונת רבינו בעל הטורים כדברי הזהר דעיקר זמן אכילת תרומה הוא בלילה דוקא ודו"ק, עכ"ל.

שוב ראיתי **בנצוצי זהר להג"ר ראובן מרגליות** ז"ל (שם) שביאר כוונת הזהר, לא שבא לומר שזמנה בלילה, אלא בא לומר שתחילת היתר אכילת תרומה היא בלילה, כשהעריב שמשו אוכל בתרומה, ומה שאין כן קדשים תחילת היתר אכילתן היא ביום לאחר שהביא כפרתו ¹⁴, עכ"ל.

אמנם לד דייקנין בדברי הזהר נראה שאין כן כוונתם דכתב לא אכיל ליה "אלא" בלילה.

נראה דאין שום הוכחה מדברי בעל הטורים

אמנם לאחר העיון אפשר לומר בפשיטות כי כוונת בעל הטורים היא לרמז שזמן אכילת תרומה "לכהנים שנטמאו" מתחיל כבר מהלילה, ואינם צריכים להמתין עד אחר הבאת כפרתו, והא קא משמע לן דכפרה לא מעבדא וכדאיתא בגמרא ברכות שם. וכן תנן במסכת נגעים (יד ג, א) העריב שמשו אוכל בתרומה, וכלי כפרה אוכל בקדשים. ובמסכת יבמות (דף עד ע"ב) שקיל וטרי מנא להו שתרומה הוא כבר מהלילה ואילו קדשים רק לאחר שהביא כפרתו, ואימא איפסא עיי"ש.

וזה מה שרמזה התורה כאן למה שהסיקו חז"ל כי בתרומה שרי כבר מהלילה, וכן דרכו של בעל הטורים בכל מקום לרמז מהפסוקים לדבר שאינם מפורש להדיא בתורה והוא מוצא להם רמזים בתורה המסייעים לדרשותם. ולכשתדייק בדבריו שכתב כדתנן משעה "שהכהנים" נכנסין לאכול בתרומתן, והרי גם התנא במשנה לא אמר "כהנים טמאים". וזה באה התורה לרמז מה שאמרו במתניתין, ופשוט.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד

מישרים בשכונת פסגת זאב

קורח 'פיקח' היה??

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אֶלְיָאֵב אֹהֵן בן פֹּלֵת בְּנֵי רְאוּבֵן. ויקמו לפני מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמְאֹתָיִם נְשִׂיאֵי עֹדָה קְרָאִי מוֹעֵד אֲנָשֵׁי שֵׁם (טז, א-ב)

חז"ל (מדרש רבה יח, ח) שואלים קורח שפקח ¹⁵ היה מה ראה לשטות זו? ויש להתבונן היכן ראו חז"ל שקורח היה 'פיקח'. אדרבא הוא עשה את הדבר הכי 'טיפשי' שאפשר לעשות, להילחם בהקב"ה! וכמו שמשנה רבינו ע"ה אמר לו: "לכן אתה וכל עדתך הנועדים על ה' וואהרן מה הוא כי תלים עליו". ואם כן זה מלחמה אבודה מראש, ומה שייך לקרוא 'פיקח' לאיש כזה?

עוד יש להבין שהקב"ה אומר למשה "היבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם כרגע". ומשה טען להקב"ה "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף". ואיתא בחז"ל "אמר הקב"ה יפה אמרת, אני יודע ומודיע מי חטא ומי לא חטא". וצריך להבין מלכתחילה מדוע הקב"ה רצה ללכות את 'כל העדה'. הרי רק קרח חטא?

במשנה אבות (ה, יז) 'איזה היא מחלוקת לשם שמים, זו מחלוקת הלל ושמאי, ואיזה היא מחלוקת שאינה לשם שמים, זו מחלוקת קרח ועדתו'. והקשו המפרשים שלכאורה היה צריך לומר מחלוקת קרח ועדתו עם משה, כמו שאמר בהלל

¹³ ביאורים על בעל הטורים, נדפס בבעל הטורים הוצאת פלדהיים. ¹⁴ וכן כתב גם **בשני זהר** שלו ריש ברכות. ¹⁵ בספר פאר ישרא (ח"א עמ' ת"י) מביא מ"ק אדמו"ר בעל הבית ישראל מגור זצ"ל: "קורח שפיקח היה - מה ראה לשטות זו? לאיזו שטות? לשטות הגדולה שלו 'שפיקח היה'. שכן רק מכח פיקחותו בא לכל הקלקולים שעשה. וזה שמצינו בתפילת חנה (שמואל א' א, יא): 'ונתת לאמתך זרע אנשים'. ופירשו חז"ל כאן: 'לא חכם ולא טיפש'. לכאורה, איזו אמא מבקשת על בנה שלא יהיה חכם? אלא בהיותה ממשפחת קורח, זכרה חנה הטיב, שפיקחותו היתה בעוכרי, והבינה "אז צי קלוג טויג אויך נישט" עכ"ק.

ושמאי: וברא בספר 'נעם אלימלך' שכוונת התנא לתת סימן כיצד נדע שהמחלוקת לש"ש? שאם יש קבוצה שכולם בדעה אחת ואינם מקנאים אחד בשני, והם חולקים עם קבוצה אחרת שגם הם בתוכם מכבדים ואוהבים אחד לשני, זה מחלוקת לש"ש. אבל אם יש קבוצה שאנשים שביניהם עצמם יש מחלוקת וקינאה, **וכל זה שמאגד אותם זה רק 'המחלוקת' על הצד שכנגד, זה מחלוקת שאינה לשם שמים.** וזה מה שהיה במחלוקת 'קרח' ועדתו שביניהם היה מחלוקת, וכל אחד מהם רצה את הגדולה לעצמו, ולא היה אכפת לו שחברו ימות, וכל מה שאיגד אותם ביחד היה 'לחלוק' על משה רבינו. ולזה שינה התנא לומר מחלוקת 'קרח' ועדתו, ולא 'קרח ומשה' בכדי לומר שהמחלוקת הייתה בתוך עדת קורח, וזה הסימן שהמחלוקת הייתה לא לשם שמים. ואכן זה הייתה 'פיקחותו' של קורח, כי הבסיס למחלוקת התחיל מהקנאה שאחזה בו, אבל הוא הצליח להפוך את המחלוקת האישית שלו למחלוקת של 'כלל הציבור'. ועל ידי זה איגד קבוצות שונות של אנשים שכל אחד מהם היה אינטרס נגד השני, וכל מה שחיבר ביניהם היה 'לחלוק על משה'. וכמו שבארנו הראשונים [אכן עזרא ורמב"ן (עוד) שהיו עוד שלהם] ולא הצגנו שהצטרפו לקרח. אז 'דתן ואבירם' שהם טענו שהכהונה מגיע להם היות והם משבט ראובן בכור השבטים ולא לשבט לוי. ב: 'שבט לוי'. והם טענו היות וסלמן בני לוי, מדוע אינם כוהנים כמו אהרן ובניו. ג: 'מאתים וחמישים מקרבי הקטורת'. ובארנו הראשונים שהיו סלמן 'בכורות', והיות ולפי חטא הגעל הם היו מקרבים קרבנות ממש' ולא 'וישילח את נערי בני ישראל ויעשו עולות'. (שמות כד, ה). ומכאן שחטא בעל ניתנה עבודת הכהונה ללויים. טעם למשה שעשה כן על דעת עצמו ולא מהקב"ה, ורצו הם להיות כוהנים.

ובזה ביאר הרמב"ן מדוע היה הקב"ה רצה לכלות את כלל ישראל, כיון שבשעה שקורח ועדתו לקחו את הקטורת, חשב שאולי תשוב העבודה לבכורות, ולכן כל הקהל התקהלו לפתח אמה מועד. וכיון שכן הררהו אחרי משה רבינו והתחייב מיתה. ומשה ואהרן למדו עליהם זכות, שרק קרח חטא במעשה, והוא הגורם והוא המפתח אותם, וראוי הוא שימות לבדו לפרסם ולהודיע עניו לרבים.

לית ח'ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מנצי'סט)

האם יש בחירה שלא לכוונת בעש"ק?

ולא יהיה קרח וקעדתו (זי, ה)

יש זמר מיוחד מסניגור של ישראל הבעל קדושת לוי ז"ע שמשורר ומספר גדול מעלת כלל ישראל "לאמער דערציילען, די שבת פון אידישע קידיער". נבוא ונספר השבח של בני ישראל, ואז ממשיך בדברי ההושענא המתחיל במילים "אום אני חומה... ומתאר איך שאע"פ שסבלנו צרות בימי הגלות, הרי בכל זאת "חבוקה ודבוקה בך" ועושים רצונם בנאמנות. והנה בימים אלו כאשר עברו עליו ימים לא פשוטים, ימים שר"ל נסתלקו מכלל ישראל הגדולים והטובים, אדמור"ם רבנים אנשים חשובים... ימים שנחלו רבבות מכלל ישראל, ימים שפחות רבות מכלל ישראל נשארים בלי פרנסה ועוד ועוד – ובכל זאת בידינו להאריך בפרטי פרטות אודות דברים נפלאים ביותר שכלל ישראל התחדשו והתחזקו בחדשים אלו. ואחד מהם הוא האסיפות שונות שהתקיימו במקומות שונות (במערב הטלפונים) בענין "הבאת שלום בין אדם לחבירו". בארה"ב התקיימה אסיפה כזו שהצטרפו לה עשרות אלפי איש, וכמו כן בבלג' באנטווערפן ביום ב' סיון, שהיו מחוברים בשידור חי מעל 1100 טלפונים, ולדי הרבה טלפונים ישבו יותר מאיש אחד. הבעל' דרשנים החשובים הלהיבו הציבור אודות גנות המחלוקת ובגודל השלום ושלא להתעצל, רק למהר לבקש מחילה ולפייס את מי שנגע ממנו. ובמים שאחרי המעמד השתמומו הנסקים לשמוע עשרות סיפורים של רב ומדון אשר חלקם נמשכו כבר שנים רבות, הקרבים ושכנים וכדומה, אשר באו לקיצם בעקבות המעמד, אשרו! ולכן הרי הזמן גרמא, לכבוד שבת קודש פ' קרח לציון איזה נקודות וחיזושים בהאי עינא שאולי יהיו לתועלת לאחי הקוראים החשובים שליט"א.

לחיות כילדים!

יש לפעמים מימרא מצדיק ששופך אור לדור דורות ובידה לעשות מהיפכה ושינוי של ממש בחיי אלפי אנשים... וכוונתי בזה למילים ספורים שאמר הצמח צדק ז"ע ששמעתי אותה מהמגיד המפורסם פה מפיך מרגליות הרה"ג ר' י"י זעקעבסון

שליט"א "החילוק בין מבגרים וילדים הוא, כי ילדים בוחרים להיות שמחים במקום להיות צודקים, ואילו מבגרים בוחרים להיות צודקים במקום להיות שמחים", זאת אומרת, כי כאשר יש מחלוקת או סכסוך, ורצוים להמשיך בחיים, הרי יש כאן בחירה, או לעמוד על שלו, וכמה פעמים כי באמת הצדק אתו, או לוותר ולמחול. וזהו החילוק, וכמה מוכנים למחול ורצוים להיות שמח במקום להיות מוצדקים – ואילו מבגרים, אף שיודעים שבסוף יהיו יותר שמחים כאשר עושים שלום ומחילים, בכל זאת, יותר חושב אצלם להיות מוצדקים במקום להיות שמחים, ומוכנים להמשיך בחיים בעצבות ויגון מכאן הרצון להיות מוצדקים! ואמר אז הרב ר' יוסף יצחק שליט"א, הרי מוטל עליו להיות "ילדים"! לבחור להיות שמחים במקום להיות נכונים וצודקים! הרי מימרא כזה, לאחר ההתבוננות בגודל האמת שבה, בכוחה להיות מהיפכה גדולה בבקשת השלום, מתוך ההבנה, שהאיש המחול עושה טובה לעצמו..

סיפור שגרם נתינת צדקה

סיפור נפלא עם הרה"ק ר' שמלהקע זויעלע ז"ע אשר כידוע ביתו היה פתוח לרווחה, ואחרי פרחי היו רגילים אצלו, כל צרעו וכל זש. ופעם אחד מהם נכנס אצלו והתחיל לקלל ולצעוק עליו אשר כל השומע ימאם אזניו מלשמע כזה כינויים על צדיק קדישא הדין. כמובן, האדמו"ר ז"ע לא ענה כלום לה"מי שביקר" שקבל, ורק לאחר שהתכשית הזה עזב והלך לדרכו, ביקש לברר הכתובת של ארחו.. ושלח לו סכום נכבד של סכף. הצדיק ביאר הנגרותו, כי תדע נאמנה, שחשבתו לעצמי למה כעס פלוני בצורה כזו על, והבנתי אשר מסתבר רבץ על צווארו עול הפרנסה, ודוחק העניות גרמה שיתנהג ככה בקבלתו אצלו.. וממילא ביררתי איפה הוא גר ושלתתי לו משהו לפתור הבעיני..

סיפור נורא נוראות, ודבר שידוע לי מכלי ראשון תוצאה טובה מאברך בימינו ששמע פעם זאת הסיפור, וכאשר דודתו דיברה בצורה לא נכונה.. חשב לעצמו כי בידו להשתדל לשרש את שורש הצעקות.. ובטובת הגאה מכסף מעשר שהיה לו, בחר לשלוח לבית דודו ודודתו סכום הגון מאד ע"שליח.. ולאחר איזה ימים הבאי צדקה אמר לו דע כמה דודו התפעל מרחח הקודש שלו שבדיק עכשיו ביהו בלחץ גדול והממון היה לו לישועה גדולה ולמשיב נפש..

מישהו שמבין דבר מתוך דבר, ואינו מתרגש רק מחיצוניות העולם, הרי כאשר "זוכה" להיות הקרבן ושומע חרפתו, הרי בידו להתבונן ולדעת כי פעמים רבות, אין הכוונה בעצם לו רק שהוא נבע מכח לחץ ודוחק שיש לפלוני המחרף בביתו ובמשפחתו. ואדברא, לפעמים אם ישתדל לעזרו לא להיות "גדול מעשתו מן העושה" יתייבש הענין משרושה.

האם יש בחירה לאשה שלא לכוונת בעש"ק?

יש זמנים "מסוגלים למחלוקת וכעס", ובניהם הוא ערב שבת קודש. ויש לה שרשים בדברי חז"ל, ומפורש בגמ' (גיטין נב.) שהיה שני זוג (בעל ואשתו) שהיה מתגרה בהם השטן כל ערב שבת, והיו מתקוטטים אחד עם השני, והתעכב התנא ר' מאיר לשם, והתעכב אצלם שלש ערב שבתות עד שעשה ביניהם שלום. והנה ידועה נכבדה ראיתי בספר "שלום באהלך" (מאמרים שנכתבו ע"פ מה שמעתי המחבר מהגה"צ ר' דן סגל שליט"א, בעמוד ל"ח – מ') שמביא דברי הבן איש חי (שנה שניה בהקדמה לפרשת וירא) והעולה מדבריו הוא גבר נפלא שבכוחה להציל כמה מריבות, והוא. **כי בערב שבת כמעט נטולה היא הבחירה מהאשה מלשעות באיזה דבר מעניני הנהגת היום, ואם איזה מתחת יד איזה מכשול וטעות, ואין שייך כלל להאשימה (!) כי אין הדבר תלוי בידה כלל, ואין זה מעשה ידיה כלל.** ע"ש. וכמובן, כאשר מבינים זאת בבירור, הרי ממילא מוכנים מראש שיהיה מצב של לחץ, והיה איזה שהוא טעות, ובקל להיות שולט על רוחו שלא להגיב. ובכל זאת כדאי לנחם מכח הדיק בדברי הגמ' שאמנם ר' מאיר הצליח אחרי שלש שבועות להביאם לידי שלום. ולכן יש ציאות שיהיה נשאר בשלום ושלוה..

הסיבא שאשה חושבת שבאמת לא טענה

והנה כאשר עוסקים בהאי סוגיא של כעס ומחלוקת, ובמיוחד בהפרק של שלום בית, יש לציון עוד יסוד גדול המובא בספר הנ"ל "שלום באהלך" (עמוד כ"ח – כ"ט), והוא, כי כידוע אשר רצונה של האשה למצוא חן בעיני בעלה, ושלא תתדלדל בעיניו ח"ו, כפי טבעה שהטביעה בה הש"ת ביצירתה, ולכן באופן שקרה איזה טעות לה בהנהגת הבית או ביחודה לבעלה, פעמים רבות אין בידה להודות על אשמתה, והוא כי בעמקי לבה היא יראה ופחדת שאם תודה בטעותה אז ירד חנה וערכה בעיני בעלה, ומחמת פחד עמוד ונסתר זה היא באמת חושבת שלא טענה, ולכן היא גם

מתאמצת להוכיח לו שלא טענה אלא הוא הטועה והאשם בדבר, עכ"ל. ידיעה נכבדה להציל האדם ממחלוקת וכעס.

כמים פנים אל פנים

שלמה המלך החכם מכל אדם מגלה לנו עומק לבבות האדם 'כמים הפנים לפנים' כן ל'ב האדם לאדם'. (משלי כ"ז, י"ט) ופרש"י נמים - הללו הפנים שאתה מראה לחסן חן מראות לך. כן לב האדם לאדם - חברו לפי מה שאדם יודע שחבירו אוהבו כן הוא מראה לו פנים. זאת אומרת, אשר תמיד יש ביד האדם כח נפלא, לעורר בעצמו אהבה בלבם לזולתו, ואז מובטח לנו שיתעורר אהבה בלב חבירו אליו. ויש בזה סיפור ארוך ונפלא המדפס בקובץ "קול התורה" קובץ ע"ג עמוד ל"א שאירע עם רבו של הגה"צ ר' נחום משאדיקא, ובתכלית הקיצור, נקודת הסיפור היתה אודות מסור אחד שרצה להרוג הרב לנקום ממה שביישו ברבים מחמת שסירב לשמוע לו, וניצל ממנו ע"י שהתעורר בלבו באהבה אליו, וזן אותו לכף זכות בלבו שמחמת חוסר החינוך שהיה לו בנעוריו המסור הנתנה ככה, והצליח להכניס בלבו באהבה ממש אליו, באופן שבעל כרחו של המסור נתעורר באהבה שוב אליו, ולא היה ביכולתו להרוג אותו, ולא אדברא בא אליו בהכנה לבקש ממנו מחילה.

וכמו כן אף כאשר האדם נמצא באמצע מחלוקת ודין ודברים, בידו להסיר כעס של זה שכנגדו כאשר מצליח להשתדל לדון לכף זכות ולעורר אהבה אמיתית בלבו, והרי מי שיוודע סוד הענין שאהבה מעורר אהבה, הרי ממילא יצליח בס"ד לצאת מהמחלוקת.

והנה מכיון שידוע מהרב דסלר אשר המילה "אהבה" מלשון "הב" וע"י שהאדם נתון להזלות, עצם הניתנה מעורר אצל הנתון לאהוב המקבל. ולכן לפעמים כאשר האדם באמת "זוכה" לקבל בושט וחרפות משכנו או ממישהו אחר, ושולח לו מתנה או משהו, הרי בזה גופא יוכל לזכות לאהוב זה שכנגדו, ולשים קץ וסוף להמחלוקת.

עצת החפץ חיים למנוע ממחלוקת ועוד איסורים - לקבוע המחיר מראש!

והנה כאשר מלקטים יחד סיפורים וידיעות בכדי למנוע ממחלוקת, ראוי ונכון לצרף עצה נפלאה מהחפץ חיים מספח שפת תמים פרק ה' ומביאו גם בספרו אהבת חסד ח"א - הערות פרק י"ח ואלו דבריו "ואגב אעתיק בכאן מקונטרס שפת תמים של דבר עצה אחת הנוגע לענין איסור גדל ושוק שכן שכיר. והוא, שכל אדם שמבקש לאדם אחר שיעשה לו איזה פעולה בשכר יקצוב עמו המקח בתחלה, דאל"ה עלול מאוד להיות גדל וישוק שכר שכיר, אם לא ירצה להיות ונתן גדל בממונו כדן לצאת מן שכר שכיר, דהלא ע"פ רוב יצטרך האדם למאות פעולות בכל שנה, ומצוי מאוד שאחר הפעולה יש ויכוח בין האומן והבעה"ב בענין שילום השכר, ולכשיפרד כל אחד חושב בנפשו שהוא נגדל מן השני, אך שאינו רוצה לריב עמו, אבל אינו מוחל לו בלב שלם, ולפעמים יש ג"כ מריבה ביניהם, ומדינא הוא כמנהג המדינה לפי המקום והזמן, ואם יפחות לו אפילו פרוטה אחת מזה יקרא עבור זה מן התרומה בשם גדל וישוק שכר שכיר, ומי יוכל לידע את מנהג המדינה בכל פעולה ופעולה לפי עיניו, ובע"כ אם ירצה לצאת ידי חובתו בלי פקפוק יהיה מוכרח תמיד ליתן להבעל מלאכה כפי מה שהוא רוצה, וזה ג"כ קשה מאוד, ע"כ הוצעה לצאת ידי שמים יקצוב עמו בתחלה, ויצא מידי כל ספק, וגם הבעל מלאכה, יזיל לו ע"כ"י אז הברירה בידו ליתן לאחר ובפרט מי שהוא ת"ח בודאי יעשה כן דאל"ה מלבד חשש גדל וישוק שכר שכיר מצוי מאד חילול השם ע"ז שאינו נתון לאומן כפי רצונו שהאומן יאמר שהת"ח גדל אותו. – עכ"ד.

מדריגות נפלאות!

בכל מדה ומדה כדאי לדעת עד היכן האדם מסוגל לעלות במדריגות שונות, ולהיות משתוקק לעלות בדרכי הצדיקים, ולכן אצטרף מעשה נפלאה שמביא הח"ח בספח שמירת הלשון (ח"א שער התפלות פרק ח' בהג"ה) ז"ל וקתוב בספר "תולדות אדם", שפעם אחת נסע הצדיק ר' זלמן, תלמידו של הגה"צ ז"ל, עם אשתו הגאון ר' חיים מוולאז'ין זללה"ה בדרך, והיה בְּבֹאֵם לְמִלּוֹן, דָּבַר אִתָּם בְּעַל הַמְּלִין קִשּׁוֹת וְלֹא נָתַן לָהֶם מְקוֹם לָלוֹן, וְכִאֲשֶׁר נִסְעוּ מִשָּׁם, וַיֵּרָא ר' חיים אֶת אֲחִיו ר' זלמן,

ה' באתי להכיר בטובת הרבנים מבית המדרש דאספקלריא ששלחו המראה מקום לדברי הח"ח אלו, שלא זכרתי איפה הם כחוריה ואלו הם (רחוקהו) שללא נעשט אחד השמוחה: הרה"ג ר' מנחם צב גולדראוה ושליו"א הרה"ג ר' יחיאל מיכל מונדבוץ שליט"א, הרה"ג ר' משה חזנר שליט"א, הרה"ג ר' אברהם מרדכי יוסף מרקסון שליט"א.

והנה הוא בוקר, ויאמר לו, למה אתה בוקר? השמת לבך אל דברי האיש, ואני לא נתתי לבי לכל הדברים. ענה ר' זלמן, אין אני בוקר חלילה על גנות, שדבר אלנו האיש, אך הרגשתי מעט כאב לב מדברי האיש, ובוקר אני, על שלא הגעתי עדן למעלת (שבת פ"ח ע"ב) והפגלבו ואינו עולבין וכו' שמחין וכו'. ושמעתי למדרגה השלישית, וזה לכל הכבוד הזה, כי מדה זו באה לאדם מצד קדשת הנפש ומאמנתה הטוהרה בה, שהוא משגיח על כל דרכיו, כמו שכתוב (איוב ל"א), "כי עיני על דרך איש" וגו', ועושה הכל לטובתו, כדאיתא במדרש תנחומא וזה לשונו, צריך האדם להיות שמח ביסורין יותר מן הטובה, שאפילו האדם בטובה כל ימיו - לא נמחלו לו העונות שבידו, ובמה נמחלו לו? ביסורין. אמר ר' אלעזר, צריך אדם להחזיק טובה להקדוש ברוך הוא, בזמן שיסורין באין עליו, למה? שהיסורין מושכין את האדם להקדוש ברוך הוא, שצאמר (משלי ג' י"ב), "כי את אשר יאהב ה' יוכיח", אם יסורין באין על האדם, יעמד בהם ויקבלם, למה? שאין סוף למתן שכרן. (תהלים ל"ד ז') "דום לה' ותחולל לו", צפה להקדוש ברוך הוא. אם הביא עליך יסורים, אל תהי מבעט בהם, אלא יהי מקבלן כחלילין (פירוש, על ג' ימור). עד כאן לשונו. וסבילת הקלבו בלא בכלל יסורין כפי"ל שמשאקה ושמוחין ביסורין" - וע"ש עוד מה שמדריך שם הח"ח ז"ע איך להגיע למדרגות אלו.

ואודה להרה"ג ר' מנחם גולדבאום שליט"א שציין לדברי הספר חסידים (ס' י"א) "אין חסיד אלא מי שעובר על מדותיו. כשבאין בני אדם בפניו אשר חטאו ועשו לו שלא כהוגן, ונתה מתחרטים ומבקשים מחילתו ממנו, ומה שיש בדם לתקן מהמעוות אשר עשו מתקנים, ועל אשר לא יוכלו לתקן מתחרטים ומבקשים מחילתו, ואומרים לקבל דין עליהם ככל אשר יזכור עליהם. וכשראה זה אשר בידו לעשות להם רעה ולהשיב להם גמולם, מוחל להם בלב שלם ואינם עושה עמהם רעה, מפני זה נקרא חסיד, שנאמר (ירמיה ג' י"ב) שובה משובה ישראל וגו' ולא אפיל פני בכס כי חסיד אני. וכן בני יעקב כשחטאו ליוסף מחל להם ולא שלם להם גמולם. וזה שורש החסידות שצריך לעשות לפני משורת הדין בכל דבר, שנאמר (תהלים קמה יז) וחסיד בכל מעשיו - עכ"ל.

ליבנו בתורתו / הרב אברהם דהאן

מח"ס 'ברכת אברהם על הל' שבת, מג"ש

בימי"ד 'אוהל צעירים', ירושלים

האם מומר מצטרף למנין עשרה?

הבדלו מתוך העדה הזאת (טז, כא) ובגמ' ברכות (כא ע"ב) אמרו רב אדא בר אבהו: מנין שאין היחיד אומר קדושה - שנאמר: ונקדשתי בתוך בני ישראל - כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה. מאי שמשע? דתני רבנאי אחוה דרבי חיאי בר אבא: אתיא תוך תוך. כתיב הכא: ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתוב התם: הבדלו מתוך העדה הזאת, מה להלן עשרה, אף כאן עשרה. מבאר שדין עשרה לכל דבר שבקדושה נלמד 'מתוך העדה' שנאמר במרגלים.

ולפי"ל לכאן צ"ב הא דהביא המ"ב (ס' נה ס"ק מז) מהפרמ"ג שמומר להכניס או מומר לע"ז או לחלל שבת בפרהסיא דיו כעני"ם ואינו מצטרף למנין. והביא עוד (ס"ק מז ובשעה"צ ס"ק מד) מתשו' הרמב"ם שכתב גבי כת הקראים דמכיון שאינם מודים בתורה שבע"פ אינם מצטרפין למנין. והרי בגמ' ערכין (טו ע"א) מבאר שהמרגלים כפרו בעיקר, ובכ"ז מהם נלמד דעשרה מקרי עדה, וא"כ אמאי מומר לא יצטרף למנין עשרה.

כפשוטו נראה דהביאור בזה הוא דאין אנו למדים מתוך העדה דמרגלים אלא דעדה עשרה, אך מן הכלל בעשרה לא יליפין לה מהתם.

אלא שבשו"ת אגר"מ (ח"א חאו"ח ס' כג, או"ח ח"ב ס' יט) כתב להוכיח מהגמ' בסנהדרין (עד ע"ב) שאף את איכות העדה אנו לומדים מתוך העדה דמרגלים. ומזה דנתבאר בגמ' ערכין שהמרגלים כפרו בעיקר הוכיח שאף מומר מצטרף למנין עשרה לומר דבר שבקדושה (בשעה"ד). דלא הכפרמ"ג והמ"ב.

אולם בשו"ת אול"צ (ח"ב פ"ה ה"ה) כתב מחלל שבת בפרהסיא אינו מצטרף למנין, ואין לענות אמן על קדיש שאומר. ובהמשך דבריו (פ"כ ה"ה בהע') כתב לבאר דמחלל שבת בפרהסיא דיו כעני"ם לכל דבר, ואינו מצטרף לכל דבר שבקדושה, (כמש"כ הפרמ"ג והמ"ב). ואף שבשו"ת אגר"מ

(ח"א ס' כ"ג) כתב דמחלל שבת מצטרף למנין לענין קדיש וקדושה, והוכיח כן מהמרגלים שהיו גרועים ממחללי שבת, שהיו ספרים, עפי"ד הגמ' בערכין (ט"ו ע"א). אין ראיות ראייה, דלא הזכיר שם להדיא דהונו כספרים, ויש ראייה לאסור מלשון הרמב"ם (בהע"ב עירובין פ"ב ה"ט) שכתב וז"ל ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא או שהוא עובד עונ"ם, הרי הוא כעני"ם לכל דבריו. משמע לכל דבריו ממש.

אלא שסיים דמ"מ נראה שאם אותו מחלל שבת מתבייש לחלל את השבת ליד אדם גדול, אינו נידון כמחלל שבת בפרהסיא. ויש להקל בזה.

(לענין מש"כ אין ראיות ראייה, דלא הזכיר שם להדיא דהונו כספרים. לא זכיתי להבין, שהרי אמרו כן להדיא "דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה, דכתיב כי חזק הוא ממנו, אל תיקר כי חזק הוא ממנו אלא ממנו, כביכול בעל הבית אין יוכל להוציא כליו משם!" וצ"ע. אלא דאפשר לדחות ראייתו בדרך אחרת דאפשר שעשו תשובה. שו"ר שכבר דן בזה האגר"מ במקום אחר (או"ח ח"ג ס' י"ד) והעלה שאי"ז דוחה ראייתו, עיי"ש.)

אולם בשו"ת יבי"א (ח"ט ס' קח אות לד) ובילקו"י (ח"א ה"ל קדיש וקדושה ה"ז) מבאר דלכתחילה אין לצרף למנין מי שמחלל שבת בפרהסיא, אך בשעת הדחק בזמננו אפשר לסמוך על הפוסקים המקילים לצרף מומר למנין עשרה, בצירוף דברי המלמד להועיל (חאו"ח ס' כט) והחוז"א (י"ד ס' ב' אות כח) דיש לדוןם כאנסים וכתיתקן שנשבה בין העונ"ם ע"ש.

ובשו"ת תשוה"נ (ח"א ס' תסט) ראיתי סברא נספסת להקל בזה בשעת הדחק (כגון שיצטרפו להתפלל ביחידות), דמחלל שבת דיו כעני"ם בשביל להחמיר עליו ועליו, וכאן לבטל תפילה בציבור אי"ז חומרא (כשאין ביהכ"נ אחר), אלא קולא שלא מצטרף להתאסף לציבור, ולזה אולי לא אמר מחלל שבת דיו כעני"ם, שהוא בעצם כישראל למוצות ולגיטין וקידושין ובכל מצוות התורה, הרי שבכל דבר שהוא להקל לא עשאו כעני"ם וה"נ בנידון שלפנינו שבביטול מנין כלל במקום, הוא קולא גדולה שהוא רע"פ שחטא ישראל הוא מוצטרף ואולי יש לצדד שיש כאן משום עזל לעשות ל"ד הפוך תורתך, וכיון שצירפם חיזוק לקיום התורה והמצוות וחז"ל לא עשאו כעני"ם להקל, יש כאן מקום להקל.

אולם כל דברי האחרונים הם דוקא במחלל שבת בפרהסיא (בין להכניס בין לתיאבון כמבואר בב"י י"ד סוף ר"ס ח) שדינו כגוי, או חוטא בשאר עבירות להכניס, אבל בשאר עבירות לתיאבון רע"פ שחטא ישראל הוא מוצטרף למנין כמש"כ מרן השו"ע (ס' נה ה"א) "עברין שעבר על גזירת הציבור, או שעבר עבירה, נמנה למנין עשרה, שאף על פי שחטא ישראל הוא". ומקורו בס' המנהיג (ס' ע"ט) שכתב וז"ל ואדם שהוא עברין ולא נדחו הקהל מאצלם נמנה למנין עשרה וחיוב בכל המצות דכתיב בעקן (יהושע ז, יא) חטא ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא (סנהדרין מד ע"א) דבקדושתים קאי ולא יצא מכלל ישראל. עכ"ל. ולכ" עוד ראשונים הוא"ב (ס' נה).

נמצא א"כ:
דעת הפרמ"ג והמ"ב דמחלל שבת בפרהסיא דיו כעני"ם ואינו מצטרף למנין עשרה. **וכ"כ האול"צ, והוסיף** דיש להקל במתבייש לחלל שבת בפני אדם גדול, דלא חשיב כמחלל שבת בפרהסיא.
וכן לענין מומר לע"ז, או חוטא בשאר עבירות להכניס ס"ל שדין כעני"ם ואינו מצטרף למנין.

דעת האגר"מ שאף מומר מצטרף למנין עשרה לאמירת דברים שבקדושה.

ודעת היבי"א דלכתחילה אין לצרף למנין מי שמחלל שבת בפרהסיא, אך בשעת הדחק אפשר לצרפם בצירוף השיטות המקילות לצרף מומר למנין, והשיטות הסבירים שמחללי שבת דזמנין אין להם דין מומר אלא תיתקן שנשבה.

אולם לענין חוטא בשאר עבירות לתיאבון, רע"פ שחטא ישראל הוא, ולכ"ז מצטרף למנין עשרה, כדפסק מרן השו"ע.

עניני פדיון הבן

עניני פדיון הבן: חזקת הכהנים בזה"ז, לפדות בשטרות כסף של זמנינו, סעודת פדיון הבן עולה במקום פ"ד תענית.
אך פדה תפדה את בכור האדם (יח, טו)
חזקת הכהנים בזה"ז

באוצר הגאונים (סוף סוכה, הו"ד בשו"ת תשוה"נ ח"א ס' תרנ"ח) כתב שבמי רב האי גאון היו בחול המועד סוכות כמה מאות כהנים בהר הזיתים, ואליהו הנביא גילה שרק זקן אחד מהם היה כהן מיוחס. (ול"ה בספר חסידים רק בהוצאת מקיצי נרדמים ס' תרל, ועי' בגליון בית נאמן מס' 52 מש"כ בזה ואכ"ל).

ולפי"ז נמצא דמכיון שמעטים הם הכהנים המיוחסים כדאי לפדות אצל כמה כהנים, וכן על הכהן להחזיר את הה"ס שמא אינו כהן. ובאמת לכ"כ בשו"ת שאילת יעבץ (ח"א ס' קנ"ה) דבזה"ז שאין לנו כהנים מיוחסים אלא כהני חזקה ראוי ונכון לכל כהן לחוש ולפרוש מספק גדול ולהחזיר את המעות דשמא אינו כהן, וכן על האב לפדות בנו בכור מכל כהנים שיכול למצוא שמא יזדמן לו כהן מיוחס דאי, (הו"ד בפת"ש ס' ש"ה ס"ק י"ב).

אולם בגליון מהרש"א (ס' ש"ה ה"ח ד"ה להחזיר) הביא דבריו, וכתב דהפריז על המדה שהרי אבי הבן מדעתו נתן מכיון שרצה לצאת ידי הספק אולי פוגע בכהן, וא"כ איזה חשש גדל יש.

והערוך השולחן (י"ד ס' ש"ה סעי' נה) כתב בזה"ל: ראיתי מי שכתב בדמה"ז כיון שאין לנו יחוס כהונה ראוי לכל כהן לחוש שמא אינו כהן יחזיר המעות וכן הוא חייב בפדיון ויפריש לעצמו ולדעתו אסור לשמוע דברים כאלו להקטין עתה מעלת הכהונה ואתי ללולו וח"ו לומר כן והרי אפילו כשעלה עזרא מבבל שלל הכהנים היה כתב יחוס ולמקצתם לא נמצא דרעי חזקת כהונה שלהם ועל"ז אמר להם נחמיה הרי אתם בחזקתכם כמו שאכלתם בגולה בתרומה כן תאכלו גם עתה כדאיתא בכתובות (כ"ד ע"ב), ועל זה שנינו שם גדולה חזקה ע"ש כ"ש עתה שאין לכהנים כלל כתב יחוס וכיון שלכולם אין כתב יחוס אין כאן ריעותא כלל כמבואר שם מדברי התוס' לא ל"ש שהם בחזקת קדושתם וחלילה חלילה לעשות בזה איזה ספק או ספק ספיקא או לצרף זה אפילו לצירוף כל השוא.

ובשו"ת דברי חיים (י"ד ח"ב ס' ק"ו בד"ה והנה החת"ס) כתב דמה בכך שהכהנים בזה"ז אינם מוחזקים כיון שעל"פ מצווים אינו גם בן פדיון כההו הוי ממונו דאי ולא רק מספק.

ובספר ברית ותורה ראיתי שהוסיף דאטו לברכה לבטלה לא חששו ולזה יחששו.

ועי"ע בשו"ת רב פעלים (ח"ב חאו"ח ס' ל"ט) **ובשו"ת יבי"א** (ח"ו או"ח ס' כ"ב אות ה, וח"ט אהע"ז ס' ה') **ובשו"ת יחיו"ד** (ח"ה ס' ס"א). **ובשו"ת שבת הלוי** (ח"ג ס' ק"ס, וח"ט ס' רכ"ד רכ"ה) **ובספר אוצר פה"ב** (ח"א פ"ד) שהארים לבאר חזקת הכהנים בזה"ז, **וקו בשו"ת בנין אב** (למורנו הראש"ל הגר"א בקיש דוחן זצ"ל, ח"ד ס' ח'), ועיי"ש שהאר"ך לדון אף בחזקת כהונה אצל יוצאי פרס, והעלה דאין לחשוש לשמועות שכהנים מערי פרס אינם כהנים, וכל כהן שהוא ואבותיו עולים לדוכן, ומחזיקים עצמם ככהנים, דינם ככל כהנים המוחזקים, ורק מי שנקרא כהן ואינו יודע מאבותיו שעלו לדוכן, אין לו להחזיק עצמו ככהן, עד שיברר היטב אם החזקה משפחתו כהנים או ששמו של החזקה הוא כפי שהיו שמות כהן בפרס, אף לאלה שלא החזקו ככהנים. ועי' בספר פה"כ (פ"ה ה"א) שהביא מהאחרונים דכל כהן שמוחק לכהונה, מותר לפדות אצלו את הבן, ומותר לברך על הפדיון.

לפדות בשטרות כסף של זמנינו
במתני' בכורות (בא' ע"א) **איתא** אין פודין לא בעבדים ולא בשטרות ולא בקרקעות ולא בהקדשות. **וכ"פ מרן השו"ע** (י"ד ס' ש"ה ה"ג) אלו החמשה סלעים נתנין לכהן בכסף או בשוה כסף מכל דבר שירצה, חוץ מקרקעות ועבדים ושטרות ואם פדהו בהם, אינו פדוי.

רבותינו האחרונים יצאו לדון בשטרות כסף של זמנינו דהנה בזמן הגמרא היו מטבעות המדינה נמדדים כפי משקל הזהב או הכסף אשר מהן הוטבעה המטבע. וכל מטבע היתה בעל ערך עצמי לפי משקל החומר שבה. אמנם במשך הזמן השתנה הענין, והתרבו מיני מטבעות שונים אשר ערכם לא נמדד כפי שיעור הכסף והזהב שבהם, אלא המלכות מוציאה מיני מטבעות שהיו אמורים להחליף את המטבעות היקרות, והוטבעו המטבעות לצורך המסחר לפי ערך אשר קבע הממשלה או המלוכה, ללא שום קשר לערך של החומר המרכיב את המטבע. נמצא, שלפי חוקי המדינה אף שלא היה למטבעות החדשות ערך כל שהוא מחמת עצמן, ביחס למטבעות הישנות החשובות, עם כל זה לצורך המסחר ומשא ומתן העמיתו אלו במקום אלו.

ומעתה יש לדון, מכיון שאינם שוים כלום, אם יש לאלו המטבעות דין כסף, שיהא נחשב כגופו ממנו, מכיון שיצא

בהוצאה, ואפשר לקנות בתמורתן דברי צרכים, או דילמא כיון שאין ערך מחמת עצמן, אלא מחמת הערך שהמדינה נותנת להם, אין גופן ממון, ואין פודין בהם. כמו כן יש לדון בכל מיני שטרות של הכסף שנתחדשו בימינו, שמתעם חוקי המדינה הרי הם ככסף גמור, ואפשר לשלם בהם בשוק, ואין מי שלא יתחייב כנגדם מחמת פחיתות ערכם ככיר בעלמא, ואם כן יש לדון אם אפשר לפדות בשטרות כסף אלה או לא.

ונחלקו האחרונים בדיון זה גבי פדיון, דהנה בשו"ת חתם סופר (חלק יורה דעה סימן קלד) כתב, שהבבבקיניט אף על פי שלשאר הדברים נקראים גופן ממון, אך לענין פדיון צ"ע, שהרי אין גופם שוה כלום, ורק משום דינא דמלכותא יוצאים בהוצאה. ואמנם יש לו גדר מטבע, אחר שהמלך גזר עליו שתא, ומי שממאן למכור ולקוח באותו מטבע, ויתחייב ראשו למלכות, ודינא דמלכותא דין אמת ומשפט צדק הוא. ואין חילוק בין אם יהיה זהב או כסף או נייר. ועיי"ש שהאר"ך הוכיח דלענין הקדשות ומעשר שני ודיא נחשבים ככסף, אלא דלענין פ"ה כתב דצ"ע, משום דאפשר לחלק דדוקא בדבר שבין אדם לחבירו, אפילו פדיון הקדש שאינו אלא קונה מגזבר וממלא חסונו, וי"ל כן טבעא דסגי בעלמא על פי גזירת המלכות על הלוויים והמזכרים, ופדיון גופא ומטבע לענין שבעה ושומרים, מה שאין כן פדיון בכור שפודין מהקב"ה וקצב פדיון חמשה סלעים שיש בו ה' סלעים וכו'. עכת"ד. ותורף דבריו בקיצור הובאו בפתיח תשובה (סימן שה סק"י).

וכן בשו"ת עונג יו"ט (סי' ק"ב) הסכים לדברי החת"ס (אלא שכתב להעיר על ראייתו, עיי"ש) וכן דעת הגר"ש אורבך זצ"ל בשו"ת מנח"ש (סי' ע"א ס"ק ל"ג) דהנה שטרות אין גופן ממון והרי הם כשטרות לכל דבר.

אולם בשו"ת חסד לאברהם (תאומים, ח"א סי' צה) ובשו"ת עין יצחק (חיו"ט סי' ל') ועוד אחרונים כתבו דמהני לדעות בהני שטרות כיון דאפשר לקנות בהם כמו בכסף גמור. (וע"ב בחזו"ע פורים עמ' קג', ילקו"י ש"ש ח"ב הל' פ"ה ב"ה הע' מה, אוצר פ"ה פ"ד, אכמ"ל).

טענת פדיון הבן עולה במקום פ"ד תעניות

הנה השדה חמד (מערכת הכללים מערכת ס' כלל ד"ך) כתב ז"ל: וסודעות פדיון הבן בהיותו בעיה"ק יחשלים תובב"א בשנת תרט"ו הזמנים אותי לפדיון הבן ולא הלכתי, ואמרו לי שיש בספרים דסודעות פדיון הבן היא העולה במקום פ"ד תעניות, ואני לא הייתי יודע דבר זה, שוב ראיתי בספר שו"ת הד"ר סי' ט"ל דף ס"ה סוף ע"א שכתב שהעולם אומרים שסודעות פדיון הבן עומדת במקום פ"ד תעניות כמנין אהר"ע כמו שמתענים בימי השבוע"ב עיי"ש. ונראה שאין מקור לדבר זה רק שיחה נאה בפי הבריות. עיי"ש

אולם מרח הבי"א זיע"א (בח"א חאו"ח סי' כ"ז) מצא מקור לשיחה נאה זו והוא משו"ת רשב"י סי' קל"ו.

שו"ר בשו"ת עמק יהושע (לסבא דמשפטים רבי יהושע ממאן זיע"א, ח"ג סי' י"ח) שהביא דברי השד"ח הנ"ל וכתב בה"ל: אך אמנה אני הימ"ן ראה ראיתי בסה"ב דברי שמאל הדפ"מ שם דף ב' ע"ב כתב זל"ה העיד לי התכנס במה"ר דוד אדרעי שד"ר מעיר צפת תובב"א שמע מהרב המקובל כמוהר"ר שמאל העליר זצ"ל שקבל מרבו ה"ר המקובל כמוהר"ר אברהם ביר זל"ה שקבל מרבו ורבו מרבו עד הרב הגדול הקדוש האר"י החי"י זיע"א, שהנמצא בבית הפדיון בשעת הפדיון כאלו התענה פ' יום (ברור שצ"ל פ"ד וכמש"ל, וכדמוכח להדיא מסוף דברי קדשו) תעניות, ופרט בימי השבוע"ב שיש יתקון גדול לכל הנמצא בבית ע"כ שמעות, (וסיים על זה הרב מר אבי זצ"ל בכת"א אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר, ממ"ש הכתוב ויקח משה את כסף הפד"יום, נטריקון פ"ד יום, ע"ה שלום עמאר ס"ט) עד כאן דברי קדשו עיי"ש, ובכן על פי האמור צדקו יחדו דברי העולם הנ"ל, שהרי הם מיוסדים על אדני פ"ז הנה ארי במסותרים האר"י החי ע"ה זיע"א כמש"ל, ופשוט וברור ששרב על חמד הנ"ל אלו שמע שמועה טובה כזו היה מבורך הטוב והמטיב. וכבר אמרו ז"ל אם הלכה חפפת בידך פוק חזי מאי עמא דבר, (פחד יצחק אות ה' – ל' זל"ה בירושלמי, תשובת הרא"ש זצ"ל כלל נ"ה תשובה י'. הלימות עולם שער ה' עיי"ש).

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר

סדרת הספרים 'למעשה', מגיד מישרים

ויו"ר מכון 'למעשה', אשדוד

למה ראשי הסנהדראות לא ידעו תשובה

לקושייתו של קורח – כוחה של ליצנות

ויקח קורח בן יצהר בן יקה בן לוי ודתן ואבירם... ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי שם. ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אליהם רב לכם כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם ה' ומדוע תתנאשו על קהל ה'. (ספ"ט, טז, א-ג)

קורח ושתיה מנושאי הארון והיה בעל רוח הקדש (שדע שעתיד לצאת ממנו שמואל הנביא, עיין תנחומא קרח סימן ה), גייס מאתיים חמשים ראשי סנהדראות, ויצאו במחלוקת קשה נגד משה רבנו ואהרן הכהן, והאשימו אותם שהם מתנשאים על קהל ה'. **מוטב בירושלמי** (סנהדרין פ"ג, ה"א): "באותו שעה אמר קרח, אין תורה מן השמים, ולא משה נביא ולא אהרן כהן גדול".

וראיתי להעתיק מש"כ הרב יעקב חיים סופר שליט"א בספרו מגיד דבריו ליעקב (קורח תשע"ט) איך אותם מאתיים וחמשים איש שלא היו אנשים קטנים, קטלי קני באגמא, הפסוק צווח ומעיד ומפילג בשבחם ובמעלתם: **נשיאי העדה, קראי מועד, אנשי שם**, ואף על פי כן הם נגזרו אחר קורח ונאבדו, וזה צריך ביאור, היאך קורח הצליח להטעות ולפתות אותם? לימדו אותנו רבותינו במדרש, מה היה הכרח של קורח שהצליח לפתות ולהסית כנגד משה רבנו, ויהי אם ידעו שהצדק עם משה רבנו ע"ה, ואף על פי כן הלכו עם קורח, איך זה?

ליצנותו של קורח

אלא יבואר עפ"י המדרש שהובא בילקוט שמעוני בפרשה שלנו (רמז תשנ), **אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדר סתאים לא עמד** (תהלים א א), מי זה אשרי האיש? שכל כך משבחים אותו? אלו בניו של קורח, שאמנם בהתחלה היו בידם עם קורח אביהם, אבל ברגע האחרון, בלשני האחרונה חזרו בהם, חזרו בתשובה וניצלו, עליהם הפסוק אומר **אשרי האיש, אשריהם שמהם יצא שמואל הנביא, מהם יצאו כ"ד משמרות ליה. והוא שאמר הכתוב אשרי האיש, אלו בניו של קורח, אשר לא הלך בעצת רשעים, שלא הלכו בעצת אביהם, שנאמר סורו נא מעל אהלי האנשים** (במדבר טז כו), **ובדרך סתאים לא עמד' שאמרו את מחנות החטאים האלה בפפשותם** (במדבר יז ג), **ובמושב לצימ לא ישב, זה קרח, שהיה מתלווץ על משה ואהרן**, כאן התגלה סוד ה'לקולקול הנורא של 'קורח'. זה הליצנות. זה 'סוד ההצלחה של קורח.

על ידי הליצנות הצליח קורח לפתות ולהדיח את המאתיים ממישימי איש, ולארגן לעצמו את הכת הזו של 'עדתי שנלחמו במשה. ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות, ורבותינו במדרש (שם) מתארים בדיק איך קורח עשה את זה, **מה עשה? כינס עליהם כל הקהל**, קיבץ את כל הקהל, תלה 'מודעות' בכל האהלים שיש 'כנס' ועצרת' של קורח, הוא רצה לדרוש שם, ופרסם שהוא גם מחלק 'כבוד קל'. כך אמרו רבותינו בגמרא (סנהדרין נב), שקורח האכיל אותם והשקה אותם.. כאשר אדם רואה שיש 'אכילה ושתייה' חינם הוא בא... גם אם הוא שבע... שולח יהיה בל תשחית... הודיע לכולם שהוא רצה לדבר בענין נשוא 'תקנת הדור' ותקנת הזמן. **"שנאמר ויקהל עליהם קרח את כל העדה. התחיל לומר לפניהם דברי ליצנות"**, קורח עומד ודורש לפני הציבור דברי ליצנות נגד משה ואהרן, **"אמר להן אלמנה אחת הייתה בשכנותי"**, הייתה לי שכנה אלמנה אחת, **"ועמה שתי נערות יתומות"**, פותח תחילה באלמנה, כדי לנגן על המיתר של 'הרחמים', כל אחד שומע ב'אלמנה' לבן נשבר בקרב, צרכים לעזור לחוס ולרחם עליה, כל זה כדי להראות את האכזריות ח"ו של משה ואהרן, ואחר כך הוא ממשיך ומוסיף 'יתומות', כי 'יתומים' עוד איכשהו יסלים להסתדר, אבל 'יתומות' אין להם דרך, כל זה כדי לעורר להם את הרחמנות, וכך הוא מספר להם קורח, **"והיה לה שדה אחת"**, זה כל הרכוש שהיה להם, **"באת לחרוש"**, התחילה לחרוש כדי שיהיה לה רוחוים ופרנסה, **"אמר לה משה, את תחרוש בשור ובחמור יחדו!"** (דברים כב ג'), קיבלה את הפקודה של משה רבנו ע"ה, **"באת לזרוע"**, ומי בא? משה רבנו ע"ה, **"אמר לה שדך לא תזרע כלאים"** (ויקרא יט יט), תזהרי ותשגיחי שלא לזרוע 'כלאים'. קיבלה את דבריו של משה. **"באת לקצור ולעשות ערימה"**, אחרי שסוף סוף גדל מה שגדל, באה לקצור, ושוב פעם בא משה רבנו ע"ה, **"אמר הניחו לקט שכחה ופאה!"**, את לא מילה לאסוף את כל מה שגדל בשדה, קיבלה גם את הפקודה הזו. **"באת לעשות ופאה"**, אחרי שקצרה כל התבואה, והשאירה לקט שכחה ופאה כמו שציווה עליה משה, שוב פעם מגיע צווי חדש של משה רבנו ע"ה, **"אמר לה, תני תרומה"**, יש 'מיסים'.. ולא סתם, אלא תרומה

בהתחלה, ואחר כך **"ומעשר ראשון ומעשר שני"**, וקורח צועק ובוכה, 'ממי לוקחים? מאלמנה ויתומות!', **"הצדיקה עליה את הדין, ונתנה לו"**, אבל כיון שראתה שזה לא עסק רוחני לגדל תבואה בשדה, כי יש לזה הרבה 'מיסים', של לקט שכחה ופאה ותרומה ומעשר ראשון ומעשר שני, **"מה עשתה? עמדה ומררה את השדה, ולקחה שתי כבשות"**, קנתה שתי כבשים **"כדי ללבוש גיזותיהן, וליהנות מפירותיהן"**, יש 'צמר' ויש 'חלב' ויש 'ולולות', כך יהיה לי פרנסה, **"כיון שילדו"** הכבשים הללו בשעה טובה ומוצלחת הולידו, **"בא אהרן"**, כאן קורח מכניס את אהרן לתמונה, **"ואמר לה, תני לי את הבכורות, שכן אמר לי הקב"ה כל הבכור אשר יולד וגו'"** בדרךך וליצנתך הזכר תקדיש לה' אלהיך (דברים טו יט), **"הצדיקה עליה את הדין ונתנה לו את הולדות"**, אמרה שיהיה 'כפרת עוונות'.. **"הגיע זמן גזירה"** של הכבשים, **"וגזרה אותן, אמר לה"** אהרן, **"תני לי ראשית הגז, שכן אמר הקב"ה ראשית גז צאנך תיתן לו"** (דברים יח ד), נתנה לו, ושוב רואה שהיא לא מרווחה, את הכל הם לוקחים לה, **"אמרה אין בי כח לעמוד באיש הזה, הריני שוחטת ואוכלת"**, לפחות תהיה לי ההנאה הזו ליהנות ממנו, **"כיון שחטתה, אמר לה"** אהרן, שוב בא אליה, אמר לה **"תני לי הזרוע והלחיים והקיבה"**, שזה חלק שמגיע לי, **"אמרה אפילו אחר ששחטתי אותן לא נצלתי מידו!"**, כל צעד ושעל שאני עושה הוא בא ומבקש ולוקח ממני; **"ואמרה הרי הן עלי חרם"**, אני מקדישה את זה, **"אמר לה כולו שלי הוא"**, עד עכשיו היה לי רק חלקים ממנו, 'מתנות כהונה', אבל אחרי שקדשת אותו כולו שני, **"שכן אמר הקב"ה כל חרם בשרא לך יהיה** (במדבר יח ד), **והלך לו, והניחה בוכה היא עם שתי בנותיה!"**. וכאן קורח הוציא את המטפחת' שלו והתחיל לבכות על אותה אלמנה.. (יש עוד המשך של תיאור הדברים במדרש בהמשך, כדאי לראות בפנים).

ורבותינו במדרש (ילקוט שמעוני רמז תשנ) הביאו עוד מהדברים שקורח עשה ליצנתו, והציג את עצמו כנגד משה ואהרן, אמר לה 'תראו את אחי של משה, אהרן כהן גדול, איך הוא מכבד אותו, איך מלביש אותו במלבושים נאים, בדי כסף ובגדי זהב ותכלת, ואני שאני 'נביא' מה עשה לי? סיפר את כל שערותי, 'קרחת' הוא עשה לי, אפילו את הגבות' שלי הוא קירח. עשה אותי כמו 'ראש של ביעה'.. כשכאתי לבית כולם נבהלו ממני!.. וכך הוא הכניס את השנאה כנגד משה ואהרן. על"ד הרב יעקב חיים סופר שליט"א.

מה התשובה לליצנותו של קורח

וצ"ב ביאור מה היא התשובה לליצנותו של קורח?

כל הברכה היתה מגיעה לאותה אלמנה

אלא אומר ר' שלמה ברעוודה זצ"ל בספרו ליל שימורים (עמ' צא) ואף שדבריו היו ליצנות גמורה הם מ"מ אנו צריכים לדעת בלבנו מה תשובה יש להשיב על טענת כאלו, והדומים להם. ראשית דברים, טענה גדולה יש לנו על קרח, והיא למה לא סיים על נכון את סיפורו הנחמד, למה פסק באמצע. הלא הרמב"ם כתב בהל' מתנות עניים (פ"ה ה"ב) לעולם אי אדם מעני מן הצדקה, ואין דבר רע ולא היזק נגלל בשביל הצדקה, שנא' והיה מעשה הצדקה שלום, כו', ע"ש. ואמרו ז"ל בשמות רבא (פ"י) הרבה פעמים שאדם מחשב בלבו לעשות מצוה, ויצה"ר שבתוכו אומר מה לך לעשות מצוה ומחסר את נכסך כו', ויצר טוב אומר לו תן למצוה, ראה מה כתיב (משלי י) כי נר מצוה, מה הנר הזה כשהוא דולק אפי' אלף אלפים קרוינין וסבקיין נרות שעה וחצוץ מדליקין הימנו אור במקומו, כך כל מי שיתן למצוה אינו מחסר את נכסיו. ע"כ. ואיאת בכתובות (טו) מלח ממון חסר פ' רש"י הרוצה למלוח ממנו כלומר לגרום לו שיתקיים יחסרו לצדקה תמיד וחסרונו זהו קיומו ע"כ ובתענית ט' עשר תעשר דברים "ד עשר בשביל שתתעשר כו' ומי שרי לנשו"י להקב"ה והכתיב שם ו' לא תנסו את ד' כל הכי אמר רבי השועי חוץ מזו שנא' מלאכי ג' הביאו את כל המעשר אל בית אחאז ויהי טרף בביתו ובחטניו את בזאת אמר ד' צבאות אם לא אפתח לכם את ארזות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די מאי בלי די אמר רמי בר חמא אמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די ע"כ.

והנה אילו היתה מציאות שבה נתחייבה האלמנה הנ"ל, כביכול ליחן מתנות עניים ומתנות כהונה הנ"ל, והיתה נותנת בודאי היתה מתברכת עד שיבלו שפתותיה מלומר די. על"ד הרב שלמה ברעוודה זצ"ל. ונוסיף מעשה שהובא בספר מרביצי תורה ומוסר (ח"א עמ' קכה) בשם הג"ר ברוך בער בעל הברכת שמואל, שפעם ערכו משכילים בעירו של רבי חיים מברסקא הצגה על המשא

צבא עברי' כדי ללעוג ולהראות איך אמורה להיראות מלחמה על פי התורה. על הבמה עמדו קבוצת חיילים גדולה, כשלפני יציאת החיילים לקרב נגש המפקד והכריז 'מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישוב לביתו'. מיד קמה קבוצה גדולה של חיילים ועזבו את המערכה. המפקד קם שנית והודיע 'מי האיש אשר נטע כרם ולא חיללו לך וישוב לביתו'. מיד קמה קבוצת חיילים יותר גדולה ועזבה את המערכה. המפקד הכריז שוב מי האיש אשר קדש אשה ולא לקחה ילך וישוב לביתו'. קמה עוד קבוצה והלכו.

לבסוף הכריז 'מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו ולא ימוס את לבב אחיו כלבבו, וכפיוח רש"י מי שירא מעבידות שבידו, וקמו כל הנכחים ושובו אל ביתם. ורק שניים נשארו על הבמה הלא המה הגאון מוילנא ובעל שאגת אריה אשר בידם האחת גמרא גדולה ובידם השנייה מקל הליכה והתחילו מיד לפלפל מי יתחיל קודם במצוה זו של מלחמה באויב.

וכשסיימו הדברים לדבי חיים מברסק נענה ואמר אכן צדקו השחקנים אבל שכחו להוסיף את העיקר כי דווקא שני הזקנים הללו ניצחו במערכה.

עמ"י מחפשים להוציא כסף על המצוות
ועוד הוסיף הרב שלמה ברעווה זצ"ל אמנם התשובה היסודית והמנצחת לדברי ליצנותו של קורח עם תלונותיו ותרעומותיו כביכול, היא שדברים כאלה, לתלונת על מצוות הדרושות מן האדם שיתן ויחסר ממנו, אין אנו גורסין אותן כלל וכלל, בהיותן בני ישראל זרע אברהם. כי זו היא תפארתן של ישראל, להיותן ששים ושמהים ליוחן ולהקריב את כל מאדנו לקיים מצוות בראנו, ובה אנו מצטיינים ומובדלים משאר אומות העולם וכמ"ל ז"ל בילקוט סוף פרשת קדשים, אמר ר' לוי כל מעשיהם של ישראל מובדלים מאומות העולם. בחרישתם, ובזריעתם, ובקצירתם, ובעומרם, ובדישתם, בגריהם, ביקביהם כו'. ובקצירתם (דברים כ"ב) לא תחוש בשור ובחמור בזריעתם שם לא תזרע כרמך כלאים בקצירתם ויקרא י"ס ט' ולקט קצירך לא תלקט בעמורם דברים כ"ד ושכחת עומר בשדה בדישתם שם כ"ה לא תחוסם שור בדישו בגריהם ביקביהם שם ט"ו הענק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבר כו' ע"כ ועיין ש"ע או"ח סימן קס"ט ס"ק ד' ית' שתי ידי הפת בשעת ברכה שיש בהן י' אצבעות כנגד י' מצוות התלויות בפת כו' והוא המעורר שם בשם הירושלמי ספ"ק דחלה עשר מצוות אדם עושה עד שלא יאכל פרסה משום לא תחרוש ופל תזרע ובל תחוסם לקט שכחה ופאה תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני וחלה ובביאור הגר"א בש"ע שם גרס לקט שכחה ופאה תרומה ומעשר ראשון ותרומת מעשר ומעשר שני וחלה וביכורים וצדקה ואמרו שם ביחשלימי של יצחק ה' פושט עשר אצבעותיו ואומר הרי קיימתי עשר מצוות ע"כ והיינו שאנו שמחים ומתפארים בה שלפני שאנו לוקחים פת לחם מהק"ה להכניסו בבטנו אנו שותנים ומפרישין נתינה אחר נתינה עשר פעמים כי תפקיד האדם בעולם הזה הוא לתת ולא לקבל ולחלול כטבעם ומנהגם של אומות העכו"ם. [ולכן גוי הבא להתגייר, מהדברים הראשונים שמדיעין לו הוא עזן לקט שכחה ופאה. ודו"ק].

וזאת אנו משיבין לקורח, כלומר, ישראל קדושים ששים ושמחים על המצוות שהזכיר בסיפורו כביכול. ואם מבקש הוא אכן קשבת לתלונותיו על מצוות כאלה שיש בהן הקרבה וחסרון כ"ס. ילך לו לאומות העולם, וישתתפו עמו בצער הגדול והעמוק, המה ובת בילגה המרשעת. לא כן צאצאי אברהם שהלך לשחוט את בנו יחידו אשר אהבו אהבה רבה ועדה מאין כמוה, כדי לקיים מצות בוראו ית"ש. ויצחק שפשט צואר על גבי המזבח. ועקב שנתן לעשו את כל רכושו שרכש בבית לבן עשרים שנה, כדי לקנות ממנו זכות הקבורה במערת המפלאה. ואבותינו הקדושים שתרמו זהב כסף נחושת ותכלת וארגמן וכו' אבני שוהם ואבני מלואים וכו' למשכן, בדיבת לבם בזריזות נפלאה.

ומה יגיד קורח לרבקה אמנו אשר בהיותה בת ג' שנים ותמרה תורד כדה על ידה ותשקהו, לאליעזר ותכל להשקותו ותאמר גם לגמלך אשאב עד אם כלו לשותות, ותמרה כו' ותרוץ כו' ותשאב לכל עפרת גמליו. עכ"ד הרב שלמה ברעווה זצ"ל.

ועוד שיפח באמת הוא דווקא לה הרי לה היה חסר לו כסף וזהב לפרנסה מנהיג אמיתי זה מי שדואג ובפועל עושה גם כשלא ביקשו ממנו וכמו שמספרים (והובא בחזון עובדיה על

הגדה של פסח) שבפרסו חג הפסח נכנס אדם אחד אצל הגאון ר' יוסף בר מברסק ושאלו בפיו רבי מהו לצאת ידי חובת ד' כסות בחלב היות והיין ביוקר ואים לפי כ"ס קרא בגאון את אשתו הרבנית ולחש לה לתת לאיש וחמשה רובל כסף כדי שיוכל לקנות יין לד' כסות משגשגה לתת לו סירב האישי ולי קבל באמת לשאול שאלה באתי ולי חס ושלום לפשוט ידי אולם ר' יוסף בר שידלו בדברים שהמעות נתומות לו בהלאה עד שירחיב ה' את גבלו כשיצא האישי עם המעות שאלה הרבנית לר' יוסף בר מה ראתי לתת לו עשרים וחמשה רובל הרי יין לד' כסות אינו עולה על שנים שלושה רובל ויען הרב דברים כפשוטם הרי שמעת את שאלתו מהו לצאת ידי ד' כסות בחלב ואילו היה לו סדר ליל פסח חלכנתו בשר ודגים הרי אסור להי לשותות חלב אחר הסעודה והיאך יקיים מצות ד' כסות בחלב הא למדת שאין לו לצרכי פסח לק נתינו לו די מחסורו.

כל לא התחייבו בתרומות ומעשרות ועוד שהיה מן
ויש להוסיף מש"כ בזה הרב דב יפה זצ"ל בספרו לעבדך באמת (פרשת קורח) שאותם ששמעו את סיפורו של קורח היו יכולים לעמוד מעצמם על כך שאין לסיפורו שחר ודבריו הם שקר וכזב, שהרי כשהיו ישראל במדבר לא היה מקום לא לחרישה ולא לחריעה, כמו שאומר הכתוב (במדבר כ) "לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון", ואם כן מהיכן היתה לאותה אלמנה שדה שחרשה אותה וזרעה אותה ואהרון תבע ממנה את מתנותיה. ועוד שדעוין לא נצטוו על מצוה זו של מתנות ועוד, הלא בהיותם במדבר היה יורד להם מן השמים, אם כן כיצד מתה אלמנה זו מרעב.

כד השמים נתנו לה את הכל ועל מה יש להתלונן
ויש להוסיף מש"כ בזה בספר משולחן ר' אליהו ברוך פינקל (עמ' קפא) מבאר בדברי חז"ל אלו שכל זה היה מדברי ליצנות של קורח, ולכאורה צריך ביאור הרי קורח בא לנצל את רגשת הלב לאלמנה ויתמות, ומה ענין ליצנות לכאן, [ובעיקר הדבר מה שקורה סיפר על האלמנה עם המצוות התלויות בארץ נהוגות שם כלל, ומלשון המדרש משמע שקורח דבר על מעשה שהיה לו על מעשה שנתיד להיות].

ונראה כפי שנתבאר [בתחלת הפרשה] שכל טעותו של קורח היתה מחמת הסתכלות לא נכונה, וקורח נתעורר מחמת המידות הרעות ואיבד את הראיה האמתית, אבל האמת שאין אלו אלא דברי ליצנות. דהנה קורה בא כביכול לרחם על האלמנה ושם סתו היתומות במה עשבלו, אכן למתבונן ולמאמין אין כאן שום סיבה. ויבאר הדבר ע"ל משל, דהנה אם יבא אדם ויתן לחמו עשר אף חזו במתנה, אך תרעמו עמו מראש שאלף חזו מתוכם יתן לעניים ולכהנים, הרי ודאי שיעשה זאת בשמחה ולא יתלונן כלל. וכן הוא אצל האלמנה אם יש לה אמונה שלמה שכל מה שיש לה הוא מהק"ה והוא ציוה ליתן מעשרתו ומתנת כהונה, הרי ודאי שתתן בשמחה, ואין בזה שום צער עברה, וכביכול כל נתינתו היא בתנאי מתחלה ע"ד כן ליתן חלק לעניים ולכהנים, ואם היא מתלוננת הרי שחסר לה באמונה. אולם קורח שהציג את המעשה כאילו היא מסכנה, הרי זה משום שמחמת קנאתו נתעורר ולא ראה יפה, ולכן ראה כביכול שהשדה והבהמות הם שלה מעיקרא, והנתינה לכהנים ולעניים זהו ממנו שלה ואם כן הרי שצריך לרחם עליה, אבל האמת היא שאי"ז אלא דברי ליצנות, כי המתבונן והמאמין לא רואה כאן שום סבל, אלא אדרבה שמח במה שקיבלה האלמנה מתנה מרוממים. עכ"ד הרב אליהו ברוך פינקל זצ"ל.

הוא לקח את מי שמאוכזב ממשה רבינו
אלא יש לבאר עפ"י מש"כ הרב דב יפה זצ"ל בספרו לעבדך באמת (פרשת קורח) ואיך הוא פיתה את מאתיים וחמישים ראשי הסנהדראות ואת שאר הבטיים להצטרף אליו, וכי הוא אמר להם את האמת - שהקנאה באליצפן בן עוזיאל והרצון להיות נשיא היא שהביאה אותו לחלוק על משל ואהרן ?

אלא אומר הרמב"ן (במדבר טז, א, ה): "והקרב, כי היו אלה הנקהלים סולם בכוחות, כי על כן חרה להם על הכהונה שניטלה מהכבדים וניתנה לזוים... כי קורח כדי לאסוף עליו העם, היה מפתה לכל השבטים כי לכבודם חצה להחזיר העבודה לכבדויהם, כאשר אמר" כי כל העדה סולם קדושים, ומשה בחכמתו גלה מצפון לבו לכל העם, כי הוא על כהונתו עווק, [א.ה. פ. ז. וזה בדוק שאם תלך למי שיש לו תרעומת על משהו, מה שתגיד לו הוא יקבל ממך כי הוא מחפש לשמוע עליו רק רע ולא טוב, וזה מה שקורח עשה,

הוא הלך למאוכזבים ממשה רבינו והם ציפו לשמוע דברים רעים על משה רבנו ואפילו הם לא בדקו אם זה אמת או שהוא לא מדבר אמת]. כשאנו רואים בעל מחלוקת שצווק על צדק ועל טובת הציבור וכו', לא ידאי להרהר להאמין בטרת לבו, אלא צריך לחפש את התועלת שיש לו מהמחלוקת.

הקנאה התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם
"הקנאה התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם" - יש מפרשים שהם מוציאים את האדם גם מן העולם הזה וגם מן העולם הבא. ויש מפרשים: "מוציאים את האדם מן העולם" - מוציאים את האדם שבו מן העולם, וכפי שראוי בחוש, שישנם שמאבדים את כל מעלתם ונכבודם בשעה שאש הקנאה בוערת בהם.

המסילת ישרים (בפרק יא העוסק בפרטי מידת הנקיזות) מפליא לתאר את סוגי הקנאה השונים שלוקים בהם בני אדם ואת ההפסד שהקנאה גורמת להם עצמם: ישנם שסכלותם כה רבה עד שאם רואים לתברם איזה טובה, זה גורם להם צער עד שאפילו אינם יכולים ליהנות מהטובות שיש בידם, ועליהם נאמר (משלי יד) "ולקב עצמות קנאה" - כל טובה שיש לחברו מאמבה לו, עכ"ד הרב דב יפה זצ"ל.

גדר הליצנות - זלזול בדברי אלהים חיים
ועוד ביאר איך הצליח קורח כי זה הוא כוחה של הליצנות כמש"כ במגיד דבריו ליעקב (קורח תשע"ט) זה היה הליצנות של קורח. כבר הזכרנו כי גדר 'ליצנות' הוא זלזול בדברי אלהים חיים. בדברי התורה. [א"ה: ראה בדברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב חלק י' (פרשת וראת שליט"ע, עמוד יב הערה ה), ועוד שם חלק יג (פרשת בהעלותך תשע"ט, עמוד כא הערה ח). ע"ש]. עומד קורח ודורש כנגד משה ואהרן, 'כך הם עושים לנו, לוקחים תרומות מעשרות, גיזות וולדות, זרוע לחיים קיבה, עשרים וארבע מתנות כהונה, הכל שבביל משה בעצמו ובשביל אחיו אהרן, בל'ליצנות' הזו, הזלזול בתורה ובחכמיה, הוא הסית והדיח והרגיז את כל הקהל וכל העדה כנגד משה ואהרן.

סכנת ופועלת הליצנות
זהו כח הליצנות, כשאדם שומע 'ליצנות' - יהיה באיזה מדרגה שיהיה - זה חודר ללב וזה נכנס. (אם לא שהוא עומד במלא התוקף לדחות את הליצנות). אם הוא 'מטה אוזן' ושומע דברי ליצנות, הדברים פועלים ונכנסים. וכך התפתח והלכו אחריו מאתיים וחמישים ראשי העדה. שהתורה כל כך הפילה בהם. על ידי דברי הליצנות, דברי הליצנות, והדמגוגיה הזולה של קורח. כשיש 'ליצנות', אדם מאבד את דעתו, (וכמו שרואה בהמשך מדברי המסילת ישרים). כי אם הוא מזלזל בדברים אמיתיים, ממילא הלב שלו כבר נאבד ממנו, ואין לו מי שיבקר ויפקח' על מעשיו.

הליצנות מאבד לב האדם
רבינו הרמח"ל ע"ה בספר מסילת ישרים (פרק ה) מזהיר מאד על חומרת הליצנות, 'שחוק וקלות ראש מרגלין לערוה' (אבות פ"ג משנה ג'), "כי הנה השחוק, הוא מאבד את לב האדם, שכבר אין הטעם והדעה מושלת בו, והרי הוא כשיכור או שוטה אשר אי אפשר לתת להם ערמה או להנהיגם, כי אינם מקבלים הנהגה", כמו שאדם שאיבד את שכלו 'שוטה', אתה לא יכול להנהיג ולהדריך אותו, כך הליצן'. הוא מאבד את הלב שלו. "והוא מה שאמר שלמה המלך ע"ה, לשחוק אמרתי מהולל, ולשמחה מה זו עושה" (קהלת ב.ב). כמו שאדם נפל בליצנות לא יבואו הרורו יראה בלב כלל, וכמו שאומר המסילת ישרים (שם בהמשך) "שלא יבואו הרורו היראה בלב כלל", הלב שלו נעול וסגור.

השפעת הליצנות
מוסיף המסילת ישרים (שם בהמשך), "ותראה קושי הלצון והשחתות הרבה", של אדם שנפל בליצנות, "כי כמו המגן' המשחוק בשמן אש ישימטי ויפיל מעליו החצים ומשליכים לארץ, ולא יניח אותם שיגיעו אל גוף האדם", כך היה בזמננו, כשיצאים למלחמה היו לוקחים על זרעם את המגן' שהיה עשוי מעור, והיו מורחים אותו בהרבה שמן, עד שהיה 'ספוג' בשמן, וחלקו מאד, וכשהיו יורים 'חץ' עליהם היו מרימים את המגן, וה'חץ' היה פוגע במגן' יתד ומחליק ארצה, אותו דבר בדיוק "כן הלצון", אותה הפעולה של ההגנה מה'חץ' עושה הליצנות, 'מפני התוכחה והמרדות, כי בליצנות אחד ובשחוק קטן יפיל האדם מעליו ריבוי גדול מן התעוררות וההתפעלות מיה של הלב מתעורר ומתפעל בעצמו מיד ראות או שומעו ענינים שיעירוהו אל החשבון והפשפוש במעשים. ובכח הליצנות יפיל הכל לארץ, ולא יעשה בו חשם כלל. ולא מפני חולשת העיניים ולא מפני חסרון הבנת הלב, אלא מפני

כח הליצון ההורס כל ענייני המוסר והיראה". ימל לשמוע הרבה 'התוכחות מוסר' ו'דברי יראה' והתעוררות, אבל זה לא יפעל אצלו מאומה, כי ה'לב' שלו 'מרח' ב'שמן' ב'ליצנות'.

התרופה היחידה כנגד ליצנות - 'מכות'

ומה הרפואה של הליצון? רפואה אחת יש לו. מכות. כמו שמביר הרמח"ל (שם), כי מי שהוא 'ליצן' אין 'היכי תימצא' אין דרך, אין אפשות, לדבר איתו ולעורר את ליבו. כל דיבור ודיבור שמדברים איתו, הליצנות שלו דוחה את זה. יש רק דרך אחת, מכות וייסורים. זה השפה שמדברים איתו. 'נכונ' לליצנים שפטים' (משלי יט ט). עכ"ל הרב יעקב חיים סופר שליט"א.

וראיתי להעתיק כאן מאמר יפה שכתב הרב פנחס ברייער שליט"א (הו"ד במגמה גיליון 48) פרשת קורח יפה נדרשת.

מה לא נכתב על פרשה זו, על גנות המחלוקת ועונשה, עניין המהרהר אחר רבו כמהרהר אחר השכינה, ועוד ועוד.

מה שמעניין הוא, איך כל זה קרה? איך הצליח קורח לערער על מנהיגותו של משה? מדובר ברור שחווה את יציאת מצרים, ראו את עשרת המכות, דור שראו איך משה רבנו קורע את היים, הם עמדו במעמד הר סיני וראו את משה נגיש אל הערפל אשר שם האלוקים, איך יתכן שאחרי שראו חיים בסביבת משה איש האלוקים יכול לבא משהו להסית אנשי שם ראשי סנהדריות נגד משה?

איך? מה גם שהטענה המרכזית הייתה 'מדוע תתנשאו על קהל ד', בדיק את זה הציבור קונה? משה רבנו, סמל הענוה 'עניו' מכל אדם אשר על פני האדמה', איך מצליחים לשכנע ציבור גדול כל כך שדווקא משה רבנו הוא המתנשא?

התשובה מופיעה בדברי רש"י, על הפסוק 'ויקהל עליהם קרח' (טז, יט), אומר רש"י שכל אותה הלילה עמד קרח ושכנעם 'בדברי ליצנות כל הלילה ההוא'.

יש לנו כאן את המסחה של כל שיטת השיווק של עדת קורח, והיא – ליצנות. בכח של ליצנות אפשר לקחת איש אלוקים ולהפוך אותו לאחד שדואק רק למקורבים, אפשר לקחת אחד שהוא סמל הענוה ולהפוך אותו למתנשא. יש משהו עצום והרסני בליצנות. כשאדם בא עם טענה שכלית יש מקום לדין בדבריו, יש אפשרות לקבל את הדברים או להתווכח איתם, אפשר להסכים, אפשר לחלוק. כך שהכח שלהם מוגבל.

לעומת זאת בליצנות יש כביש עוקף, ליצן אינו מתווכח עם עובדות, הוא גם לא מחכה לתשובה, הוא שם לב לאיזה ניואנס צדדי שאינו אומר כלום, הוא קלט איזו תנועה לא רציונאלית של דרשן או רב, ובכח של ליצנות על-ידי התמקדות באותה תנועה צדדית לבטל דברי אותו גדול ללא שום התייחסות לגוף הדברים.

זוהי מאד מסוכן! כי כאן אין שום טענה נגדית, קצת צחוק וקצת קלות ראש וכל הערכים בטלים ומבטלים, כך שאפשר להליש אנשים עם טלית שכולה תכלת ולעשות צחוק ממעמד הר סיני וקריעת ים סוף למרות שאין שום ממש בטענה זו. לא בחינם טבע בעל המסילות ישרים' שליצנות אחת דוחה ריבוי גדול של תוכחה...! הוא מדמה זאת למגן המשוח בשומן המחליק מעליו את כל החצים, אדם הספוג בליצנות גורם ששום דבר רציני לא יתפס בו.

לליצנות כוח הרסני. הבעש"ט על הפסוק 'במושב לצים לא ישב' – אומר, שבמקום בו ישבו לצים נשאר רוחם במקום גם לאחר שהליצנים עזבו ושם אסור לשבת - 'לא ישב', הכח הוא הרסני והדכות. המקום פשוט סוגף את הקרירות השלילי. בכל הדעות לא אלו שהרסו את כרם ד', לא באו אף פעם עם טענות והוכחות, לא היו עליהם תשובות, הם בדרך כלל השתמשו בליצנות והרבה ליצנות ובה קירור אנשים נשים וטף מאמונה ויראה. במציאות חיים שלנו העולם מלא וספוג בליצנים וליצנות, מספיק רגע היסח הדעת, רגע של החשפות למכשירים אסורים, רגע של ישיבה בקרבת אנשים ריקים, כדי לספוג מנת קור היסלה להחסן ולחסל כל חלקה טובה.

אנחנו מוצפים דרך כל מיני אמצעי תקשורת בכל הרבה ליצנות וקריירות בכל הנוגע לאמונת חכמים, יש הבאה מסוימת לשמוע ניתוח ציני, או איזו בדיחה על חשבון קהילה, או ח"ו אישיות תורנית, זה לפעמים מצחיק, אבל עלינו לזכור שכל

שיחה כזאת מכניסה זרעי ליצנות הרסניים המחוללים בהמשך חק בלתי הפיך לפש. ובעניין זה אין הבדל גיל ומעמד, 'אל תאמין בעצמך עד יום מותך'. אולם ללא ספק שכל שהיחשפות לליצנות היא בגיל צעיר יותר, כשעוד אין מסגרים, הסכנה עצומה הרבה יותר. עלינו להיות זהירים מאד בכל מה שמגיע לאוזניהן הרכות של ילדינו, לפעמים מחוסר מודעות אנחנו מרשים לעצמינו לדבר בצורה משוחררת יותר ואנו שוכחים שילדינו קולטים את הדברים כמות שהם והם מפרשים כל דבר כפשוטו ממש, וזה כבר ממש מסוכן!

לפעמים ההורים לא התכוונו, הם לא חשבו שבאמת הרב הזה הוא... הם רק רצו לומר ש... אבל הילד אינו מבין קודים, הוא קולט את מה שהוא שומע ללא פירושים.

אנחנו כל כך מקפידים על כל מה שילדינו מכניסים לפה, הכשר מוקפדק לא יכנס הביתה, אנחנו גם לא נטיל במקומות בהם ח"ו יראו ילדינו דברים שאינם לפי רוח התורה, בנוסף לכל זה אנחנו חייבים להיות עריינים למה הם נחשפים בתוכנו המחנה, גם הם שומעים אחרי מערב, את מי הם מצטטים, הסכנה היא עצומה, משום שכאשר אנו בסביבה הטבעית אנחנו משוחררים, אנחנו לא חבושים במסכות ובמסגרות וכן יכולה כל הזוהמה לחדור ח"ו פנימה.

עמלק כבר קירר עם ליצנות. חז"ל המשילו אותו לאמבטיה רותחת שסלם חוששים להיכנס ורק אחד העז ונכנס והתוצאה שהוא נכוה! הוא שוכב בתל השומר, חבוש מקף רגל ועד ראש, זה גופו מכוסה בכוויות דרגה שלוש, ובכל זאת ציננה לאחרים...

כואב לראות, הלץ עצמו נכוה, הוא רואה את ילדיו מתקררים מליצנות, הוא רואה אותם מזלזלים בקדוש וביקר, אבל ממשכים להתלוצץ.

אנו רוצים ילדים עם אמונה זכה ותמה, נקייד על עצמנו, נתרחק מליצנים, אפילו אלו הלבושים באצטלה דרבנן המדברים רק נגד מי ש'מצווה' לדבר עליו ונשתדל לא להיות מעדת קרח עכ"ל הרב פנחס ברייער שליט"א.

ולפי"ז יובן המעשה שמוספר על הרעק"א זצ"ל, שבשמתח אחד מיוצ"ח של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל נגיש אליו מחותנו אחר החופה, שאל אותו רע"א: אם הוא מרצה מהשידוך. המחוחן שהיתה דעתו זחוהה מאד מרוב שמחה, השיב בבדיחותא כי הכל טוב ויפה אלא שאינו שבע רצון כל כך מהמחוחן...

כשמעך הרע"א שב לחדרו, והכל תמהו מדוע רע"א לא משתתף עמם בסעודה. כשנכנסו מקרובו לחדרו ראו שעצב נסוך על פניו. נבהלו ושאלוהו: "מדוע עצב רבינו ביום שמחות?"

השיב להם רעק"א: "וכי לא אהיה עצוב, הלא מחותני אינו מרצה ממני, בוודאי עוול מצא בי".

כשמעך דבריו נחרדו מאוד ומיד התנצלו ואמרו: "הן לא עולה על הדעת שהיה מישהו שלא יתכבד להשתדך עם גאון כמותו, ורק בדרך בדיחותא אמר המחוחן מה שאמר..."

כשמעך דבריהם הגיב רע"א: אם כן, בוודאי חושש אני להכנס ולהסב בסעודת החתונה, פן דינו כמושב לצים ח"ו.. ניסה המחוחן לפייסו, אך רע"א לא קיבל את פיוסו ושוב לא חזר לסעודת החתונה. (מאורן של ישראל) ולפי"ז יובן למה רעק"א כה פחד להיות במקום ליצנות. הלימוד מהגז למעשה. עד כמה צריך להיזהר ולא לקבל את הטענות מהם שהם נשמעות כרחמנות וכאילו ת"ח אכזרים וכו' או שיש להם אינטרסים

ומשל יפה שמעתי על זה שהיה מי שאמר בזמנו שהרבנים ביקשו שכל אחד יעבד רק לטלפונים כשרים, היו שטענו שהרבנים יש אחוזים ומניות בחברון הפלאפון, ולכן הם מברקשים שיעבדו לטלפונים כשרים (עפ"ל). והמשיל אחד לפלאפונים שהיה עם הבבא מאיר שחרדה מנראה אחזה את בני משפחת ק. זה עתה הגיע אליהם ההודעה כי בנם נחטף, ולא ידעו היכן לחפשו. סלם התגיסו לחפש את הבן האבוד, אך גם אנשי המשטרה הרימו ידיים ונאשו מחלפש.

יום אחד הגיעו בני המשפחה לצדיק המלוב"ן ה'בבא סאלי', רבי ישראל אבוחצירא זע"א ובקשו כי יעזור להם למצוא את רבם.

שע הרב ואמר: 'אני לא אוכל לעזור לכם, לכו לבני הבבא מאיר', ובעזרת ה', יעזרכם!.

נסע האב לאשדוד לביתו של הבבא מאיר רבי מאיר אבוחצירא זע"א, וסו לו את צרתו. נטל הרב נייר וידו החלה לשרטט. ביקש מהאב להתקרב אליו, ובתוך כדי שרטוט, אמר לו: 'ראה, זוהי לונדון, זה רחוב פלוני וזה רחוב אלמוני... הוא מתח קו בין שני הרחובות ואמר: 'בבנין השלישי ברחוב זה יש חמש קומות. בנך נמצא בקומה השנייה'...

מיד גייסו בני המשפחה אנשים, נתנו בידיהם את הדף שעליו שרטט הרב את המפה והורו להם להיכנס בדיקן למקום שעליו הצביע רבי מאיר. לאחר שעות אחדות כבר היה הבן בידי יהודים, בדרם לביתו.

הסיפור התפרסם. והכל תהו: מנין ידע הרב היכן הבן, והרי מעולם לא היה בלונדון. השיב הרב ואמר: 'אסביר לך, בתנאי שלא תפרסם את הדבר עד יום מותי אחר כך תוכל לספר כדי שילמדו אנשים מוסר מכך

ואז הסביר הקב"ה ברא אור גדול והיה אדם הראשון צפה בו מסוף העולם ועד סופו אבל הקב"ה גם אור זה לצדיקים הצדיקים הם אלו השומרים על העינים בזכות יראת השמים שבהם, וגם הם רואים דבר כיעור, מיד הם עוצמים את עיניהם, ועינים כאלה רואות לא הגבלה'...

ואם יבוא אחד רשע ויאמר שמנין ידע הבבא מאיר. אין זה אלא כי יש לו קשר עם החוטפים ולכן הוא ידע שהרי גם חרבונו זכור לטוב כי מנין הוא ידע כמה גובה היה לעץ אלא שמעיקרה הוא היה עם הנן באותה עצה ואח"כ הוא חזר בו כך גם להבדיל 'הבבא מאיר', ברור לכולם שאותה אחד הוא מלבד היותו אפיקורס הוא גם שוטה שבעולם שלא די שיודה לרב על שטרו ופעל יטוה עמור הוא עוד מחציף ומעליל על הרב שיש לו קשר לאותם רשעים.

ואותו החושב כך על הרבנים שאמרו לעבור לפלאפון כשר משום אחוזים ומניות, נמשל לאותו אחד (ואז הרחיבו לבאר שלחברות הפלאפונים יש הפסד שהם עושים חבילות כשרות בעשרים שקל בעוד שחבילה לא כשרה מחירה עומד על שמונים שקל כידוע, והיה קשה לשכנעם לעשות חבילות כשרות כי הם מפסידים מזה ורק לאחר מאמצים גדולים הם הסכימו אבל לא ולחשוב שהרבנים עושים כן בשביל אחוזים זה ממש קורח).

וכן שמעתי כיו"ב ממשגיח באחד ההכשרים שעלות הכשר היא עלות מזערית ביחס לרווח שהחברה מרויחה, והרבה פחות ממה שהחברה משקיעה על הוצאות פירסום המוצר, והנה כל החברות משקיעות אלפי שקלים על הפירסום ומעולם לא טענו שהפירסום מייקר את המוצר אבל רק הכשרות טוענים שהרבנים מייקרים את המחיר, מה שאינו נכון אלא החברות מנצלות את הביקוש שיש להכשרים מסוימים והם מעלות את המחיר, הרבנים מצידם משתדלים שיהיה את ההכשר לפני חברות כדי שלא יהיה בלעדיות לחברה אחת ואז היא תעלה מחירים אבל האנשים אומרים שהרבנים עושים כסף. בדיק הפוך מהאמת.

אולי כדאי להוסיף שבזמנו כשאר יצאו הטלפונים הכשרים שאולתי אחד הטלפונים הלך אין לו טלפון כשר והוא ענה לו שהרבה שאלו אותו והוא הראה להם את הטלפון שלו שהיה שחור לבן ואפילו בלי אפסחת לעשות הודעות, והוא ענה שהם התביישו שלטען כזה חשוב אפילו טלפון נורמלי אין לו. וממילא פשוט שאינו צריך לקחת כשר.

אבל מה שהאמת שמי שאין לו גדר וסיג בהמשך הטלפון השחור לבן ובלי הודעות התחלף לצבעוני וטרף עם אינטרנט, (כיום אני לא יודע איזה טלפון יש לו עכ"פ זה מה שהיה לו פעם זמן קצר לאחר מכן) כי מי שלא התרגל לשמוע לגדול", גם כשזה לא שייך אליו, גם כשזה יהיה שייך אליו הוא לא ישמע.

ובדדי הוא עובדה שלאחרונה הוצרתי לעשות מייל עקב העבודה של ב"ב, והסווק (יהודי חרדי עם זקן ארוך) אמר לי שהיות זוני צריך רק מייל אפשר לקנות סיים לא כשר, וזה יוצא יותר זול, אבל אין בזה שום בעיה כי יש בזה רק מייל וכמוכן שולרתי למרות ההפרש במחיר מהטעם הנ"ל כי כשאין גדר, המייל מתחלף למייל ואינטרנט טרף, מה גם שהאדם מתבייש להגיד ולהכיר בחולשותיו וחולשת סלנו, שהוא צריך גדר ואינטרנט רק כשר, בתת מודע היצר אומר לו וכי צדיק שכמוכן תיפול, (עד שהוא מפל ואז היצר מייאשו שאין לו תקנה).

והתשובה היא שק ובאמת לאחר מכן היה צריך גישה לאתרים מסוימים שבהם לכ"ע צריך הכשר, ואם הייתי עושה מייל לא כשר היה נוסף עוד נסיון להחליף סיים וחברה וכיו"ב.

ואנו מתפללים בכל בקר אל תביאני לידי נסיון (למחתי שהיית עומד בו מ"מ אל תביאני לידי נסיון).
וקו יש שאומרים לי שכדי לחסוך תעשה מ"ל לא כשר ותבקש מנטפרי רק תונכת חסימה דבר שהם תונתים בדעבד למי שאינו ימל לעבוד עם ספק שלהם.
סרבתי מטעם ה"ל שלא משה כמה יעלה, לא משנה כמה פעמים החסימה תאט את המחשב מגדולי ישראל לא זזים. ואדם שהולך בכל אחרי גדו"ה הוא מוגן לעוה"ב שאם ישאלו ה' למה עשה כך וכך, ויענה ששמע לגדו"ה. כגון בכשרות וכו"ב. וישאלוהו האיק סמכתה הרי על כל הכשר יש רימונים וכו"ב. אז אם הוא שומע בהכל לגדו"ה הוא נקי אבל אם לפעמים הוא לא שומע כי חושב שמבין יותר מגדו"ה אז איך הוא סומך על הכשר שלהם בבשר וכו"ב.
לתגובות: P0583271323@gmail.com

מאור שעשועי - הגדולה והעונה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר

דבר

"תתנשאו" - לשבח ולגנאי

ויקלהו על משה ועל אהרן ויאמרו אלהם רב לכם כי כל העדה כלם קדושים וכוונתם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה' (טז, ג)

ז"ל הספר "דרכי שמואל" (הרב משה שמואל שפירא, מנהל ישיבת רבינו חיים ברלין בנו-דוק בשנים תרפ"ו-תש"י לערך): "העונה היא אחת מהמדות היותר משובחות, אבל מנהיג האומה צריך להשתמש לפעמים גם במדת הגאווה כדי שיהיו דבריו נשמעים. רבנו הקדוש צוה את בנו לפני מותו: 'זרק מרה בתלמידים והנהג נשיאותך ברמים' (כתובות קג ע"ב). כי אם יתנהג בעונה לא ישמע העם לדבריו, ולא יוכל להוציא לפועל את הדבר היותר קטן.

וחכמינו אמרו (סנהדרין כא ע"ב) שהמלך היה צריך לכתב שני ספר-תורה, אחת שיוצאה ונכנסת עמו, ואחת שמונחת בבית גזיו, וכוונתם בזה, שמנהיג האומה צריך להתנהג בשתי הנהגות: כשהוא בביתו צריכה להיות הנהגה של אחרת מזו כשהוא מתרחק אל העם. בביתו צריך להיות עניו וצנוע, אבל כשהוא יוצא אל העם צריך להשתמש בראון תקיף וברוח עז, ולהטיל אימה על העם.

קרח טען למשה: אמת היא כי מנהיג האומה צריך להשתמש ברוח-תקיפה, אבל כל זה כשהעם נבער מדעת, אבל עם ישראל 'כלם קדושים', ומדוע תתנשאו על קהל ה'?" אבל באמת שם קרח רק מסוה על פניו בדבריו אלה. קרח נתקנא בכבוד משה, אלא שהתלבש באדרת הקדושה ותבע את עלבון העם. אלמלי היה העם באמת 'כלם קדושים' כדברי קרח, היה בודאי משה רבנו בוחר בהנהגה אחרת, אבל העם היה עוד רחוק מהתאר שאתאר קרח, ולכן היה מוכרח משה להתנהג בהנהגה זו, עכ"ל.

דומני שניתן להוסיף: ידועים דברי מרן "אור ישראל" (רב ישראל סלנטר) באגרת המוסר וז"ל: "...וזה כל עמל האדם לעבודתו יתברך, לחשוב ולהתבונן ביראת ה' בפחד עניו על ידי ספרי המוסר ואגדות חז"ל, עד אשר באזניו ישמע כמעט בעיניו יראה, העונש הגדול בכמות ואיכות נצב לנגד עיניו, כמאמר רז"ל (סנהדרין ז ע"א) 'לעולם יראה דין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכוטי, וגיהנם פתוחה לו מתחתיו', ואם כה יעשה האדם ולבבו יבין, ושב ורפא לו". והוסיף מרן ה"אור ישראל" שמה שאמרו 'לעולם יראה דין עצמו' וכו', זהו "להיות עלול להכשל, והוא הדין כל אדם, להשמר מפגע רע מביביות החמורות", עכ"ל.

כך גם בענינו, כמו 'שמנהיג האומה צריך להתנהג בשתי הנהגות: כשהוא בביתו צריכה להיות הנהגה של אחרת מזו כשהוא מתרחק אל העם. בביתו צריך להיות עניו וצנוע, אבל כשהוא יוצא אל העם צריך להשתמש בראון תקיף וברוח עז, ולהטיל אימה על העם', כך כל אדם, במדה ובמשקל, כשהוא "בביתו", כלומר בינו לבין עצמו, צריך להיות עניו וצנוע, אבל כשהוא יוצא להלחם ביצי-הרע, צריך להשתמש בראון תקיף וברוח עז, ויגבה לבו בדרכי ה'.

[וכעין זה כבר מצאנו בדברי הרמב"ן (דברים יז, כ): "לבלתי חום לבב מחיו. ורמז בכאן בתורה איסור הגאות, כי הכתוב ימנע את המלך מגאות ורוממות הלב, וכל שכן האחרים שאינם ראויים לכך...", הרי שכל אדם צריך ללמוד ממצוות המלך מה שנגע אליו].

עמם לשלום (לשון המאירי במס' סנהדרין: המחלקת בכלל דבר שהוא ומשוקץ).

נספח על כך אומרים חז"ל: ולפי שהלך משה לפתחו של דתן ואבירם, זכה להציל ארבעה צדיקים מדינה של גיהנום, שלשה בני קרח ואון בן פלת (ליקוט שמעוני). הליכתו של משה רבינו במחלוקת, אלא אף זכה להציל צדיקים שמהם נולד שמואל הנביא אשר היה שקול כמשה ואהרן (נר חיים).

המלבי"ם בפרשתינו מבאר, אמרו חז"ל באבות כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים וכל מחלוקת שאינה לש"ש אין סופה להתקיים איזו היא מחלוקת שהיא לש"ש זו מחלוקת הלל ושמאי ואיזו היא מחלוקת שהיא שלא לש"ש זו מחלוקת קרח ועדתו, והיה ראוי לאמר זו מחלוקת קרח ומשה? כמ"ש זו מחלוקת הלל ושמאי, אולם חז"ל למדנו שמחלוקת שהיא לש"ש, כל כת משני צדדי החולקים מתאחדת בעצמה כי כלם מתכונים לתכלית אחת לש"ש, אולם מחלוקת שאינה לש"ש רק מפני אהבת הכבוד ואהבת עצמו, אז יש מחלוקת ויגוד גם בין האנשים שהתאחדו לעמוד בצד אחד, כי כל אחד מן היחידים מכיון תועלת עצמו ומתנגד לכונת חרבו שהוא ג"כ מכיון תועלת עצמו, כענין שה' מחלוקת גם בין קרח ועדתו, כל אחד מהעדה הרעה הזאת התכין כוונה אחרת מתנגדת לזולתו, שהנה קרח רצה בכהונה גדולה וכו' אמנם מחלוקת דתן ואבירם ואון בן פלת, היה ענין אחר שהם התלוננו על שנטלה הבכורה מראובן וכו', ע"ש.

דבר מבהיל אנו מוצאים על עונשם דור ההפלה בדברי רש"י ע"פ: על כן קרא שמה בכל כי שם ג'לה ה' שפת כל הארץ ומשם הפיצם ה' על פני כל הארץ. (בראשית י"א ט'). ופי' רש"י בד"ה ומשם הפיצם, לימד שאין להם חלק לעוה"ב וכי איזו קשה של דור המבול או של דור הפלגה אלו לא פשטו יד בעיקר ואלו פשטו יד בעיקר להלחם בו ואלו נשטפו ואלו לא נאבדו מן העולם? אלא שדור המבול היו גדלים והיתה מריבה ביניהם לכך נאבדו ואלו היו נוהגים אהבה ורעות ביניהם שנאמר שפה אחת ודברים אחדים. למדת ששנאו המחלוקת הגדול השלום.

בנו של החפץ חיים מספר בספר 'שיחות החפץ חיים', שפעם התלקחה מחלוקת בישיבה בראדן בקשר למשיגי הישיבה. מחצית הישיבה עמדו לצידו והמחצית השניה התנגדו לו. וכדי להכריע בין הדברים, הושיבו בית דין שהיה מורכב מטובי הלמדנים.

בתחילה העלימו את הענין מהחפץ חיים, אך מאוחר יותר, כשנודע לו הדבר, היתה לו עגמת נפש גדולה, הוא נכנס להיכל הישיבה ודבר כעשתיים במירות נפש על עון המחלוקת. בין יתר דבריו אמר: הרמב"ם בהלכות דעות פוסק שכת מספרי לשון הרע אין להם חלק לעולם הבא. בספרי על הלכות לשון הרע, אמר בעל החפץ חיים, השמטתי הלכה זו בכוונה תחילה, כי לא רציתי להביא דברים כה חריפים בספרי, אבל גם אם לא העתקתי דין זה סוף סוף הלכה היא.

מובא בלגן סנהדרין בפרק חלק שהתנאים התאספו פעם, והחליטו למנות את שלמה המלך בין אלה שאין להם חלק לעולם הבא, מפני שבפסוק כתוב עליו כי עשה את הרע בעיני ה'. עודם מדברים בענין זה ואש יצאה ושרפה את הספסלים שעליהם ישבו. למחות שהיה בכך אות, שאין מסכימים עמם בשמים, לא השיגו והתקבצו שנית להוציא את החלטתם לפועל. גם בפעם הזאת עקבו אותם משמים על ידי בת קול.

יש לתמוה, מה אכפת בשמים מהחלטות בני אדם, עד שראו לנכון להפריע להם בדיניהם? אלא, האמת היא שמיום שניתנה התורה לבני אדם נמסרה הרשות לבית דין של מטה, וכפי שמחליטים כאן למטה, מקיימים בבית דין של מעלה. ואם היו פוסקים שאין לשלמה חלק לעולם הבא, באמת לא היו יכולים להכניסו לשם.

כמו כן, אמר החפץ חיים בנידון שלנו. כל אחד מבעלי המחלוקת חושב: 'באי פועל למען האמת, ומכיון שאני בן תורה ומתיגע בלימודי' ובאי לא ידחוני מהעולם הבא, אמנם דע לכם! אם הרמב"ם פוסק דין להלכה, לא יעילו בעולם הבא שום עצה חסלת!

עם סיום דבריו הסתלק החפץ חיים מהמקום, ולא היה מוסר להשתתף בדינים. בכל זאת, לאחר זמן, כאשר המחלוקת לא שקטה, לחש החפץ חיים באוזנו של המשגיח, כי למען קיום הישיבה יעתיק מקומו לישיבה אחרת (מורשת אבות). המברך בלימודי עמי ישראל בשלום. אמן

את יסוד הדברים הנ"ל בענין מלך מצאתי גם בספר "להורות נתן" (מעדים, רבי נתן געשטעטנר) וז"ל: "ויאמר שמואל הלאו אם קטן אהב בעיניך ראש שבטי ישראל אהב וימשחך ה' למלך על ישראל (שמואל א טו יז). יש לפרש 'דעמל'ק בגימטריא 'ר"ם', ששרשו גאווה ורם לבבך, ועל ידי רוממות הלב מביא שכחת הקב"ה, וכאמר (דברים ח, יד) 'ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך', והיינו 'ואתה עיפי ויגע ולא ירא אלקים'. וכדי להתגבר על גאות עמלק צריך להשתמש בגאווה דקדושה, זו לעומת זו, וכרמ"א (או"ח סימן א ה"א) 'ולא יתיבש מפני המלעגים בעבודת השם יתברך'.

ברם, שאול היה עניו ביותר ושפל-רוח, ועל כן לא נשאו לבם להרגו את עמלק, והיינו 'יחמל שאול והקם על אגל' (שם ט), כי רחמנות היא מדרת ענוה, אולם זוהי ענוה שלא במקומה, כי נגד רשעים אסור להתנהג בענוה. וזה שאמר לו שמואל (שם יז): 'הלאו אם קטן אהב בעיניך - שהך עניו, אבל - ראש שבטי ישראל אהב', ועלך להתנהג בעזות דקדושה, וכמו שציוה רבי: 'נהוג נשיאתך ברמים' (כתובת קג ע"ב).

ואמר (שם): 'וימשחך ה' למלך על ישראל'. המלך כותב לו שני תורות, אחת שיוצאת ונכנסת עמו, ואחת שמונחת לו בבית גזיו (סנהדרין כא ע"ב). והוצה לומר, שבבית גזיו הוא בעונה, וכלפי חוץ מטיל אימתו בגאווה, וכענין 'שום תשים עלך מלך' - שתהא אימתו עלך' (קידושין לב ע"ב). ואם כן היה לו לשאול ללמוד מדין מלכות שצריך שתהינה לו שתי הנהגות, וכלפי רשעים צריך להיות בגאווה... עי"ש.

כאמור, לא רק המלך צריך 'למלוך'. כל אחד צריך למלוך על המלך זקן וקטן - יצר-הרע - אשר בקרב! על זה נאמר (בראשית ד, ז): "...ויאמרו תשוקתו ואתה תמשל בו". או שאתה תמלוך עליו, או שהוא חלילה ימלוך עליך.

ואם קטן אתה בעיניך... עם כל זה עלך להתנהג בעזות דקדושה ולמלוך! למלוך... על יצרך הרע!

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתיקנו סעודתא' שערי בית המדרש' ושא"ס

איסור המחלוקת

ולא יהיה קרח וכוונתו וגו' (ז, ה) במאמר שלפנינו דבר מעט בענין חומר עון טורא זה, ומחמת גודל היריעה לא הארכנו. אמרו חז"ל במסכת סנהדרין (ק' ע"א) עה"פ: ויקם משה וילך אל דתן ואבירם, אמר רש לקיש: מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, דאמר רב: כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר: ולא יהיה קרח וכוונתו, (עי' בספר המצוות להרמב"ם שורש ח'. וברמב"ן שם ובשערי תשובה לרבינו יונה ש"ג נח' ובסמ"א).

לכאורה חושב האדם כי הכוונה של הלאו 'ולא יהיה קרח וכוונתו' הוא שאסור לו לאדם לפתוח ברב ולהתחיל במחלוקת קרח בשעתו שחלק על משה רבינו ומרד בהקב"ה, אולם כל ריב אחר אינו בגדר של הלאו הזה, כלומר: כל ריב שאינו כמחלוקת קרח ועדתו אינו נכלל באזהרת התורה.

אך המעיין היטב בפרשה אומר המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל, יווכח לדעת כי הדברים הינם רק לכאורה, ואין הם תואמים את האמת. משה רבינו מבקש להפגש עם דתן ואבירם ומטרתו כותב רש"י, מחזר אחריהם להשלימם בדרכי שלום. ותשובתם הייתה חוצפה, לא רק שהם לא באו להיפגש עם משה, אלא שהוסיפו להחציף בדברים קשים מנשוא התורה מספרות לנו 'ויקם משה וילך אל דתן ואבירם וילם אחריו וקני ישראל'. אומרת הגמ' (הבאנו לעיל) אמר רש לקיש: מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, דאמר רב: כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר: ולא יהיה קרח וכוונתו. דהיינו אם משה רבינו היה נשאר במקומו ולא מגיב לדברי דתן ואבירם היה נקרא 'מחזיק במחלוקת' והיה עובר על דברי התורה 'ולא יהיה קרח וכוונתו'. חידוש גדול חידשו לנו חז"ל, הלאו של רב ולא יהיה קרח וכוונתו אינו מופנה רב לאלו הפותחים בריב ולא יתחילו במחלוקת קרח וכוונתו וק האיסור של לא להחזיק במחלוקת אינו אמור רק לגבי אל שהחלו ברב ובמחלוקת. חידושם של חז"ל, כי חובת האדם שבאו אליו ברב ובמדון העלילו עליו עלילות ודיברו אליו בחוצפה יתירה ובעזות מצח, ללכת אל בעלי הריב ולהגיע

מעדיני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב

הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות

"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך

המלך, אמרי מרדכי ועוד

מחלוקת האסורה – מה?

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אֵלִיָאֵב וְאוּן בן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן. וַיִּקְרְמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאַנְשֵׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמֵאֵתִים נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרָאִי מוֹעֵד אֲנָשֵׁי שָׁם. וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֵם כִּי כָל הָעֵדָה כָּלֵם קְדִישִׁים וּבְתוֹכֵם ה' וּמִדְּוַע תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קַהֲלֵהוּ (טז, א-ג)

מבואר באבות (פי"ה מכ"א): "כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים, איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי, ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח וכל עדתו".

שאלות בדברי התנא:

א) וכבר הקישו המפרשים בדברי התנא הקדוש, שלכאורה איפכא מסתברא ויותר ראוי שכאשר המחלוקת לשם שמים שלא תתקיים ורק כאשר אינה לשם שמים תתקיים?

ב) ועוד, מדוע כתב מחלוקת הלל ושמאי ולא בית הלל ובית שמאי?

ג) ועוד, מדוע כתב קרח וכל עדתו ולא קרח עם משה, בהיות וקרח נחלק עם משה ולא עם עדתו?

מחלוקת זו הנובעת מאינטרס המידות:

ונראה, כי התנא הקדוש בא ללמדנו מה נקרא מחלוקת ומה אינה מחלוקת, בהיות ומחלוקת זה דבר חמור, שאפילו טף ונשים נענשו במחלוקת קורח. והנה, במושגי בני אדם נתפס, כי כל שיש מחלוקת בין שני בני אדם זה מחלוקת ושיני הצדדים נכשלים במחלוקת. זה חזק טעות. בהיות שאם כך הן הדברים, יש לשאול, הרי חז"ל לימדנו במדרש כשם שפרצופיהם של בני אדם שונות זה מזה כך דעותיהן, ואם כן בהכרח מצד המציאות שהקב"ה ברא את בני האדם שיהיו כל העולם בדעות שונות אדם מחברו וממילא כל העולם נמצא תמיד במחלוקת. היתכן?

לזה בא התנא ומלמדנו מה נקרא מחלוקת. **דבר ראשון:** לא כל מחלוקת אסורה, אלא כל שהיא לשם שמים, כמו הלל ושמאי, אינה חשובה מחלוקת, הגם שמתנצחים בהלכה. וכמבואר בחז"ל (**קידושין ל:)** על הפסוק (תהלים קל"ז, ה'): "אֲשֶׁר־הִגְבֵּר אֶשֶׁר מֵלֵא אֶת אֲשֶׁפְתוֹ מִקֶּם לֹא יִבְשׁוּ כִּי יִדְבְּרוּ אֶת אוֹיְבֵיהֶם בְּשֶׁעַר". "מאי את אויבים בשער?" אמר רבי חייא בר אבא, אפילו האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד, נעשים אויבים זה את זה. ואינם זדים משם עד שנעשים אויבים זה את זה, שנאמר: "את והב בסופה". אל תקרי בסופה, אלא בסופה". ללמדנו, כיון שכל מטרתה של אותה מחלוקת היא להבין את חקר האמת של רצון התורה ואינו קשור כלל למידות בין אדם לחברו, אינה נכללת בגדרי מחלוקת, אלא חילוקי דעות וזה טבעי ומוכן מאליה מכוון הבריאה. ולכן, מחלוקת הלל ושמאי היא מחלוקת לשם שמים שמוותרת ומתקיימת.

דבר שני: מחלוקת אגדתה כמחלוקת קרח וכל עדתו הן הם הצד שעשו מחלוקת הנבעת ממידות האדם והכל בגלל הכבוד והגאווה, כדברי חז"ל מאחרי מינו אליצפן בן עוזיאל. זאת אומרת, כל שהסיבה למחלוקת מפני מידותיו של האדם ולא מפני ביורח האמת, זו מחלוקת האסורה, כי היא נבעת מחילוקי לבבות בני אדם הפועלים מתוך אנוכיות ואינטרס אישי ויוצרת שנאת אחים, נגד המהות של עם ישראל שהוא כגוף ועלמה אחת. וכל זה נגד רצון הש"ת, שלא מצא כל מחזיק את הברכה אלא השלום.

ושבו מצאתי, שכונתי בזה לדברי הזהרה בפרשתנו: **"מאי מחלוקת פלוגתא, פלוגתא דלעילא ותתא ומאן דבעי לאפלא תקווא דעלמא יתאביד מכלוה עלמין, מחלוקת פלוגתא דשלום ומאן דפליג על שלום פליג על שמא (דף קעו עמוד ב) קדישא בגין דשמא קדישא שלום אקרי, ת"ח לית עלמא קאמי אלא על שניא כד ברא קודשא בריך הוא עלמא לא יכיל לאתקיימא עד דאתא ושרא עלייהו שלום"**.

דבר שלישי: מלמדנו התנא, שלמרות שאין מחלוקת בעולם שתעשה על ידי אדם אחד, חייב שני צדדים כדי שיהיה מחלוקת, אך למרות זאת אין זה סיבה מחייבת ששני הצדדים שייכים למחלוקת ויכול להיות שרק צד אחד הוא בעל המחלוקת ואילו הצד השני אינו קשור כלל למחלוקת, כדוגמת מחלוקת קרח וכל עדתו נגד משה, שלמרות שהצד השני הוא משה, התנא מדגיש ומפרט מחלוקת שאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח ועדתו. והדבר לכאורה אינו מובן שהרי כל עדת קרח היו בדיעה אחת נגד משה וכל מחלוקתן רק עם משה,

לזאת התנא מלמדנו שמה שאינו צד במחלוקת כלל ולא פעל או העצים את המחלוקת מתוך מידותיו ואינטרסים שלו, אלא אדרבא השיב להם, באו נברר במי בחר השם. ורק קרח וכל עדתו הן הם הצד שעשו מחלוקת הנבעת ממידות האדם והכל בגלל הכבוד והגאווה כדברי חז"ל, ולכן במקרה זה רק צד אחד הוא בעל מחלוקת קרח ועדתו.

מבחן הדבר אם היא מחלוקת או חילוקי דעות:

המבחן לכך, האם מלווה למחלוקת גם שנאה - הרי שהדבר נובע מתוך אינטרס אישי ולכן כונע כאשר אינו משיג את מבוקשו והופך להיות אויבו של בעל המחלוקת, אולם כאשר כל המחלוקת היא לברר את האמת ואינו קשור כלל לאינטרס אישי - אין שנאה ביניהן, אדרבא **את והב בסופה**. ולכן הגמרא מעידה על מחלוקת הלל ושמאי (**יבמות יג:**) "אף על פי שאלו אוסרים ואלו מתירין, אלו פוסלין ואלו מכשירין, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל, ולא בית הלל מבית שמאי".

לזה התנא הדגיש שני דברים. דבר ראשון כתב הלל ושמאי ולא בית הלל ובית שמאי, **וכתב על כך מרן החיד"א, וכן ב'מאור ושמש'**, ללמדנו שדוקא הלל ושמאי באים עצמן לשם שמים, ולא תלמידיהן, אשר פעמים רבות באים מתוך התלהטות לחזק דעת רבם מפני כבוד ואינו לשם שמים. וממילא לא כל אחד יוכל לומר כן שכל כוננתו לשם שמים. ודבר שני, קרח ועדתו - ללמדנו שהמחלוקת אינה מחייבת ששני הצדדים שייכים למחלוקת, אלא יתכן רק צד אחד הפועל מתוך אינטרסים ואנוכיות.

המחלוקת ביננו:

למדנו מכאן, שבמשך ההיסטוריה היו ומצאים ויהיו מחלוקת בישראל, אלא שחייב האדם להבחין ולבחון מתי זה מחלוקת ומתי זה חילוקי דעות והשקפות שונות ומי שייך לבעל המחלוקת. בהיות ובזמננו ראינו ושמענו רבים וטובים טובים ומסוגלים כל יוכחו למחלוקת ומשייכים כל הצדדים לבעלי מחלוקת, בפרט לצערנו שבזמננו התרבו המחלוקות גם בתוך קהלתנו, מחנה התורה, בכל שכבות הציבור ובמיוחד שהפוליטיקה הנוכחית חלק בלתי נפרד מאורח חיינו עד שכבר נטשנו את הגבולות ורבים אינם מבדילים בין הלכה או השקפה לפוליטיקה, ובפרט כאשר רואים מחלוקת של גדולי ישראל, צריך להיות זהיר וזהיר בלשוננו, כי במקום גדולים אל תעמוד. וכבר הבהרנו שהנלמד מפרשתנו ומדברי התנא באבות, שכור המבחן במחלוקת הוא האם יש לזה השלמות למידות האדם וגורם לשנאת אחים - בהכרח שהדבר נגוע בחילוקי הלבבות. ולמרות שיתכן שגדולי ישראל חולקים לשם שמים, אך התלמידים הנגדרים בזמננו מבישים לפעול מתוך אינטרס המידות, כבר הם נכללים בכלל בעלי מחלוקת, כאשר כתבנו בשם מרן החיד"א שהתנא דייק בלשוננו ודבר רק על הלל ושמאי, אבל תלמידיהם כבר נגררו לעירוב חשבון המידות בתוך המחלוקת והיטו אותה מחלוקת מחילוקי דעות למחלוקת הלבבות, שזה אסור ומסוכן כי איש אוכלת.

ולכן אפשר לראות תגובות ופעולות פסולות שמרשים לעצמן תלמידי הצדדים לעשות ולפעול בדרכים הפסולות לכל הדעות, מה גם שיתכן וצד אחד במחלוקת הוא הבעל מחלוקת ואילו הצד השני אינו קשור כלל למחלוקת, למרות שזה איתו כמחלוקת קרח עם משה.

מעשה עם הגרש"ז אויערברך זצ"ל.

דוגמה לכך מסופר על הגאון רבי שלמה זלמן אויערברך זצ"ל, שפעם אחת יצא נגד מוסד מסוים שהעמידו לראשם מנהל שלדעתו לא היה לטובת הדת של אותו מוסד - הוא לא היסס לצאת בפרהסיא לגלות דעתו דעת תורה נגד המוסד והעומד בראשו. ערב אחד עלה אותו מנהל אל ביתו של רבי שלמה זלמן זצ"ל, כשלבסוף פועם בחזקה. חושש היה, שמא יגרשוהו בבשת פנים ובחרי אף. אך קבלו הרב בסבר פנים יפות וכבדו שלא כערכו, וכשישא ליווהו עד סוף חצירו, כשהוא מסביר לו שאינו מנהל מערכה אישית נגדו, אלא טובת המוסד נלגד עיניו, נסבבו שאין הוא אישי המתאים לנהל. משעלה הרב אל ביתו קרא לבני הבית ואמר להם: חפץ אני להראות לכם וללמדכם לקח, האיך מנהלים מחלוקת לשם שמים ללא פניות. הראת לדעת, ההבדל בין מחלוקת לחילוקי דעות.

כיצד לנהוג בשעת מחלוקת:

מאידך, התורה מלמדת אותנו, כיצד על האדם להתנהג בזמן המחלוקת ממעשיו של משה ואהרן, שלמרות שהכפישו אותם וחסדו בהן בעריות ועשו ליצנת מכל דברי משה - לא מצוין שמהם נגרר ליוכחו ולהתנצחנות איתם להוכיח את טעותם, אלא נפל על פניו ואמר להם: "בוקר ויועד ד' את אשר לו". והיינו, יתכן שאתם צודקים, נראה מה יאמר הש"ת

מחר, וכמאמר חז"ל: "אין העולם מתקיים אלא על מי שכולם פיו בשעת מריבה, שנאמר: 'תולה ארץ על בלימה"', ואז מתקיים בו הפסוק ד' ילחם לכם ואתם תחרישון. ולכן משה רבנו לא השיב ולא ניסה להוכיח להם טעותם, כיון שטבע המחלוקת, ככל שכל צד נמסה להוכיח טעות, חזרו מגדיל את המחלוקת ואילו השתיקה מקטינה את המחלוקת. ולכן הכלל בזה הרוח מן הכיעור והדומה לו, לברוח מכל מחלוקת ברגע שהדבר נגרר ומשתררב למידות ולשנאת אחים, כי כל מי שקשר בזה נעש כדוגמת קרח וכל עדתו.

דברי הרמב"ם לתלמידו נגד אלה שיצאו נגד ספרי:

וכן כתב הרמב"ם (שו"ת 'פאר הדור' סי' קמ"ב) לתלמידו ר' יוסף עקנין הדרכה בדבר המחלוקת שקמה והייתה נגד ספרי הרמב"ם כיצד עליו לנהוג ולהגיב: "ואני לא אצא לעצמי, כי כבוד נפשי ומעלת מדותי אצלי יותר כבוד, משאנצח הכסילים בלשוני ובדבורי, והאי צורבא מרבנן קוב"ה תבע יקרה (ברכות טו). אבל הבן השם יחייהו הדין עמו שיתקמא בזה, שאני אביו רבו, ואינו יסל לסבול העלבון".

הגר"ח מוואלוז'ין על ידי מידת הסבלנות משיג האדם רצונו יותר:

וכבר כתב הגר"ח מוואלוז'ין בצוואתו, וכן כתב בספר 'איש ורעהו' בשם 'כתבי הצדיק הר"ז מסלנט', שעל ידי מידת הסבלנות משיג האדם רצונו יותר ויותר מעל ידי כל תקיפות שבעולם, ודרך כלל להיות נוח לבריות ושלא להרבות שיחה עם כל האדם אף להקדים שלום ולהשיב בוחת לכל אדם. עוד כתב שם **שה'חזון איש' זצ"ל** ביאר את סוד השפעתו על קרובים ורחוקים ומתחשבים בדבריו, משום שאיננו מדבר בחריפות ובאם חרימה קולו כשופר אפסודל סיכוי להשפיע אצל רחוקים ויבא הפסודל בשכרי ('פאר הדור' ח"ד עמוד ק"ס).

*

מוסר השכל:

נמצאנו למדים מהי מחלוקת, כל שהסיבה למחלוקת מפני מידותיו או אנוכיות או אינטרס של האדם ולא מפני בירור האמת זו מחלוקת האסורה, ויתכן ששני בעלי המחלוקת לוקים בדבר זה, אך יתכן כדוגמת משה שהוא אינו צד במחלוקת למרות שהמחלוקת איתו. אבל מחלוקת לברר חקר האמת אינה מחלוקת, אלא חילוקי דעות. אלא שרבים יכולים לטעות ולהצדיק מחלוקתן במעטה של בירור האמת כקרח ועדתו, שבא בטעות שיוני זכויות, כי כל העדה קדושים או למה לתנא - שאתם בעלי גאווה או בטעות המינויים לאנשי שלמו וכן טענת שונות בשל הצדק והיושר, ובפרט לפי מדרשי חז"ל, כיצד הביא דוגמאות להיטת את עדתו נגד הנהגת משה רבנו כביכול עושה הדברים מדעתו ולטובתו. אולם האמת, הכל נובע מתוך אינטרס אישי להשיג עוד טיפת כבוד.

לזאת יתכן כל אדם כל מחלוקת בכור המבחן אם הדבר גורם לשנאת אחים והלבבות - ידע שזו מחלוקת האסורה ויברר בכורח מהאש, מאחר ויש מחלוקת זו עירוב המידות אינה לשם שמים אלא עונש יעש הוא ובני ביתו ככל עדת קרח שנענשו אפילו הסף, למרות שאינם פעילים במחלוקת וזה לרוב חומרת עונש בעלי מחלוקת, אלא יהיה מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ומרבה שלום ותן לחכם ויוסף לקח להשכיל ולהבין.

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל

עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין הבוטח בעשרו הוא סיבה ליפול

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אֵלִיָאֵב וְאוּן בן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן (טז, א)

ופי' רש"י ז"ל, "ויקח קרח - לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכוונה וכו'", עכ"ל.

עשירות של קרח גרם נפילתו

הנה לבאר עיקר סיבת נפילתו של קרח, נקדים דברי הגמ' אדיתא בפסחים (קט"ז, ע"א): "אמר רבי חמא בר חנינא: שלש מטמוניות הטמן יוסף במצרים. אחת נתגלה לקרח, ואחת נתגלה לאנטוניוס בן אסיוס, ואחת גזזה לצדיקים לעתיד לבא. עשר שמור לבעליו לרעתו, אמר רבי שמעון בן לקיש: זו עשה של קרח, (שנאמר) ואת כל היקום אשר ברגליהם, אמר רבי אלעזר: זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו", ע"כ. ועי' בפ"י רשב"ם (ב"ה) זה עשה של קרח ז"ל, "שעל ידי רוב ממונו נתגאה ונטרד מן העולם", עכ"ל. ועי' במהרש"א (בסנהדרין קי, א ב"ה עושר שמו) שכתב ז"ל, "שע"י

עושר, נתקנה להיות ראוי למעלות משה ואהרן ובניו", ע"ל. והדברים צ"ב, דמיו הקשר בין זה שהיה עושר - לזה שנתגאה, ונתקנה בגדולה, לעיקר נפילתו. אמאי תלוי כל נפילתו חזקא בזה שהיה עושר.

עושר שמור לבעלי לרעה
הנה החובת הלבבות לרעה (שער הבטחון, פתיחה) וז"ל, ואם יבטח ברוב עשרו, יוסר ממנו וישאר זלולתו ... **ואפשר שיהיה הממון סבת רעתו ואבדן נפשו, כמש"ה יש רעה חולה ראיתי תחת השמש עושר שמור לבעלי לרעתו**, ע"ל. ומבאר מדבריו, ד'עושר' הוא ס'בת הרעתו ואבדן נפשו כדמבאר מגמרא ה"ל. ולבאר אמאי עשירות הוא - "שמור לבעלי לרעתו". דינה איתא ביומא (עו, ע"א): "שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי: מפני מה לא ירד להם לישראל מן פני אחת בשנה? אמר להם: אמשול לכם משל: למה הדבר דומה - למלך בשר ודם שיש לו בן אחד. פסק לו מזמנותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה. עמד ופסק מזמנותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום. אף ישראל, לא ירד מן שמי לרעה וחמשה בנים היה דואג ואומר: שמא לא ירד מן שמי לרעה ומצאו סולן מתים ברעב, נמצאו סולן ממונים את לבם לאביון שבשמים", ע"כ.

קללת הנחש
ולעומת זה מציון קללת הנחש (יומא עה, ע"א): "תניא, אמר רבי יוסי: בוא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. מדת בשר ודם, מקיט את חבריו - יורד עמו לחייו. אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, קלל את הנחש - עולה לגג מזמנותיו עמו, יורד למטה - הוא דאזמון עמו", ע"כ.

הרי חזיון, דהא דמזמון צרכין לסמוך ולבטוח בהקב"ה שזמין פרנסתו מיד מיו יום, אינו קללה, ואדרבה הרי הוא ברכה גדולה, כמו שהמשל שאמר רשב"י לתלמידיו, דהאב רוצה שהבן יקבל פניו בכל יום, וקללת הנחש הוא שכל מזמנותיו מצויים לו תמיד. וביאר הגר"ש גרינוב זצ"ל (במעשי למלך ה'נדפס בספר חפץ חיים על התורה פרשת בראשית) וז"ל, "הנה בזה שנתנו לו להנחש מזמנותיו מוכנים בכל עת ועידן, נתקלה שאנו רשאי לקבל עליו מן הזמן ומפרנסתו מיו חיו. נטלה מהנחש חסות להתפלל על מזמנותיו ולבקש מה' אכלו, כמו שאר בעלי חיים השואגים לטרף ומבקשים מה' אכלם [כדכתיב (תהלים קד, כא): "הכפירים שאגים לטרף ולבקש מאל אכלם"]. לו לחש המסית, נתנו לו מזמנותיו מוכנים לכל ימי חייו בכל אשר ימצא ואין לו רשות לבוא בחצר המלך לבקש אכל, וזו היא הקללה היותר נמרצה. והמוסר השכל היוצא מזה הוא, **כי אוהב ה' ביותר את העניים הדופקים על פתוח תמיד וטוילים במתחם בה'**, ושואג הוא ביותר את אלה השמים כסף זרעם ובטוחים בעשרם", ע"ל.

קרח נתגאה בעושר
ולפי זה יש לבאר דסוד בעיקר סיבת נפילתו של קרח היה, משום עצם העשירות גרם נפילתו. דכיון שהיה עושר ובטח בעושרו, ולא היה צריך בכל יום לבקש פרנסתו מאת הקב"ה, ע"כ לא בטח בהקב"ה, שכן כן נתגאה ונתקנה בגדולה, דמי שבטח בהש"ת אינו מקבל שום דבר, שהוא יודע ומאמין באמונה שלימה שכל מה שהגיע לו מאת הקב"ה, אין שום אדם נוגע במה שמוסר לו, ועל כל דבר שיש לחבריו ואין לו, זהו ג"כ בהשגחת הקב"ה. וגם אינו מתגאה על שום דבר, שהוא יודע באמונה שלימה, שאין על מה להתגאה שהכל הוא מאת הש"ת. וכיון שכן, שכל נפילתו הוא אך ורק מחסרון בטחון בהש"ת, והגורם לזה היה מכח שהיה עושר ולא בטח בהש"ת, וע"כ מובן היטב דברי הגמ' ה"ל.

רשע וטוב לו
יש להוסיף על על זה, דזהו אחד מן הטעמים שכתב החובת הלבבות (שער הבטחון, סוף פרק ג') אמאי מציון "רשע וטוב לו", שהרשעים יש להם פרנסה בהרחבה ומציון רשעים שהם עשירים, וז"ל, "ואפשר שתהיה הסיבה הגדולה שבסבות מותו ורעתו כמו שכתוב (קהלת ה, יב): עושר שמור לבעלי לרעתו", ע"ל. וכפשוטו כונתו, דעצם העושר הוא סיבה לרעתו, ואפשר להביאו לידי מיתה, או רעה אחרת. אולם לפני ה"ל יש לומר עוד טעם להא ד"עושר שמור לבעלי לרעתו", דזה גופא דיש עושר לרשעים וממילא אינם צריכים לבקש סלם מאת פני המלך, זהו 'רעתו' כי אין לך קללה גדולה מזו, שאין הקב"ה רוצה שיבא לבקש ממנו צרכיו - כמו קללת הנחש. וע"כ מצד זה שאין הקב"ה רוצה שיבקש צרכיו מן לרשעים כל צרכיהם בהרחבה, וע"כ מה שצדיקים אין להם פרנסתם בהרחבה בשפע גדול, והוא רק משום שהקב"ה רוצה שיבקשו ממנו בכל יום ויום.

בטחון הוא דביקות בהש"ת

ובעצם זהו מהותו של בטחון, "הדביקות בהש"ת", כמו שהאר"י המשיך חכמה (דברים י, כ) - דמצות בטחון נלמד ממצות עשה של "ובו תדבק", וז"ל, "אמנם לדעתו היא מצוה פרטית סלולת כל אנשי האומה, כל אחד לפי ערכו, וזה מה שלא מצאנו בתורה רק רמזים עליה. "ארוך הגבר אשר יבטח" שהפליג רישוהו וקול רמזי (רמיה יז, ה) "ארוך הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרעו". ודוד בכל תהלותיו אחז בה (תהלים כו, א) "בה' בטחתי וכו', וזה הענין נקרא "ובו תדבק", שכיון שיציר האדם שהוא דבוק בההשגחה העליונה מהש"ת, ומרגיש הש"ת בעניניו יותר ממה שמרגיש האדם בעצמו, וכמו שדרשו על (שמות ג, ז) "כי ידעתי את מכאוביו", ובאגדת בראשית על "מה אקוב" וכו'. אז נאדם בטוח ונוח, ואינו דואג מאומה לעניניו, כי מה יועיל יסלותו נגד יכולת הבורא הדבוק עמו, ומרגיש בהעדירו כביכול. וזה נקרא דביקות, והיא מצוה כוללת בבחינות שונות לכל אנשי האומה בלא הבדל וכו', ע"ל.

וא"כ מובן היטב, שהקב"ה רוצה הדביקות רק מן הצדיקים, וע"כ הם צריכין לבקש לפרנסתם בכל יום ויום, כדי שיהיו דביקים בו. אבל הרשעים, שאין הקב"ה, רוצה לידבק בהם, מכין להם פרנסתם בהרחבה, וע"כ אינם צריכין לבקש פרנסתם מאת הקב"ה, ואינם דביקים בהש"ת כלל. ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת, ושים חלקים עמהם לעולם, ולא נבש כי בך בטחון, אכ"ל!

לתגובות: adebstein@gmail.com

מפרסם הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודר', פרסם יוסף החדש' ושא"ס, מו"צ בבית הוראה 'אור החכמה'

חלוקת שום וסוכר בפדיון הבן
ופדיון מן חדש תפדה בערך כסף חמשת שקלים
בשקל הקדש עשרים גרה הוא (ית, טז)
יש לעיין מה הטעם שמחלקים שום וסוכר בפדיון הבן, והגאון רבי אלחנן פריץ שליט"א, כתב בזה: בספר ליקוטי פנחס על פדיון הבן (סקצ"א השני עמוד פ) כתב: "מה שנוהגים באיזה מקומות לחלק שום על סעודת פדיון הבן... שהמשתתף עצמו במצות פדיון הבן, חשוב כאילו התענה פד תענית, וכתב בשו"ת שם משמעון (יורה-דעה כט), כיון שפדיון הבן מועיל לתקן פגם הברית, ומבאר ב"מרי"ל דליתקון הברית צריכים פד תעניות... ונדע דשום חי ממעט הש"ע (עין אליה-רבה פר). ועל כן אכלים שום לרמז על זה".

(ב) עוד הוסיף שם, דמציון בגמרא בבדא (ל, ב) דמלמדים את העובר במעי אמו את כל התורה, וכיון שבא לאורי הגולם בא מלאך וסוטר על פיו ומשכחו את התורה. ושניו בגמרא בברכות (מא, א): "מי שאכל שום ורחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שיהא ריחו נודף", וכן איתא גם במסכת שבת (לא, ב). ולפיכך ע"א אכילת השום הוא מבקש את חזרת התורה. וכעין טעם זה דהוי על התורה, מציון המשנה במעשרות (ה, ח) "שום בעל בכי", ולפי הטעם דעושים שלום זכר מפני האבילות על שכחת התורה, בוכים בזה, וזה ע"ה השום (אלא דלפי טעם זה היה צריך לחלק לא רק בבן הבכור אלא בכל לידת זכר).

(ג) וצ"ע כיצד ע"א אכילת השום הדבר יועיל להחזרת התורה, והרי בפסיקתא זוטרא (בהעלותך) מובא שבמן לא היה טעם שום מפני שהוא משכח את הלימוד (וע"ע בספר זכר עשה עמוד רעה). אולם חשבתי לומר דע"א אכילת השום יזכה לבנים תלמידי חכמים, ובכך ירבה את התורה בעם ישראל. דכידוע עונת תלמידי חכמים בערב שבת (כתובות סב, ב. שולחן ערוך רפ, א), ועזרא תיקן (בבא-קמא פב, א) דיאלו שום בערב שבת משום דמברכה הזרע (רש"י). כפי שהארנ"ט בזה בשו"ת אבני דרך (ו, לו). והזכרנו שם את דברי הרא"ש (בבא-קמא ז, יט): "שהיה אוכלים שום בערב שבת, דזמן עונה הוא בשבת, שנאמר: ושמרו בני ישראל את השבת ר"ת ביא"ה, והבנות בכלל (דהא אשה מזרעת תחילה), והשום מרבה הזרע, והבואו הדברים במשנה בחורה (רפ, סק"א). מפני חשיבות הדבר נאמר בגמרא בבדריים (לא, א) כי "הנודר מאוכל שום (בליל שבת), אסור בישראל", וביאר רש"י ד"ישראל רגילין לאכול שום, מפני עונה שמקימין מערב שבת לערב שבת, ומרבה להם הזרע" (וכן משמע מדברי הגמרא בבדריים סג, ב). וע"ע בשו"ת הלכתא מאורייתא (א עמודים

תתמנ-ח) דהביא טעמים נוספים למהנה זה בפדיון הבן. וציון ששום וסוכר בימטריא הוא אברהם יצחק יעקב, וזה לרמז לתינוק שילך בדרך. עוד הביא שם בשם ידידי הרב כפיר ברוך דודן "דבדוקא מחלקים שום וסוכר יחד, לפי ששניהם צבעם לבן, ואעפ"כ לא טועים בהבחנה מה שום ומה סוכר, והדבר בא לרמז לגמ' בב"מ (סא, ב): 'אמר הקדוש ברוך הוא, אני הוא שהבחנתי בין טפה של כסוד לטפה שאינה של כסוד. ולק במעמד פדיון הבן, שהוא זכר ליציאת מצרים, מחלקים את השום והסוכר, לסימן לנס שעשה ה' בהבדילו בין בכורי ישראל לבכורי מצרים".

(ה) ויש דכתבו דמחלקים שום כיוון שישנה מעלה גדולה מאוד בסעודת פדיון הבן, וע"י שחילקו למיכריו מהשום יזכר משיירי סעודת מצווה, וע"ע בזה בספר מעגלי החיים (עמוד 177) ובספר אורחות הבית (יט הערה טז) לבעל שו"ת תשובות והנהגות. וכבר שנינו (סוכה לח. מנחות סב): "שיירי מצוה מעבכין את הפורענות". וראיתי דיש שכתבו דכיוון דמצוות פדיון הבן היא נדירה, קיים חשש לקנאה בבעל השמחה, לפיכך מחלקים שום שאחד מתפקידיו הוא לבטל את הקנאה, כמבאר בגמרא במסכת בבא קמא (פב, א). וכן הובא טעם זה בקובץ אור ישראל (גיליון יט עמוד קנב) בשם הגר"א כ"ץ, וידידי בעל גם אני אודר כתב לי כי הוא זכה להוציא קונטרס בעניני פדיון הבן ודן בעניניו שם (עמוד נט במהדורת שנת תשע"ג), ע"ש. ע"ל

(ו) בספרי "גם אני אודר" (על פדיון הבן) כתבתי בעזרת ה' יתברך, טעם חדש על דרך הדרוש, שזה רמז לכל אחד הארץ יכול "לפדות" עצמו מכל מה שיארע לו בעולם הזה, שלא יפול לעצבות, מפני הנסימות, או לגאווה, מפני ההצלחות, וכדומה. שבמשך החיים לפעמים יש זמנים מתוקים כ"סוכר", ויש זמנים חרפים, חס ושלוה, כ"שום", שזה חרף, ובשניהם צריך תמיד להתחזק הן להודות לה', ולדעת שהכל מידו יתברך, והן להתפלל אליו, ולצפות לישועות במהרה, ולא יפול בשום זמן מעבודת השם יתברך, ויקבל הכל באהבה, וזה רמז שמחלקים "שום וסוכר בפדיון הבן", דייקא בזמן "פדיון הבן", ולא בזמן "ברית מילה", או "בר מצוה", וכדומה, שזה להורות לנו הנהגה גם לכל אחד ואחד "לפדות", עצמו, וזהו "פדיון הבן", שכל אחד הוא "בן" מהקב"ה, כמו שכתוב בנים אתם לה', וכל אחד יוכל לפדות עצמו הן מנסימות של הצלחות, שלא יתגאה, והן מנסימות של אכזרות, שלא יפול לעצבות, שיזכר בשענת הצלחה להודות לה', ולהיפך חס ושלוה, יתפלל לה' שיצאו ממצוקתו, ודו"ק היטב בזה, ונכון מאד בס"ד.

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, ר"מ בישיבת 'אור אליהו', מודיעין עילית

התנדבות - לפי הכללים
מדוע תתנשו על קהל ה' (טז, ג)
מדוע תתנשו. למה אתם מתנשאים. במה אתם יותר מאיתנו. למה אתם מנהיגים, ואנחנו מונהגים. היתה זו פריקת עול. העול ה'כבד' של הנהגת משה רבנו. ננסה להבין, לפי ערכנו, מה הוביל לאותה פריקת עול.

תוספת שעות עבודה
יתכן. נתבונן בפרשה הקודמת - פרשת המרגלים. הם נשלחים, בתאנה - כי יש 'להדר' לראות את הארץ, לקיים את מצות הכיבוש באופן 'טוב יותר' מכפי שהתווה לנו ה' אלוקינו. [אין איתנו יודע דרגתם של דור דעה, ובפרט לא דרגתם של 'כולם אנשים'. הדברים הנכתבים בזה הם רק נסיון דל מאוד - לפי דרגתו הדלה מאוד של הכותב - להבין מה ההוראה שבכאן, לדרגתנו]. המרגלים חזרו וזרזו, לה' יתברך, להא אנחנו כבר שיעשה, הוא כבר 'מעבר' למה שצריך. הלא אנחנו כבר 'סופר דתיים'. עכשיו אפשר כבר להגיד מה שרוצים. אפשר 'להחליק' בקלות אל הרגע המדומה. אל זרועותיה החובקות - עד למחנק - של האופוריה. הלא אני כבר בסדר. בסדר פלוס. שכרי מובטח. אפילו עם בונסים. הלא כל מה שעשינו כאן היה 'תוספת שעות'.

נראה, שהתנהגות מעין זו, חורטת בנפש – אפשחת של פריקת עול.
כי כשאדם יודע שצריך להתנהג לפי הכללים, ואין לחרוג מהם כמלאו נימה, זו קבלת עול. ואם, בכל סיטואציה שהיא, אפילו במה שעבר לחיוב, ב'היזר מצוה', נקלט בליבו שהכללים הם בגדר המלצה בלבד, הנפש מקבלת את זה בתור כלל התנהגותי לכל דבר וענין.
השמועה אומרת, שכשהסבא מקלם ראה מישהו שמדלג מעל גדר, הוא הדזעזע. גדר – היא גדר. ואם אפשר לעבור מעליה, הנפש מקבלת – שכל גדר, גם כזו שהתורה יצרה אותה, אינה באמת גדר.

פריקת עול

יתכן, שמכאן התדרדרו קורח ועדתו – לפריקת העל. הטלית שכולה תכלת, שכבר איננה צריכה פתיל תכלת. הבית המלא ספרים, שכבר איננו זקוק למזוזה. היא אנוחנו כבר ב'היזר מצוה'. מעבר לכל מה שצריך. אז – באמת לא נורא, אם נחסיר משהו. ה'יתרה' שלנו גבוהה מאוד. פרט אחד קטן, לא ישנה את התמונה המלאה כל כך. השופעת מצוות ומעשים טובים.
והעול של משה רבנו, מעיק. כל כך מעיק. מדוע תתנשא. הלא 'אני' כבר כל כך טוב. כל סולי קודש. דרגתי גבוהה ונישאה. אז למה צריך מנהיג. מתוך. אין מישהו שיסל להיות יותר ממני!...

דבה נכונה

התיקון של זה, הוא – קרבות דבה. הציוני שנאמר – מיד לאחר חטא המרגלים. דבה. נדר.

יהודי מתנדב. הוא לא חייב, הוא רק חצה להיות טוב יותר. להתעלות יותר. לעשות נחת רוח – שאינו חייב בה – להשי"ת.

כל הכבוד. יפה מאוד. אבל – הגדרים ברורים. צריך להיות בדיוק – לפי מה שכתוב. לא לזוז מלימטר. הוא צריך להביא גם מנחה. והיא חייבת להיות – סולת. וזקוק עישורן. בלול ברביעית ההין. לא פחות ולא יותר. ויין במידה מדויקת. ואם זה איל, צריך ללמוד הכל מחדש. הכל שונה, ומדויק, והיהודי שלנו שואל – מדוע. אני באתי עם רצון טוב, למה להכריח אותי. הלא אם אני מתנדב, כל קרבן שאביא – הוא ברכה. הוא יותר ממה שאני מחויב. אז – שיגידו לי תודה על מה שאני מבאי. שלא יתחילו לחפור לי עם מנחה ושמן ויין!... אז זהו, שידידנו הנכבד טועה. ובגדול.

עזרה חונקת נכסה להמשיח.

אתה מבקש ממישהו טובה. הוא – ברוב טובו, נענה לבקשתך. בוא אלי מחר בעשר. נסדר אותך.

באחת עשרה, אתה קבעת חברותא. וזה חשוב לך מאוד. אתה לא מוכן לבטל אותה בעד כל הון.

ואתה חושב – הפגישה עם המיטיב הנ"ל, תאריך לא יותר ממחצית השעה. וגם זה ברווח. החברותא תהיה באחת עשרה, לפי התכנון. בעזרת ה'.

בשעה עשר, בדיוק, אתה מופיע. האדון עסוק, והוא מסמן לך – עוד רגע. הרגע, הופך לרבע שעה. אתה עדין רגוע, יש לך רבע שעה להגיע לחברותא.

לאחר עשרים דקות, אתה מתחיל להילחץ. אתה נע על הכסא. מנסה לשדר את הלחץ. אבל הנמען מסרב להירמז. הוא עסוק. עסוק מאוד אפילו.

בעשר וחצי, אתה קם ללכת. אין ברירה. ואז הוא מזכר – בוא, הרי העזרה דחופה לך.

אתה מנסה לגמגם, חברותא, אין לי זמן. אני ממנה. עדיף לי להפסיד את העזרה, ולא לאחר לחברותא. אתה חשובה לי הרבה הרבה יותר מהעזרה.

אבל – לא נעים לך. הוא עושה לך טובה, אחרי הכל. ואז הוא מתחיל לשוחח איתך. על דא ועל הא. ה'דא', ואפילו ה'הא', אינם קרובים למשא שלשמו הגעת. הם אפילו לא בני דודים שלו.

השעה כבר רבע לאחת עשרה.

הלא נעים' הנ"ל, מעמיק. מרחיב. אתה על קוצים, אבל קשור לכסא בעבותות ה'טובה'. אין לך אפשרות ללכת. כשאתה בחוץ, סוף סוף – בטבעה אחת עשרה ועשרים, אתה נושם לרוחה.

כמה הרבה צריך לשלם על טובה. כמה יקר עולה החינם. הדוגמאות רבות. כמעט כל מי שקיבל אי פעם טובה, מכיר את זה.

שלא שאתה מתנדב, תחשוב טוב מה באמת יעזור לשי. שלא יצא שכרו בהפסדו. וכפי שקורה פעמים רבות. התנדבות, כמוה כחיוב. ממש. ההבדל היחיד הוא, שבחיוב – מישהו מחייב אותך. בהתנדבות, אתה מחייב את עצמך.

אתה חושב שזה נכון? אז תעשה את זה. אבל – עד הסוף. העוזר הנ"ל, היה עסוק מאוד – בעצמו. הוא, מיטיב. הוא, עוזר. הוא עושה טובה.

ומרחב עצמו, הוא שכח שיש כאן גם מישהו ממולו. מישהו שצריך לקבל את הטובה. מישהו, שהצרכים שלו – הם הטובה עצמה. שהרצון שלו, צריך להתממש – כדי שתהיה זו, אכן, טובה.

שהמקבל, לא הנותן, צריך להיות שמח ומרוצה. שהקריטריונים שלו הם הקובעים האם זו טובה, או חלילה להיפך.

[וזאת למודעי, אין הדבר גורע כלל מחובת הכרת הטוב של המקבל. הוא – קיבל. הדברים אמורים רק כלפי הנותן, שייעמיק את חווית הנתנה – על ידי שיבין מה באמת צורך המקבל.]

המטרה - השני

ומה הגורם לכל זה. מה מונע אדם לעשות את מה שהוא התנדב, באופן המושלם הארוי.
יתכן, שזהו ההבדל בין מי שעושה לעצמו. לכן העדן שלו. לשכר העולם הבא. להיטיב – לעצמו. לבין מי שעושה למען מטרה. למען מישהו. לשמח. לרצות. להעניק.

אם האדם עסוק בלהעניק, הוא יודע – המטרה היא שהשיג יהנה. שתהיה לו נחת רוח.

הוא חושב – עליו. מנסה להיכנס לעולם שלו. להבין אותו, מנקודת המבט – שלו. להיכנס ל'נעלים' שלו. לחוש אותו.

הוא לא יחפש את תחושת ההנאה בלבד שלו, את הרגשת הסיפוק. אלא – את ההנאה של השני. הסיפוק שלו. לא שלי. ובסופו של דבר, יהיה לו הרבה יותר סיפוק. הרבה יותר הנאה. אם – הוא לא יהיה שקוע רק בלחפש אותו.

וכשיהודי עושה למען השי"ת, למען השכינה, הוא יחשוב – וילמד היטב – מה היא צריכה. ממה היא נהנית. מה טוב לה. וזה יוביל אותו – לעשות הכל בדיוק לפי הכללים שלה. גם את המצוה, וגם את ההיזר מצוה.

תחת הקרקע הבטוחה

ידוע, שמי שלא זכה לסמכות הורית כראוי, עלול להיות חסר ביטחון. ההוראה הברורה, העוצמה שמעליך, מעניקה ביטחון, שלהו, חגע.

קרקע בטוחה. על דרך 'צחות', אפשר – שהמרגלים והנגררים אחריהם, אשר ההוראות הברורות מ'למעלה' היו זרות להם – לא זס 'לקרקע הבטוחה' של ארץ ישראל.

ועדת קרח, אשר פרקו עול יותר, אפילו קרקע המדבר – הפכה להם לרועץ. אין להם קרקע כלל. המקום היחיד שנתר להם, הוא תחתיה.

לא להסתנוור מה'אורות

ומענין לענין – קרוב לאותו ענין, ושוב בפרשת המרגלים, אשר לא אבו להיכנס לארץ ישראל. ה'מתנדב' הנ"ל, זה שאיבד את הקרקע המוצקה של הכללים הברורים, עלול להגיע לתחושה של מעין 'בעלות' על התורה.

הלא – 'אני' רוצה לעבוד את ה'. ואני גם קובע – כיצד ואימתי.

ואם אתן כך – למה להיכנס לארץ ישראל. הלא הו"ה – אין עוד מלבדו – נמצא בכל מקום; אמיתות יתברך, כל המקומות והזמנים – שווים בפניו. הלא 'משפילי לראות בשמים ובארץ' – הכל זו השפלה עבורו, ובאותה מידה ממש; אם אתן כך – מדוע צריך להיכנס לארץ ישראל? מה מיוחד שם?

בארץ ישראל – אין אפשרות להגיע למה שהיה במדבר. הלא במדבר – היינו 'גבוה'. גבוה מאוד אפילו. אכלנו – מן, לחם, שהוא עצמו – זו השכינה (רמב"ן בשלח טז, ו). היינו כמו מלאכים ממש.

התורה – היתה כל שלמנו. ממש הכל. פרנסה – לא מזכר שהיה קופה חשמת בשערי ערמות הון; בגדים – לא היה תירוץ לקנות, הלא 'לא בלתה'; משכנתא – שום בנק לא הסכים לשלשע ענני כבוד; מה נותר לנו – לימוד התורה. וכך אכן עשו. ובהתמדה כזו – שאין לנו כל סיכוי להכיר. היו עם ה'! בכל עת ובכל שעה! ללא כל הסחת דעת! אז מה הבעיה.

למה צריך להיכנס לארץ ישראל. הלא שם – יש אדמה. צריך לעבוד אותה. יש מכולת, ובדרך אליה צריך להרים את העינים מהמשניות, ולהביט לצידי הכביש. מי שימשיך ללמוד – כנראה שלא יגיע למכולת, אלא למקום – איך לומר בעדינות – פחות רצוי. אולי הרבה פחות.

פעמים רבות – רבות מדי – צריך לסגור את הספר. מקסימום אפשר להאזין לקול הלשון. וגם זה לא תמיד. ובכלל – למה צריך להיות כאן? בעולם השפל הזה?

הלא שם, למעלה, זה גם – סוג של – מדבר. נמצאים עם ה', ושום דבר לא מפריע.

אפשר – להתעלות. להגיע גבוה. הכי גבוה. חבל שצריך להתעסק בזוטות כאלו!... והלקח ברור.

עבודת ה' – בכללים שה' התווה. לפי התורה הקדושה. ובדקדוק.

וגם אם בארץ ישראל לא נראה שיש 'אוחת' כמו במדבר, אם זהו הציוני – זה מה שאני עושה.

וישמע חכם ויוסף לקח – לחיים שלנו. לזמן בו הת"ח, המתמיד, נדרש לעזרה בהשכבת הקטנטנים. או להעדפה של החלפת מלים עם בני הבית, בצריך לה, על פני דף גמרא. ובדרך כלל, אפשר לקיים שניהם, בשימת לב ראויה ונכונה.

המודד היחיד שלנו האם לעשות משהו, או לא לעשות – היא התורה הקדושה. ותו לא.

ה' יזכנו. לתגובות: 0533127133m@gmail.com

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד. עורך ספרי מר הגר"ש רזובסקי זצ"ל

לפרשת שלח של גלויזות

ונהי בעינינו כחגבים

ושם ראינו את הנפילים בני ענק מן הנפילים - ונהי בעינינו כחגבים - וכן היינו בעיניהם (יג, לג)

אם מתבוננים בסיפור של המרגלים בתורה, ובסיפור של המרגלים בספר יהושע, ההבדל שבניהם בתוצאה הסופית הוא קיצוני. שהרי סיפור המרגלים שבתורה בפרשת שלח נגמר בצורה טראגית מאד לכל דור המדבר, זולתי כלב בן יפונה ויהושע בן נון, ואילו סיפור המרגלים שבספר יהושע הסתיים בצורה מוצלחת ביותר. ולא זו בלבד אלא שהנה המרגלים שבתורה שבפרשת שלח, מתחילה היו כולם אנשים ראשי בני ישראל, ובכל זאת חזרו משליחותם מרגלים, והם עצמם אבדו, וגרמו מיתה לכל דור המדבר במדבר, מבלי לעלות לארץ ישראל, ואילו שני המרגלים דיהושע, והיין פנחס וכלב, לא די שלא ירדו ממעלתם ומדרגתם, אלא שבליהל אחד, החזירו בתשובה את רחב, שהיתה מהכנענים. לא יאומן החילוק בתוצאה... והלא דבר הוא, ומה זה בא ללמדנו.

ונראה שהנה המרגלים דמשה רבינו כאשר חזר משליחותם אמרו, ונהי בעינינו כחגבים... והרי שלא היה להם מספיק חסון ועוז לעשות השליחות כראוי, ולכן ירדו ממעלתם ומדרגתם הרחנית, וגם החטאו לכל העם, אולם המרגלים דיהושע כפי הנראה נשארו במעלתם הרחנית, ולכן גם היו כל כך ניכרים בבית רחב שביריחו, וסודם התגלה לכל, עד שמדי באותו לילה נודע הדבר למלך, ועל כרחך שהיו ניכרים ושונים בכל הליטותיהם ומעשיהם, ולכן התפרסם שבאו ליריחו אנשים מזרים, ומלם הכירו ביהדותם עד שרחב נאלצה להחביא אותם, ובתוך כך חזרה בתשובה.

והנה היה אפשר לחשוב שבתור מרגלים היו פינחס וכלב מאד לא מוצלחים, שלא הצליחו להתמזג ולהיטמע באוכלוסייה המקומית, אולם האמת היא הריפך הגמור, דווקא הם היו מתאימים ביותר להיות שלוחים של יהושע בין וכל עם ישראל, וזכו הם וזכה כל הדור, וכל זאת רק על ידי הנהגתם הקדושה, ושמירתם על קוצו של יוד של יהדותם.

ואכן זו הדרך שיבור לו האדם תמיד, לא להתפעל מהסובב אותו, ולהשאר בדרגה של בן תורה, ואז לא ירד מהדרגה

שלו, וגם יוכל להעלות אחרים אליו, ויצליח באשר יפנה, אולם אם ח"ו הוא במצב של **וְהָיָה בְּעֵינָיו כְּחַבְבִּים** אזי אחריה מ' ישורנה.

ובמדרש, אנשים גדולים היו אלא שעשו עצמם קטנים. ודומה שדברינו כלולים בדברי חז"ל הללו. דו"ק.

דומה שדברים אלו צריכים לשמש לזכרון תמורה וסימני דרך, ללכת בדרכי התורה מתוך בטחון בצדקת הדרך, **כי הם חיים ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה**, ובאהבתה נשגה תמיד, **-וישמור על עצמו שלא להידבק בשום נגיף רוחני...** וברצות השם דרכי איש גם איביו ישלים אתו.

נשכימה לכרמים / הרב גרשון יהודה

וינטרוב, מח"ס זכרון פנחס, ראש כולל

'יערה' במושב יערה

מחלוקות בין גדולים

ויקחו איש מחמתו ויגנו עליהם אש וישימו עליהם קטורת (טז, יח)

אין מגיעים 250 ראשי סנהדראות למעשה שנראה טפשי בעינינו, להקריב סלם את הקטורת, כאשר זוהרו מראש שרק אחד ישאר, ומדוע חשב כל אחד מהם שזה הוא?

רבותינו למדונו שלא להסתכל על חטאי דור המדבר במבט שטחי, אלא בראיית דבר, ראה, ובודאי חטאים של אנשים גדולים בדיקות. לחגומא, ויבואי פירוש מופלא מהחז"ל, על מה שאמרו "בשבתנו על סיר הבשר, באכלם לחם לשבע", ומסביר, שכאשר היו במצרים, הבדילו עצמם מהמצרים, ולא אכלו מבשר פגוליהם, למרות שהיו רעבים ועבדו קשה, ואם היו רוצים היו נותנים להם, אך התגברו ולא אכלו. אפשר להוסיף על דבריו, ולפרש את ההמשך, באכלם לחם לשבע, שהשבעו עצמם בלחם, כי שלא יקשה עליהם, הניסו יותר מדי. אף על פי שדברים אלו נראים לנו תמוהים, שהרי היו במ"ט שערי טומאה, והיו במצב של עירום וערי', שלא היו להם זכויות, כנראה, שאנו לא מבינים טוב את פירוש הדברים.

גם בחטא המרגלים, מסבירים המפרשים שהיו להם שיקולים רוחניים לשם שמיים, כגון, המשך הנהגת המדבר של ניסים גלויים, וכדו'. גם מה שאמרו חז"ל שהייתה להם נגיעה, שכאשר יכנסו לארץ, יפסידו את תפקידם, אין זה כמוכר לנו, אלא שהיו כאן שיקולים רוחניים, ורק חז"ל ברוח קדשם גילו לנו שהייתה כאן נגיעה.

גם במחלוקת קורח ועדתו, היו כאן שאיפות רוחניות גדולות, מבחינת "למה נגרע", מדוע אנו לא יכולים לזכות גם במעלות אלו של הכוונה, כעין קצת סופרים תרבה חכמה, שהיא קנאה חיובית ורצויה. אמנם, לאחר שגילה ה' את דעתו ורצונו, בבחירת אהרן ובניו, היה להם לפתוש, יתכן לפתוש, שמכיוון שלכתחילה היו כל עם ישראל ממלכת כהנים, ורק החטא גרם לבחירת שבט לוי, ולבחירת אהרן ובניו, סברו הם, שאם ירצו בה מאד, עד כדי מסירת נפש, יוכלו להחזיר את הגלגל לאחור. אמנם טעו גם בזה, והיה להם לבטל דעתם למשה. יתכן, שבאמת מותר לשאוף לכל שאיפה רוחנית, ובלבד שלא יבא על חשבון משהו אחר, וכאן זה היה על חשבון אהרן ובניו, שכבר נבחרו, שאיפה לרוחניות, לא יכולה להיות על חשבון משהו אחר, ואם זה קורה, כנראה שהתערבה כאן איזו נגיעה, כגון שנתקא בנשיאותו של אלצפן, וזו כבר לא היתה קצת סופרים, ובמקום שיש נגיעה, כבר יש פתח ליצר הרע להכנס, וכשהוא נכנס, מתחילה התדרדרות. השלב הבא, שזה נהיה אישי, ואז מתחילה הפוליטיקה. כאשר זה נהיה אישי, האדם נהיה עיוור, ולא יודע לפרש את המציאות, וזו הכוונה שעמד בתעונו. בשלב הבא, כל האמצעים כשרים להשגת המטרה, אפילו הליצנות המאוסה.

לאנשים הפשוטים היה קשה לדעת הצדק עם מי, שהרי, כפי שראינו, גם הם היו אנשים גדולים וצדיקים, ששאפו שאיפות רוחניות. ההבדל הוא בעומק הלב, ומי ידענו. כיצד באמת ידעו האנשים הצדק עם מי? באמת, פעמים, אינם יכולים לדעת. אבל מדוע הם צריכים לתפוס צד, מדוע לא ייתנו עד שיתבררו הדברים מאלהים?! נכונים הדברים שאמרה אשתו של און בן פלט, הרי לך זה לא נוגע מי יהיה בראש, ומדוע אתה צריך לתפוס צד. כך גם למעשה, יש מחלוקות בין הגדולים, אבל מדוע אנו צריכים לתפוס צד, הרי לא יצא לנו מזה כלום, ואנו עלולים להפסיד הרבה מאד. אמנם, יש מקרים שזה נוגע לנו הלכה למעשה, [כמו

במחלוקת הגדולים האם להצביע בבחירתו], כיצד דעו מה לעשות? נראה שכדי להצטרף לגדולי ומנהיגי הדור הידועים והמפורסמים, אותם אלו ששואלים אותם בכל ענייני הדור, אותם אלו שמשאים את כתפיהם את האחריות על הדור, אותם שתל ה' להנהיג את הדור, והם מקבלים את הס"ד. בדור המדבר היו אלה משה ואהרן, ובכל דור ודור הם ידועים למי שמחפש את האמת, ולא את מה שהוא רוצה שיהיה. אמנם מסתבר, שמי שיש לו רב קבע שהוא רבו לכל דבר ועניין, והוא גדול בתורה ובמעשים טובים ללא פקפוק, ראשי ללכת אחריו, בכל אשר יפנה.

יש מבועי המוסר שאמרו, שבמחלוקת של קרח, היה אפשר לדעת, לפי אפיה שהיו דתן ואבירם. אם אתה רואה, ששונאי תלמידי חכמים נמצאים בצד אחד, כנראה שהצדק עם הצד השני, וגם זו הבחנה נכונה.

פנימיות הפרשה / הרב ישראל מאיר

גלינסקי, ר"מ בישיבת מאירת עיניים,

ירושלים

ה'קרח'ה של קורח

ויקח קרח (טז, יא)

על פרשת קורח כתב רש"י 'פרשה זו יפה מדרש', הן בדרך הפשט והן בדרך הפנימיות, ותמצית הפרשה מבואר במצות 'ולא יהיה קורח וקעדתו' (שולדת הרבה ראשונים הוא לא דאורייתא) היינו שלא ללכת בדרכו של קורח, ובשביל זה יש להבין מה היה דרכו וממה צריך להיזהר ובאיזה אופן.

השאלות

א. ויקח קורח' - מהו הלשון ויקח.

ב. מה הייתה טענתו של קורח, ומה הייתה טענתם של דתן ואבירם, ומה הייתה טענתם של מאתיים וחמישים נשיאי עדה.

ג. מדוע בחר משה בעבודת הקטורת בדווקא כדי לברר על ידה את האמת. ומדוע לא מיד אלא רק למחרת בבוקר.

ד. מה היה הויכוח בין משה רבינו לדתן ואבירם, ומדוע ביקש 'אל תפן אל מנחתם'.

ה. מה הייתה הטענה 'אתם המיתים את עם ה', ומדוע הוצרך בירור נוסף על ידי המטות.

ביאור הפשט

א. ויקח' רש"י פירש שלקח את עצמו, כלומר שפירש עצמו מכל העדה. והרמב"ן פירש שלקח עצה, והאור החיים הקדוש פירש שלקח גדולה לעצמו.

וביאר דברי הרמב"ן, שבאמת היה לקורח אינטרס אישי [לקבל כהונה או נשיאות וכדלהלן] אלא שהבין שאינו יכל לבוא להדיא בטענה זו משום שאין זה מוכבד. ולכן לקח עצה, כלומר הכין תכנית ואסטרטגיה באיזה אופן ללכת כדי שיתקבלו דבריו, ובעקפופן יוכל להגיע למטרותו האמתיות.

[נבזה מובן גם כן, כל הליצנות שעשה (כמבואר ברש"י שטען טלית שכולה תכלת מפני מה צריכה ציצית. ובדברי חז"ל מבואר עוד כמה ענייני ליצנות שעשה). ולכאורה מה עניין הליצנות לגבי טענותיו והדברים שרצה להשיג. אלא שכל זה חלק מה'תכנית' שהכין, והיה מורכב משתי חלקים: הראשון - לעשות את עצמו 'מאן דאמר', והשני לעשות מהצד השני שאינו בכלל 'מאן דאמר'. דו"ק.]

ב. הטענות: קורח היה היחיד שרצה 'להרוויח', ונתקא בכהונתו של אהרן ובנשיאותו של אלצפן. אלא שלשם כך בא בטענה שנגע גם לבני ראובן [דתן ואבירם, ואון בן פלת]. וק בטענה שנגע לשאר עם ישראל. הטענה הראשונה הייתה על השחלף את הבכורות בבני לוי, ולכן באו שבט ראובן שהם הבכורות, ומתוך כך כבר ערער על לגמית הכהונה והנשיאות כאילו מגשה על דעת משה, ובזה עורר גם את שאר נשיאי העדה (ע"פ רש"י, רמב"ן, ואור החיים הק').

ובאמת היה כאן שלשה חלקים: א. קורח - הוא זה שעורר את העניין, ובא כדי 'להרוויח'. ועליו אמרו חז"ל קורח שפיקח היה מה ראה לטעות זו, ולא שאלו זאת על האחרים, כי האחרים נגרו אחריו. ב. דתן ואבירם - באו רק מתוך שנאה, וכפי שיתבאר בהמשך. ג. שאר הנשיאים והעם, כל באו מתוך שנאה ולא כדי להרוויח, אלא שנגרו אחר קורח ודתן ואבירם, וכמו דרך העולם שכשמוערים על איזה עניין, בפרט אם נעשה על ידי אדם גדול כקורח, נראה כאילו אכן יש כאן נושא אמת.

ובזה מובן מה שמוכר בהמשך, שאמר השם יתברך 'הרמו מתוך העדה ואכלה אותם כרגע' ומשה השיב 'איש אחד

יחטא ועל כל העדה תקצוף'. ולכאורה ממה נפשך, אם באמת לא חטאו מפני מה היה הוא אמינא 'ואכלה אותם' ח"ו, ואם כן חטאו, מה הטענה 'איש אחד יחטא' והרי כולם חטאו. אמנם על פי האמור מובן, שהם חטאו אבל לא מעצמם. ובאופן כזה אין עליהם בטיעה בעצמם, אבל יסוּלִים להיות נענשים 'יחד' עם אחרים, ועל זה התפצל משה שלא ייענש.

ג. **קטורת**: בדברי רש"י מבואר שנתן להם עבודה חביבה מן הכל שהיא הקטורת. והרמב"ן מבאר שהקטורת מברר מי הוא הראוי ומי לא, כמו שהיה אצל דב ודבאביו.

והטעם שהמתין עד למחר הוא בשביל שיחזרו בהם (כמבואר בדברי רש"י ואור החיים הקדוש), והרמב"ן פירש שכבר הקטירו קטורת של בין הערביים והמתין לקטורת של הבוקר, וכן פירש באור החיים הק', והוסיף עוד שלא היה להם טענה שבחר להם זמן שאינו עת רצון, ולכן המתין לבוקר שהוא עת רצון.

ד. **דתן ואבירם**: מבואר בדברי האור החיים, שאצלם היה רק שנאה ולכן טענו טענות של הבל ושטות, ולא רצו לדבר עמו בשום אופן. והנה יכול להיות כמה סיבות לשנאה; מחמת שררה יתירה, או מחמת מזק שעשה להם, או שפסק להם שלא לטובתם. ואת כל אלו שלל משה כשאמר 'לא חמור אחד מהם נשאתי וגו'. ואם כן, אין זה אלא שמת הרע אל הטוב ומשכך, התברר שהם 'סלו רע', ולכן התפלל 'אל תפן אל מנחתם' כי אין בזה שום טוב, וראה בפנים כי קיצרתי.

ה. **המטות**: הטענה הייתה שהיה לו לתת להם עבודה אחרת חוץ מקטורת, כי קטורת ממת ח"ו. וגם טענו שאמנם הובר שאהרן הוא הכהן ולא אחר, אבל לא הובר שבט לוי הם הנבחרים. ולכן הראה להם תחילה שהקטורת אינה ממת אלא אדרבה מציל מהמגפה, ועשה עוד בירור של המטות כדי לברר בחירת שבט לוי (ע"פ הרמב"ן ואור החיים הק').

ביאור הפנימיות

בזורה הקדוש מבואר שקורח רצה להפוך ימין ושמאל, כי כהן הוא ימין ולוי הוא שמאל, והוא רצה להחליף ביניהם. ובדברי חז"ל מבואר שנקרא 'קרח' על שם שעשה קרחת בישראל. ובפסיקתא איתא "אמר קורח, לא יד' שהוציאו אותי מכלל כהונה וממתת אלא שגילח ראשי ועשה אותי סכל, מיד נתקמא למשה לערער, והוא לא ידע חוק פרה אדומה תהא כפרה על ישראל". והוא מדרש פלאה.

ועוד איתא בדברי חז"ל ("ב"ר ט"ב) "ארבעה פתחו באף, הנחש שאמר אף כי אמר אלוקים, שר האופים שאמר אף אני בחלומי, עדת קורח שאמרו אף לא אל ארץ, והמן שאמר אף לא הביאה אסתר" ע"כ. וגם זה צ"ב. ולהלן בעד' יתבאר העניין.

ימין ושמאל

כל דבר שיש בעולם, מורכב משני חלקים; 'גבול' ו'תוכן'. העולם כולו הוא 'צמצום' כדי להיות כלי אל התוכן שהוא אור השם יתברך. הגוף הוא 'כלי' של אור הנשמה שהיא התוכן. כמו כן כל בית הוא צמצום וגבול בשביל להכיל את התוכן שיש בו. וכך כל ארון, כל סוס, בקבוק וצלחת.

מי מהם קודם - בודאי שהכלי צריך להיות קודם השפע, כי בלי הכלי אי אפשר לקבל שפע. אבל מי התכלית והמטרה - בודאי שהשפע והתוכן הוא המטרה. וזה ימין ושמאל, ולילה ויום, וחיוביות ופנימיות, ועוד. שבכל אלו בודאי צריכים את שניהם, וגם החלק שמשמש לכלי מופיע קודם - הלילה קודם היום, החיוביות קודם הפנימיות, ותלמיד חכם קודם צדיק, אבל התכלית והמטרה הוא החלק של 'התוכן' - היום, הפנימיות, והימין.

כך הוא גם לגבי תלמיד חכם וצדיק, ההתחלה היא מלימוד א-ב, וכל חלקי התורה, וקיום המצוות ושולחן ערוך. שכל זה הוא 'שמאל', כי כל זה הוא גבול וצמצום - מה מותר ומה אסור, מה חייב ומה פטור, מה כשר ומה פסול. והכללים האלו הם שיום בכל ישראל, וכל אחד חייב בהם בלי חילוק בין אחד לחבר, כי אלו הם הכללים וההגדרות והגבולות של היהדות. אמנם, התכלית הוא להיות צדיק, דהיינו להתקרב להשם יתברך ולהיות דבק בו. שזהו דבר שאינו שייך לגבול ולכללים, ואינו שוה בין אחד לחבר, אלא זהו דבר פנימי שאין לו גבול, ומשתנה מאחד לחבר ומשעה לחברתה. ואי אפשר לתת בזה כללים והלכות, לעשות כך או כך, אלא רק לספר שלשם צריך להגיע, ואיך, על ידי התורה והמצוות, ההלכות והגבולות, שהם כל אל האור.

כהן ולוי

והנה קורח היה לוי, שהוא מצד השמאל. והוא מבטא את החלק של הגבולות והכללים. ובאמת, קורח היה לו שלמות בחלק זה, והיה נקרא 'שר התורה' (כמבואר בספרים). כי

מצד הכללים לא היה חסר לו כלום, והיה לו כלים שלמים וגומרים.

אמנם יש את הכהן שהוא ימין, והוא מבטא את ההתקרבות להשם יתברך, על ידי עבודת הקרבנות, והדלקת המנורה, ועל ידי זה הוא ממשיך את השפע ואת החסד. ושניהם צריכים זה לזה, כי הכהן צריך את השמירה של הלוה, שהוא הכל, והלוה צריך לשמש את הכהן - בעבודת הקרבנות ובנשיאת כפים, כדי להכניס את התוכן אל הכלי.

והנה קורח לא רצה להכיר בכך, ולא רצה לקבל שיש גם ימין, אלא סבר שהשמאל הוא כל העניין ואין צורך עוד לשום דבר. וכתוצאה מכך, לא היה יכול לקבל שיש דבר שהוא 'למעלה' ממנו, שהרי מה שייך יותר שלימות מלקיים כל מצוה וכל הלכה בדקדוק, וגם לא היה יכול לקבל שיש תועלת ממי שלמטה ממנו, שהרי לפי הכללים הוא 'חסר'.

ואהרן הכהן היה ההיפך ממנו בשתי הדברים: מצד אחד - היה 'למעלה' מקורח, וקורח היה צריך לשמשו. ומצד שני, דווקא אהרן הכהן הוא זה שהיה מאיר פניו לכל אחד, אפילו לחלשים ולרחוקים, והיה מקרב כל אדם בסבר פנים יפות. ושני דברים אלו אינם עולים בקנה אחד עם השמאל, רק עם הימין שפושק ב'תוכן' ולא בבבולות, והתוכן הוא מצד אחד גבוה יותר, ומצד שני יש תוכן אצל כל אחד, לפי מה שהוא, אפילו אם הוא חלש ורחוק.

היכוח והליצנות

זה היה הטענה של קורח, שכל העדה כולם קדושים - כי מצד הכללים וההלכות, אין חילוק בין אחד לחברו, אלא סולם שוים, ואזי, צריך למדוד מי הוא יותר שלם ומתאים לכללים. ומהבחינה הזאת, הוא זה שמתאים יותר להיות 'הגדול', כי לא היה לו שום פגם [ואילו אהרן היה לו איזה פגם מחמת העגל]. וגם הלך ועשה ליצנות, כשטען 'בית מלא ספרים' וטלית שכולה תכלת, כי לפי דרכו שהכל הולך לפי החיצונית והכללים, אם כן אדרבה כשיש בית מלא ספרים, הוא חשוב הרבה יותר מבית ריק מספרים שיש בו מזוזה, וכן טלית שכולה תכלת.

אמנם לפי האמת אינו כן, כי אין שום צורך בבית מלא ספרים ובטלית שכולה תכלת, כי התכלית אינה החיצונית אלא הפנימיות, והפנימיות מושגת על ידי מזוזה ועל ידי חוט של תכלת, ואזי גם אם הבית ריק מספרים והטלית לבנה, יש בו את התוכן הזה.

זה מה שאמר לו משה 'בוקר ויודע ה', כלומר, כשם שיש גבולות כללים של ערב ובוקר, ואי אפשר להחליף ביניהם, כך יש גם גבולות פנימיים של ימין ושמאל, ואי אפשר לאחד בלי השני. ולכן נתן לו את עבודת הקטורת, שהיא הכח המקשר בין החיצונית לבין הפנימיות [כמו שהתבאר בפרשת שמיני], ועל ידי זה נתברר טעותו של קורח.

העונש

והעונש שלו היה שנבלע באדמה, שהוא תכלית החיצונית. כי כל אדם אמנם עומד על האדמה, אבל זקוק כלפי השמים, כי הוא כלי אל הפנימיות, אבל אם הוא מפריד את החיצונית מהפנימיות, אז כולו צריך להיות בתוך האדמה.

וכמו שעושים למת, שאז נפרדת הנשמה מהגוף - הנשמה שהיא הפנימיות עולה למעלה, והגוף שהוא החיצונית נטמן למטה בתוך האדמה. וקורח לא ידע שוד פרה אדומה, שמגלה את הקשר בין החיצונית לפנימיות אפילו לאחר שנפרד הגוף מהנשמה ומגלה שעדיין יש איזה קיסטא דחיותא גם במת, ולכן אינו מטמא ויש לו תחיה, אבל קורח שלא האמין בפנימיות נאבד לגמרי בתוך האדמה. ויחד עם קורח היו דתן ואבירם שהיו רע גמור, ובזה התגלה שמי שמפריד את החיצונית מהפנימיות, גם אם בחיצונית הוא שלם בתכלית השלימות, הוא גם כן רע גמור ושוה לגמרי למי שאין לו גם את החיצונית. ולכן קורח ודתן ואבירם נענשו באותו עונש ובבת אחת.

ולכן נאמר 'ויקה' קורח, שלא רצה לשמש ככלי אל התוכן, אלא רצה לעשות מציאות מהחיצונית, שהיא מתבטא בלשון לקיחה. כי 'הליכה' הוא תנועה של 'מכאן לשם', שמחבר עצמו אל דבר אחר, ואילו 'לקיחה' הוא תנועה של 'משם לכאן', שמפריד עצמו מדבר אחר שאמור להיות מחובר אליו.

וההיפך מזה היה המטה של אהרן, שאף שהיה חיצונית גמור, פרח פרח והציץ ציץ ויגמור שקדים, שהתגלה התוכן שיש בו, כי זה היה כחו של אהרן - לגלות הפנימיות אפילו מתכלית החיצונית.

אף ו'אלף'

ובזה מתבאר דברי המדרש: ארבעה פתחו באף. אלו הארבעה כולם הפרידו את הכלי מהתוכן. הנחש פיתה את

אדם וחווה שלא להיות תלוי בהשם יתברך אלא להיות בעצמם כאלוקים. ולשם כך השתמש בטענות שכליות וקל וחומר, שהם כלי השכל החיצוניים. וכן שר האופים לא הבין מה החילוק בינו ובין שר המשקים, ואמר 'אף אני בחלומי' כטעון 'אין שום חילוק בינינו', ובפנימיות היו שונים לגמרי ששר המשקים היה טוב ושר האופים היה רע, וכן המן סבר שאם אסתר הביאה אותו אות הוא שהוא עולה למעלה, ולא ידע שזה בעצמו מפלתו, וכך גם אצל קורח.

וכל זה מחמת שלא הכניס את ה'למד' בתוך האף. שהלמד ראשו פורח באויר, ומבין שצריך ללמוד את הפנימיות. ובשביל זה גילחו לקורח את שערות ראשו, שהם מותרות המוחין, כדי שיהפך לקבל פנימיות המוחין, והוא לא קיבל את הדברים, ולכן נשאר 'אף' שהוא שליטת הדינים ששורשם משמאל. אמנם לאחר שנבלע הוא אומר 'משה אמרת ותורתו אמת'. (קיצרתי מאד בחלק האחרון).

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי שמירת הדיבור - עיקר העבודה!

ויקה קרח (טז, א)

המדרש (תנחומא, קרח ב) מספר: קפץ קרח ואמר למשה, אָתָּה אוֹמֵר 'וְנִתְּנָנוּ עַל יָצִיעַת' וגו', טלית שְׁקֵלָה תְּקַלֵּת, מֵהָיָה לָּךְ קֶרֶחַ, טְלִית שְׁקֵלָה תְּקַלֵּת אֵינָה פּוֹטֶרֶת עֲצָמָה, וְאַרְבָּעָה חוֹטִין פּוֹטֵר אֹתָהּ. בֵּית מֵלֶךְ סִפְרִים, מֵהוּ שְׁתָּהָא פְּטוּרָה מִן הַפְּזוּזָה. אָמַר לוֹ: חֲתִיבָת בְּמִזְוָה. אָמַר לוֹ, כֵּן הַתּוֹרָה קְלָה מֵאֵתִים שְׁבָעִים פְּרָשִׁיּוֹת שֵׁשֶׁת בָּהֶּ, כֵּן אֵין פּוֹטֶרֶת אֶת הַבַּיִת, וְשֵׁשֶׁת פְּרָשִׁיּוֹת שְׁבַמְזוּזָה פּוֹטֶרֶת אֶת הַבַּיִת. אָמַר לוֹ: דְּבָרִים אֵלּוּ לֹא נִכְּטִיּוֹת עֲלֵיהֶם, וּמִלְבָּךְ אֶתָּה בּוֹדְאָם. אָמַר עַל כֵּךְ הַחֲתָם סוֹפֵר שְׁמוֹנָה עֶבְרִים אֵין יוֹד גְּדוּל.

יכול להיות אדם שהוא כספר תורה - בית מלא ספרים, למדן עמקן ופולפן, ולשון החתם סופר היא 'תוך תוכו כמלאך!' אבל אם אף על פי כן חסרה לו השמירה על הפתח, אינו מקדש את פתחי פיו, אינו זהיר בדיבור ואין פיו סגור וחתום בשעה שצריך לסגור, ואם מדבר ככל העולה על רוחו, כל דרגתו אינה נחשבת לזוהר!

לעומת זאת יכול להיות אדם שאינו בית מלא ספרים, אינו למדן ואף אינו עמקן, יהודי פשוט פחות או יותר, שומע פה ושם שיעור בדף היומי או שיחה בקול הלשון, מעלעל בעלוני פרשת השבוע המחולקים בשבת בבית הכנסת, אבל יש לו שמירה על הפתח, שמר על פתחי פיו וזהיר בדיבור, קדוש יאמר לו!

קרח לא רצה להבין ענין זה, ולא השכיל לדעת ששמירת הדיבור היא העיקר, ולכן פער פיו נגד משה רבנו.

בספר עבודת יששכר אומר שכשם שיש מושג של "זולל וסובא" בבן סורר ונמורה המרבה באכילה, כך יש "זולל וסובא" במרבה בדיבורים יתרים...

כשהגיע הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל לגיל תשעים, התחיל להניח תפילין של רבנו תם. משנשאל לפשר הדבר השיב, שכאשר היה אברך צעיר, נשאל על ידי יהודי חסידי זקן כבן תשעים, מפני מה אינו מניח תפילין של רבנו תם. וענה לו על כך, כשאהיה בגילך אניחם.

לכן כדי לשמור על מוצא פיו, כשהגיע לגיל תשעים התחיל להניחם...

הרב מפוניבז' [רבי יוסף שלום כהנמן] זצ"ל נהג מידי ראש השנה לסעוד בחדר לבדו. משנשאל לפשר הדבר השיב, שכאשר היה פעם בחו"ל לשחר על פתחי נדיבים כדי לקבץ מעות עבור הישיבה, התגלגל הדבר שיהיה צריך להשאר בראש השנה בגולה. גביר מסויים הזמין להתארח אצלו לסעוד על שולחן. הרב חשש לכשחת המאכלים בבית זה אך לא רצה לפגוע בגביר, לכן אמר לו שהוא נוהג לאכול לבדו בהתבודדות בראש השנה.

לכן כדי לשמור על מוצא פיו, המשיך במנהגו זה עד סוף ימיו.

פעם נכנס יהודי לאדמו"ר רבי יואל מסאטמר זצ"ל להוועץ בו אם לעשות ניתוח מסיים. האדמו"ר הורה לו לעשות את הניתוח. רבי מיכאל דב וייסמנדל זצ"ל שנכח במקום, שאלו, האם יש לרבי רוח הקודש? ענה האדמו"ר, לא ולא! שאלו שוב, אם כן איך יכול להורות אם לעשות ניתוח?

השיב האדמו"ר, יהודי ששומר על כל דיבור היוצא מפיו, שומר הקדוש ברוך הוא על דיבוריו שיהיו רק דיבורים נכונים ואמיתיים...

הבה נשמור על מוצא פיו ויתקיים בנו הכתוב "ככל היוצא מפיו יעשה".

שבת שלום ומבורך!

לטגבות: bluisrael@gmail.com

צוף התורה / הרב נעם לוסר, נו"נ בישיבת מיר, ירושלים

הערות במקראי הקודש

וְאֵתָּה וּבְנֵיךָ אֶתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהִנְתְּכֶם לְכָל דְּבַר הַמִּצְוָה וְלִמְבִיט לְפָרְכָתְּ וּעֲבַדְתֶּם עֲבַדְתָּ מִתְּנֶה אֶתְּךָ כְּהִנְתְּכֶם וְהִזְרָה הַקֶּרֶב יוֹמֵת (יח, ז)

ביאור מחלוקת התנאים אם זר ששימש במיתה בידי שמים או בידי אדם

נחלקו תנאים בסנהדרין פד. האם זר ששימש יומת בידי שמים או בידי אדם. לר' ישמעאל מיתתו בידי שמים, נאמר כאן יומת, ונאמר בפרשת מאתים וחמשים מקטירי הקטורת יז, כח "כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות" מה שם מיתתם בידי שמים, אף כאן בידי שמים.

ור"ע סבר שאין ללמוד משום שכאן נאמר יומת ובמקטירי הקטורת נאמר ימות. ובמקום זה דורש ר' עקיבא גזרה שוה מנביא המסית לעבד עבדה זרה (דברים יג, ז) "הנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת". מה שם בסקילה אף כאן בסקילה. ור' ישמעאל סבר שאין ללמוד מנביא שקר שאין ללמוד הדיוט מנביא, וכאן מדובר על הדיוט. וצ"ב איזה טעם הוא שלא ללמוד מנביא.

ועוד קשה בדעת ר' עקיבא, מדוע מיאן ללמוד ממקטירי הקטורת, הרי בשניהם מדובר בזר ששימש, וכי משום חילוק הלשון של ימות או יומת, ישתנה כל הענין. הרי פעמים רבות דורשים גזרה שווה שאינה המילה המדוייקת.

עוד יש להעיר, במה שמצינו בלויים שנאמר בהם והזר הקרב יומת, ולא מצינו שנחלקו מה יהיה הדין בזר שעבד את עבודת הלויים. [ולדורות אין נפק"מ שלדעת הרמב"ם רק במשכן נאמר דין זה]

ונראה לומר שימות מתפרש בפשטות ימות מיתת עצמו, ויומת הוא על ידי פעולה, כפי שנבאר בהמשך הדברים. אמנם אין זה מוכרח עד כדי שלא ניתן לומר אחרת.

ונראה לבאר את סברת מחלוקתם, שדבר שיש בו מיתה בידי שמים, פירושו חטא בינו לבין המקום, ודבר שמיתתו בידי אדם גדרו הוא, פגיעה בכלל שהכלל תובע את מותו.

ולדעת ר' עקיבא זר ששימש נחשב כחטא כלפי הכלל, שמחלל את עבודת המקדש, שהרי כלל ישראל מינו אנשים שיהיו שלוחם, והחצוף הזה שנטל את העבודה לעצמו פוגע בחשיבות העבודה, ובהו דומה הוא לנביא שקר שפוגע בכלל בהסתתו לעבוד עבודה זרה.

ואילו מקטירי הקטורת חטאו כלפי ה', אך מצד הכלל לא היה זה חטא, כיון שכך נתבקשו לעשות, להקטיר קטורת ולראות במי יבחר ה'. וסברת ר' ישמעאל היא, שזר שמשמש אינו פוגע בכלל אלא כלפי שמיא, ולכן מיתתו בידי שמים.

ור' ישמעאל משיב לו, שאין ללמוד הדיוט מנביא, משום שנביא פוגע בכלל הרבה יותר מהדיוט שעובד עבודה. נמצא שנחלקו תנאים האם זר ששימש מהווה פגיעה אישית בקדשי ה', או פגיעה כללית.

*

זֶה יְהִיֶה לְךָ מִקְדָּשׁ הַקְּדוֹשִׁים מִן הָאֵשׁ כָּל קָרְבָּנֶם לְכָל מִנְחָתֶם וְלִכְלֵל חֲטָאתֶם וְלִכְלֵל אֲשָׁמֶם אֲשֶׁר יִשְׁבוּ לִי קֹדֶשׁ קְדוֹשִׁים לְךָ הוּא וְלִבְנֵיךָ (יח, ט)

דרשו חז"ל אשר ישיבו לי זה גזל הגר. ולכאורה בשלמא ישיבו לי זה גזל הגר, אך כל האשמות מדוע מסנים "אשר ישיבו לי". ומבואר שהאשם אף הוא מסונה "אשר ישיבו לי". ונראה לומר שמהות ההבדל בין חטאת ואשם היא שהחטאת בא לחסות ולכפר, והאשם בא כביסול לשלם את מה שהוא אשם בו. הינו שלא נהג כשורה, ואילו חטאות הוא על עצם הלכוך שנתלכך בנטא, ואף שנהג כשורה, מכל מקום אשם אינו נחשב. וכן מצינו בכמה הקומות שהקרו של הגובה והגדלה מכוניא אשם. ואם כן למדנו מזה שהאשמות נחשבים כביסול כביטוי לכך שהאדם אשם ועקב כך מחוייב להוציא את אשמו ממנו. וכך נאמר לגבי אשם תלוי בסוף פרשת ויקרא "אשם הוא אשם אשם לה" והתורה מדגישה שאף שמדובר במי שאכל ספק חלב, שאין זה כמו אדם שטעה שאכל חלב, אלא לא התייחס לחלב שהיה באותו מקום, וכעת נסתפק לו שמא אכל את החלב, וכעת נתברר שהנהגתו איננה ישרה.

והנה יש לדייק בהבדל שבין אשם לחטאת. שהאשם נאמר בו תמיד יביא את אשמו, ואת אשמו יביא לה. ואילו לגבי חטאת נאמר יביא לחטאת ולא נאמר יביא את חטאתו. וההבדל הוא שלגבי אשם צריך להביא את אשמו, אך לגבי חטאת מביא קרבן בכדי להתכפר.

קדש קדשים לך הוא ולבניך

צריך ביאור לשם מה אמר שוב קדש קדשים לך הוא ולבניך, הרי כבר נאמר בתחילת הפסוק קדש קדשים לך. ונראה לומר שהנה נשים אינן אוללות בקדשי קדשים, אך בני הכהנים העובדים יכולים לאכול. והיה מקום לומר שרק העובדים יכולים לאכול, משום שעבדו בו, ואילתם נאמר עליה, ואכלו אותם אשר ספר בהם. ולכן הוצרך לומר שהוא ולבניך.

לכאורה צריך עיון, לשם מה נאמרה פרשה זו, הרי בפרשת חטאת ובפרשת אשם נאמר להדיא שהכהנים אוכלים את החטאת והאשם. שנאמר הכהן המחטא אותה יאכלנה. וכן באשם נאמר כל זכר בכהנים יאכלנו. אם כן מדוע הוצרך הכתוב להזכיר כאן את אכילתו. ונראה לומר ששם הוא מדון ההקדשה, שמי שמקריבו אוכלו, וכאן הוא אומר שלא משום ההקדשה מקבלו הכהן אלא אדרבה, הכהן אמור לקבל את מה שנתרם מן האש משום קדשותו ולא משום הקדבתו. שאין זה כמו שכר פעולה שמקבל על שירות ההקדשה.

ובשרם יהיה לך פתחה התנופה וקשוק המימן לך יהיה יחי.

יש לעיין מדוע נכפל יהיה לך פתחה התנופה לך יהיה כשוק המימן. וכל הפסוק הזה בעצם מיותר בפשוטו, שהרי נאמר לעיל שהכהנים מקבלים אותו. עוד יש לעיין שבכמה מקומות נאמר השוק בתורה, והוא נאמר בלשון "שוק התרומה" וכאן נאמר בלשון שוק המימן.

ביאור החילוק בין יהיה לך ל- לך יהיה נראה לומר כך. "היה" פירושו שיש בו הוויה והגבלות, וכמות שהוא ניתן לך. ולך יהיה הוא שניתן לך באופן מורחב אלא שיש בו הגבלות של "היה".

ונראה לומר שהנה הכהנים מקבלים את בשר הקדשים משתי סיבות. משום שעבדו בו, ומשום עצם כהונתם כמתנת כהונה. ומחמת זה יש קולא וחומרא. שכיון שהוא מתנה מאת בעלי הקרבן ימלים לאכול לפני ימים ולילה, וכן לנשים ועבדים. ומאידך יש בו חומרא, שכיון שאוכלים אותו משום עבודתם, אינם אוכלים קודם שסיימו את עבודתם היט הקטרת האמורים. וכן נאמר לגבי חזה התנופה, והקטיר הכהן את החלב המזבחה ורק אחר כך "היה החזה לאהרן ולבניו".

והבכור יש בו חומרא וקולא על השלמים. מצד אחד יש בו קולא שהכהן אינו מקבל את הבכור עקב עבודתו לבעלים, ואם כן היה מקום לומר שיקבל את הבשר גם לפי הקטרת האמורים. שכל מה שצריך להמתין מאכילת בשר עד לאחר אמורים, הוא משום שעוד לא גמר את עבודתו. ומאידך הבכור יותר חמור, שקדשותו מצד עצמו, ואין קדשותו מגיעה מכח הבעלים שבהם. ויש מקום לומר שיוכל להאכל כקדשי קדשים לזכרים וליום ולילה.

ומעתה הפסוק מלמד להשוות את הבכור לשלמים לפני הדינים. אן ובשרם יהיה לך פתחה התנופה הינו שהכהן מקבל את הבשר רק לאחר הקטרת האמורים. ולכן נאמר בלשון יהיה לך הינו שיש בו הוויה מצד עצמו אלא שהוא ניתן לך. ב. ומאידך אין לומר שקדשותו מצד עצמו, אלא הוא כמו שוק המימן, שנאכל לפני ימים ולילה וכן לפני הכהנים. ולכן לא אמר הפסוק שהוא שוק התרומה, שהבכור אינו תרומה מאת הבעלים, אלא מאת ה'. ולכן נאמר כשוק המימן. ומובן הלשון לך יהיה, שהוא לך אלא יש בו הגבלות.

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמאן רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל' והליכות עולם, מנצ'סטר

לפרשת שלח של גלויות

סגולת כנף הציצית לבטל כעס
כתב השבט הקדוש "מצאתי בקונטרסים האר"י ז"ל, להסיר הכעס טוב יותר מכל כלי כעס לשם אהיה דהר"י, אלף' ה'ה' 'וד' 'הה', שעולה כמנין כעס עם המילה. ואני אומר גם כן טוב שיעשה פעולה המבטלת מהכעס, דהיינו **שיאחז בכנף בגדו** עם הציצית שתלויים בכנף, **כי כנף כמנין 'כעס'**, והכעס נכנס אל זר בלב, וציצית גורם להשראת שכנה, דכתיב והיה לכם לציצית וראיתם אותו".

וכן הובא דבר זה באילה רבה וז"ל "**הסתכלות בכנף של** ציצית טוב להסיר כעס. כנף גימטריא כעס", וכן כתב בעל המלא הרועים בספרו קהילת יעקב (ערך כעס אות ב) "מועיל לבטל כעס **לראות הכנף** עם הציצית שבו כי כנף בגימטריא כעס".

ודבר זה צריך ביאור, הלא מצות התורה היא לראות הציצית ולא הכנף, ומדבריהם נראה שיש ענין שצריך חזקא "**שיאחז בכנף בגדו**" ו"**להסתכל ולראות הכנף**", וצ"ב.

והנה בגמרא שבת (לב) איתא "אמר ריש לקיש כל הזהיר בציצית זוכה ומשמשי לו שני אלפים ושמונה מאות עבדים שצאמר (זכריה ח, כג) 'כה אמר ה' צבאות בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו **בכנף** איש יהודי לאמר מלכה עמכם". וברש"י כתב "בכנף איש יהודי **בשכר הכנף** יחזיקו עשרה אנשים מכל לשון".

וגם כאן צ"ב שהפסוק לא הזכיר הציצית גופא אלא הכנף ורש"י מבאר שיש "שכר כנף". והטור (סוף ס' כד) הביא דברי הספרי אודות המבטל מצות ציצית, "וכל המבטל מצות ציצית עליו נאמר (איוב לח, יג) 'לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה'. וביאר רש"י (איוב שם) 'לאחוז בכנפי הארץ כאדם **שאוהז בכנפי השליל** ומערה כן אני עתיד לאחוז בכנפותיה ולנער את הרשעים". הרי שעוד הפעם האפסוק והגמרא הדגישו ענין הכנף.

ויש לציין למנהג האר"י ז"ל המובא בספר אור צדיקים ז"ל "האר"י ז"ל כשמגיע לתיבת 'והביאנו לשלום **מארבע כנפות הארץ**' היה משים כאן הציצית בידי השמאלית נגד החזה עד 'לעד קיימת', ואף כי הטעם נפלא ואין שוה לכל נפש להבין, עם כל זה עשה כל אדם כן, וכן הובא בבאר היטב (ס' טו סק"ג). ואולי הכוונה כנ"ל שעל ידי זהירות במצות ציצית לא יאה בכלל אותם שמנערים אותם בכנפות הארץ, אלא להיפך שיבאו עליו ברכה ושלוש מארבע כנפות הארץ".

ואכן קרה ועדתו שזלזלו במצות ציצית סופם היה שניערום מהארץ וכדאמרו במדרש (ילק"ש איוב שם) "לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה, וכן עשה לעדת קרח בעוה"ז, ובי קרח לא היה מתן מקום נתבצר להם". ומבאר שמיני לישון בילק"ש (במדבר רמז תש"ב) "אמר רבי יוחנן מחוגגה שעתידי הקב"ה לעשות לצדיקים לעתיד לבוא **שהוא עתיד לאחוז בכנפות הארץ** והצדיקים תלויים ברומו של עולם כך עשה הקב"ה לבני קרח מאותה דוגמא בעולם הזה". והדבר מבואר, שכיון שקרח ועדתו זלזלו במצות ציצית ושחקו ממנה, וטעמו שטלית שכולה תכלת פטורה מציצית, לכן נענשו בעונש זה מפר כנגד מדה.

ובספר שילום מהגאון ר' פנחס אב"ד וואלוויז (נלב"ע שנת תכ"ג) כתב דבר נפלא, שלפי גמרא שבת (לב) הנ"ל אתי שפיר למה נתקלה חם להיות עבד לשם, דמשום דשם זכה לטלית של ציצית, אם כן השכר לו הוא שימוש עבדים, ועל ידי ק על כרחך נענש חם להיות כענין עבד למו, ושפיר השכר והעונש מענין אחד, דבר והפוכו.

אבל בקדשות (ע"ל ליקוטים לאבות פר' ב משנה ה) הבין שאין הגמרא כפשוטו וז"ל "ענין מאמר ר"ל שיהיה לכל אחד מישראל שני אלפים ושמונה מאות עבדים מאומות העולם, והוא על ידי קיום מצות ציצית כתקנה **יעלו עם הצדיק המקיימה שני אלפים ושמונה מאות ניצוצות הקדשה מעמקי הקליפות**". ומדבריו אנו רואים שיש כח בכנף להעלות האדם והלצילו מעמקי הקליפות, והיינו מכעס ושאר מדות רעות וכדומה.

אמנם עדיין צ"ב מה הכוונה שדוקא הכנף מסוגל לבטל הכעס, ושצריכים לאחוז ולהסתכל בכנף. ונראה לומר בהקדם דברי רש"י (בראשית ט' כ"ג) עה"פ "ויקח שם ויפת את השמלה" וז"ל רש"י "אין כתיב כאן ויקחו אלא ויקח, לימד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת לך זכר בניו **לטלית של ציצית**".

והקשה הריב"א בפירושו עה"ת "וקשה לרבינו תם מאורליניש דאמרין במסכת סוטה (ז, ב) 'בכות שאמר אברהם אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לציצית'. ותיירך הר"ר אליקים דמה שפירש"י לטלית ציצית אינו רוצה לומר למצות ציצית אלא ר"ל **לבגד נאה** מציצית כלומר מפתיל נאה. ותעד מדקאמר רש"י לטלית ציצית ולא אמר לציצית דקאמר התם וראה מ"ב דקאמר התם 'אמר הקב"ה לשם אתה כסית ערות אבין, חייך אני פורע לך שנאמר בדין גובריא אלן כפיית בסרבליהו וגו' ע"ל. ולא הזכיר ציצית כלל. ע"ל הריב"א. ובדבריו מתורץ שאלת הדבר אברהם (חלק ב - סימן כה) שהקשה על דברי רש"י בבבא קמא (טו) שמצות זה אלי ואנוהו אינו מוגבל רק להציצית אלא גם להבגד של ציצית ז"ל

רש"י "תניא זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה לך ספר תורה נאה לולב נאה **טלית נאה** ציצית נאה", וכן הוא בר"ף וברא"ש בסוכה (לג). שכתבו התנאה לפניו בטלית נאה, וכן כתב רבינו יונה (ריש פר' דאבות) וכן ברבינו בחיי (שמות טו, ב). וכך פסק הגאון אברהם (או"ח ריש ס' כד) להלכה "זהר לעשות טלית נאה משום זה אלי ואנוהו" והובא דבריו בש"ע הרב ובמשנה ברורה.

והקשה הדבר אברהם "ותמינה לי ברש"י (ב"ק טו): שכתב ז"ל התנאה לפניו במצות טלית נאה ציצית נאה ע"ל, דמאי שייך הידור בטלית, אטו הטלית היא המצוה והרי רק הציצית הם המצוה. ובאמת ברבייתא דשבת לא תנין טלית נאה אלא ציצית נאה. (וכן הקשה בשו"ת ארץ צבי ח"א ס' א עיי"ש). אמנם מדברי רש"י הנ"ל בפרשת נח ודברי הריב"א שם, מבואר שיש למצות ציצית שתי חלקים, שיש מצוה בטלית נאה ויש מצוה חוטי הציצית. ובמעשי שם שלקח השמלה.

והנה בפר' כי תצא כתיב "גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר **תכסה** בה", שמצות ציצית היא דוקא על בגד "אשר תכסה בה" והיינו טלית שמכסה אותו לפניו ומלאחריו מכל דל צדדיו. ולשון זה "אשר **תכסה** בה" דומה למה דכתב בפרשת נח "ויקח שם ויפת את השמלה וכו' ויכסו את ערות אביהם". וכך הוא דברי רבינו המזרחי (נח שם) "לך זכו בניו לטלית של ציצית מדה כנגד מדה, הוא **כסה** את ערות אביו וה' **כסוה בטלית** של ציצית".

ובזה מבואר פסוקו של הרמ"א שרק בגד של ארבע כנפות שמכסה גוף האדם מחוייב בציצית, והיינו כשתי כנפות לפניו ושתי כנפות מלאחריו וכדפוסק בדרכי משה (ס' יו) "מצות ציצית הוא שתי ציצית לפניו ושתיים לאחוריו כמו שנתבאר לעיל סימן ח' בשם המדרש שהביא החוקק, לכן סבירא לה לאיניש **דלא חייבה תורה אלא בכהאי גוונא שתי כנפות מלפניו ושתיים לאחוריו שאז שתי ציצית לפניו ושתיים לאחוריו** ומטוסף בציצית, אבל במלושין שלם שכל הארבעה כנפות לפניו ואי אפשר ללבשן בענין אחר אין בה חוב ציצית".

ויש להעמיק בזה עוד בדפרשת נח כתיב "ויקח שם ויפת את השמלה וישיו **על שכם שניהם** וילכו אחרנית ויכסו את ערות איהם ופניהם אחרנית", והנה לא נתבאר הרבה במפרשים למה הם שמו השמלה על שכם שניהם, ולא לקחו השמלה בידם עד שכיסו את ערות אביהם, וברבינו בחיי כתב "ושם ויפת אשר כסו ערות אביהם וישיו את השמלה על שכם שניהם **דרך כבוד**", וכן כתב בהעמק דבר "כל אחד השתדל שיהיה השמלה על שכמו ועל שכמו אחיו משום **שבאופן אחר לא היה נעשה הענין יפה**".

ובפרי עץ חיים (שער ק"ש פר' ג) כתב מוהרר"ח זצ"ל בשם האר"י ז"ל "בהגיעך אל מהר והבא עלינו ברכה ושלוש וכו' מארבע כנפות הארץ, תשים ב' צדי השליל על כתפך **בסוד ויקחו להם שם ויפת את השמלה וישיו על שכם שניהם** והוא **סוד מה שהודעתין בענין כוונת הציצית**, כי תחלה אינו לוקחת **המלכות** רק ב' ציצית לכן ג"כ אנו לוקחין בברוך שאמר ב' ציצית ביד הימין, אמנם עתה אנו צריכין להאיר אליה כל הד' ציצית".

ואולי שיבאר הדברים מבואר מדברי הבאר מים חיים (פר' נח שם) וז"ל "דעו אשר מצות הטלית של מצוה הוא האור המקיף מאחוריו, ושם בגדול צדקתו ראה מעשה ומכר הלכה, וראה מצוה זו שתלויה בה עוד מצוה אחרת ואיזו היא זו ציצית שעדיין לא זכה אליה, **ועל כן שם את השמלה על שכמו מאחוריו** כנודע שמצות ציצית דוקא להשליך שתי כנפות לאחוריו וכאשר אמר חז"ל (עיין ילקוט רמז ר"ל בסופו) שאמר הקב"ה לים הזהר בבניי שעתידים להשליך כנף של ציצית לאחוריהם.

והנה ידוע אשר הציצית נקראו תשישי מצוה **כי עיקרם הוא לצורך המלכות** הנקראת מצוה, ועל כן אמרה התורה ויקח שם וגו', ולכאורה לא היה צריך להזכיר שמונתם כיון שאמר למעלה יגיד לפני אחיו בחוץ היה צריך לומר ויקחו אחיו את השמלה,

ואולם דבר זה רמזה התורה כי בזה הקיחה שלקח שם לקח עצמו לצד אחר לתקן הש' מ' שהיא **המלכות על ידי מצות הטלית**, ואולם דבר זה רמזה התורה אשר ויקח שם" כי יפת לא נתכוון כי אם לפשוט לקחת את השמלה המגושמה בכדי לכסות בשר ערות אביו שלא יתבזה. אבל שם קיחה אחרת היה לו, שלקח בדעתו לתקן המצוה בשרשה, **ועל כן אמר הכתוב וישיו על שכם שניהם**, ולכאורה היה להכתוב לומר וישיו על שכמם אכן לצד שהיה מחולק מאוד השימה על שכמם זה מזה, **שם כיוון להשימו על שכמו בכדי להיות**

הטלית מאחוריו להיות שם אור מקף, ויפת עשה בפטוט שלא יראה בבושט אביו. וישמו על שכם שניהם, כלומר השימה על שכם היה בו בחינת שניהם כי שם לפי בחינת הגדולה ולטו והילוכו בקדושה כיוון לתקן על ידי זה בשמי מרום, וירפז ולמטה ועל כן כל אחד נטל את שולו ממש, כי **שכם שנכונן שם לטלית של מצוה ולזרקו אותו דוקא לאחוריו** לתקן את שורשו במקום עליון בשיעור קומה זכו בניו גם כן לטלית של מצוה לזכותם בזה להשליך **כנף** של ציצית לאחוריהם.

ומה שכתב הבאר המים חיים ששם רצה לתקן "המלכות על ידי מצות הטלית", ראה כדבריו בפיוש הגר"א ז"ל (מגילת אסתר ח, טו) עה"פ "ומדכי יא מלפני המלך **בלבוש מלכות** תכלת וחרו" וכו' ז"ל הגר"א "ומדכי יא בלבוש מלכות וכו' **לבוש מלכות פי טלית של מצוה** כמ"ש בזוהר עטיפא דמלכותא, תכלת הוא תכלת שבציצית, וחור הוא הלבן שבציצית כתרומתו ועטרת זהב גדולה הוא תפילין" וכו'. הרי שהטלית נגדרת כ"בלבוש של מלכות".

הרי שדברי עשה שתי פעולות טובות במעשה הנ"ל, אחד כפשוטו דברי הקרא שיספה את ערוח אביו, ופעולה שניה, "ורא הם וכו' ערות אביו ויגד לשני אחיו בחוץ, ויקח שם ויפת את השמלה" כאשר שמע שם ממעשה נבלה שעשה אחיו, הבין שהוא צריך לשמור את עצמו ואת יפת אחיו מרשעת אחיו, "וישימו על שכם שניהם" שיסו ונתעטפו בטלית של מצוה, וכלשון רש"י על מדרש רבה ששם זכה לטלית **"להתעטף בטלית"**.

הרי שדניו ארבע נפשות הוא מדה כנגד מדה, כמו ששם התעטף בהשמלה כנ"ל, כן הבגד של ציצית צריך לכסות האדם מכל ד' צדדיו, וכשגוף האדם מעוטף בטלית אז הוא נשמר כראוי בלבוש של מלכות. והיוצא מזה שהבגד היא הלבוש של המצוה והציצית הם עצם המצוה, וא"ל לקיים מצות ציצית ולזכור כל מצות ה' רק כשיש לו לבוש הכסון והוא מתעטף בו, וצריכים שכל הכנפים יהיו במקומם הראוי, שניהם לפניו ושניהם מאחוריו, ואז יכול להטיל עליהם ציצית, וכן הוא באדם כשהמדות הם כתיקונם והוא שולט על עצמו אז יכול להתעלות בתורה ובמצוה.

ובזה מבואר למה הכנף הבגד דייקא היא סגולה לבטל הכעס, דהמדות הם לבוש להאדם, והבגד הוא הלבוש של המצוה, ולק דייקא הכנף של הבגד מטביל מצות רעות שכן היא מידת מלכות לבטל שאר דברים העומדים לנגדו, וחוטיו שציצית שהם עצם המצוה הם להזכיר להאדם המצות ולשמח מגפי העבירות.

ולכן כתב הש"ה ה' **"שיאחז בכנף בגדו עם הציצית שתלויים בכנף"**, שהציצית בלי הלבוש הנכון אינם יכולים לפעול על האדם, ורק כשיש לו המדות הנכונות ויש לו התקשרות עם מדות טובות אז הציצית יכולים לפעול פעולתם.

ועל דרך זה יש לפרש דברי חז"ל עה"פ (במדבר טו, לח) **"ונתנו על ציצית הכנף"** ודרשו חז"ל (שבת כז) **"כתיב הכנף מין כנף"** שחוטיו הציצית צריכים להיות מין כנף הבגד, ובחידישו הגר"א (שבת לב) כתב דבר נפלא מאוד להסביר דברי האר"י ז"ל (פע"ח סוף הל' ציצית) שבפסוקי פרשת ציצית מרחמים דברי הגמרא שהזהיר במצות ציצית יזכה לעתיד לבוא לאלפים ושמונה מאות עבדים שימשו אותם, והיינו של פעמים ציצית בפרשה גימטריא אלף ת"ת, שעבדים אלו ישמשו לכל אחד מישאל.

ושאלו הספרים שדברי האר"י ז"ל קשים להבין, הדלא בגמרא מבואר שכל אחד יזכה לאלפים ושמונה מאות ולא רק לאלף ושמונה מאות עבדים.

ובחידישו הגר"א כתב דבכתבים שם חסר, וצ"ל עוד **הכנף** דרשין מין כנף, **ותכלת** דרשיק מניה חוט ותכלת, שני תיבות אלו "כנף" "תכלת" עולים אלף, ובסך הכל הוא מנין ב' אלפים ת"ת, ומכון כחשבון הגמרא. הרי שהשכר הגדול הוא דוקא א"ת, הציצית היא מן הכנף, כנ"ל ואז כאשר יש לו הכנף שהיא לבוש של מלכות עם הציצית יזכה להתגבר על כל דבר רע ויזכה לכל טוב סלה אמר כן יהי רצון.

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרן' ומח"ס שמחת מיכאל על הש"ס, אלעד
איך נפלו גיבורים וגדולי הדורות
ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי (טז, א)

הרש"י פתח בתחילת הפרשה שפרשה זו יפה נדרשת במדרש תנחומא, אולם עד כמה שנדרשת יפה התמיהה בפרשה זו עוצמה שהרי קרח היה מנושאי הארון, בעל רוח הקודש והיה עמידו וגדולו תורה מהשורה הראשונה שבאותו הדור, ולקח עמו עוד מאתיים ראשי סנהדראות והגיע לכפירה במשה ובהקב"ה.

וכן עוד ראה שהיו קדושים וצדיקים, שהרי אשתו של און בן פלג הצילה את בעלה שאמרה לו הרי אצל משה לא ימנע אותך לראש ואצל קרח לא ימנע אותך לראש, וא"כ מה לך להכניס את ראשך לסלע המחלוקת וכו', ומובא בחז"ל שישבה בפתח ביתה על פולק שערותיה, וכאשר הגיע קרח וכל עדתו לשכנע את און בן פלג מיד ברחו כדי לא לראות את שערות ראשה וכו', וא"כ היו בעלי שיעור קומה ענקי, וכיצד נפולים כאלה ענקים בניסיון של הכבוד, עד כדי כך שמאבדים את כל חייהם הגשמיים והרוחניים לנצח, וכן חיי משפחותם לדראון עולם.

וכן תיקשי בפרשת המרגלים בתחילת פרשת שלח, שנא' בפסוק "כלם אנשים ראשי בני ישראל המה", ופרש"י שכל אנשים שבמקרא את און בן פלג שעה כשרים היו, וע"פ ברמב"ם (שם) שהפסוק דירג אותם לפי מדרגתם הגדולה במעלה הרוחנית, וקשה כיצד אנשים המרחמים מעם, בדרגה כזו עוצמה וגדולה נפלים ברדיפת כבוד.

וביאר הגאון רבינו ירוחם, ע"פ הפסוק "אחור וקדם צרתני ותשם עליך כפיך", שכל אדם יש לו את ה"קדם" שהוא השאיפה הרוחנית לתורה, עוד מצוות, עוד יראה, והוא מוגדר כ"קדם" וכמו לובי של מלון, שהכל מואר ומאובר בריהוה הכי יקר, בנרשט, שטיחים וכו'.

ומאיך יש באדם את החלק של ה"אחור" וכמו מאחרי הבית, ששם יש את כל הפסולת והדברים שאינם צריכים וכן חרקים עכברים וכו', והוא כנגד המידות הרעות שיש באדם. ויסוד עצום הוא בענין המידות שפעמים מסתתרים בעומק ובתוככי האדם אותם המידות הרעות, ובימים של רגיעה ולשום הם כמעט ולא באים לידי ביטוי כלל וכלל, ולא מפריעים האדם כלל וכלל, ולכן האדם יכול להגיע לפסגות ולדרגות רמות ונישאות, וכאותם נשיא ישראל בפרשת המרגלים, וכן קרח, שהגיעו לדרגת רוח הקודש, וכבנין גורד שחקים כן עלו ונתעלו ברוחניות.

אמנם פעמים שאדם מקבל זעזוע או חבטה קשה, ומתעוררים להם כל אותם הכוחות השליליים שהיו כגלים שציקים ורדומים אצלו, ויוצאים לפתע לאוויר העולם ומורידים את האדם ללבא שחת.

וכן גילו לנו חז"ל אצל קרח "שעניו הטעתו", שכל עיקר המחלוקת על משה ועל הקב"ה הוא שורש "מידת הכבוד" שנמשך מפני שראה את אליצפן בן עוזיאל נשיא, והיה קרח רוצה להיות הוא נשיא במקומו שהרי קודם לו במשפחה, וכמשנ"ל שכאשר לא מרססים את המידות הרעות שהם בגדר "מאחור" א"כ כל ה"קדם" שהוא החלק הרוחני יורד לתהום ובאר שחת.

וכן הרי אצל המרגלים שהוציאו דיבה על הארץ וגרמו מיתה להם ולכל דורם, וחז"ל דרשו שהסיבה לכך היא ה"כבוד" שהיו נשיא העדה והנהל על עם ישראל מחכה למוצא פיהם, ועל פיהם ישק כל דבר, וחששו שמא ירדו מנשיאותם ומדרגתם הרמה שמא ימנע נשיאים אחרים במקומם, וזעזוע זה גרם למידת הכבוד המסתתרת בעמקים להתחיל לפעול, והיינו לא רק "הכבוד" שלא יהיו נשיאים, אלא הכאב היה כפול שגם חשש שמא ימנע נשיאים אחרים במקומם [ומדודק בדברי חז"ל וע"פ במסילת ישרים סוף פרק י"א].

ועוד יסוד גדול בענייני המידות חאים בדברי חז"ל בפרשה, שהרי הכח שהאדם נבדל מהבהמה הוא ע"י "השכל האנושי" שכוונו עצום עד כדי החרבת העולם וקיומו, ומאיך עוצם השכל היא "הסיכון העוצמתי", והיינו שהכל תלוי בניקיון של המידות, שאדם לא יבין במידותיו וכגון שהוא קצת א"כ יתן מאה הסברים מה הסיבה שאין לתת צדקה לפלוגי אלא "שאסור" לתת לו, וכן אדם גאונו וכו' יסבור באלף טעמים שהאחרים הם פחות ממנו, וכך כסדר עד שנשמתו יורדת לתהום.

וכל ההסברים של השכל הרי הם מכח המידות "שאינם מתוקנת" הכבוד התאוה הגאוה, וכמו שמצינו בקרח התחיל לשאול את משה, על חדר מסור ספרים אם צריך מזהה, וכן טלית שכולה תכלת וכו'. וכשמעמקים בתוך השאלות הרי השאלות לא מתחילות, אולם כיון שהיה לו את המטרה של "הכבוד", א"כ יש את כל ההסברים "לטהר את

השרץ", אולם הנקודה העמוקה שהשכל מתעקם ומתפרש הוא מכח מידת הכבוד.

וכמו שהביא המסילת ישרים [בסוף פרק י"א] ז"ל, "תרה עליה חמדת הכבוד, כי כבר היה אפשר שיכבש האדם את יצרו על הממון על שאר ההנאות, אך הכבוד הוא הדחוק, כי אי אפשר לו לסבול ולראות את עצמו פחות מחבריו, ועל זה נכשלו רבים ונאבדו", ועי"ש שהביא דוגמא לכך מי גרם לקרח שיאבד הוא בכל עדתו, מפני הכבוד "ובקשתם גם כהונה" והכמינו ז"ל הגידו לנו כי כל זה נמשך במקומו, וכן ביאר (שם) על המרגלים שהוציאו דיבה על הארץ וכו'.

ועוד הביא המסילת ישרים (שם) משמואל [א, י"ח ז' ט"ו] ותענה הנשים המשחקות ותאמרנה הנה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו וכו', ויהי שאול עוין את דוד מריום והוא וולאה וכו', ואע"פ ששאול היה צדיק גדול שחז"ל העידו עליו שכל ימיו היה כתינוק שלא חטא וכו', אולם הנקודה והשורש לסיבה שהיה עוין את דוד כל חייו, התחיל כאשר שמע את הנשים משבחות את דוד יותר ממנו.

וכן במידת הכעס וכו', שאדם מפעיל את כל כוחות השכל להסביר לעצמו מדוע מותר, ולא רק מותר אלא "מצווה" וכן "חובה" לנעום וכו', סוף דבר הכל נשמע שכל כוחות שכל נמשכים מטוהר המידות או ח"ו טומאת המידות, שמעקמים את כל כוחות השכל כדי למלא את המידות הרעות.

ושורש התקנה לזה הוא בשעה שאותם כוחות ופניות שחורות ואפילות קמים מרצם, א"כ כבר מאוחר להתחיל לטפל בהם, כי מסביב הכל כבר הומה וסוער, "ואשרי אדם מפחד תמיד" להיות בודק ופורר מעשיו ומידותיו בימי הרגיעה, שהכל על תיקונו לפני פרוץ הסטרה על מנת להיות מוקן, ובפרט על מידת הכבוד וכמו שביאר המס"ר (שם) שא"ל לצרף ולנקות ולטהר את המידה הזאת רק ע"י ויגיעה לשרש מקרב, ע"י מוסר, התבוננת כדי שיהיה חסון ואיתן כצור החלמיש, כאשר יגיעו אותם רוחות סועות שיעוררו את המידות הרעות.

והאופן לטהר המידות הרעות המושרשות באדם, הוא לא רק לנסות להתבונן ב"סור מרע" אלא גם ב"נשה טוב", וכגון אדם שיצרו מתגבר עליו בשמירת העינים, ילך בדרכים שאין בהם ניסיון, וכן אדם שיצרו מתגבר עליו בלשה"ר ימנע מלשבת ליד בנ"א המדברים לשה"ר, וכך כסדר. שכאשר פועל פעולות שהם בגדר של "עשה טוב", הרי הוא משרש אצלו את ההנהגות והמידות הטובות.

ובזה יש לפרש את דקדוק דברי רש"י בתחילת פרשת שלח ז"ל, למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקחה על עסקי דיבה שדברה באביה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר, עכ"ל. ומונח בדברי רוח קדשו של רש"י הקדוש את כל הנאמר לעיל, ששורש כל החטאים גם כאשר מדובר על המרגלים שהיו אנשים "חשובים" ומרים במעלה ובגדולה ובצדקות, אולם הם מוגדרים "רשעים" והסיבה ומשנ"ל שלא "לקחו" מוסר.

ומדוקדק נפלא בלשון קדשו של רש"י שכתב שלא "קמו" מוסר והיינו שלא עשו קנין כמקח וממכר במוסר, לראות ולהתבונן בימים השקטים וכן בימים הרגועים, לרסס את מידת הכבוד וכו', וכאשר מגיע החרטה והזעזוע שהוא רגע הניסיון שלא ימנע אחרים "במקומם" הכל מתעורר אצלם ומוציאם מדעתם, ומגיעים לשאול תחית ומעקמים את השכל לאותם המידות הרעות.

ומאיך אצל משה חזין כמה היה בודק את עצמו, וכמו שנא' בפסוק "לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעותי את אחד מהם" [במדבר ט"ז, טו]. והיינו כששמע שאומרים עליו שהוא בא לקחת שררה וכו', מיד שיחזר את כל העבר לבדוק ולראות אולי מונח בכל פעולתו איזה לקיחת שררה וכבוד, וזה שאמר לא חמור אחד מהם נשאתי, וכדפרש"י (שם) שגם שהלכתי למצרים והרכבתי את אשתי ואת בני על החמור, והיה לי לילול אותו חמור שלהם, לא נטלתי אלא משלי, וכדפי' אונקלוס שחרתי, והיינו גם המלך, והיינו גם שעשיתי שליחותי לעם ישראל לא היה מהממון שלהם אלא שלי, וכמו שהרב לקח מופית על חשבון ולא על חשבון הציבור.

ויסוד הדברים מבואר בספר אמונה ובטחון למרן החזו"א בלשון הזהב ז"ל, כי באמת זה שמידותיו כבירייתן ולא הותקנו ע"פ המוסר והדעה והוא מסור ביד יצרו ואין יצרו מסור בידו, לא יתכן שיהא שלם במצוות שבין אדם למקום, ואם מקיימים במידה הידועה הוא רק מפני שאינם פוגש בהם התנגדות מטעם אחת המידות המגונות.

אבל בהיפגשו בהתנגדות שלהן לא תעמוד יראתו בפניהן, ומעשים בכל יום שהחמד הזה לא עלה לתורה כאשר קראוהו לעלות באשר חשב כי לא לפי כבודו היא, זו המנה שחלק לו הגבאי כפי סימני הכבוד המוחזקים ביצורו, וכרגע לא חת ממה שאלהו "ועזבו ה' יכלו וכו', זה שקרין לו לעלות לתורה ואינו עולה.

זאת אומרת שאדם זה מקולקל בשרשו שיצר הרע שופטו, וכל עשיית מצוותיו הן פרי ההרגל המתאימות לכבודו ולתאוותו למהלך חייו בשטפו הטבעי, אבל נסה נא לפגוע בו כי זה יהפוך הקערה על פיה, ואמנם להיות היפגשו במלחמת המידות בדברים שבין אדם לחברו מצויה, והפגישה עם התנגדותן לתפילה וק"ש וכיוצא בהן אינה מצויה, נדמה לבני אדם כי הוא חרד לחצאין, ויש בו מחיצה מפסקת בין מצוות למצוות, אבל האמת שזה אינו כן.

ומעשה בחרד אחד מסוג זה, שבא אורח נכבד לעיר וביקשו החרד לבקרו בביתו, והאורח הבטיחו לבקרו בליל שבת קודש, החרד שמח על הבטחתו כי היה לו לכבוד ולעונג, מה עשה השטן, השיכוו להוסיף נפט בנר והדליק את הנר במעט הנפט שנשאר מליל ה', והנה ליל שבת קודש בימות החורף, והאורח עדנה לא בא והנר חשב להיכבות, החרד הזה לא שלט בנפשו לנחול הקלון הזה, שיבא האורח וימצאוהו בחושך ויוסף נפט בנר בשבת, מעשה זה איננו מן המקרים הבודדים שהאדם נכשל בהם, אלא זו תופעה קבועה וזה הגבר אשר לא נבחן בכוח המידות וכל הנהגתו מצוות אנשים מלומדה.

ומוכח מכל המקורות הנ"ל את אשר אמרו חז"ל "אשרי אדם מפרד תמיד", גם בימים שהם בגדר של שקט ושלוה, ללא התמודדות מול הכבוד, הכנס, התאוה, האמונה וכו', באותם רגעים צריך אדם ללבן ולברר אם אכן הוא זך וטהור באותם המידות הרעות והשליליות הרדומות אשר טמונים בו, פן תגיע רגע התבטה והוא זמן ההתמודדות בפועל, שהוא זמן אמת לעמוד בפני אותם ניסיונות. וכמשל"ה שהדרך בתיקון המידות של ה"סור מרע", הוא ע"מ "העשה טוב" שמשריש לעצמו התנהגויות ופעולות הפוכות מהמידות הרעות, וכמו שאדם כעסן שהיציצ' ומתגבר עליו בכעס, ישדל להתגבר יותר ברוגע, יותר בקור רוח גם בימים שהם בגדר של שקט ושלוה, וע"ז יהיה מחוסן מאותם הזמנים הסוערים שבהם יגיע הרגע של ההתמודדות בפועל.

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר

יונה

קיום מצוות מזוזה במדבר

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודגן ואבירים בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן (טז, א)

איתא ביחשלימי (סנהדרין (פ"ה ה"א): רב אמר קרח אפיקרסי היה מה עשה עמד ועשה טלית שכולן תכלת אתא גבי משה א"ל משה רבינו טלית שכלה תכלת מה שתהא חיבת בציצית אמר לו חיבת דכתיב גדילים תעשה לך וגו' בית שהוא מלא ספרים מהו שיהא חיוב במזוזה אמר לו חיוב במזוזה דכתיב וכתבתם על מזוזות ביתך וגו'.

האם קיימו ישראל מצוות מזוזה קודם שנאמרה הנה כבר עמדו על המדוכה האם בני ישראל בהיותם במדבר נתייבבו במצוות שנצטוו בהם רק במשנה תורה, שלכאורה טרם נגלה להם מצוות אלו. והנה המב"ט בבית אלקים (שער היסודות פ"ז) האריך בדבר, שכל המצוות שנאמרו במשנה תורה כבר נאמרו להם באהל מועד, ונצטוו במצוות אלו מיד בעת מתן תורה, אף שלא נאמרו בתורה רק במשנה תורה. שונים הם המצוות שנאמרו בערבות מואב כפרשת חללות ויגעויל מדין, שמצוות אלו לא נצטוו רק עד שעת אמירתן בערבות מואב.

מאיך בפנים יפות (פרשת כי תבוא בפסוק את ה' האמרת) כתב חז"ל: ואולי לא היו יכולים לקיים מצוות תפילין במדבר עד שנאמרו להם בערבות מואב פרשת שמע והיה אם שמע. מבואר דאף מצוות תפילין שכבר נצטוו בפרשת בא, מכל מקום הפרשיות הכתובות בתורה רק במשנה תורה עוד לא היה בידם, ולא יכלו לקיים מצוות תפילין טרם קבלו הפרשיות הכתובות בהם. לפי דבריו נמצא במצוות מזוזה, אף אי נימא שנצטוו בה מסיני, מכל מקום הפרשיות לא נאמרו להם עדיין.

כל דירתם היתה ארעי, ולא נתייבבו במזוזה

אך בבית אלקים כתב שלא קיימו ישראל מצוות מזוזה בהיותם במדבר מטעם אחר, כיון שהיה דירתם רק דירת עראי, ודירת עראי פטורה ממזוזה.

ולכאורה "ל דתלא בפלוגתת הירושלמי לענין בנין לשעה, דאיתא ביחשלימי (שבת פ"ז ה"א): מה בנין היה במשכן, שהיו נתנין קרישים על גבי אדנים. ולא לשעה היתה, א"ר יוסי מכין שהיו חונים ונוסעים על פי הדיבור כמי שהיא לעולם. א"ר יוסי בי רבי בון מכין שהבטיחן הקב"ה שהוא מכניסן לארץ כמי שהוא לשעה, הא אמר בנין לשעה בנין. הרי שנחלקו בזה אי נחשב דירתם במדבר כדירת עראי או כדירת קבע, ולכאורה למה דקיי"ל דבנין לשעה אינו אסור מן התורה, הרי נקטינן שנחשב חנייתו במדבר כדירת קבע, ואם כן נתייבבו גם במזוזה.

מטענת קרח משמע שכבר נתייבבו אז במזוזה

ולכאורה מהירושלמי שעסקו קרח ומשה בדיני מזוזה, שמע מינה שכבר היה שייך ביניהם מצוה זו. ולכאורה טענת רבינו הפנים יפות אלימתא היא, שחר עז לא נאמר להם פרשת שמע ופרשת והיה, והאיך נכתב במזוזה קודם שנאמר להם הפרשה.

אכן נראה לומר, דהנה ידועים דברי הרמב"ם בספר המצוות (עשה יח) במצוות כתיבת ספר תורה, שאמנם עיקר המצווה היא כתיבת שירת האזינו, אולם היות שאסור לכתוב את התורה פרשיות פרשיות (גיטין ס), לכן חיובה התורה לכתוב את כל התורה, ומימלא שירת האזינו בכלל.

ובפשטות הוא פלא, דאם כן, הכי נמי נימא בתפילין ומזוזה שאסור לכתוב התורה פרשיות פרשיות, ויתחייב לכתוב כל התורה כדי שכללם יכתוב גם פרשיות שבתפילין ושבמזוזה, ולמה נאמר הך כללא בשירת האזינו דווקא.

פרשיות תפילין ומזוזה ניתנו לחד מלבד היותם פרשה בתורה

אלא נראה דפרשיות שבתפילין מלבד היותם פרשה בתורה, נאמרו גם בפני עצמן כפרשיות שבתפילין ושבמזוזה, וכשכתבן לתפילין ולמזוזה, אזי חלה עליהן אסור כתיבת התורה פרשיות פרשיות, כי אינו טולבן כפרשה בתורה אלא כנתינתן לחד כפרשיות שבתפילין ושבמזוזה, ובה שאני משירת האזינו, שכל נתינתן היתה כפרשה תורה דווקא, ולכן אסור לכתבה רק בתוך ספר התורה. [ראה אספקלריא פרשת נשא תשעט, הארכנו בכעין זה לענין ברכת כהנים].

מעתה אפשר לומר דאף כפרשיות אלו לא נאמרו רק במשנה תורה, אולם נתינתן כפרשיות שבתפילין ושבמזוזה, יתכן שנתנו כבר בסיני, ולפי הבית אלקים שכל המצוות נצטוו בסיני, מסתברא דאף פרשיותיה ניתנו כדון, מלבד מה שנאמרו במשנה תורה כפרשה בתורה.

תובנות / הרב נחמן דרקסלר

הכל בידי שמים

ויַעֲמֵד בֵּין הַמַּיִתִּים וּבֵין הַחַיִּים וַתַּעֲרַב הַמַּגֵּפָה (יז, יג) וברש"י: "דבר אחר למה בקררת, לפי שהיו ישראל מליצין ומרגנים אחר הקטרת לומר סם המות הוא, על ידו מתו נדב ואביהוא, על ידו נשרפו חמשים ומאתים איש, אמר הקדוש ברוך הוא תראו שעוצר מגפה הוא, והחטא הוא הממית". ובגמ' (ברכות לג.) "וננו רבנן: מעשה במקום אחד שהיה ערוד והיה מדיק את הבריות, באו והודיעו לו לרבי חנינא בן דוסא. אמר להם: הראו לי את חורו! הראוהו את חורו, נתן עקבו על פי החור, יצא ונשכו ומת אותו ערוד. נתלו על כתפו והביאו לבית המדרש. אמר להם: ראו בני, אין ערוד ממית אלא החטא הממית. באותה שעה אמרו: אי לו לאדם שפגע בו ערוד ואיו לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא".

חיים אנו בעולם שכל כולו 'נעלם', ולכן קרוי שמו עולם מלשון 'נעלם', א-ל מסתתר בשפירר חביון, רואים אנו את כל הקורה ומביטים בכל המאורעות שישנם, ועומדים משתוממים לנוכח האירועים ופרט בחדשים האחרונים מאד שהגיחה לעולם מחלה מערבת בשם 'קורונה'.

עמדתו על יד קבוצה של אברכים והיטתי אזוני לפרשתם מתי תגמר הקורונה, האסיפה התקיימה לאחר חג הפסח, וכל אחד מהם אמר את מה שבדה מליבו, אחד אמר שעד שבועות הכל מאוחרים ורעוהו אמר שאם בר"ה נצטרך רחמי שמים שנטל לנוסע לרבי. "הרי חיים אתם אתם המצב הלא צפוי, הקורונה הוכיחה שאין אפשרות לצפות שום דבר, וכיצד אתם מנסים לצפות עתידות" - אמרתי ושתקתי.

כל אחד עם ההסבר שלו מדוע המחלה תדעך ומדוע היא תגבר, מה יגרסם לה הקיץ, ומה תגרסם לה תקופת החורף, האם פלוגי נפטר בגלל שלא נזר, והאם הוא לא נדבק כי

עטה על פרצופו מסיכה עשרים וארבע שעות ביממה. ההסגר עזר, האלכוהול סייע, הוא עמד צפוף, והשני התיז מפיו, וכו' וכו', הכל ידוע וגלוי לפני כל אחד ואחד, והייתם כאלו קימו יודעי טוב ורע...

"אמר ליה: מי חשד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא?" (ברכות ה) מה הורג את האדם, המחלה? אי חבישת המסכה? מיעוט האלמג'ל? הסגר בבית?

רוח הכפירה משתללת בעולם, הנסתר שבבריאה מתעתת את כולם, ואין איש שם על לב. זכורני שבהלוויה המזעזעת של הרב לייביש טייטלבוים הי"ד שנהרג בפיגוע הנורא במומביי שבהודו, נשא מן הגר"ש וואזנר ז"ע דברי הספד. בתוך הדברים הזכיר מרן ז"ע את דברי הגמ' הנ"ל מי חשד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא, והוסיף את הנאמר בעגלה ערופה "וענו ואמרו: ידיו לא שפכו את הדם הזה ועיניו לא ראו: כפר לעמך ישאל אִשֶׁר פָּדִיתָ ה' וְאֵל תִּתֵּן דָם נְקִי בְּקִרְבֶּךָ עִמָּךְ יִשְׂרָאֵל וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם".

אפילו שעפ"י הנראה בעינינו לא משתתפי ההלוויה אשמים בעלותו של הרב טייטלבוים למקומם של הרוגי מלכות אלא המחבלים בהודו, אבל הרב וואזנר בחר לתת מוסר דווקא לעומדים שם, במאה שנים ולא לרוצח המהוד. כי לא הנחש ממית ולא הקורונה ממיתה, ולא המסכה מחייה – אלא החטא!

פינת ההלכה מאת מרו הראשלי"צ בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לצינו הגאון

רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף.

נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק

קורלנסקי

בדיקת חום אוטומטית בשבת

האם מותר לבקר בשבת בבית-חולים שבפתחו מערכת אוטומטית לבדיקת חום האדם? | האם מותר להיכנס לבנין שהותקנו בו מצלמות אבטחה, וכמצינו גם ברובע היהודי בדרך לכותל המערבי? | וכן לחלוף סמוך לבית ונדלק אור? | האם מותר לפתוח ברז מים בשבת בבנין רב-קומות אשר בו משאבת מים? | וגם: מי היה הרב האשכנזי היחיד שהוכתר לתפקיד 'הראשון לצינו'?

שאלה: ידוע עקב המצב כיום התקינו בפתח כמה בתי-חולים מערכת אוטומטית הבודקת חום גופו של אדם הנכנס במד-חום דיגיטלי, ואם מתגלה לו חום, עוצרים בעדו מלהכנס לבית-החולים, ונמצא שהמגיע לבית-החולים לבקר חולה, הרי הוא גורם לכך שהמערכת האוטומטית פועלת בשבת לבדיקת החום, ועל הצג נראה מידת החום שיש לאדם. האם מותר כיום לבקר חולים בבית-חולים בשבת?

אמצעי המדידה השונים

תשובה: כאשר מערכת בדיקת החום פועלת באופן אוטומטי, כפי שמצינו בכמה בתי-חולים, אין כל חשש איסור בכך, ומותר לכתחילה להכנס בשערי בית-חולים כזה בשבת כדי לבקר חולים. וכל שכן מי שאינו חש בטוב, אפילו אין בו סכנה, שמותר לו ללכת לבית-החולים. אך אם השומר הניצב בפתח הינו יהודי ומודד כל אחד במד-חום דיגיטלי, נמצא שהמגיע לבקר חולה בשבת, גורם לכך שיהודי יחלל שבת בעבורו, ובאופן כזה כדאי להמנע מלהגיע לבית-החולים, אלא אם הדבר נעשה לצורך חולה, אפילו אין בו סכנה, שאז מותר להכנס לבית החולים, וכל שכן אם השומר הבודק מידת החום אינו יהודי.

שאלה דומה לזו נשאלה בעבר, בבנין שהותקנו בו מצלמות אבטחה באופן קבוע, ואף בשבת אין מנתקים אותם, האם יש היתר להכנס לבנין כזה בשבת. וכמו כן ברובע היהודי, בדרך לכותל המערבי, אשר מזה שנים שהתקינו שם מצלמות אבטחה, וההולכים לתפילה בכותל המערבי, מתעדים במצלמות, האם יש חשש איסור בכך. וכן בבנין רב-קומות שהותקנה משאבת מים, והמשאבה פועלת בשעה שהחיי"ש מגלה שכמות המים במאגר נמוכה, האם יש חשש בפתיחת ברז המים בשבת.

תוצאת איסור דרבנן בלי הנאה

אופנים אלו הינם בגדר 'פסיק רשיה', כלומר שעושה פעולה מותרת, כגון שולחן ברגלו, וכתוצאה בלתי נמנעת מן נעשית בהכרח גם פעולת איסור, ואמנם מבואר בגמרא (שבת טז ע"ב) שהוא אסור בשבת, מכל מקום חזקא באופן שיש לו תועלת והנאה מהמלאכה הנעשית, אך כשלא איכפת לו במלאכה הנעשית מחמת פעולתו המותרת, הוא בגדר

פסיק רישיה דלא ניחא ליה, ולדעת הערך (ערך 'סבר' וערך 'פסק', הובא בתוס' שבת קג ע"א) מותר לכתחילה, וכן דעת מהר"ם מרוטנבורג (תוס' יומא לד ע"ב) והרשב"א (רש"ש כתובות ו א).

ואם כי באיסור דאורייתא כתבו רוב הראשונים לאיסור, וכן הורעה ההלכה בשו"ע (ס' שם ס"ח), מכל מקום באיסור דרבנן דעת התרומה הדשן (ס' סד) שכל 'פסיק רישיה' במלאכה האסורה מדרבנן, בין אם ניחא ליה ובין אם לא, מותר. ואולם המגן אברהם (ס' שיד סק"ה) חלק עליו ואסר ב'פסיק רישיה' אף באיסור דרבנן. אך אף האוסרים לא אסרו אלא כשניחא ליה בכך, אבל כשאין לו שום הנאה, הוא בגדר 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' באיסור דרבנן ומותר.

וכן פסק הראשון לציון הגאון רבי יצחק הכהן רפפורט - [כמדומה שהוא היה הרב האשכנזי היחיד שהוכתר לתפקיד 'הראשון לציון'. הוא הגיע עם אביו מפולין ליחשלים, והיה תלמידו של הפרי חדש ומחבר הרבה לחכמי הספרדים. כיהן אב"ד באיזמיר במשך 40 שנה, ובשנת תק"ט - לפני 270 שנה - נתמנה לראשון לציון בירושלים. מן החיד"א בספרו שם הגדולים (מערכת גדולים' י, שכא, מערכת ספרים ב קל, ועוד), וכן הגאון רבי דוד פארוז בשו"ת מכתם לדוד (יו"ד ס' מ) משבחים אותו מאד] - בשו"ת בתי כהונה (ס' יח) כתב שכל ששורש האיסור הוא מדרבנן, בפסיק רישיה דלא ניחא ליה נראה שכלל הדעות מותר לכתחילה, ולכ"כ בתורת שבת - לפני כמאתים שנה, וכן נכנס למהר"ו - (ס' שיד סק"ג, וס' שם סק"ד יד), הגאון רבי יוסף שאול נתנזון בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"א ס' י, ר' תליתאה ח"ג ס' ג), הגאון מלובלין בשו"ת תורת חסד (אה"ע ס' לח), שו"ת דברי מליכאל - אב"ד לומזה, לפני 150 שנה - (ח"ב יו"ד ס' מב אות לא), שו"ת מהרש"ם (ח"ה ס"ס מח), שו"ת מהר"ם בריסק (ח"א ס' ט), הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור בשו"ת באר יצחק (ס' טו ובמילואים שבסוף הספר) ועוד, ש'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' באיסור דרבנן מותר.

ודעת החזן איש אינה ברורה בזה, שבמקום אחד (ס' טו) מ"ק"ה משמע שפסיק רישיה דלא איכפת ליה בדרבנן מותר, אך בבניק"א (ס' יו"ד סק"ה וסק"ה) משמע שרק באיסור קל, כמו תלישת ענבי הדס מותר, אבל לא בכל איסור דרבנן (ובס"י נח סק"ח התי"ר רק משום כבוד הבריות, ועי' ס' נב סק"ט טו, ס' סא סק"א).

סגירת תיבה שיש בה זבובים

ואמנם בבית יוסף (סוף ס' רג וכן בס' שטז) העתיק דברי בעל התרומה האוסר לסגור בריחה תיבה שיש זבובים בתוכה, כי בודאי הוא צד הא הזבובים, והרי צידת זבובים היא איסור דרבנן, לפי שאין במינו ניצוד, וגם לא איכפת לו מכך שהזבובים ניצודים, והוא בגדר 'פסיק רישיה' - שכוונתו רק לסגירת התיבה, ולא איכפת ליה והוא איסור דרבנן, ועל כרחיך שמרן הבית יוסף שהעתיק דבריו לכאורה מחמיר בזה. אלא שלמעשה רבים מן האחרונים למדו שמרן חזר בו ודעתו להיתר 'פסיק רישיה' דלא איכפת ליה באיסור דרבנן, וכמו שפסק בשו"ע (ס' שיד ס"א), ולכן לא הביא בשולחן ערוך (ס' שטז) דברי בעל התרומה. כך ביאר בעולת שבת (שם סק"ה), וכן כתב הגאון רבי יצחק הר"י בשו"ת זכור ליצחק (ס' פו) משמע זה השמיט בשו"ע דין איסור סגירת התיבה. וכתב שהרצאה להחמיר כפי שכתב בבית יוסף בשם בעל התרומה לגבי תיבה שיש בה זבובים, יש לו על מה לסמוך ותבוא עליו ברכה, ונראה דחזקא בזה החמיר, הואיל ונפיק מופומיה דמר, כיון שאפשר בקל לגרש הזבובים במיני יד, אך במקום שיש צורך בדבר אכן דעת מרן השו"ע להיתר.

לא איכפת ולא נח - היינו רק

ו'פסיק רישיה דלא איכפת ליה' ו'דלא ניחא ליה' היינו רק, שכל שאינו נהנה כלל בפעולה הנעשית על ידו, הוי בכלל 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' (רש"ש כתובות ו ע"א, ובביאור הלכה סוף ס' ש, ובשו"ת יביע אומר ח"ד או"ח ס' לג אות ד), ומה שיש לדון האם די שיהיה בגדר 'פסיק רישיה' - 'דלא איכפת ליה', או דוקא 'דלא ניחא ליה'. ולהלכה נקטינן שבין 'פסיק רישיה דלא איכפת ליה' ובין 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' באיסור דרבנן מותר, שכל שאינו נהנה כלל בפעולה הנעשית על ידו, הוי בכלל 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' והיינו רק, וכדמוכח בדברי התוס' (שבת עה ע"א, קג ע"א), וכן ביאר הרשב"ש (כתובות ו ע"א) ובביאור הלכה (ס"ס שכ ס"ח ד"ה) דלא ניחא ליה) ובשו"ת יביע אומר (ח"ד או"ח ס' לא אות ד), ובטל אורות (מלאכת הצד דף ס ע"ב) כתב שמצא להמאיר בכת"י (שבת נט ע"ב) שבאיסור דרבנן דלא איכפת ליה שאינו צריך לאותו תיקון, ואינו מתכוין, אף דהוי בגדר 'פסיק רישיה'

מותר לכתחילה. [א.ה. ולכן אף אם מעונינים לדעת מידת החוסר של הנכנס בשערי בית-החולים, בכדי שלא להדביק ולא להידבק, מכל מקום מבחינת הנכנס תהיה המדידה באיזון דרך שריא, ומה שלא ניחא ליה הוא באיסור שיש בעת המדידה].

'הולך בתום - ילך בטח'

סניף נוסף יש בנידון שלנו, לפי דברי הרשב"א (שבת קז ע"א) על פי הירושלמי (שבת פ"ג ה"ה) שמותר לנעול לכתחילה את ביתו לשומרו, ואף אם יש צבי בתוכו, כיון שהוא עושה לצורך ביתו לשומרו, אף על פי שעל ידי כך ניצוד הצבי ממילא, מותר, ובלבד שלא יתכוין לשמור את הצבי בלבד. והר"ן (סוף פרק האורג) תמה מאד על זה. אך בישועות יעקב (ס' ששז סק"ה) פסק שביאר שהנמלה ביתו לשמירת הבית, שגוף העשייה תמיד היא פעולת היתר, אלא שנדמן שצבי היה בתוך הבית והוא ניצוד ממילא על ידי נעילת הבית, ואין האיסור בגוף העשייה, זה לא מקרי 'פסיק רישיה', כיון שיש כאן שני ענינים נפרדים. ונע"ז ביאר בשו"ת שואל ומשיב (תליתאה ח"ב ס' קסט).

דברי בשו"ת רב פעלים (ח"א או"ח ס' כג) ביאר דברי הרשב"א, שאף שמתכוין גם לצידת הצבי, כיון שעיקר הפתח נעשה לשמירת הבית, ואין צידת הצבי ניכרת מגוף המעשה של נעילת הדלת, מותר. ולא שייך דין פס"ר רק כשהאיסור ניכר להדיא במעשיו, וכאן נראה יותר שמעל לשמור הבית. וכן הגר"ח פלאגי' - אב"ד באיזמיר לפני כ-160 שנה - בשו"ת לב חיים (ח"ב ס' סא) כתב במי שהיה הולך לתומו ועבר בלי שום כוונה תחת עששית דולקת וכתבה, וכתב שאפילו אם היה ברוח לו ששום זה אשר כיבה אותה, אינו צריך שום כפרה, כיון שאין כאן שום צד של מלאכת מחשבת, ואין בכך איסור.

וכמו כן לגבי נידון המד-חום בכניסה לבתי-חולים, ומצלמות בכניסה לבתים, מצלמות אנטחה ברובע היהודי וכו"ב, בכל אלו אין בהליכה עצמה שום איסור ואין ניכר בה שום מעשה איסור, ובודאי אין נקראת פעולת היתר. אלא שנדמן שיש שם מערכת אוטומטית הבודקת באופן דיגיטלי את עוברת חום האדם העובר שם, וכן נדמן מצלמה המתעדת כל מעבר שם, ואילו הם שני ענינים נפרדים - ההליכה והמצלמה, ולפי דעת הרשב"א אין שייך כאן גדר 'פסיק רישיה', וכיון דלא ניחא ליה, לכו"ע יש להיתר.

אור הנדלק לפני הבתים

בשו"ת חשב האפוד (ח"ג ס' פג) דן לגבי מקומות שהשולחנות התקינו שכלל בית ברחובות העיר, כאשר מתקרב אליו משהו בלילה, דלק אור חזק, בכדי להפריע לגנבים לשלול שלל ולבזה בזה, וכשהוא ממשיך בדרס האור נכבה, וכתב להיתר לעבור בלילה שבת בסמוך לבתים ההם, שהוא 'פסיק רישיה', ואינו מעשה בידים, ולא איכפת ליה, ובלאו הכי יש תאורה מספיקה ברחובות העיר. ואף אם נחשב מעשה בידים, מהני לצרף דעת הרשב"א להקל בזה.

וכן בשו"ת שבת הלוי (ח"ט ס' סט) כתב שאין שום חשש איסור לעבור בבתים ההם, כי יסוד מלאכות שבת היא, שגלגל פעולת המלאכה, צריך שתהיה מלאכת מחשבת, אבל כשאדם אינו עושה כלום, אלא הולך לדרסו לפי תומו, אף על פי שבגרימתו דלק אור, פשיטא שכל זמן שאינו חושב בכוונה ללכת כדי שידלק אין אנו מצרפים הליכות כדרסו להתוצאה הנ"ל. וכן כתב בשו"ת שרגא המאיר (ח"ז ס' פט, וח"ח ס' קלז), הגר"ש אלישיב (נשמת אברהם מה"ת עמ"ח, קובץ בית הלל גליון א עמ"מ) והגר"ן קרליץ בחוט שני (ח"ד עמוד קטד).

מצלמות אנטחה

וכן כתב הגר"מ פיינשטיין (תחומין ח"ד עמוד תלג) ובשולחן שלמה (ס' שמ אות יב) ובשו"ת שבת הלוי (ח"י ס' ס) שהנכנס לבית שמתוקן בו 'וידאו בטחון', שכל מי שרצוה להנכנס לבית צורת תמונתו מופיעה על המסך, ונשאר המכשיר דולק שצורת תמונתו מופיעה על המסך, ונשאר רבבות אפרים (ח"ג ס' רמז, וראה ח"ז ס' קג, ח"ח ס' תקלב) הביא דברי הגר"ש אויערבאך להיתר מטעם דהוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן, ונחשב גם כלאחר יד. והביא עוד צירוף להיתר, מפני שאין הצורה מתקיימת כלל, רק לרגע, ולאחר מכן לא נשאר שום רושם. וכן פסק בשו"ת בית אבי (ח"ג ס' נג) משום דהוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן, ובשו"ת בצל החמה (ח"ו סימן ט), וכן פסק עמוד

ולפי זה, אף לדעת הגאון החזן איש שיש איסור בונה וסותר בחשמל בשבת, בנידון דידן דהוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה, ובצירוף דברי הרשב"א, מותר. וכמו כן הוא הדין לענין

משאבת מים המותקנת בבנין רב-קומות, שמותר לפתוח את ברי המים הקרים בשבת, אף אם יודע שבמעשה פתיחת הברו יופעלו המשאבות בגרמנות.

ולכן למסקנא כאמור, מותר להיכנס בשערי בית-חולים בשבת, בכדי לבקר חולים, אף כאשר עובר דרך מערכת אוטומטית לבדיקת מידת חום האדם.

*

דברי מרן הראש"ל שליט"א נאמרים מדי יום שיש, ערב שבת קודש, ונערכים ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות 8033050@gmail.com

חינוך

חינוך בפרשה / הרב חיאל מיכל

מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה

חינוך

עשיר קקורח

פרשת קרח יפה נדרשת. היא מעניקה לנו הדמנות לחנך את בנינו ותלמידיו ליחס הראוי לרכוש ולוהן.

קרח עשיר גדול היה. אך את עושרו לא צבר בחכמתו והשקעתו, אלא בחוסר יושרה. חז"ל מוסרים שקרח היה שומר ממונה באוצרות פרעה (ושם, ההון שיוסף הצדיק צבר בהיותו משביר בשנות הרעב), והיה קרח 'משך' משם כספים... ושמו פעל קורח 'לשם שמים', כמו בשואה שהיו 'גוברים' אוכל ממטבחי הגרמנים להחיות נפשות הרעבים? חז"ל מציינים כי ביציאת מצרים היו לקרח **שלוש-מאות פרידות לבנות** שנשאו את מפתחות מנעול אוצרותיו וכתב רבינו המהרש"א כי פרידות לבנות אלה - פגיעתן רעה, וקרח השתמש בהן בכוונה, שלא יעזו להתקרב ולהיות מהכסף 'שלו'... עליו אמר שלמה 'אֲשֶׁר שָׁמַר לְבָעָלָיו - לְרַעְתָּו'...

כסף אדם פסול כאשר זוכרים ש'העושר והכבוד מלפניך'. ידע העשיר כי 'ממון בגמטרי' **סולם** ללמד שבאמצעות הממון ניתן לטפס גבוה ולקדש שם-שמים, אך ניתן גם לרדת דרכו, ליפול עמוק וכואב, כנאמר בעדת קרח "אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַעַם וַתִּאָּת בְּפִתְיָהּ... וַתִּאָּת קַל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם" זה ממונם.

עלים לחנך ליושרה והגינות כלכלית. הורגלנו מילדות כי אם מוצאים טיפת דם בביצה - משליכים ללא הרהור, כך גם אסור שיימצא טיפת פסול בכספנו. כל 'אוצרות קורח' לא ישמחו את האדם, אם אינם שלו. חז"ל מוקירים 'גדול הנהנה מיגיע כפו'. הוא 'נהנה' מפני שזה 'מיגיע כפו'. קורח, שהתעשר ללא עמל, סבל מתסמונת 'ההשתוות'. תמיד מביט ימינה ושמהלה לראות 'מי עוד...'. קרח היה יכול להיות מרצה מאד במה שיש לו, אילו לא זהה אליצפן בן עוזיאל לנשיאות השבט. כעת, כשקורח נאלץ למדוד עצמו לעומת בן דודו הצעיר, חש תסכול ורוגז. עשיר הוא זה 'השמח בחלקו'. הימנעות מהשוואות מאפשרת לאדם להודות לה' על מה שקיבל, ואף לפתוח לב וידו לזולת, במקום לקמץ בנתינה, ולחשוך ולנטור בכל מי שמצליח.

לא אשכח תורה שקראתי בילדותי, שמעניקה לנו סדר עדיפויות ומסדרנה פרופורציות בחיים: כסף קונה **ספר** - אך לא **דעת**, כסף קונה **תרופות** - אך לא **בריאות**, **חברים** - אך לא **אהבה**, **שעשוע** - אך לא **שמחה**, **שען** - אך לא **זמן**, **מעמד** - אך לא **כבוד**, **ציות** - אך לא **אמנות**, **מזון** - אך לא **תיאבון**, **מחשב** - אך לא **שכל**, **נוחיות** - אך לא **מנוחה**, **מיטה** - אך לא **שינה**, **בית** - אך לא **משפחתיות**, אפי' **מנת דם** - אך לא **חיים**...

דרש רבינו **ה'חידושי הרי"ם'**, הטעות של קורח היתה: "ויקח קרח", הוא רצה 'לקחת לבד', (המקור בזה"ק) ושכח כי 'העושר והכבוד מלפניך'. על האדם להיכנס לתודעתו "אין ביכולתי לקחת דבר בעצמי. אני רק 'מקבל'. אם משמים נותנים לי, אקח, ואם לא נותנים לי, לא אקח..." בכך יודעים גם לנהוג כראוי כאשר זוכים במתנת שמים. נכדו **רבינו ה'שפת אמת'** מוסיף כי קרח לקח לעצמו, וזה גרם לו לפסול מתוך 'נגיעות' ולהיכשל. לעומת אהרן, שקיבל 'מתנת שמים', פעל ללא נפיות ונגיעות, ולכן זכה להיות כהן צדק משרת. המדרש מלמד בפרשתנו "שני עשירים עמדו בעולם, אחד מישראל ואחד מאומות העולם, ושניהם נאבדו מן העולם. קרח מישראל, והמן מאוה"ע. למה? שלא היה מתנתן מן הקב"ה אלא חוטפין אותה להם". לפעמים זה מתחיל מכמה 'גווגאים'... קלפי משחק... 'לשטח' לתקף רב-קל... בהצלחה בעבודת הקודש! חיאל מיכל מונדרוביץ 123ymm@gmail.com

חידות – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וילי משוררים על הגש"פ שאלות בפרשת קרח

- איזה לשון מוזכר בפרשה הן כשמו של אדם והן כמין צומח?
- היכן מצאנו "ביקור חולים" (עי' נדרים לט:)?
- היכן מצאנו לשון "חיבור"? ולשון "זכרון"? לשון "סילוק"? ולשון "מחשבה"?
- מאיזה פסוק בפרשה למדו חז"ל אלו עבודת חי"ב הזר שעשו מיתה?
- איזה מקום נקרא בפרשה בשמו של מקום אחר מקודש הימנו?

חידותא דאפטרטא קרח (שמואל א יא)

- היכן מצאנו לשון "רצוצ"?
- כיצד שייך שאדם שכבר מת יענש בעולם הזה? תגובת ופתרונות (לכל השאלות או חלקן) נא לשלוח לכתובת: 7628366@okmail.co.il

תשובות לחידותא שלח

- א. אלו פעולות בפרשה הם אופנים של תפילה ובקשת רחמים (2, עי' תענית ד:)?**
 (יד, ה-ו) ויפל משה ואהרן על פניהם לפני כל קהל עדת בני ישראל: ויהושע בן נון וקלב בן יפנה מן התרים את הארץ קרעו בגדיהם:
 ואמרו חז"ל (תענית ד:): "ואמר ר' אלעזר לא הכל בקריעה ולא הכל בנפילה משה ואהרן בנפילה יהושע וכלב בקריעה משה ואהרן בנפילה דכתיב (במדבר יד, ה) ויפל משה ואהרן על פניהם יהושע וכלב בקריעה דכתיב (במדבר יד, ו) ויהושע בן נון וכלב בן יפנה קרעו בגדיהם"
 ופי' רש"י לא הכל. "נעניו בנפילה ולא הכל נעניו בקריעה דיהושע וכלב שלא היו חשובין כמשה ואהרן לא זכו ליענות אלא בקריעה"
 מבואר בדברי רש"י שהנפילה על אפים והקריעה שניהם הם בקשת רחמים.

- ב. היכן מצאנו מחילה לשב בתשובה?**
 (יד, יח) ונקמה לא ונקמה ופירש"י ונקמה. לשבים: לא ונקמה. לשאינו שבים:
והיכן מצאנו שהתשובה מצלת מעונש?
 (טו, לא) כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת הנפש ההוא עונתו ביה: ופירש"י עונה בה. בזמן שעונה בה, **שלא עשה תשובה (סנהדרין צ:):**
 והיינו שעונש הכרת תלוי בתשובה.

- ג. היכן מצאנו לשון "מגן"?**
 (יד, ט) אך בה' אל תמרו: ואתם אל תיראו את עם הארץ כי לחמנו הם סר קלם מעליהם וה' אתנו אל תיראם: ופירש"י סר צלם. מגינם וחזקם, כשרים שבהם מתו. איוב שהיה מגין עליהם (סוטה לה). דבר אחר, צלו של המקום סר מעליהם:
ולשון "יעגול"?
 (יג, כח) כפי ש' עז העם הישב בארץ והערים בצרות גדלות מאד ופירש"י בצרות. לשון חוזק, ותרגומו כרכין, לשון ביריות עמלות, ובלשון ארמי כרך עגול.
לשון "שיפול"?

- (טו, לח) ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת ופירש"י (טו, מא) ד"ה פתיל תכלת) על שם שכול בכוחות, **תרגום של שכול תכלת**:"
ולשון "ראיה" (מלבד לשון ראיה בעצמו)?
 (טו, לח) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לזרתם וכו' ופירש"י ועשו להם ציצת. דבר

^{לה} וכן על הכתוב (יג, כד) "למקום ההוא קרא נחל אשכול על אדות האשכול אשר כרתו משם בני ישראל" כתב בכלי יקר "ויתכן לפרש שנקרא אשכול על שם למה אשכול שניכם יום אחד. כי מקום זה גרם להם שנשנו שכולים כי אמרו כשם שפיריה משונה כך עמה, ועי"ז כרתו משם בני ישראל כי כולם נכרתו ספו תמו לך נאמר אשר כרתו משם בני ישראל".

אחר, ציצית על שם וראיתם אותו כמו מציץ מן החרכים שיר השירים ב, ט):

ד. איזה קרבן בפרשתנו קרב שלא כסדרו בשאר המקומות?
 (טו, כד) ויהי אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר פן בקר אחד לעלה לרבים יחום לה' ומנחתו ונסם כמשפט וישעיר עזים אחד לחטות: ופירש"י לחטת. חסר א', שאינו כשאר חטאות, שכל חטאות שבתורה הבאות עם עולה החטאת קודמת לעולה, שנאמר ואת השני יעשה עולה (ויקרא ה, י), וזו עולה קודמת לחטאת (הוריות יג. זבחים צ):

ה. מהו המשותף בין עגל הזהב, נחש הנחשת, חרבותיהם של האומות, וקובצת אנשים מפרשתנו?
 שכולם נאמר לשון כיתות.
בעגל הזהב נאמר (דברים ט, כא) ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל לקחתי ואשרף אתו באש ואצת אתו טחון היטב עד אשר דק לעפר ואשלוך את עפרו אל הנחל הידר מן החר:

בנחש הנחשת נאמר (מלכים ב יח, ד) וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה וכו'
בחרבותיהם של האומות נאמר (ישעיה ב, ד) וכתת חרבותם לאתים וקחי תחיהם למזמרות וכו'
ועל קובצת אנשים מפרשתנו נאמר (יד, מה) ויגיד העמלקי והקנעני הישב בקר הווא ויבוס ויכתום עד החרמה: ופירש"י ויכתום. כמו ואכות אותו טחון (דברים ט, כא), מכה אחר מכה:

חידותא דאפטרטא שלח (יהושע ב')

- א. איזה חפץ מן ההפטרה מוזכר בשיר השירים?**
 חוט השני, שנאמר (יח) הנה אנתנו באים בארץ את תקות חוט השני הנה תקשרי בחלון וכו'
 ובשיר השירים נאמר (ד, ג) כחוט השני שפתתיך ומדברך נאנה וכו' ופירש"י כחוט השני שפתותיך. נאות להבטיח ולשומר הבטחתם, כמו שעשו המרגלים לרחב הזונה שאמרו לה (יהושע ב) את תקות חוט השני וגו' ושמרו הבטחתם:
א. אלו "מוכרים" מוזכרים בהפטרה?
 (א) וישלח והושע בן נון מן השטים שנים אנשים מרגלים תרש לאמר וכו' ופירש"י חרש. דבר אחר, חרש חרס, **הטענים עצמיים קדרות, כדי שתהיו נראין כקדרין:**
 (א) ויבאו בית אשה זונה ושמה רחב וישקבו שמה: ופירש"י אשה זונה. תרגם היונות: פונדקיתא, מוכרת מיני מזונות:

חידון לנוער / ה"ה שלום צבי אייזנשטיין שאלות וחידודים לפרשת קרח על פי אל"ף בי"ת

- [א] מה הניחו בתוך המחנות? (טז, יח)
 [ב] מה האדמה עשתה לקרח ועדתו?
 [ג] השלם: "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן ה_____ וכמלאה מן היקב" (יח, כז)
 [ד] מה שמותיהם של הרשעים שהצטרפו לקורח?
 [ה] מה התלוננו קרח ועדתו: "כי כל _____ סולם קדשים כו" (טז, ג)
 [ו] מה עשו קורח ועדתו? (טז, ג)
 [ז] למי מותר לאכול בשר של קדשי קדשים? (יח, י)
 [ח] מדוע בני לוי מקבלים מעשר מירשאל? (יח, כא)
 [ט] איזה בהמה חייבת בדין פטר חמור? (יח, טו)
 [י] ממה יש חיוב של תרומות ומעשרות? (יח, יב) (רמז: "שמ")
 [כ] מן משה רבינו הוכיח את קורח, מדוע אתם מבקשים גם _____ (טז, י)
 [ל] למי נתנים את המעשרות?
 [מ] כמה אנשים היו עדת קורח?
 [נ] מה ארע לישראל כאשר שמעו שהאדמה בלעה את קורח ועדתו? (יז, לד)
 [ס] מה משה רבינו אמר לישראל בקשר לעדת קורח? (טז, כו)
 [ע] השלימו: "ה_____ האנשים ההם תנקר לא נעלה" (טז, יד)
 [פ] מה קרה למטה של אהרן הכהן? (יח, כג)
 [צ] מה המחנות עשו ריקועי פחים, עבור מה? (יז, ג)
 [ק] במה עצרו את המגיפה? (יז, יא-ב)
 [ר] מה עשו מהמחנות? (יז, ג)

[ש] כמה מטות הכניסו לאהל מועד? (יח, כא)
 [ת] מה מביאים לכהן?
 *

תשובות:

- [א] אש
 [ב] בלעה אותם
 [ג] גורן
 [ד] דתן (ואבירם)
 [ה] העדה
 [ו] ויקהלו על משה ועל אהרן
 [ז] זכרים
 [ח] חלף עבודתם" שעובדים בבית המקדש
 [ט] טמאה
 [י] ו"ציהר" [שמון], וגם "דגן" ו"תירוש" (יח, יב)
 [כ] כ"כונה"
 [ל] ללויים
 [מ] מאתים חמשים
 [נ] ונסו לקולם"
 [ס] "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה"
 [ע] "עיני"
 [פ] פרח פרח ויצץ ציץ
 [צ] ציפו למזבח"
 [ק] קטורת
 [ך] "ריקועי פחים ציפו למזבח"
 [ש] שתיים עשרה
 [ת] תרומה
 לתגובות והצטרפות: 5322906@gmail.com

כתב חידה / הרב אשר קופולוביץ כתב חידה לפרשת קרח

ברוכים הבאים לגנה, בואו אותה נרד לראות.
 הנה גפן, משולשת בחלום נתנה, מה אתה רואה? ממש נורא-אות.
 לידה כמו עם נמצאת השושנה, ואת עצמכם השוו למדשאות.
 גם השקדיה מונחת קטונה, בואו, השרש מציץ להראות,
 העשב מציץ? ישמד ללא חנינה.
 גם לולב ותמרות כאן נמצאות, צדיקים הם ומלכה שיעירה מלינה.
 והנה נצב, כשלוש מאות, זהו מגדל לידעי בינה,
 והתיר מרים בתורה מחבאות.
 נעביר נושא, הנה עורב בפנה, ישרף בתורה לשקנפיו נשאות.
 צפרים מתחרות, ממין הינה, כמו שבעולות שאן ממראות.
 גם משרת צעיר בבית השכינה, יתן על הצרעת הוראות.
 ועל כך שחידה זו אכינה, ממעשה המורה אקבל מחמאות.
 *

פיתרון כתב החידה לפרשת שלח: 'כנף'

מלך כמו מלך ישא ויקח ה' יקח את בני ישראל כמו נשר, מלך העופות, על כנפיו (שמות יט, ד)
 וילראיו את השמש יקח וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפה בכנפיה (מלאכי ג, כ)
 משרתיו בארבע נשים ישתח המלאכים פעם בעלי ארבע כנפים (יחזקאל א, ו) ופעם בעלי שש (ישעיהו, ב)
 וכסאו בפרשתנו לא תשכח תכלת הציצית שעל הכנף דומה לים וים לרקיע ורקיע לכסא הכבוד (מנחות מג):
 *

ועוד מלך תפסת והורד שאלו תפס בכנף בגדו של שמואל שבישר לו שנקרעה מלכותו
 ועדין הנביא לכבודו לא נפרד ועדיין שמואל כיבדו לפני העם (שמואל א' טו)
 כך גם היה אצלו בבגד השרד גם בבגדו של שאלו נחתך כנף מעילו במערה
 קשחשבו על אחר שבו מרד ע"י דוד שברח ממנו (שמואל א' כד, ד)
 *

לְגַלְגָּה מְשׁוּפָּט אֶת עַמְמָה יַעֲדָה רֹחַ בְּקִשָּׁה מְבוּעָה וּפְרִשְׁתָּ נִכְפָּר עַל אֲמֹתָךְ (רות ג, ט)
קָרַב לְאֵמוֹ אֲרוּר הַלְכָחִידָה אַחַר שׁוֹכֵב עִם אִשְׁתּוֹ אֲבִיו כִּי גִילָה כִנְיָ אֲבִיו (דברים כז, כ)
כָּשֶׁשׁ הַגְּדִי בִידֵי, תִּהְיֶה הָעֶבֶדָה וְשִׁטְעוּ אוֹתוֹ בַּכִּנְיָ (ויקרא א, יז)
עֲנוּתוֹת בְּבִילֵי לְשִׁכְנֵיהָ אַחֲדָה עֲנוּתוֹתָיו שֶׁל הַלֵּל קָרְבָנוֹ תַּחַת כִּנְפֵי הַשִּׁכְנָה (שבת לא,*)

בְּגִלְיָ עִם קָשֶׁר נִחְפָּה מִי שֶׁמְגַלְגָּה גְזֵלוֹת מִקְשָׁרִים בַּכְּנֵפִיָּה אַחֲרֵי הַגְּפָה אוֹ הַגְּדָר
אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ, וְהִרְפָּה לֹא יָגַע בָּהֶם (ב"מ כה:)
וְכִשְׁתִּזְכֹּר, קְרִיאַתְךָ יִפֶּה לְדִקְדוּק בְּקִרְיָת שִׁמְעוּ בְּפִרְשַׁת צִיצִית - וְזִכְרָתָם
וְהַקֶּפֶד עַל רֹחַ בִּפְהָ צָרִיךְ לְהַפְרִיד בְּאוֹת פּ בֵּין שְׁתֵּי הַמִּילִים - הַכִּנְיָ פְתִיל (ש"ע סא, כ) *

בְּרַךְ אֶת הַחֲדָשׁ בְּחַבְתּוֹ בְּבִרְכַת הַחֲדָשׁ אוֹמְרִים
בְּבִרְכַת הַתְּרִים בְּזֹאת הַשָּׁבָת וְיִקְבֹּץ נִידְחָנוּ מֵאַרְבַּע כְּנֹפֹת הָאָרֶץ תְּרִים כֹּל יִשְׂרָאֵל וְנִאֲמָר אִנּוּן

פולמוס

פולמוס / הרב יהודה אייזנשטיין – מח"ס 'מילי דשטרות' 'אהל מועד' ו'אהל אבות', ורבני ולומדי אספקלריא

ברכה בלי שם ומלכות כשמסופק בברכות הנהנין

בכמה וכמה מקומות מציון כשיש ספק אם חייב בברכה - שיברך בלי שם ומלכות.

- א. ברכת "שעשה לי נס" ו"הגומל" (ש"ע ריח, ט; ריט, ט).
 - ב. ברכת השחר (ש"ע מו, ח).
 - ג. ברכת האחסין (רמ"א אה"ע לד, ג).
 - ד. ברכת ש"פטרני מענשו שלזה" (ש"ע רכה, ב). [ה] וע"ע במש"ב רכד, יב"ד, רכה, ל-לב.
- וצריך עיון, מדוע לא מציון כן בספק של ברכות הנהנין, שהדיון הוא (ש"ע קסז, ט) שאם אדם מסופק אם בירך (ברכה ראשונה) אינו מברך ואוכל בלא ברכה, כי ספק ברכות להקל, ומדוע לא אמרו לשלל הפחות יברך בלי שם ומלכות? תודה רבה *

תשובות ותגובות: תגובה א.

הרב משה מרדכי אייזנשטיין, ראש כולל שעי"י שבת יד אהרן, בני ברק
יתכן שיש לחלק בין ברכות הנהנין לברכות השבח, שהלא יש שסברו שכל ברכת השבח היא ללא שם ומלכות, וא"כ במידה וגם ברכת איחסין היא ברכת השבח כידוע שיש שצידדו בכך בראשונים אז לכא' יש לחלק כן, שברכות השבח העיקר השבח, אבל ברכות הנהנין שיש כאן בקשת רשות ללא שם ומלכות לאו מידי הוא בברכה ויש"כ על השאלה המחכימה. *

תגובה ב. הרב בצלאל טורצקי

למע"כ ידוע דברי המהרש"א אם הברכה תנאי לאכילה ובלעדיה האכילה אסורה ודעת החזו"א ששתה את השוקו ללא ברכה מחוסר כח דעתו שהאכילה מותרת אלא שיש חוב לברך. ואם נאנס ואינו יסול לברך מותר באכילה ופטור מן הברכה.
אי לכך אין שאלה למה לברך דהא סב"ל ואין חוב ברכה ולמה לברך אף בלי שם ומלכות? לרווחא דמלתא? אבל הנ"מ בברכת הנהנין אבל בברכת המצות יתכן ולמ"ע שאני.
ר"י אייזנשטיין:

אני ג"כ חשבתי ע"ז. אבל בלא"ה ברכה בלי שו"מ לאו ברכה, וגם אם מחייבים זה לא היה פטר מאומה. ברכה בלי שו"מ זה לכאורה הפנימיות של הברכה, וגם במקום שאל"ה לברך לכה"פ את זה ואדרבה בנהנין שישוד הדבר מצד סברא שאסור לאדם כל טפי היה נראה להצריך לכה"פ את זה - כמו שמסתמא היו עושים לפני שתיקנו אנשי כנה"ג את הברכות הללו.
ר"ב טורצקי:

למע"כ. מותר לברך בלי שם ומלכות במקום שאינו נקי? מסתבר שלא, ע"כ שיש בו דבר שבקדושה וכרחמי הוא אף שאינו כל המטבע. דומיא דברכה אחת מתוך השמו"ע וכפי שפסק בשו"ע "טרע"ג בה"ל ר"ה. והגה"ג הרב פנחס שרייבר זצוק"ל ביאר לי בזה את הענין שמתפללים אף שע"פ רוב לא מכוונים הואיל ומקרי רחמי.
ועוד דבלא שם ומלכות לא גרע מהקפ"ה חיים שפוסק בכ"מ לברך במחשבה.
בכבוד רב, בצלאל טורצקי *

תגובה ג. הרב נח גדליה קצקוב

החילוק פשוט. כלל ההזגמאות שהובאו בשאלה עוסקות בספקות שהצד השולל את הברכה גורס שכלל לא נתקנה ברכה על דבר זה על ידי חז"ל, כגון: 'שעשה לי נס' על הצלה מנס שהוא ממנהג העולם, 'הגומל' מצרה שאינה מארבעת הניסים שחכרו מחז"ל, מי שכלל לא עשה את הדברים הגורמים לברכה ולברכות השחר, 'ברכת איחסין' במקום שכבר בירכו אותה ויש חשש רק מפני הרואים. 'ברוך שפטרני' שכלל לא מצרה בחז"ל.

לעומת זאת, כל הנאה מהעולם הזה השייכת למסגרת ברכות הנהנין מחייבת ברכה, וכל שאינו מברך נחשב גזלן. הספקות בברכת הנהנין הם בדרך כלל האם החובה המוטלת על לברך נפטרת בברכה שברכתי על דבר אחר, או הספק הוא באיזה נוסח על לברך את חובתי על הנאה זו, או שהספק הוא 'חוסר ידיעה' של הנהנה בשיעור הנאות ואינו ספק עצמי בחיוב הברכה. בכל אלו אינו יכול להפטר מהחובה להודות על הנאתו שתוקנה עליו ברכה **בודאות** בגלל ספק זה על ידי אמירת ברכה ללא מלכות שכפי שנפסק איננה ברכה אלא יוצאים בה ידי 'הרגש' ההודאה בלבד. לכן עדיף שלא יברך כלל ככל ספק מדרבנן, מאשר שיטעה עצמו שקיים **חובות** באמירת ברכה שאיננה ברכה מצד האמת. הרעיון העומד בבסיס הדברים שכשהמצאות מחייבת ברכה אלא שחוסר ידיעה האם החובה התקיימה, אין מציאות לומר לו לברך משהו אחר, אלא לנהוג בכלל ספק דרבנן לקולא. רק כשאין כל חובה והוא חצה לצאת ידי הרגשת ההודאה שבלב להוציאה אל החוץ, נינת לו הרשות לעשות זאת בכל אופן שיראה בעיניו. *

תגובה ד. הרב שמעון לוי, מח"ס 'אהלי שמעון' ו'ח על ד' חלקי שו"ע בס"ד

בכל המקומות שצינת שמברך בלי שם ומלכות, מדובר במחלוקת הפוסקים אם צריך לברך בכלל במקרה זה או לא. וכיון שיש מחלוקת הפוסקים, יש שאומרים שצריך לברך ויש שאומרים אבל בסימן קס"ז סעיף ט' לא מדובר במחלוקת הפוסקים אלא האדם מסופק אם הוא בירך או לא, כאן תופס הכלל "ספק ברכות להקל", מאחר ותקנת ברכה זו מדרבנן. ועיין בכף החיים סימן קס"ז ס"ק ע'.

תגובה ה. הרב יוסף וולברשטיין

לגבי השו"ע סי' מו, ח. בכה"ח באמת הוציא מהתם דבכל ספק ברכות יעשה כן. אך שמעתי לדחות, דהתם מצרפים ש' הראב"ד דלכתחילה נתקנו לאמרם בלא שם ומלכות. ועי"ע בה"ל ס"ו קפח, [וגם שם "ל' דהכי תיקנו ל' המחבר]. וראה ברכא ס"א בה"ל ד"ה אם ובדרשו שם 3 לשאר המקורות. ועי"ע מז סק"ל דהתם מבו' להדיא דאין משמעות לברכה בלי שם ומלכות וכמבו' להדיא בס' ריד. ועל"פ גוף החילוק נראה פשוט בסברא. דהיך שהספק האם מחויב בברכה או לא, אזי מסב"ל פוסקים שאין צריך יסול לברך, ועל"פ יברך בלא שו"מ ויודה להקב"ה. אבל היך שמקטים שמסב"ל **כבר בירך**, [ועי' רט דרשו 17], א"כ מה טעם לומר לו שיברך שוב בלא שו"מ.
ר"י אייזנשטיין:

ועל"פ גוף החילוק נראה פשוט בסברא, דהיך שהספק האם מחויב בברכה או לא, אזי מסב"ל פוסקים שאין צריך יסול לברך, ועל"פ יברך בלא שו"מ ויודה להקב"ה. אבל היך שמקטים שמסב"ל **כבר בירך**, [ועי' רט דרשו 17], א"כ מה טעם לומר לו שיברך שוב בלא שו"מ,

- מאחר שברכה בלי שו"מ לאו כלום, מה מוסף שיברך בלי שו"מ?
 - מסב"ל מקטים שבירך? מהיכי תיתי?
- ר"י וולברשטיין:**
- עיקר הברכה היא הודאה לה', ובלא שו"מ מתקיים ענין ההודאה.
 - כוונתי לומר שחלוק היך שהספק אם נתייב להיך שהספק אם בירך, שכשהספק על גוף החיוב, אפשר לומר לו שעל הצד שנתייב, תודה להקב"ה בלא שו"מ, אבל אם הספק על גוף הברכה אם בירך, ונקטים שמסב"ל בירך, יסול להמשיך לאכול!! מה טעם לומר לו שיברך בלא שו"מ, ועוד סברא י"ל, דכיון שהרי זה לא יקדם אותו כלום לצאת ידי חובת הברכה, מאי ארוחנא ברה, ובשלמה כשדנים על עצם החיוב, סו"ס מקטים כביכול שלא מחויב, ועל"פ יודה בלא שו"מ, אבל כשצריך לברך בוודאי והנידון אם בירך, מאי יהי שיברך בלא שו"מ.

אמנם כמדומי שמנהג העולם כשמסופקים אם בירכו או לא, שמברכים בלא שו"מ בין בברכת השבח בין בברכת הנהנין. וצ"ב.
ר"י אייזנשטיין:
הוא מרויח שמקיים את הסברא שאסור לאדם שיהנה ס' והרי לפני אנשי כנה"ג מסתבר שכן היו עושים ודיו. וע"ע בביה"ל ס' ריב לגבי תעובת של 2 מיני אוכלין, שנחלקו בזה הד"ח וח"א"א אם לברך 2 ברכות או לא, וכתב סב"ל ולברך רק ברכה אחת. ומדוע שם לא אמר המש"ב שיברך ברכה נוספת בלי שו"מ?

ר"י וולברשטיין:
לכא' הבה"ל זה ראייה לדברי שקטין מספק שכבר בירך, והברכה האחת מהני לשתייהם ולכן לא לברך בלא שו"מ, ואי"ז סתירה גם לסברא הב' משום דסו"ס הנידון אם בירך, ואין הנידון על עצם המשעה המחייב. ועי"ע.
לגבי מש"כ שהוא מרויח שאסור וכו' ולפני וכו', איני יודע אם איסור זה היה קודם שתיקנו ברכה, ואם כלל אמרו משהו לפני שחז"ל שתיקנו ברכות, ואשמח לשמוע מקור.

ר"י אייזנשטיין:
יעו"ל בפנ"מ מש"כ שם על סברא יודוע נידוני האחרונים על אגס שא"ל לברך ואונן אם מותר להם לאכול בלא ברכה. אוכל לשלוח. *

תגובה ו. הרב נחמיה זיידמן, מח"ס מכתבי תורה ויראה פילץ

בהגהות אשל אברהם מבטשאטש על השו"ע כתב כמה פעמים שבמקום ספק ברכה שהדיון הוא שלא יברך, מ"מ מותר וראוי לומר הנוסח "ברך רחמנא מלכא" ואח"כ לסיים נוסח הברכה כגון בורא מיני מזונות וכדומה, מכיון שנוסח זה מועיל בדיעבד כמו ברכה בשם ומלכות, ומצד ברכה לבטלה אין כאן חשש כיון שאינו מזכיר שם שמים להדיא. *

תגובה ז. הרב משה יצחק גרוס, מח"ס 'בנים למקום'

אכתוב נקודה דקה בעומק הנפש כפי הנראה לי - אם נתבונן וננסה לחשוב ולצייץ לעצמנו **בישוב הדעת אמיתית** מה היה קורה לו היו חז"ל מחייבים אותנו לברך בלא שם ומלכות במקרה של ספק כמו ששאלתם - יובן מיד מדוע חז"ל פטרו אותנו מכך...

שהנה כל הספקות שכתבתם אינם ספקות שקשורות לאדם ומבטעות בגלל טעות או שכחה או ספק שלו, אלא ספק בעצם ההלכה. מה שאין כן בספק אם בירך, טבע האדם 'לברוח' ולהתחמק מהקושי והאי נעימות, ולכן שמח שספק ברכות להקל ויסול להמשיך לאכול...
ואין ספק שאם היו מחייבים לברך בלי שם ומלכות, אזי - נכון שהיה הרבה יחידים טובים שהיו מתנהגים כהלכה, אבל הרבה הרבה יחידים היו מגיעים מתוך זה לברכות לבטלה, שכן לא היו מוכנים להודות [לעצמם] בכך שיש להם ספק וכו', והיו מברכים שוב, או שלא היו מברכים כלל. או שהיו לכך עוד השלכות קשות בעומק הנפש. ודי בזה למשכיל ולמעין.
ולמי שמתווכח ולא מבין - שיקבל על עצמו לתקופה בכל ספק לברך בא שם ומלכות [הרי אין בזה איסור], ואחר כמה ימים או שבועות - יתחיל אולי להבין...
בדיקו ה' ברך היומי - שלא תמצא את ביתך בספ"ט, וזה נוגע מאד מאד למה שכתבתי, ודו"ק.
מענה הרב אייזנשטיין:
יש"כ. לפי דברכם אם יש ספק בפוסקים אז הדברים שונים

ועני' בביה"ל ס' רב במגע לתערובת (סלט פירות) שאומר על מחלוקת הפוסקים לברך על"ר רק ברכה אחת ולא ב' ולכאורה שם לפי דבריכם היה צריך לברך על המין המועט לכה"פ בלי שו"מ.*

תגובה ח.

הרב השואל – הרב יהודה אייזנשטיין דברים העולים אחר הענין

הנה בהשקפה ראשונה היה נראה לומר שהוא דבר מיוחד ב"ברכות הנהנין" שמאיזה טעם לא אמרו בזה לברך מספק בלי שם ומלכות¹⁷. אך באמת בעוד מקומות מציינים שלא אמרו לברך בלי שם ומלכות, כגון בפורים כשיש ספק על מקרא מגילה, לא ישע השמשנ"ב לברך בלי שם ומלכות ולכן נראה טפי שזוהו דבר מיוחד בברכות הללו של "שהחינו" ו"הגומל" וכדומה (פרק הראה בברכות).

ברכת האירוסין – ואכן יעו' בב"י (אה"ע ס' לז) שמבא מש"כ הריב"ש (ס' פב) שראה נוהגים שהמקדש ע"י שליח חוזר ומקדש הוא עצמו בעת נישואין ולא היו מזכירים ש"ש בברכת אירוסין שניים כו', אבל מורי הר"פ הכהן היה מלעג על זה מה תועלת לברך אחר שלא אפשר לברך בשם שמים¹⁸. והדרכ"מ שם כותב לנוהג כן "מפני הרהורים" – והרי שאין ענין לברך בלי שם ומלכות, ובהכרח שהן דברים מיוחדים בברכות של פרק הראה (וראה מש"נ להלן בשם הפנ"ג).

ברכת "הגומל" – והנה בספר דברי הלכה (ס' ריט) להגר"צ ובר שליט"א, מציין בזה לדיעה נכדה מהפמ"ג (א"א הקדמה לס' ריט) שסתם על ברכת "הגומל" (ד' שצריכים להודות) שנלמד ממקראות תהלים פרק קמ"ז, שהנה הלבש (שם) כותב ש"הודאה זו דוד המלך ע"ה צוה עליה במזמור קמ"ז, ומשמע עכ"פ דין דברי קבלה יש לו שתהלים ברוח הקודש נאמר כמו אסתר, ומציין הפנ"ג מש"כ בפתיחה כוללת (ח"א ס' יח) דספק דברי קבלה לחומרא כמו בשל תורה, ועפ"י הוא כותב¹⁹ "ומכל מקום למדנו, מי שספק לו אם בירך הגומל לאו לאו דחזרו ומברך בלא שם ומלכות, דברכות אין מעכבות רק הודאה בעיני". הרי מבאר דבר חידוש נפלא, שברכת "הגומל" חייבו מדברי קבלה והדין הוא שספק ברכות לחומרא (כמו ברכת המזון), רק באלו החיוב מדברי קבלה הוא רק "הודאה" ולכן סגי בזה לברך בלי שם ומלכות. אולם דברי הפמ"ג קיימי רק לגבי ברכת "הגומל", ועדיין עלינו לבאר את הדברים לגבי שאר הברכות שהבאנו לעיל.

ברכות שאינן קבועות – ומה שיש להציע בזה, הדנה ידוע שיטת הראב"ד (ברכות מד, א בדה"ר): "גם באלו הברכות שתפס עליהם וכן בכל הברכות שבמשנה, אומר אני שהם רשות ולא חובה, כהיא דאמרין בעירובין (מ, ב) "אנא אקרא דרתנא נמי אמנא זמן" ואמר ליה רשות לא קמבעיא ליה, אלמא כל הני רשויות הם. תדע דהא אין בהם לא הזכרה ולא מלכות, וכל שאמר שיש בהם הזכרה ומלכות לא הסכים אל העיקר. ומלי הדבר כלו ברכה שאינה קבועה והיא נעקרת לפרקים אינה טעונה הזכרה, שהרי אפילו ברכת זימון שהיא מן התורה, מפני שהיא נעקרת מן הברכה לפרקים אין בה הזכרה ומלכות, והרי הוא כברכת הרשות מפני שהרשות ביד השלשה לאסל כל אחד ואחד לעצמו, ול"ש הברכות הללו שהרשות בידי שלא יראה כך ולא יראה כך. אבל ודאי המברך על המצוה שהוא חייב לברך צריך הזכרה ומלכות, מ"מ על כן לא אמר הזכרה ומלכות לא הפסיד".

ומעתה ע"ל יתכן מאוד, שבכל הברכות הנ"ל של פרק הראה בברכות, ששיטת הראב"ד שמברכים אותן בלי שם ומלכות, יש משמעות כשיש ספק לאומרם בתורת חיוב לצאת בזה לכה"פ את שיטת הראב"ד, אבל בשאר ברכות שמחוייב לאומרם עם שו"מ אין משמעות לדינא לאומרם בתורת חובה בלי שו"מ (וראה מש"כ בהערה²⁰).

ברכות השחר – אולם עדיין צ"ע ממה שמצינו בברכות השחר שכותב השו"ע (מו, ח) "כל הברכות האלו אם לא נתחייב באחת מהן, כגון שלא שמע קול תרנגול או שלא הלך או לא לבש שא"א חגר, אומר אותה ברכה בלא הזכרת השם" – מאחר ש"א שאינו מברך אלא שמע קול תרנגול וכדומה. ושם לכאורה הוא ברכה קבועה כל בוקר, ולא שייך בזה שיטת הראב"ד. ואולי להשיטות שמעכב לשמוע קול תרנגול, נמצא שא"ז ברכה קבועה, וזה דומה לזימון והברכות הנ"ל שזה תלוי בידי אדם יראה או לא יראה וא"ש.

ברכת "על ביעור חמץ" – אולם עדיין צ"ע מברכת "על ביעור חמץ" בעת שרפת חמץ שכותב השמשנ"ב (תלב, ד) שמי שלא אמר בירך בשעת הבדיקה יברך בשעת השריפה בלי שם ומלכות (מאחר שיש בזה מחלוקת) ושם ודאי מסתבר שהברכה נחשבת כברכה קבועה, וצ"ע טובא מדוע שם מציינים שיברך בלי שו"מ ומאי שנא משאר מקומות כגון בפורים שלא מציינו כן.

[ונסיים בתימיהה גדולה על דברי הפמ"ג (או"ח מ"ז תרכא, ב) שכותב: "ועיני אה"ע בברכת נישואין כל מקום שיש ספק ברכה יש לומר ברוך אתה השם, ע"ש". ותימה טובא ששם ה"ר דעת ה"ה" לא ק"ו והרמ"א כותב לומר בלי שו"מ רק "מפני הרהורים", וכאמור הבאנו לעיל מהפמ"ג שרק ב"הגומל" הורה לברך בספק בלי שו"מ. ויתכן שרק כונתו להורות שמספק אין לברך עם הזכרת שם ה' צ"ל].

פולמוס / הרב מרדכי אקשטיין, ורבני לומדי אספקלריא

מה שונה חיוב הכרת הטוב מלאו של לא תקום

לכבוד הרבנים שליט"א
בפרשת קדושים למדים אנו על לאו של "לא תקום ולא תטור את בני עמך",
וטעמו של לאו זה מבואר באחכה בחינוך (מצוה רמ"א) וז"ל "שלא לנקום וכו' משרשי המצוה, שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא, על כן כשיצטרפו או יכאיבו אדם ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו והשם יתברך גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבתו לנקום ממנו כי הוא אינו סיבת רעתו, כי העוון הוא המסבב, וכמו שאמר דוד עליו השלום [שמואל ב' ט"ז, י"א] הניחו לו ויקלל כי אמר לו השם יתברך, תלה הענין בחטאו ולא בשמעיו בן גרא. ועוד נמצא במצוה תועלת רב להשבת ריב ולהעביר המשטמות מלב בני אדם, ובהיות שלום בין אנשים יעשה השם שלום להם"
ולפי דברי החינוך "כל אשר יקרהו מטוב עד רע וכו' מאת השם" יל"ע ד"א"כ כשם שלגבי הרע כתב שלא ינקום מחברו משום כך, יל"ע גם לגבי הטובה לא יכיר בטובו מכיון שהאדם אינו סיבת הטובה אלא הקב"ה,
ולסיכום יל"ע מה שונה לאו דלא תקום משום שלא השני גרם לכך אלא הקב"ה, לבין מה שיש חיוב הכרת הטוב לשני, שלכאורה ג"כ לא השני גרם לטובה אלא הקב"ה?

כבוד רב,

מרדכי אקשטיין

*

תשובות ותגובות

תגובה א.

הרב השואל – הרב מרדכי אקשטיין

הנראה ליישב בזה הדנה חיוב הכרת הטוב מציון בדברי ספר החינוך מצוה ל"ג וז"ל "מצות כיבוד אב ואם - לכבוד האב והאם וכו' משרשי מצוה זו, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפיו טובה, שזו מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלהים ואנשים. ושייתן אל

לבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגע בו כמה יגיעות בקטנותו. וכשיקבע זאת המדה בנפשו יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך הוא, שהוא סיבת וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון, ושהוציאו לאור העולם וסיפק צרכו כל ימיו, והנמייד על מתכותו ושלימות אבריו, ונתן בו נפש יודעת ומשכלת, שאלולי הנפש שחננו האל יהיה כסוס כפרד אין הבין, ויערך במחשבתו כמה וכמה ראוי לו להזהר בעבודתו ברוך הוא".

ולפי"ז נראה דאה"נ כמו של החינוך שצריך "שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא" ולפי"ז באמת אין לו לנקום ממי שעשה לו רע ולא לגמול טובה למי שעשה עמו חסד, אלא מכיון שעל ידי הכרת טובה למי שעשה עמו חסד ישתרש בו מידת הכרת הטוב לקב"ה כל החינוך "שיקבע זאת המדה בנפשו יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך הוא" וא"כ כשיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה ילמוד מכך גם כן להכיר בטובות של הקב"ה, ומשום כך מוטל עליו לראות בחבירו כאילו הוא עשה עמו, אבל אין לו לייחס את הטובה לחבירו אלא לקב"ה, אלא מוטל עליו להרגיש בעצמו הרגשה זו של קבלת טובה ועליה להשיב ועל ידי כך יכיר גם בטובות של הקב"ה, משא"כ בהיפך כשינקום מחבירו לא תצמח לו שום טובה מזה ועל כן מוטל עליו לדעת שהכל מאיתו יתברך וחבירו לא גרם לו רע כלל כי הכל מאת הבורא.

וכ"כ הרלב"ג משל פ"י פ"ג ז"ל "משלו רעה - הנה מי שהוא משיב רעה תחת טובה אשר מלווהו ראוי שלא תסור רעה מביתו, וזה לשתי סבות וכו' והסבה השנית היא כי זה העונש ראוי שיבא עליו מהש"י על זאת התכונה הפחותה כי היא תמנע האדם מכל הטובות והשלימות, וזה כי האדם נכנע לש"י מפני רבי הטובות אשר הוא גומל אותו תמיד, ומי שלא יכיר לאנשים הטובה שהם עושים לו, לא יכיר לש"י בטובות שהוא חונן אותו ויהיה זה סבה אל הכפירה בשם יתברך".
ואולי נפק"מ בבואר פי"ז דלכא זכות תרעומת לעושה הטובה על מי שאינו מכיר לו טובה, אמנם אינו בהכרח דיתכן דאחר שיש ציווי של הכרת הטוב חייב נמי בשאר פרטיו ויל"ע בזה.

וכן לפי הביאור הנ"ל מבואר ענין הכרת הטוב לדומם, דרבים תמהו וביארו מהו ענין זה, אבל להנ"ל אתי שפיר הדכל הוא כדי שישירש ויחדיר בעצמו ענין הכרת הטוב לקב"ה.
[וכן ידוע על הגר"ש אלישיב שבחומי גילו כב תשעים ומעלה טרח להשתתף בשמחת אחד משומעי שיעורו על אף הטרחה הגדולה שהיתה לו בכך, ושאלוהו מדוע מטריח עצמו עד כדי כך, והשיב שהלה עשה לו פעם טובה שהמציא לו ספר שהיה נצרך לו, ושאלוהו הלא כבר גמלת לו טובה על כך בכמה וכמה פעמים ואולי כמה שכבר השתתף בשמחות קודמות, וענה הגר"ש שהדרכת הטוב אינה כפי הטובה שקיבל האדם כחוב שעל השני להחזיר מה שחייב אלא "הכרת הטוב היא מידה" ולמידה זו אין גבול, ולכא"מ פשר דבר זה,

אולם להאמור לעיל אתי שפיר הדכל הוא להחזיר בעצמו ענין זה של הכרת הטוב לקב"ה, וא"כ אין לדבר זה שיעור וגבול כלל. (איני זוכר במדויק סיפור זה בכל פרטיו וכתבתי כפי זכרתי סיפור זה).]

ומצאתי סמך לזה בבראשית רבה (פרשת נח פרשה ל"ח) "רבי יוחנן פתח (משלי פי"ב פ"ג) משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו, אמר רבי יוחנן אם קידמך חבירך בעדשים קדמנו בבשר, למה שהוא גמל עליך תחלה".

ועוד מעין ראיה לזה ממדרש תנחומא (פרשת שמות סימן ז') ז"ל "ויקם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף, ולא היה מכיר את יוסף, שאמר אשר לא ידע את יוסף, אמר ר' אבין הלוי ב"ר למה הדבר דומה לאחד שרגם איקונין של מלך, אורכסינאי (פירוש דמותו), אמר המלך טלו אותו וחזקו את ראשו, עכשי עשה לזה כך, למחר עושה לי כך, פרעה עכשוי אמר אשר לא ידע את יוסף, למחר אמר לא ידעתי את ה'".

[ויש להוסיף כאן דברי חובת הלבבות בפתיחה לשער עבודת האלקים דליכא חיוב הכרת הטוב כשלא נתכונן לטובה וז"ל ואם תגיע לנו שום טובה ע"י מי שלא כוון בה אלינו יסתלקו מעלינו חיובי ההודאה לו, ואין אנו חייבים בה"ל ולדבריו
כשנתכונן להרע דליכא חיוב, ואי"ז סתירה להנ"ל אף שמצינו הכרת הטוב אפילו לדומם, כיון דאדרבה דומם הוא כעין שלוחו של הקב"ה ועושה כל רצונו, אבל בבר בחירה כשעושה

¹⁷ חשוב לציין שלא רק במקום שיש ספק במציאות אם בירך, לא מציינו שיברך בלי שו"מ, אלא גם במקום שיש מחלוקת הפוסקים, כגון בס' ריב לגבי תערובת של ב' מיני אכלין, ויש ספק אם לברך על"ר ברכה אחת או ב' ברכות, כותב הביה"ל שם סב"ל ויברך רק ברכה אחת, ולא אמר לברך על המין השני (המוטט) בלי שו"מ.
¹⁸ ובאמת יש מקום להעיר בזה, הדנה אין כונת הראב"ד שבברכות שאינם קבועות לא נתקן לברך עליהן ותורת ברכה כלל, שהרי הראב"ד עצמו סיים שאמר שם ומלכות לא הפסיד, ובהכרח שלא חייבו בזה שו"מ. ומעתה הרי ביאורו בס' רטו לברך את המושג של "אמן לבטלה" ו"ברכה לבטלה" שאין הסיוד מצד השם שמים לבטלה, אלא מצד שאומר טופס ברכה לשם חיוב, ויסיוד הדבר מבואר ברמ"א (קפ"ח, ז), אודות אמירת "יעלה ויבא" שג"כ יש חסרון לאומרו לבטלה, וביאר לה בעדו יתע ש"ס (הובא בביה"ל שם): "דאדיא אי אמר בירך

דבר ואינו מתכוון לטוב, אין בזה חיוב ובפרט להמבאר לעיל
החיוב הוא כדי להכיר טובה לקב"ה והקב"ה ודאי מתכוון
בכל דבר להיטיב, וא"כ לפי"ז במי שלא נתכוון להיטיב ליכא
טעם וחיוב זה. [וע"ע מו"מ בארחה בדברי החובת הלבבות
בתשובת הג"ר צבי קריר].
*

תגובה ב.

הרב יעקב אהרן וויגדער

הלא אמרו ר"ל חמרא למר' טיבותא לשקי' ומגלגלין זכות
על ידי זכאי, וכשיש זכאי ליעשות הזכות על ידו יותר ניקל
שירד השפעת הטובה להאיש עלמא וכעין של האו"ם
בפרשת וירא ע"פ כאשר אמר.

הרב אקשטיין:

לכבוד הרב המשיב שליט"א

אכן חמרא למריה טיבותא לשקייה,

אך באותה מידה מדוע לא נאמר דאמנם הרעה מגיע
מהקב"ה, אבל את הגמול נשיב למי שפעל בפועל את הרעה.

בכבוד רב

מורדכי אקשטיין

*

תגובה ג.

הרב יעקב אהרן וויגדער

ברגע שיועדים שעצם הדבר לטוב או להיפך, הוא בהשגחת
עליון, הרי הדבר מסור ללב טוב המושפע ממדות טובות
להכיר טובה למי שהומצא הטוב על ידו, ואין מקום ללב טוב
להמציא רע להשליח שהומצא הרע על ידו וכמו שאמר דוד
המלך על שמע בן גרא, וה' אמר לו קלל,
והוא המצרים נענשו לכמה ראשונים על שנתקיים הגזירה
על ידם, שזה ה' בבחירתם, אף שנגזר בבין הבתרים, ואע"פ
כן אמרו בברכת סג: שאנחנו מצויים להכיר בטובתם שקרם
אותנו כשירד יעקב אבינו למצרים וכמו שנאמר לא תתבלבל
מצרי כי גר היית בארצו.

ואדרבה אם תקבלו עוד מראה מקומות והסברים בנדון
אשמח לראותם

ויישר כוונתך על ההארה, להגדיל תורה ולהאדירה.

הרב אקשטיין:

לכבוד הרב המשיב שליט"א

ב"ה נתקבלו תשובות בקושיא זו, ועיקר התשובה היא
דהאי"ג גם הכרת הטוב אינו לאדם דהכל מאת הקב"ה, רק כל
חיוב הוא כדי שישירש האדם בעצמו מידה זו שע"י כן יוכל
להכיר בטובותיו של הקב"ה אליו, ויש להאריך בכל"ז, ומצ"ב
המעט ממה שעלה עד עתה עם ביסוס וראיות להנ"ל.
[המובא בתשובה א']

הרב וויגדער:

ב"ה שזכיתי לטון לדבריהם, וגם, ובעצם הדברים מבארים,
בחובת הלבבות שער הביטחון, פרק רביעי בסוף ביאורו על
החלק השלישי, עיי"ש, בדבריו הק' בין לענין מי שגמלו טובה
ובין להיפך.
תגובה ד.

הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

תשובה לטעם חיוב הכרת הטוב - הרי זה מאת ה' ולא
מאת חברי?

נראה לענ"ד שאכן כך הם פני הדברים, אך רצון ה' הוא
להרגילם בתכונה זו כדי שלא גיע למצב של "הספר בטובות
של חברו סופו ספר בטובות של מקום" כנלמד מפרעה שלא
הכיר בטובות של יוסף ולבסוף שאל מי ה... רח"ל עפ"ל.

ותו - כעין הכרת הטוב לבע"ח ולצומח ולחומם [משה רבם
לא הכה ביאור ובעפר], אף שברור שהבע"ח או הצומח או
החומם לא התכוון לטובתו, אלא הענין הוא להרגיל את האדם
לתכונת טובות.

כן נראה לע"ע במושכל ראשון.

ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

הרב אקשטיין:

לכבוד הרב ישראל חיים בלומנטל שליט"א

מג"ש בכולל תורת מרדכי,

יש"כ על דבריו הנפלאים

והנה לפי דבריו עולה דחיוב הכרת הטוב הוא ממצוות שבין
אדם למקום ולא בין אדם לחבירו, ונפק"מ אם השני יכול
לתת זאת, או אם יש לו זכות תרעומת, ויל"ע.

אמנם ב"ה מצאנו עוד ראיות וביסוס ליסודו הנ"ל. ומצ"ב
סיכום הנ"ל. [כמובא בתשובה א'].

הרב בלומנטל:

א. תודה על דברי הסיכום.

ב. בפשוטו גם ענין שושבינות מסייע ליסוד הנ"ל, בב"ב קמד
ב: וכל הסוגיא שם, "האחין ששנו מקצתן שושבינות בחיי
האב חזרה שושבינות חזרה לאמצע שהשושבינות נגבית
בית דין", וכי בגלל שהחלטתי לשמח את חברי ולאכול עמו,
זה כבר הופך להיות תביעה עליו? בפשוטו זה ענין חיוב
הנבע מהכרת הטוב, עד כדי כך שזה הופך להיות חוב ממון.

ציטוט מהארוחת צדיקים [שער השמחה] המגע לענינים
בחיוב הכרת הטוב לחבריו "וקח בידך משל נאה על ענין זה:
והוא כמו מאה עיורים ההולכים זה אחר זה, וכל אחד שם ידו
על כתף חברו, ובראש כולם יש איש הרואה, והוא מנהיג כולם
אחריו. הנה כל אחד יודע, שאף על פי ששם ידו על כתף חברו
הוא מנהיגו, שאין זאת ההנהגה באה מכוחו של חברו, אך
כולם נמשכים אחר האיש הרואה הראשון, ואם יהיה נשמט
מהם - יכשלו כולם ויפלו. זה ישים האדם אל לבו, ויחשוב כי
אין מנהיג זולתי הקדוש ברוך הוא וכולנו כעוורים, וכל אחד
ממנו מסתייע ונעזר בעזר חברו. אך אין כוח בחברו לולי
המנהיג העליון, הנותן הכל, וכל דרכי ישראל, ואין להרהר
אחריו. וכמו שהמתפרנס לא יחשוב אלא בקדוש ברוך הוא,
כך המפרנס לא יתגאה שהוא מפרנס, אך הוא כעיוור המנהיג
עיוור חברו בעזרת המנהיג הראשון, שהוא הרואה.
*

תגובה ה.

הרב דוד אריה שלינגר, מח"ס "ארץ דשא" על מ"ב

י"ל דהכרת הטוב אינו מפני שאנו צריכים לתן גמול למיטיב
אלא להשריש בקרבנו מדות טובות.

הרב אקשטיין:

לכבוד הרב דודאי בני שליט"א

נתכבדם בתשובתו הרמה, ודפח"ח, וכן השיב עוד כמה
רבינים,

אמנם יש בכך נפק"מ אם הוא ממצוות שבין אדם למקום או
בין אדם לחבירו, ואם יש זכות תרעומת בכ"ז,
מצ"ב העולה מן הדברים, סיכום קצר [כמבא בתשובה א].

הרב שלינגר:

אולם יש לומר דיש מצות להכיר טובה ולא לרע כי באמת כל
אחד יש בו מדות טובות ואם הוא עושה רע על זה אומרים
שבדאי גרמו לו מן השמים משא"כ לטובה ולפי זה אצל גוי
יהיה להיפך כי אם הוא עושה רע יש לנקום בו.
*

תגובה ו.

הרב קלמן קצ'קוב

עין ספר "ארץ זהב" לרבי פינחס גולדוסר שליט"א פ' קדושים.

*

תגובה ז.

הרב יוסף פליסקין, ירושלים

אכן הכרת הטוב אינה על שזה הגיע מהשני כיון שהכל מגיע
מהקב"ה, אלא יש להכיר לו טובה על כך שהיה השליח
לעשות לי את הטובה, וכמאמרם מגלגלין חובה ע"י חי"ב.
משא"כ ברעה שאין שייך זה אחר שלא עשה את הרעה
עצמה.

הרב אקשטיין:

לכבוד הרב יוסף פליסקין שליט"א

יש"כ על תשובתו

אך לא הבנתי מה כוונתו, דכמו שיש להכיר טובה לשליח
אף שאין הוא המטיב, כמו"כ יהיה ניתן לנקום בשליח לרעה
אף שאין הוא עושה את הרע, או להיפך כשם שאין לנקום
בשליח לרע כיון שהוא אינו הגורם לרע עצמו, כך אין להכיר
טובה לשליח לטוב כיון שאין הוא גורם את הטוב עצמו.

בכבוד רב, מרדכי אקשטיין

הרב פליסקין:

הכרת הטוב לשליח אינה על המעשה עצמו אלא על כך
שהוא היה המסובב, דבר זה שייך רק בדבר חיובי, שיש
להכיר טובה למסובב, אך בדבר שלילי לא שייך להכיר רעה
למסובב, כיון שעיקר המעשה אינו ממנו. זה דבר שצריך
להוסיף לו קצת הרגשה, ולכן אם מע"כ אינו מבינו, אין לי מה
להוסיף, ואולי מישהו אחר יצליח לבאר את הדברים באופן
המתקבל על הלב.

הרב אקשטיין:

לכבוד הרב יוסף פליסקין שליט"א

יש"כ על דבריו,

אמנם הנראה ליישב בכל הנ"ל וכן שלחו כמה רבינים דאה"נ
גם הכרת הטוב אינו לאדם דהכל מאת הקב"ה, רק כל חיוב
הוא כדי שישירש האדם בעצמו מידה זו שע"י כן יוכל להכיר

בטובותיו של הקב"ה אליו, ויש להאריך בכל"ז, ומצ"ב המעט
ממה שעלה עד עתה עם ביסוס וראיות להנ"ל.

בכבוד רב

הרב פליסקין:

יש"כ על הדברים, אכן הביאור נכלל בדברי, ואני חאה
שהצליחו להגדיר את הדברים יותר טוב.

*

תגובה ח.

הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס "מי מנוחות, לייקוד

שלום וברכה כבוד הרב הגאון ר' מרדכי אקשטיין שליט"א,
יפה שאלתו המאוד נהנתו משאלתך.

וכפשוטו י"ל, דאה"נ חובת הכרת הטוב אינו משום שבעל
בחירה הוא אלא בכח לעשות שום דבר שיחייבו בגזירת הבורא, רק
החיוב הכרת הטוב הוא כמו של החינוך בביאור מצוות מצות
כיבוד אב ואם (מצוה לג') חז"ל, "משרשי מצוה זו, שראוי לו
לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל
ומתנכר וכפוי טובה, שזו מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני
אלקים ואנשים. ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סיבת היותו
בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תעלת
שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעו
בקטנותו. וכשיקבע זאת המדה בנפשו יעלה ממנה להכיר

טובת הקל ברוך הוא, שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד

אדם הראשון, וכו", ועל"ל - ומבאר מדבריו, שהתכלית של
מצות כיבוד אב ואם הוא להכיר להם טובה על כל מה שיגעו
וטרחו בעבורו. ועל ידי זה יבא לידי הכרת הטוב להקב"ה.

והביאור בזה הוא על פי מה דאיתא בהחובת הלבבות של
(שער הבטחון, פ"ג) חז"ל, "שהבורא יתברך מרחם על האדם
יותר מכל מתרום, וכל רחמים וחמלה שיהיו מזולתו עליו, כולם

הם מרחמי האל וחמלתו, כמ"ש הכתוב: ונתן לך רחמים
ורחמך והרבך", על"ל. ר"ל, שכל רחמים וחמלה שאדם מרחם
על חברו, כולו הוא מרחמי הקב"ה. ואפילו כשאב ואם מרחם
על בניהם, אותו רחמים וחמלה שהוא בלבם להיטיב עם

בניהם, רק הוא משום שהקב"ה מרחם עליו, וכן הוא לענין כל
טובה שאדם עושה עם חברו, הוא רק משום שהקב"ה רוצה

להיטיב עמו, אבל אין חברו סיבת הטובה, רק הקב"ה.
וזהו כוונת חז"ל, "הספר בטובות של חברו סופו שיכפור

בטובותיו של הקב"ה". - שהתכלית בהכרת הטוב לחבירו הוא
רק הדרך להכיר הטובה להקב"ה. אבל אה"נ מצד שחביר

הוא בעל בחירה, ליכא שום חובה לכיר הטוב לו, שהוא אינו
סיבת הטובה כמו שהק' מעל"ת מאי שנא מנקמה.

והראי' לזה הוא ממשו רבינו שהקב"ה צוה שאהרן יכה את
הנהר ואת הארץ - משהי משה היה חייב בחובת הכרת

הטוב לארץ ולים, וצ"ב ליכא שום בחירה - וע"כ מבאר
שחובת הכרת הטוב הוא להכיר שנעשה לו טובה, וע"י זה

יבא לידי הכרת הטוב להקב"ה.

בברכת כל טוב, והצלחה רבה,

אברהם דניאל עבשטיין

הרב אקשטיין:

לכבוד הרה"ג ר' אברהם דניאל עבשטיין שליט"א

יש"כ על תשובתו הנפלאה,

והיוצא מדבריו דחיוב הכרת הטוב הרי הוא בגדר מצוות
שבין אדם למקום ולא שבין אדם לחבירו,

ונפק"מ אם יוכל השני לתובע דבר זה, או שיהא לו תרעומת
אם אינו מכיר בטובה.

בכבוד רב

מרדכי אקשטיין

הרב עבשטיין:

נכון, יפה כתב הנ"מ בזה.

אבל אין זה החידושים שלי, הם דברי חז"ל.

והנה נשמע מדברי החובת הלבבות דהחובת הכרת הטוב
הוא משום שאותו איש שבחר לעשות לו הטובה, החיוב הוא
להודות לו על "לבו הטוב" - ז"ל החובת הלבבות פ"ד בשער
הבטחון - וכן קש"ב:ב:מקדם מהם חפץ, שיהיה אצלו החלק
והחזק מהם שיהיה בעולותו, ויבטח בהשקלתו על האלהים
יתברך. ואם ישלם על יד אדם מהם יודע הבורא יתברך, אשר
השלים חפצו. ויודע למי שנעשה על ידו על לב הטוב לו,
ושאברהם הביא ותעלתו על ידו. ובדיעוד שאין הבורא מגלגל

טובה, אלא על ידי הצדיקים, ומעט הוא שמתגלגל הפסד על
ידיהם, כמו שאמר חזקוניו זכרונם לברכה (בבא בתרא קי"ט,
ע"ב): "מגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב", ואמר

הקתוב (משלי י"ב, כ"א): "לא יאונה לצדיק כל און". עכ"ל

ר"ל, דבני אדם אין להם שום כח בעולם כלל וכלל להיטיב או
להרע, רק יש לאדם הבחירה להיות איש המזדמן לו הטוב

והרע. וא"כ כל הודאתו לאדם הוא רק על "לבו הטוב" במה שברר להטיב עמו, אבל עצם הטובה צריך להודאת להקבלה, כי הוא לבדו עושה הכל, רק "שמגלגלן זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב".

דהגם שכל דבר נגרם מאת הבורא ית', מ"מ לא נגזר ע"י איהו אופן כמו שיועד הדברים שנמצא בספר ר' יוסף זונדל מסלאנט (עמ' קל"ז) וז"ל, "אמר הרב הגאון רשכ"ג מוהר"ח זלה"ה מוואלאדין, שמעתי מחסיד ז"ל [הגאון והחסיד במאמר זה הוא הגר"א] וגם אני אמרתי כן אפי' מנעוהי שזה טעות מה שמורגל בפי השולם [וגם ברמב"ם איתא כן] שבעל בחירה יכול לעשות לאדם בלתי גזירת הבורא, רק שבעל דבר נגזר על האדם באיהו אבן ינגף, אבל בעל בחירה לא נגזר איהו בעל בחירה יעשה לו לטוב ולמטיב, אבל אם לא נגזר לו מן השמים אין בעל בחירה יכול לעשות לו מאומה", עכ"ל. הרי, דאם לא נגזר מן שמים שיבאו על האדם שום דבר רע, אין בעל בחירה יכול להרע לו בשום פנים ואופן. ורק אם נגזר על האדם מן שמים שיבאו לו שום פגע רע, זהו מה שהבעל בחירה יכול לבחור, דהיינו, האופן שיבא על האיש אותו רע. וכל ואלו לענין להיפוך, אם נגזר שיבא שום דבר טובה לאדם, רק הבחירה תלויה ביד האדם, וע"כ נשמע מכל מדברי חובה שחייב להודאת להם על "לבם הטוב", וא"כ יפה שאלת מעלת, דמ"ש מלאו דנקמה, כמו שהארכת.

ואפשר לומר, דאפשר בתורת אפשר דחלוק בעיקרו חובת הכרת הטוב מאיסור נקמה. שהחיוך הסביר בטוב טעם ודעת דשרש השרשים הוא שהאדם חייב להאמין באמונה שלימה שכל דבר שנעשה לו הוא מאת הקב"ה, וע"כ הרע שנעשה לו הוא כל כולו מאת הקב"ה. וא"כ מה שבידו הוא רק הבחירה, וע"כ אפשר דאה"נ יכול להיות טענתו עליו מכח שהוא בחר לעשות הרע, ואבל הוא אינו **סיבת הרע**, הסיבה הוא הקב"ה, וע"כ איכא איסור נקמה, אבל מצד בחירתו יכול להיות טענתו עליו. ואפשר דמצד זה הוא חייב לשאול 'מחילה', דאם הכל הוא מאת הקב"ה היכא איכא מקום לשאול מחילה, הרי הוא אינו סיבת הרע. ואפשר כנ"ל, מצד הבחירה.

מסכים לזה?

בברכת כל טוב

הרב אקשטיין:

לכבוד הרה"ג אברהם דניאל עבשטיין שליט"א

ייש"כ על דבריו הנפלאים, ומש"כ מענין הבחירה, אי"ז סתירה כלל ועיקר להא דהכל מאת ה', וכידוע שאלה קשה זו מדיעה ובחירה ומדברי הרמב"ם ושאר ראשונים בענין זה ואכ"מ, רק לאחר שביחס של אדם לזולתו למדנו בלאו דלא תקום שאין לגרום רע לשיני על רצונם להרע עליו שאין הוא המריע אלא הרע מסובב ע"י הבורא, כמו"כ אין לגמול טוב לעושה הטוב על לבו הטוב כיון שגם הטובה נסבבה ע"י הבורא, ורק התשובה היא כמו שכבר כתבת באחזקה דהכל הוא להשריש בלב האדם מידת הכרת הטוב כדי שיכיר בטובתו של מקום...

ולענין הקשת המחילה אה"נ זה מצד בחירתו לעשות הרע, וכן לענין התרעומת אפשר דשרש המצוה של הכרת הטוב הוא מבין אדם למקום אבל אחר שכבר נצוינו בדבר זה הרי הוא ממצוות של בין אדם לחבירו וגדרם, וממילא יתכן גם זכות תרעומת וכדו'

ויש מעט להוסיף כאן ראיות לכל יסוד חשוב זה [כמובא בתשובה א']

בברכת שבת שלום ומבורך

מרדכי אקשטיין

הרב עבשטיין:

שלום לכבוד ידידי הרה"ג ר"ר מרדכי שליט"א, ייש"כ על דברי חז"ל שכ'.

ובענין דברי החיוך של לעיל בביאור לאו דלא תקום, שורש השרים הוא להאמין באמונה שלימה בהקב"ה, להורות עד היכן הדברים מגיעין, ר' יעקב עמדן (בספרו בירת מגדל עוז, בענין עליות דן לכף זכות) כתב שאפילו אם לא נמצא שום אופן לדון בחיור לכף זכות, יאמר: "שהקב"ה סילק ממנו הבחירה כדי לעשות רצון אבינו שבשמים". וז"ל, "וגדולה מזו למדנו ממקרא מלא שאפילו על מעשה רשע ופשע מוחלט שאי אפשר ללמד זכות בשום פנים, נענין שמעי עם דוד, שהרשיע לעשות אשמה רבה בקללתו הנמרצת על חנם ועל לא דבר, להטיל דופי בודד הצדיק שלא חטא מעולם לבית שאול, אדרבה שילם לו ולביתו טובה תחת רעה, ולא כמו שנהג שאול עמו שרצה לשלם לו רעה תחת טובה, והיה בידו להנקם ממנו פעמים ולא אבה, מלבד מה שדרש דמי שאול ובניו מיד הורגיהם ועשה בהם נקמות, ולבני יהונתן גמל

טובות ישועות ונחמות, והיה מהראוי לשמעי להוסיף אהבה לדוד, מה גם בהיותו חתן שאול, על כן אין מעשה מכוער וגמונה מזה נגד ה' ואדם, ולא נמצא דבר קשה הציור זר בטבע אדם אכזר יותר מזה, ועם כל זאת מחל לו דוד בהיותו בידי לוקח נקמתו ממנו ושלם לו כפעלו, אעפ"כ המתין לו עד שנתמלאת אאתו, ולימד עליו זכות בעשנתו, ואמר: "הניחו לו ויקלל כי ה' אמר לו קלל את דוד", ומי יאמר מדוע עשית כן, הרי דבר נפלא ומתמיה מאד, שתלה חטאו ועונו של שמעי ברצון שמים, כי שלוח הוא אליו קשה, כאילו עושה רצון שמים בכך, וכשמתנצל בעדו שאינו אלא שליח העושה שליחותו, וראוי לשכר ולא לעונש, כי כל פעל ה' למענהו, וגם רשע ליום רעה", עכ"ל. דברים נוראים!

וא"ל לקיים עניני בין אדם לחבירו רק מי שמאמין באמונה שלימה בהקב"ה שהוא הבורא ומהנהיג לכל הברואים, וע"כ אפשר דזהו כוננת חז"ל – דזאהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה, – שכולל עיקרי האמונה – וזהו יסוד של כל התורה כולה "צדיק באמונתו יחיה" כמו שהאריכו הספרים הקדושים.

בברכת שבת שלום ומבורך

אברהם דניאל עבשטיין

תגובה ט.

הרב צבי קריזר, ראש כולל 'זר אברהם' ומג"ש

בביה"כ איצקוביץ בב"ב, מח"ס באר צבי

להרה"ג ר' מרדכי אקשטיין שליט"א

זו שאלה מצוינת! שנים שגם לי הוקשה זה, עד ששמעתי פעם ייש"ב כזה:

כי מי שהוא אדם טוב, חפץ כל הזמן להטיב, והעונש הגדול ביותר שיסלים לתת לו שהוא לא יוכל להטיב, וכדמצינו אצל אע"פ שמה שלא היו לו אורחים להטיב עמם היה קשה לו יותר מייסור המילה, ממילא יתכן שאע"פ שאינו ראו לטובה, אם האדם הטוב חפץ לעשות לי טובה יתכן שמהשמים לא ינעמו ממנו ויתנו לו היסלת להטיב עימי אע"פ שאין אני זכאי, נמצא שכל הטובה באה אלי בזכות אותו אדם שהטיב עימי שהוא ראו לך, וע"כ יש להודות לו [משא"כ אדם רע שמזיק לי, בפשטות אין לו שום יסלת להרע לי אם אני ראו לך! אלא שזה כבר תלוי לכאורה בדברי האוה"ח הידועים בפר' וישב (עה"פ ויצילו מידם). האם שייך שבעל בחירה יוכל להזיק את הזולת גם באופן שהזולת אינו מחוייב בזה כלל, ויש סוללה של קשיות על האוה"ח הזה, ויש הרוצים לטעון שכבר נחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד, ומלבד שהדברים מוקימים מצד עצמם, יש ע"ז ארמונת גדולה שאכ"מ, וגם בעלניו אספקלריה דבן דבא אחת. [ראה מדור 'באהלה של תורה' פר' וישב תשע"ח, ובמדור התגובות שלאחר מכן].

בברכת התורה

צבי קריזר

הרב אקשטיין:

לכבוד הרה"ג ר' צבי קריזר שליט"א מח"ס באר צבי

ייש"כ בשבתו, חידוש זה שאדם יקבל טובה מהשני רק משום שהשני חפץ להטיב לו, טעון ראיות, ואינו לכ"מ מסתבר, וכי יש מתן שכר למגנא, ואפילו אם נסכים לחידוש זה, א"כ מדוע כשחפץ להרע לא יוכל בכך, ואמנם זה קשור לתסבוכות ההבנה בדברי האוה"ח, אבל ודאי דאם נימא דיכול להטיב לשיני אף בלי שמגיע לו, מן הסברא נמי שיכול להרע לו בלא שמגיע לו, א"כ נכוח בראיות בחרות החילוק בזה, וא"כ הדרן לקושיין מה החילוק בין הכרת הטוב ללא תקום...

ותהלה לה' מה ששלה בידיו ול"כ לנו כמה רבנים דאה"נ אין חילוק והכל מאתו ית', רק דחויב הכרת הטוב הוא כדי להשריש באדם מידה זו שיוכל להכיר בטובתו של מקום, ואיכא כמה נפק"מ בזה, ומצ"ב סיכום העולה עד עתה.

בכבוד רב ובברכת שבת שלום

מרדכי אקשטיין

הרב קריזר:

ייש"כ גדול.

ניכרין הדברים דאלו דברי אמת!

חשבתי להוסיף על הדברים, דלפי היסוד הזה מיושבים עוד הרבה קשיות, מה שמצאנו שיש חיוב של הכה"ט גם לצאצאיו של המטיב או באופן שזה שהיטיב כלל לא אמור לדעת מההכרת הטוב שלי כלפיו, וכן מה שמצאנו מידה זו גם כלפי להכיר טובה לדומם, כמו שמצינו אצל משרעה, ועיין שטמ"ק בב"ק צ"ב וכו' ואכמ"ל.

עוד ענין שמשלתלש מך, שאם האדם יודע שכל מה שמגיע אליו מן השמים זה רק לטובתו, ועל כן אין לו לגמול רעה, כי באמת אינה רעה, נמצא שע"י מי שרעה לו יצא לו ג"כ

טובה, וכמו שידוע המשל מהחור"ל שאחד דיבר לשה"ר על חסיד אחד והלה שלח לו מתנת כנגד הטובה שעושה עמו בכך שנטול ממנו כל העבירות שלו וכדו', ואם האדם חי ומכיר באמת הו', נמצא שהוא מסוגל להכיר טובה גם למי שלאכארה עשה לו צרה, י"י סוף סוף על ידו הוא מגיע לתיקון ותכלית. ולכשתימתי לומר, נמצא שמאותה סיבה נופא טובה להכיר טובה, נבע גם האיסור נקימה, כי ע"פ האמת זה ההיפך, וכמו שנתבאר.

הרב אקשטיין:

לכבוד הרה"ג ר' צבי קריזר שליט"א

ייש"כ על דבריו הנפלאים,

במה של שיש חיוב הכרת הטוב גם לצאצאים וכן היכן שלא יודע מההכרת הטוב, משמח אם יכתוב לי היכן מצינו חיוב זה, ומה של לגבי דומם, אה"נ וכבר נתבאר בתוך הדברים,

ומה של שכל רעה היא טובה, אה"נ, אבל זה מעלה גדולה [וכן עדיין יש חילוק בין טובה לרעה, מהא דעל רעה מברכים ברוך דיין האמת משא"כ בטוב מברכים הטוב והמטיב]. אך אגן עסקיין בחיוב שלאדם כלפי חבירו, דבדרגות יש להוסיף הרבה יודע שיש הנעלבים ואינם עולבים וכו', אך ע"פ דרגות א"א לחייב אדם רגיל לפעול, וכמו של החינוך שבשעת מעשה מותר גם לאדם לנקום שאינו צריך להיות כאבן שאין לה הופכין, אף שיש אנשים שבדרגתם יכולים להתגבר גם בשעת מעשה.

ומה שסיים דלפי"א מאותה סיבה שיש להכיר טובה נבע גם האיסור נקימה, הוא דבר נפלא מאוד, ודפח"ח.

בכבוד רב ובברכת שבת שלום ומבורך

מרדכי אקשטיין

הרב קריזר:

א. לגבי מה שחובת הכרת הטוב היא אף לכל הדורות הבאים, לכאורה מבואר כך בדברי הרמב"ן בפרשת כי תצא (דברים כ"ג ה') המבאר את דברי הפסוק בטעם שלא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' עד עולם, שכתוב שזה על דבר אשר לא קידמו אתכם בלחם ובמים וגו'. וכתב הרמב"ן לבאר שנתבע כאן על חוסר הכרת הטוב שהיה להם כלפי ישראל שאברהם אבינו הציל את לוט וכו'. ואף על פי שכבר עבד מאז דורות הרבה, מכל מקום מדת ההכרת הטוב מחייבת גם את כל צאצאי המוטב להכיר טובה לצאצאי המטיב.

ב. עוד רואים אנו מדברי הרמב"ן הנ"ל, שחובת ההכרת הטוב היא להטיב עם צאצאי המטיב גם אם לא נראה שהם צריכים את הטובה שלי, וכמו בני ישראל שהיו במדבר, ולא היה חסר להם ולחם ומים כלל, כי ירד להם מן הים להם את בארה של מרים, ודעפ"כ היו צריכים בני עמון ומואב להקדימם בלחם ובמים. וכן איתא להדיא במדרש רבה פרשת בהר (ל"ד, ח) וז"ל: על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, וכי צריכים היו להם ישראל, והלא כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר היה המן יורד להם והבאר עולה והשליחו מצוי להם, ועניי כבוד מקיפין אותם ועמוד ענן מסע לפניהם, אלא דרך ארץ הוא, הבא מן הדרך מקדימין להם במאלכ ובמשנתו וכו', והרי דברים ק"ו ומה מי שלא עשו חסד עם מי שאינו צריך חסד וכו' מי שאינו עושה חסד עם מי שצריך חסד על אחת כמה וכמה. ע"כ.

והיסוד בזה נראה, דכל ענין הכרת הטוב הוא לא לדאוג לזה שהיטיב, אלא לאדם עצמו שיהיה בו רגש של הכרה בטובה, שזה יסוד כל התורה כפי שנתבאר, דעל ידי זה לא יבא לכפור בטובתו של מקום.

ג. כתוב בפרשת בא (שמות י"ג א') וכל פטר חמור תפדה בשה. ודרשו חז"ל (בבבכות ה:) מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים? אמר ליה, גזירת הכתוב היא, ועוד, שסייעו לישראל בשעת יציאתם ממצרים, שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לזבין טעונים מכספה וזהבה של מצרים. והיינו שבעבור הטובה שעשו עם ישראל ביציאת מצרים, קיבלו שכרם לדורות עולם שעשו בהם מצוה.

ובספר 'שפתי חיים' (ח"ב) כתב כי ניתן ללמוד מכאן שני דברים, א', כשם שיש להכיר טובה לחמור אף על פי שלא היתה לו כוונה להטיב, כך עלינו להכיר טובה לאדם שעושה טובה אף בלא להתכוון אלא שהוכרח לך. [בענין זה ראה לעיל פ"ג א' #]. ב', כשם שמצות פטר חמור היא נצחית לדורי דורות, כך צריכה להיות חובת הכרת הטוב לא רק לאותו אדם שעשה עמו הטובה, אלא אף לדורות הבאים אחריו.

ד. עוד מצינו שיש חיוב הכרה"ט גם במקרה וכל הכוונה של המטיב היתה לטובת עצמו, וכמו שמוכיח הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, (שיחות מוסר ל"ב ל"ב) ממה דאיתא בגמרא יבמות (סג)

א): "ר' חייא הוה קא מצערא ליה דביתהו, כי הוה משכח מידי, ציר ליה בסודריה וימית ניהלה, אמר ליה רב, והא קא מצערא ליה למר, אמר לו, דיימ שמגדלות בנימ ומצילות אותם מן החטא".

ונראה שכשם שה"מגדלות את בנימ" מחייב הכרת הטוב, שהיה הדבר בא ע"י מציאות נפש ממש מצד האם שמגדלת את בניה בקושי ובצער, בה במידה אנו מתחייבים בהכרת הטוב בגלל ש"מצילות אותנו מן החטא", אעפ"י שדבר זה אינו קשה לה כלל, וכשהיא מקשטת את עצמה לפני בעלה הדבר נוח גם לה ורצוה בכך יותר ממנו, ואעפ"י כן חייב הכרת הטוב הוא על שניהם בשווה, כי סוף סוף הטיבה, וכמו שנתבאר.

וכן מציע בתורה (דברים כ"ג) לא לתעב מצר כי גר היית בארצו. בני עמי מה שהעבדו את ישראל בצר כן בחומר ובלבנים, לחצו ועינו אותם, בכל זאת מכיון שנהנו מהמצרים שנתנו להם לישב בארצם, ואף שכיוונו בהזל לטובת עצמם, בכל זאת יש להכיר בטובתם ולא לתעב אותם. ואחרי שלשה דורות כבר יסלים לבא בקהל. ובספרי אמר רבי אלעזר בן עזריה המצרים לא קיבלו את ישראל אלא לצורך עצמם ונקבע להם שכר. והרי הדברים קל וחומר, ומה מי שלא נתכוון לזכות כן, מי שנתכוון לזכות על אחת כמה וכמה. [אור הצפון לסבא מסלמבדקא צ"ל חלק א' עמוד קפ"ט].

ה. ועוד מציע, שגם במקרה שאם היה יודע היה מעונין שלשני לא תהיה טובה, כמו בבנות יתרו שאמרו לאביהן (שמות ב' י"ט): "איש מצרי הצילנו", ואמרו חז"ל (שמות רבה פ"א לב): "משל לאחד שנשכו הערוד, והיה רץ ליתן רגליו במים, נתן לנהר, וראה תינוק אחד שהוא שוקע במים ושלוח ידיו והצילו, וכתב לו התינוק, אילולא אתה כבר הייתי מת. אמר לו, לא אני הצלתיך, אלא הערוד שנשכתי וברחתי הימנו הוא הצילך. כך אמרו בבנות יתרו למשה, ישר כחך שהצלתנו מן הרועים, אמר להן משה, אותו מצרי שהרגתי הוא הציל אתכם, לכך אמרו לאביהם איש מצרי הצילנו".

עד היכן מגיע חייב הכרת הטוב, התינוק צריך להכיר טובה לערוד שנשק את האדם, כי הוא גרם לו לרוץ לנהר וע"י כך הצילו, ומצא שהגורם להצלתו הוא הערוד, וכמו כן בבנות יתרו חייבות למצא טובה למצרי הרשע שהרגו משה ועל ידי זה הוצרך לברוח למדין ושם ראה אותן נתונות בסכנה והצילו, נמצא שהמצרי גרם להצלתן, כי הנהגה ומקבל טובה מחתבו אף על פי שהלה לא נתכוון כלל לטובתן, ואפילו נסתבב הדבר רק בעקיפין, הרי זה חייב להכיר טובה למי שסיבב וגרם לו טובה.

ו. ועוד יותר מציע שאף כשכבונות המטיב היתה שבפועל יצא רע, ואפילו אם אח"כ עינה אותך, וכמו שהיה במצרים שהוסיפו להרע כי השליכו בניהם ליאור, וימרו את חייהם וחשבו למחות את שמם. ואפ"ה אמרה תורה "לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו", היינו יש מפרשים אע"פ שעינו אותך מ"מ היה לך קודם אכסניה, ולא כפי אלו שטועים לפרש שהיו אכסניה בשנת השעבוד, אלא שקיבלו אותם בשנת הרעב.

אולם לפי רש"י משמע שיש להכיר טובה גם על שנת השעבוד, שכתב מה טעם, שהיו לכם אכסניה בשנת הדחק, ולהל"ל הפירוש הוא, לפי מה שהתחדד לי היום, שחייב ההכרת הטוב הוא בעצם, ולא רק למרות השעבוד.

עוד מה שנראה להוסיף, דלפי מה שנתבאר שענין הכרת טובה לא תלו כלל באדם שעשה לי בפועל את הטובה, [דעה מן השמים], אלא שהחייב הוא רק מצד מידת האדם שהיטב לו, שהוא צריך שיהיה בקרב מידה פעלה זו של הכרת טובה, שע"י יכיר גם בטובותיו של מקום. וביארם שא"כ גם מי שבפועל עשה עמו רעה, מאחר וע"פ האמת האבסולוטית זה טובה בעדו מאיזה טעם שיהיה, הרי ששייך שהאדם ייטיב גם עם מי שעשה לו רעה, ועכ"פ אין מקום לנקימה מהאי טעמא גופא.

ומעתה יבין מאוד מה שמצאנו מידה של "משיב טובה תחת רעה", וכמו שמציעו אצל יוסף הצדיק, דלא זו בלבד שלא שמר טינה לאחיו, אלא עוד פייס וניחם אותם, גמל עמהם טובות, פירנס וכלכל אותם ואת טפם. וכמו שמציעו בחז"ל שזכות זו של יוסף שהשיב להם טובה תחת רעה עומדת להם לישראל לעתיד ומסייעת במפלתו של עושו. וכדאינתא במדרש (ילק"ש שופטים ה"ג), מסורת אגדה הוא בידים שאין עושו נפל אלא ביד בניה של רחל, למה, שאם באים השבטים לדון עם עושו לומר לו למה דרפת את אחיך [יעקב], הוא אומר להם, למה דרפתם את יוסף אחיכם, ואינכם מעולים ממני, וכיון שהוא בא אצל יוסף אומר לו [יוסף] למה דרפת את אחיך, ואינו יכול [עשן] להשיבו, אם תאמר שעשה [יעקב] לך רעה,

אף אחי שלמו לי רעה, ואני שלמתי להם טובה, מיד הוא שותק. ועליו הכתוב אומר "הנה היו קקש את שרפתם לא יצילו את נפשם מיד להבה", הנה היו קקש זה עשו וכו' לא יצילו את נפשם מיד להבה זה יוסף שנאמר "ובת יוסף ילדה".

[ובנוסף לטובות הנ"ל המפורשות במקרא שהטיב יוסף עם אחיו, מציע עוד בחז"ל על טובות מיוחדות ונשגבות שנהג עמו, וכמו שדרשו חז"ל על הפסוק שבהמשך הפרשה "ואת העם העביר אותו לערים מקצה גבול מצרים ועד קצהו" (מ"ז כ"א), ופרש"י ע"פ הגמ' בחולין (ס':) שלא הוצרך הכתוב לכתוב זאת אלא להודיעך שבחו של יוסף שנתכוין להסיר חרפה מפי לאחיו שלא יהיו קורין אותם גולים. והיינו שיוסף עשה המעלה שלמה במצרים, החליף את מקום מושבם של כל תושבי המדינה רק בכדי שלאחיו יהיה יותר נעים שלא יקראו "גולים". [ובעצם יש להתבונן, כמה אנשים כבר היו קורין להם כך, ועוד, שהיה במשך הזמן כבר יתגלו, אלא, שבאמת הרי היו ניכרים כל העת שהם אינם מקומיים, כמו שאחז"ל שלא שינו את שמם לבושם ולשונם, אלא שיוסף פעל כן שלא יוכלו לומר להם ע"ז כלום, כי אם יהיה מי שיאמר להם דבר יוכלו מיד להשיב שגם הוא גולה].

וע"ע רש"י בשיר השירים על הפסוק (ח, א) מי יתן כאח לי, שכנס"י מבקשת מהקב"ה שתבא לנחמני כדרך שעשה יוסף לאחיו שגמלוהו רעה ואמר בו (בראשית ג, כא) וינחם אותם. וע"ב ר"י ז. זונה לילה כיוסף, ובספר תורת חיים שם שיבאר שמעלתו של יוסף היתה בכך שגמל טובה תחת רעה. ולכאורה יש להבין מהיכן נובע שיש מעלה והנהגה כזו להיות גומל" טובה תחת רעה", הלא מן התורה היה סגי בכך שלא ינקום וישלם רעה תחת רעה, אך מהיכ"ל שיהיה מעלה לאדם לגמול עוד גם טובה למי שהרע לו.

אולם לפי מה שנתבאר לעיל זה מובן היטב, כי מי שחי בהרגשת האמת שאין בכח אף אחד להרע לו, והכל זה רק לטובתו, יש לו א"כ לנהוג בהכרת טובה גם כלפיו, אלא שזו דרגה כה גבוהה שמלבד יחיד סגולה שהתעלז מעל לטבע האנושי הגיעו למעלה נשגבה זו. אבל זו מידתו של הקב"ה ששטיב גם לרעים ואף למי שזרד בו.

וביום ו' הוספתי לבאר דלפ"ז יתכן שמטעם זה אסרה התורה לתעב מצרי כי גר היית בארצו, ואין בכח העבדות שידו בנו רדו' שנים לעמעם את חייב הכרת הטוב כלפיהם, כי כל השעבוד היה לטובת ישראל, וכמו שכתבו בספרים שזה היה הכנה שיוכשרו לקבלת התורה ע"י התרגלותם בעבודת, והקב"ה העביר את העבדות מפרעה לעמו ה', וכמבואר בל"מ בחז"ל בספריה"ק, וע"ב בשבת פח: אמר מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה לילד אשה בינינו אמר להן לקבל תורה בא אמרו לפנינו חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לב"י מה אמש כי תזכרנו וכו' אמר לפניו רבש"ע תורה מאתה נותן לי מה כתיב בה אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, אמר להן, למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם, תורה למה לתת לכם וכו'. הרי מפורש שהנתי לקבלת התורה הוא להיות תחילה משועבדים לפרעה במצרים.

[אולם יש להוסיף שבניגוד לכך, היוצאים מן הכלל הם זרע עמלק, שע"ז יש חייב מפורש מה"ת למחותם מתחת השמים, וממילא אע"פ שמפי עיון לא תצא הרעה, מ"מ על הנאצים ימ"ש, מאחר וקבעו חז"ל שהם מזרע עמלק, (כמבואר במגילת ו: גרמניא של אדום, ע"י"ש במהרש"א ובהג"א יומא י, והגהות יעב"ץ ביומא שם ובערך ערך גרמניא), ממילא אין כלפיהם אין שום ענין לגמול עמו טובה, אלא אדרבה, מבקשים אנו לראות בהם נקמה. ולא מכבר הוספתי עוד ראיות לכך שהנאצים ימ"ש היו גרועים מפרעה, ולא כפי ששמעתי אחד הדרשנים שהתבטא שפרעה היה גרוע מהיטלר ימ"ש, כדנראה אינו יודע אף אפס קצוה ממה שהיה בשואה האיומה, כי גם אין שלא הרביתי לקרא הרבה על השואה, די במה ששמעתי בשביל להבין שבכלל לא שייך להשוותם, וזאת מעצם העובדה הפשוטה, שבשואה היה ענין של השמדה, ואילו במצרים אחרי הכל היינו במעמד של 'עבדים', והיחס היה כשל אדון לעבד, ואפילו שהאדון יהיה הכי רע בעולם, זה עדיין לא מעמד של 'נדון למוות' בייסורים שלא עולים בשום דמיון].

בברכה, צבי קריזר

הרב אקשטיין:
לכבוד הרה"ג ר' צבי קריזר שליט"א

נתכבדנו מאוד בדבריו ובראיותיו הנפלאים, ויל"ע בהם היטב בכל פרט ופרט,

אך מה שרצה לומר דבכל גווני יש להכיר טובה ואולי אף כשגורם רע,

הנה בדברי חובת הלבבות [פתיחה לשער עבודת האלקים] כ' להדיא דליכא

חייב כשלא נתכוון לטובה וז"ל "ואם תגיעו לנו שום טובה ע"י מי שלא שלח כוון בה אליו יסתלקו מעליו חייב ההודאה לו, ואין אנו חייבים בה" ולדבריו

כשנתכוון להרע דליכא חייב. בכבוד רב

מרכי אקשטיין

הרב קריזר:
שוב מצאתי שמה שכתבתי בסוף לגבי עמלק, כבר ביאר ק

להדיא הג"ר יהונתן איבשיץ בספרו "ערוות דבש" (ח"ב) שמבאר מדוע התורה צריכה להזהירנו בכמה מקומות למחות את זכר עמלק, שכן לולי ציווי התורה היה מן הראוי שלא לנטור להם איבה אף שהרע לנו הרבה, ואולי אפילו לגמול עמו טובה תחת רעתו, כדרכו ומידתו של הקב"ה ששטיב אף למכעיסיו, ע"כ מזהירה התורה שלגבי עמלק זה לא כך, אלא יש לזכור ולא לשכוח מה שעשה לך, כי אין כסאו של הקב"ה שלם עד שימחה שמו של עמלק. והדברים נפלאים לפי מש"נ.

נראה לבאר דברי חוה"ל, דאה"נ שאין חייב, כי התורה ניתנה לכל הבריות, ולאו כל מוחא סביל דא, וכמו שביארתי שהיטיב למי שגמל רעה זה מעלה מעל לטבע האנושי, ומה לנו יותר ממה שכתב המ"ס שהנקמה לאדם מתוקה לו מדבש ושמידה זו מתאימה למלאכים, ממילא מובן שכל ציווי התורה זה רק לא לנקום, דאכן אף שגם ציווי זה יש שזה מאוד קשה עליהם, מ"מ אם התורה אוסרת על כרחך שכל בן תמותה יוכל לעמוד בה.

ואף מי שלא גמל רעה אלא שלא נתכוין להיטיב, [שעל זה מיירי החוה"ל], אמנם אין חייב, אבל גם לפי החוה"ל זו בודאי מעלה לאדם. [ויש לעיין בלשוננו "אולי יסתלקו", היינו שאינו מניח כן בודאי. ועכ"פ יש עימי עוד ראיות מחז"ל שיש מקום להכרת הטוב גם באופן זה והדברים ארוכים.]

הרב אקשטיין:
לכבוד הרה"ג ר' צבי קריזר שליט"א

לא ראיתי בדברי חובות הלבבות תיבת "אולי" ולפי"ז אינו מסתפק בהז,

ועוד יש להטעים הדברים שאין חייב הכרת הטוב בכה"ג, לפי מה שנתבאר הדכל הוא להשריש מידה זו להכיר בטובתו של מקום, והקב"ה ודאי מכיון בכל דבר להיטיב, וא"כ בבן תמותה שלא היתה כוונתו לכך, שוב אינו בכלל חייב זה.

בכבוד רב

מרכי אקשטיין

הרב קריזר:
להרה"ג ר' מרדכי אקשטיין שליט"א

קצת לקחתי לי פנאי לעיין בשאלתו על דברי החובות הלבבות בפתיחה לשער עבודת האלקים, ואכן דבריו לכאורה צ"ע מדברי מדרש מפורש שרואים שיש חייב הכרת הטוב גם כאשר יצאה הטובה ממי שלא התכוין להיטיב לו, והוא במדרש רבה פ' שמות (א' ל"ב) על הפסוק "איש מצרי הצילנו מיד הרועים (ב' י"ט) וז"ל: משל לאחד שנשכו הערוד, והיה רץ ליתן רגליו במים, נתן בנהר וראה תינוק אחד שוקע במים ושלו ידיו והצילו. אמר לו התינוק, אילולא אתה, כבר הייתי מת. אמר לו, לא אני הצלתיך, אלא הערוד שנשכתי וברחתי הימנו, הוא הצילך. כך אמרו בבנות יתרו למשה, ישר כחך שהצלתנו מן הרועים. אמר להן משה, אותו מצרי שהרגתי הוא שהציל אתכם, לכן אמרו לאביהו "איש מצרי הצילנו".

והג"ח שמואלביץ צ"ל הכיח מכאן (שיחות מסור ל"ב ל"ב) עד היכן מגיע ענין חובת הכרת הטוב, התינוק צריך להכיר טובה לערוד שע"י נשיכתו גרם לאדם לרוץ לנהר ועל ידי כך ניצול, נמצא שהגורם להצלתו הוא הערוד, כך בבנות יתרו חייבות להכיר טובה לאותו מצרי רשע שהרגו משה, שבגללו הוצרך לברוח למדין, למדת מהז - אומר הג"ח שמואלביץ, כי הנהגה ומקבל טובה מחבירו אפילו אם לא נתכוון הלה כלל לטובתו, ואפילו נסתבב הדבר בעקיפין, הרי זה חייב להכיר טובה למי שסיבב וגרם לו טובות.

עוד ראיתי בספרו הערות (במדרש ק"ג) שמביא על מה שאנו אומרים בפורים לאחר קריאת המגילה "גם חרבונו זכור לטוב", דלכאורה לפי דברי המדרש שהביא רש"י

במגילת אסתר על הפסוק "ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים לפני המלך גם הנה העץ אשר עשה המן" וגו', וז' ט' שיש אומרים שהיה זה אליהו הנביא בדמות חרבונה, א"כ לא מובן מדוע מזכירים תמיד לטובה את חרבונה, מה עשה ובמה זכה לך. ומבארים, שמעצם הדבר שאלהו הנביא השתמש בלמות שלו כדי להעניש את המן, כבר מחייבת אותו בהכרת הטוב כלפיו, כי סוף סוף דמותו היא שהועילה ואף על פי שהעזרה לא באה כלל ממנו עצמו.

עוד מוצאים אנו חיוב הכרת הטוב גם למי שלא נתקון להיטיב אלא שיצאה ממנו טובה, ממה שמצינו בכמה מקומות שיש להכיר טובה אפילו לבעלי חיים. וא"כ יקשה מכל ה"ל על דברי החוה"ל:

ומה שהיה נראה לומר לפום ריהטא, שמאחר ומהלך הדברים בחוה"ל הוא לעורר את האדם להכיר טובה להקב"ה ולומד ממה שבנ"א מבינים בהשגותיהם השכליות, ממילא התבטא בלשון ובאופן של "אם תימצי לומר", כלומר, דאפילו לו יהיה כך כפי שחושבים ההמן שכאשר המטיב לא התכוין אין חיוב הנה"ט, מ"מ מוכיח דתופעה כזו באמת לא פוטרת, וכמו שממשיך בדבריו להוכיח כי גם כל אלו שבמבט ראשון נראה שעושים לתועלת עצמם, ובכל זאת זה לא פוטר את הנהנים והמקבלים ולהודות להם ולהכיר טובה. אבל אין כוונת החוה"ל לפסוק הלכה במשפט הזה שאין חיוב הנה"ט בכה"ג. עוד מה שאפ"ש"ל בזה, שיש מושג שאני אסיר תודה' על הטובה שעשה לי, ויש שאני 'מכיר לו טובה', ונפקא מינה, לגבי למסור נפש בשביל להכיר טובה, כשאני אסיר תודה זה חיוב להנכס אפילו לספק פיקוח נפש להצילו, ואילו להכיר טובה זה כוון מסור שאינו מחייב אותי עד כדי כך.

וע"ע מה שהארכתי בספרי הקט "באר צבי" (ח"א ס' ס"ד) בענין שכר על מעשה רע שיצא ממנו טובה.

והנני מודה לו על העלאת הנשוא החשוב הזה, ואשמח לשמוע דעתו על אחד האופנים ביישוב דברי חוה"ל.

בברכה

צבי קריז

הרב אקשטיין:

לכבוד הרב"ג ר' צבי קריז שליט"א מח"ס באר צבי ועל ורדים שמחנן על קבלת דבריו הנפלאים ועיינית בדברי הגר"ח וכן בספרו הנפלא באר צבי (סימן ט"ד)

והנראה לענ"ד דאף דלגבי דומם מצינו חיוב הכרת הטוב אינו וותר לדברי החובות הלבבות דאין חיוב הכרת הטוב לאדם שיצא ממעשיו טובה בלא שהתכוון אליה ויש לבאר זאת בתרי אנפי, חדא דבדומם אין בחירה וממילא הרי הו' כאילו יש בו כוונה להיטיב שכל מהותו במעשה זה הוא להיטיב, [אז דכולו שלוחו של הקב"ה לעשות לאדם ההטבה], משא"כ באדם ששיך בו כוונה להיטיב, אם חסר הכוונה ממילא אין לייחס את הטובה אליו כלל, ובאופן אחר במקצת יש לבאר דלכל דבר יש לו שורש או מלאך או כעין זה לבעלה וכן שממלא פקידים וכו' שהוא מוכרח בזה הרי יש חיוב הכרת הטוב כלפי אותו דבר, וכעין דמצינו ק"ו משמים וארץ ועוד שלא שינו מדתם מובא במדרש והביאו ברש"י האזינו, ולכא"ו מה יש לעשות ק"ו מדבר שאין לו בחירה, אלא ביאורו דהיא גופא שממלאים תפקידים הוא לימוד לאדם שלא לשנות, ועכ"פ ללמדו מזה דיש מעלה במה שדומם ממלא תפקידו.

ובענין דברי הגר"ח שהביא ראה מעט שנתירא משה מזכות שבידו, לענ"ד אין בזה סתירה לדברי החובות הלבבות, כיון דיש לחלק טובא בין חיוב הכרת הטוב, להא דאפילו אדם שעשה רע ויצא מדבר זה טוב [שהארץ בכ"ז הר' באחכה בבאר צבי שם] שיאה לו זכות בעוה"ב וכו', אבל אין בזה כדי לחייב הכרת הטוב למה שכיון לעשות רע, ואדרבה משם ראה דלא מצינו ממש רבים הכיר טובה לועג, אלא רק פחד שמא יש בידו זכות, ואדעניקאנ בהכי יש בפתח טעם לבאר דבר זה מדוע יהא לו זכות אם כיון לרע ויצא טוב, ונראה לבאר ע"ד משל מה שצריך כפרה על דבר שנעשה בשוגג, כיון דבעומק הדברים היה יכול האדם לימנע שלא להגיע לדבר זה ע"י סיגים וכו' ושלא שמר עצמו שלא לשגג באותו דבר, וכע"ז גם הא דהקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה היינו שלא שקלו בפלס כל דבר לעומק אם יכול ליצא ממנו דבר רע, ולפי"ז יש לבאר דגם באדם שעשה רע ולענינים בעוג אף שכיון שיהרג אברהם אבל יתכן שיפצל, ואף שאינו בהכרח שעוג חשב ע"ז, אבל כיון דבעומק מעשיו קיים דבר זה שיכול

ליצא טוב, מידה טובה מרחבה וגם על דברים כאלו מחשבים לזכות לאדם, אבל אינו מחייב את האדם בהכרת הטוב. ומה שהביא ראה מערוך, חדא אפשר ליישב כדלעיל דאייירי בבבב"ח וחשיב כדומם לענין זה (ראה להלן לגבי יעקב) וליכא ראה, אך אין צורך לדחוק בזה דע"י בעץ יוסף שם שביאר דלא רצה לייחס הזכות אליו, והיינו דכוונת המדרש אינו לייחס הזכות לערוך שאז יש חיוב הכרת הטוב אליו אלא ללמדו דמשה היה עניו ולא אצה ליחס שום זכות אליו אלא כל דבר ניסה לייחס לאחרים.

וכן מה דאיתא במדרש מיעקב אבינו שדרש בשלום הצאן, אפשר נמי ליישב דאייירי בבב"ח ודינם כדומם בענין זה שאין להם בחירה לעשות הטוב [ואל"מ' האר"ך בפלוגתת הראשונים אי יש לבע"ח בחירה, דאף אם יש להם בחירה, היינו לעשות או לא לעשות אבל לא שמבינים מה דבר טוב ומה רע].

על"פ העולה מכל ה"ל דאין הכרח להקשות על דברי חוה"ל מדברי המדרשים הנ"ל, ואדרבה לפי הביאור בהכרת הטוב שכל ענין ששייך בעצמו מידה זו כדי שיוכל להכיר טובה לקב"ה על טובותיו, וכלפי קב"ה אין שייך שיצא טוב בלא כוונה להיטיב, א"כ כה"ג דלא נתקון האדם להיטיב א"כ בכה"ג ליכא חיוב הכרת הטוב, דהאי גוונא לא שייכא בטובותיו של הקב"ה.

[ומה שהביא מספר הערות (לא ידעתי למי כוונתו, האם לר' זיידל אפשטיין), והוא דרוש נאה, אם היסוד מוכרח, אבל אם אין הכרח ליסוד זה, אפשר בקל ליישב הדברים בהרבה אופנים ואכ"מ].

בכבוד רב ובחוקרה וייש"כ על שהאירו והעירו בכל דברי המדרשים הנ"ל ובדברי הגר"ח ובספריו הנפלאים וחיזושו המאירים.

מרדכי אקשטיין

הרב קריז:

לכבוד הנעלה הג"ר מרדכי אקשטיין שליט"א

מנח אנו לראות את גודל כוחו וחילו לאורייתא, שסתב דברים הנראים ומסתברים.

אלא שעדיין קשה על לקבל בודאית שאין ענין הכרת הטוב למי שלא התכוון להיטיב. וניתן לדון בזה.

ועתה חיפתי עוד, ומצאתי בספר להבין להשכל (ממלל נר ישראל ברכסים, ח"א) מאמר מהג"צ ר' יב"י זצ"ל (בעמ"ש י"א) שג"כ נקט בפשיטות שיש חיוב הכרת הטוב גם אם אין כוונה להיטיב, והביא ראה מהגמ' ביבמות (ג). גבי אשתו של רבי חייא שאע"פ שהיתה מצירה לו תמיד היה מביא לה דברים. והקשה על זה שם מדברי החוה"ל הנ"ל שהבאת, וכתב ששמע על זה בשם הרב דסלר זצ"ל ח"ל: שאם אין האדם מתכוון להיטיב לפניו אין לו אמנם זכות לתבוע הכרת הטוב, אבל מ"מ ראוי להכיר לו טובה אף שאין לו את הזכות לתבוע זאת. עכ"ל. ז"א, שמנל להגדיר את הדבר כך, יש מקרים של חיוב להכיר טובה, ויש שאמנם אין חיוב אבל מדי מעלה ומדה טובה לו נפקא, וכמוהו במי שלא התכוון להיטיב אך יצא לו טובה ממנו.

ובאמת חושבני שזה מבאר ממש בגמ' ברסות (נח). אורח טוב מהו אומר כמה טרחות טרח בעל הבית בשבילי וכו', אבל אורח רע מהו אומר וכו' כל טרח שטרח בעל הבית זה לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו. והיינו שדרסו של אורח רע לפטור עצמו מחיוב הכרת הטוב בטענה זו שהבעה"ב בעצם לא התכוון להיטיב עמו, אלא לאשתו ובניו. [וצ"ב האם יש חילוק בין לא התכוון להיטיב, או לא התכוון להיטיב עמו].

וענין זה בודאי שייך גם כלפי הקב"ה, וכמו שאמר לי פעם אדם גדול, שיש לו הודאה מיוחדת להקב"ה על כך שהמציא בשבילו את הטלפון, ומה בכך שעוד מליוני אנשים בעולם נהנים מההמצאה הזו, וכי יש בזה בכדי לגרע את ההרגשה שהטובה זו עשה הקב"ה בשבילו ועמו ממש?! אבל מי שלא חושב כך, אלא חי בהרגשה שטובה זו נעשתה לכל העולם ולא דוקא בשבילי, עלול לכפור בטובתו של מקום. ומצא שאותו טעם וסברא של מידת חיוב הכרת הטוב, שפיר שייכת גם במי שלא התכוון להיטיב לפני ממש.

בייקרא דאורייתא

צבי קריז

*

תגובה י:

הרב נחום ליבוביץ

חיוב הכרת הטוב נובע ממה הוא רחום אף אתה, שלא אומרים מה הוא מקם אף אתה.

הרב אקשטיין:

לכבוד הרב נחום א' ליבוביץ שליט"א ייש"כ על תשובתו, ראשית הא דהכרת הטוב נלמד ממה הוא רחום, דבר זה מנ"ל?

ב' מדוע לא נימא נמי מה הוא נוקם?

בבכוד רב

מרדכי אקשטיין

*

תגובה יא:

הרב יהושע בורודיאנסקי, ראש כולל הר"ן ב"ב, מח"ס 'נוס' ישועות' ומעורכי ספרי 'מנחת שלמה'

שלום וברכה,

לפי המבואר בחובות הלבבות שער הבטחון [נסליחה שמקוצר הזמן איני מציין בדיוק] חיוב הכרת הטוב אינו על התוצאה כי אן זה באמת מהקב"ה, אלא על הרצון והטרח להוציא לפועל את אשר נגזר עלינו לקבל.

לאחר שאנו יודעים שהתוצאה היא רק כפי הנגזר ביד שמים, וכפי שהאר"ך החינוך שהתוצאה אינה ממנו, א"כ המשוואה שיתכן לעשות בין העושה טוב לעושה רע אינו בתוצאה רק על כוונתו הטובה או הרעה, ועל כך צטטנו בתורה שהיות והתוצאה לא מהאדם ונשארה רק הכוונה, ולכן עלינו לא להתחשב עם מחשבתו הרעה, ואילו על המחשבה הטובה בודאי שעלינו להכיר טובה.

בברכה מרחבה

יהושע בורודיאנסקי

הרב אקשטיין:

לכבוד הרב יהושע בורודיאנסקי שליט"א

ייש"כ על תשובתו

אך היא גופא קשיא מדוע יש להתחשב רק עם הכוונה הטובה ולא עם הכוונה הרעה.

ובנתיים אשלח לך מה שעלה בידנו בקושיא זו, ומה שהשיב כמה רבנים בזה. [כמובא בתשובה א']

בכבוד רב

מרדכי אקשטיין

הרב בורודיאנסקי:

כבר כתב המסילת ישרים פ"א שזה גזירת מלך, אלא שהחינוך אומר שתדע שאת הרעה הוא לא עשה לך, ואמנם נותר המחשבה הרעה, שהיה מתאים לשמור טינה כשם שכנגד עלינו להכיר טובה, ועל כך עלינו לעבוד להתגבר כי התורה אסרה, אלא שהחינוך בא לסייע בעידן שלא נחשוב שיש כאן יותר ממחשבה רעה. כך מלע"ד פשוטם של דברים. יישר כח על העלאת הדברים ומחשבות התעוררות לתיקון המידות.

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי – הארות במסכת

שבת

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים

דף צא.

בגמ' אמר רב יהודה אמר שמואל מחייב היה רבי מאיר אף במוציא חטה אחת לזריעה, פשיטא כל שהוא תנן, מהו דתימא כל שהוא לאפוקי מגרורת ולעולם עד דאיכא כזית, קא משמע לן, פשטות הגמ' משמע שהוא פחות מכגרורת בשיעור הניכר מאוד שהרי זהירי מבואר מלשון הגמ' שכזית כלפי נכרורת הוא בגדר "כל שהוא" ואם כזית הוא מעט פחות מגרורת קצת תמוה בזה הלשון כל שהוא, וע"כ בודאי פשטות הלשון הוא שהכזית פחות הרבה מכגרורת [וכע"ז מצינו בדברי הרשב"א בתורת הבית ומובא בב"י יו"ד ס' מג לענין טריפות שקיי"ל שם שאם נשתיר בטחול עובי דינר זהב כשר וכתב בזה הרשב"א 'עובי דינר זהב לא נתבאר כמה והולכים בו לחומרא, ומכל מקום יש לנו לומר דכל שניקב עד מחציתו כשרה דהא נשתיר קאמר', והיינו שלשון שירים אינו מתפרש על פחות מחצי, ולא"כ כש"כ דלשון כל שהוא אינו על פחות מחצי], ולפי"ז פשוט שלדעת הרמב"ם שכתב הפוסקים [בס' תפן] שטובר כזית הוא שלישי ביצה, והיינו שעל"כ אינו יותר משליש ביצה, כי המקור הוא ממה שגרסגרת הוא שלישי ביצה וכזית הוא פחות מגרורת כמבואר בסוגיא כאן, וכמבואר מדברי הפוסקים, א"כ פשוט שאין הכוונה שפחות משליש הוא פחות מכזית, ואדרבא מסתבר שהכזית הוא הרבה פחות מגרורת, וזה כוונת המש"ב שכתבתי להלן אם אינו אוכל חצי ביצה, יש לאכול "הרבה פחות" משליש ביצה,

היינו כי בפשטות הכזית הוא באמת הרבה פחות משליש ביצה, ועל"פ יש לחשוש לזה, והארכת בזה בבירור השיעורים ואכ"ל.

תוספות ד"ה כגון 'ואת"מ מ"ש כזית תרומה מחצי זית דהא בתרומה טמאה ליכא אלא עשה כדמוכח בהערל (בבמות דף עג): דהאכלה בטומאת עצמה אינו לוקה וחצי זית נמי הא ק"ל כ"י יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה, (וימא עד.) וי"ל דמ"מ כזית חמיר טפי שהרי זית הוא שיעור ללקות עליו בכל מקום, צ"ב הכוונה בזה שהרי באמת סוף סוף שניהם אסורים מדאו' ובשניהם אין מלקות, וצ"ל דעכ"פ מצד שם ה"חשיבות" יש יותר חשיבות לשיעור שלם מלחצי שיעור, ואכתי צ"ע [ועיני עוד בש"ך י"ד ס' רלט סק"ג שחייב צד שחמור יותר לענין שבועה, איסור דרבנן, מחצי שיעור בדאו', והיינו על דרך הנ"ל כי עכ"פ כאן יש חשיבות של שיעור שלם, וכאן נחשב ל"חצי", ואכתי צ"ע].

דף צב.

בגמ' 'המוציא משאו' למעלה מעשרה טפחים חייב שכן משא בני קה"ל, י"לע אם הא דאין רה"ל למעלה מ'י' הוא סברא או לימוד מאיזה מקום או כי כך היה במשכן, ולכא' משמע שזה סברא שרשות היא עד י', וא"כ י"לע קצת מה המקור ממשא בני קה"ל, ומזה משמע קצת שהוא מצד הלימוד מהמשכן, אמנם מסתבר שהוא סברא אלא שהלימוד מהמשכן מגלה להחשיב את המעביר כבתוך י' כיון שרגליו הם למעלה מ'י', ואכתי צ"ע בזה.

דף צג.

בגמ' 'איבעיא להו בעינין שיעור לזה ושיעור לזה או דילמא שיעור אחד לפולם, רב חסדא ורב המנונא חד אמר שיעור לזה ושיעור לזה וחד אמר שיעור אחד לכולן, לכא' צ"ב מה הביאור במ"ד שיעור לכל אחד מה יעזור שיהיה ב' שיעורים ולמה נאמר שמתניחס לכל אחד שיעור שלם, מהיכ"ל לייחס את זה לזה ואת זה לזה, ואם שני שיעורים לכל אחד ודאי קשה, גם צ"ע אם שייך לחייב מ' שצד שני חצאי וכה"ג בזה, וייתכן דהגדר בזה לא שמתניחס לכל אחד, שיעור רק הכל מתניחס להכל רק ב' שעושים מלאכה צריכים ב' שיעורים דשיעור חגורת למשל הוא כי אחרת חסר בשיעור החשיבות וזה לאחד שעושה בכך וכך כח, שלזה אמרין שגרורת זה עשה חשובה אבל לשינוי גרורת זה כלום וצריך ב' שיעורים כדי להתחייב, כמו לשנים הוא מלאך ה"ל כולם וצריך ב' מלאכת שבת שהיה מקום לומר שהיו צריך שיעור יותר גדול דפחות מזה אינו עשייה בשבילו וכה"ג בזה ולפ"ז אפשר יותר להבין הביאור במ"ד שיעור לכ"א ואחד וק"ל, ואכתי צ"ע.

דף צד.

תנא הנינו מלא פי הזוג חייב וכמה מלא פי הזוג אמר רב יהודה שיתם והתניא ולקרחא שתיים אימא וכן לקרחה שתיים תניא נמי הכי הטטל מלא פי הזוג בשבת חייב וכמה מלא פי הזוג שתיים רבי אלעזר אומר אחת, לפ"ז יש כאן מחלוקת במציאות כמה הוא מלא פי הזוג, וצ"ע, ובאמת י"לע מה הכוונה במלא פי הזוג, ולכא' הכוונה למינימום של נגיעת הזוג בשיער שיתכנו, וא"כ לכא' זה באמת אחד, ומ"ט דחכמים, ואולי סב"ל דחוט השערה אין לו חשיבות להתחלק ולהיות בפני עצמו, וממילא נחשב שהמינימום של מלא פי הזוג הוא ב', ואכתי צ"ב.

בגמ' 'פירשו רובן ביד מותר בכלי פטור אבל אסור לא פירשו רובן ביד פטור אבל אסור בכלי חייב חטאת, אמר רב יהודה הלכה כרבי שמעון בן אלעזר אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן והוא שפרשו כלפי מעלה ומצערות אותו' לא נתבאר לכ"כ הטעם דבפירשו רובן אין חוב דאורייתא ואולי מצד כל העומד ליתלש לו מצד כעין רובו ככולו או כי אינו מקבל חיות מהאדם יעו"ל חולין קכז וצ"ע.

דף צה.

בגמ' 'תנא אשה חכמה מרבצת ביתה בשבת והאידיא דסבירא לן כרבי שמעון שרי אפילו לכתחלה' לכא' אינו מובן לכ"כ למה אשה חכמה נחשב אין מתכוון הא משמע שמתכוונת לזה, ואולי הכוונה דכה"ג התיור רבנן כיון דאין מתכוון אסור רק מדרבנן כמו לקמן קצא ע"ב יע"ש ודחוק גדול, וצ"ע, שו"ר שרש"י תירץ זה במה שכתב 'המרבץ אינו מתכוין להדביק עפר בגומא ולהשוות הבית, אלא שלא יעלה אבק', והיינו

שעכ"פ אינו מתכוון להשוואת הגומות, אבל א"כ אזיל בזה רש"י לשיטתו, דידעו דברי התנ"י בביצה לג ע"א סוד"ה מלמטה שכתבו וז"ל 'פרש"י דרב יהודה דהכא ס"ל כרבי יהודה דאסור מוקצה ודבר שאין מתכוין אבל אכן ס"ל כר"ש ודבר שאין מתכוין מותר, ודחוק הוא ולומר דכל הני מילתא דלא כר"ש, אלא נראה לומר דאפילו ר"ש מודה דהוא הכא אסור דהא דא"ר שמעון דבר שאין מתכוין מותר היינו כגון שעושה דבר שאין מתכוין לעשותו אבל הכא מתכוין לעשות מה שהוא עושה, ויעו"ל עוד בתנ"י בכוחות כה ע"א ד"ה גזוז, ועכ"פ להל"ל יקשה מסוגיא זו לדעת תו', ואולי כאן נחשב למעשה אחר לגמרי, ואכתי צ"ע].

סיפור

"מתוך הפיכה" – סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה"ב בשנת תשנ"ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנוערים החסידיים בשפה האידית ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק כ"ח "טיפול בכפופות משי"

תקציר קצת מורחב: חיים שלום פינקלשטיין הוא עילוי מיוחד במינו, מוצאו מהעיר אמישיב שבפולין, אביו נפטר עליו מיד לאחר שהגיע למצוות, בגיל 14 וחצי נעשה חתן אצל חבר של אביו, רב משה יוסף היוזמן, בסוף שנת תרצ"ט הגיעו שתי המשפחות לארץ ישראל לפני שפולין סגרה את שעריה, הוא מתחיל ללמוד אצל עילוי גדול בשם רב משה כהן, אדם מסתורי מאוד ולא תחברתי, אבל גאון בכל מקצועות התורה, יחד עם גיטו אפרים זלמן בן גילו, תקופה קצרה לאחר שהחל ללמוד, שם לב כי רב משה כהן נעלם מדי תקופה לכמה ימים, בירור קצר מעלה כי בימים אלו הוא לומד אצל חכם תימני שמתגורר בשכונה מעורבת בשם נחלאל, חיים שלום הסתכן מנסה לשאוב מידע מרב משה אך נתקל בחומה בצורה, אך הוא לא מוותר ומגיע כחוחות עצמו אל החכם התימני לאחר שהוא מרשיע אותו מאד הוא נותן לו כתובת בו יתחיל ללמוד לא יסודות חכמת הח"י אלא שההקדום מתגלה כמאורה מסתורית ביותר, המלמדים שלו חורגים מהנף הירושלמי ושיטתם מעודדת לעשות פעולות של ממש לקירוב המשיח, כולל שיתוף פעולה עם המחתרות הציוניות.

יש מי שעולה על כך ומייצע דרך פשקוויל (כתב פלסתר) לחמי וכן מוצא את עצמו רב חיים שלום עוקב אחרי חתנו ומגלה לתדהמתו כי בשעות לא שעות הוא מגיע לאיזו חורבה בשכונת מוסררה שכונה מלאה בפושעים, הוא מתייעץ עם הרב שלו הגר"ז מינצברג (רבה של העיר העתיקה) והלה דואג להצמיד לו את תלמידו רב ברוך עקשטיין שתוך תקופה קצרה מגיע למידע כי חיים שלום מלא בדעות כוזבות תוצרת התנועה התימנית, הוא מייצע את המו"צ שמחליט להפריד בין הגיסים, כדי שאפרים זלמן לא יקלוט את הדעות של חיים שלום, אלא שהכל נעשה בצורה מסתורית שמציתה אש בין חיים שלום למשפחת המחותר.

ברקע מתנהל מאבק חשאי איתן בין ארגון שומרי החומות הקבאי עם אנשי הארגון המשיחיסטי, וחיים שלום נופל בין הכסאות, הוא יוצא קרח משני הכיוונים, ונראה כרגע שהוא מאבד את כל העולמות.

העולם היה סקן לשמוע איך מוסר רב ברוך עקשטיין שיעור רק על סמך מראי מקומות בלבד, לכך נשאר כולם צמודים למקומותיהם. כולו דחילו ורחימו לבוש היה במיטב בגדי השבת שהיו נקיים מכל רבב, ניגש רב ברוך אל הפחנת ונישקה בחדרת קודש, לאחר מיכן נשא לפול עצום שנמשך כמעט שעתיים, השיעור היה מעשה אמן, לראשונה נכחו השומעים לראות איך נכנס התלמיד לתוך הנעלים הגדולות של הרב, כל מי שהכיר את מהלך מחשבתו של המו"צ ראה עד כמה נאמן התלמיד למקור, הוא נשא שיעור בנוי לתלפיות בלי אף פירא על הדברים.

אך את חיים שלום לא הצליח לכבש, למרות שלמד עם רב ברוך רבות וידע את גודל גאונותו, אך כעת הוא לא צריך לו, הוא רצה שכעת יהיה המו"צ במקומו, כדי שיוכל ללבן את

הסוגיא הבערת בקרבו. כל כך הרבה זמן הכין את עצמו לקראת המפגש הוא קיוה לקבל תשובת מספקות לכל התהיות שניקרו בלבו, עתה שוב נותר בלי כל מענה. אך לא רק זה הפריע לו לריכז, הוא ראה את אפרים זלמן נכנס אל בית המדרש, אף הוא היה סקן לשמוע את השיעור, הוא חבר לעצמו מקום בצד כדי שלא יבחינו בו, את הלב של חיים שלום קרע המראה הזה, בעבר הלא רחוק היו תמיד מסכמים מראש היכן ישוב יחד. אם אירע שלא הגיע יחד וחיים שלום הקדים לבוא, היה אפרים זלמן תר בסקרנות רבה בתוך הקהל איפה יושב גיטו כדי לשבת לידו, הפעם התנר ממנו גיטו כאלו הוא איזה מצורע.

"איפה ארבעת השנים שעשוי יחד, האם התאיידו להם בל להותיר כל חשם? האם עד כדי כך שואים אותי משפחת המחותר? אז למה לא ביקשו לפרק את החבליה?" אם היו מבקשים ממנו לא היה מתאבל במיוחד לאור התנהגותם האחרונה.

לב היה מלא עד גדותיו בטחניות על כל העולם ומחשבתו נעו אנה ואנה, הוא היה מרוכז בכאבו האישי וחופץ מזה לא קיים דבר, מעולם לא שפט את עצמו על ריכוזיות היתר בעצמו, למרות חוסר הריכוז שלו הבין את כל השיעור, בשל מוחו העילויי שלא צריך להתאמץ גם בשיעורים מסובכים יותר, אם היה רוצה היה לו הרבה מה לומר, אבל המחנק שחש בלבו מנע ממנו את היכולת לפצות פה, הציבור היה מופתע מצורת התנהגותו, הם לא הכירו אותו כשחקן, אך לחיים שלום לא היה אכפת, הוא חש מרחף בין העולמות ולא ידע לאן צרכות פניו לנסות.

כל השיעור כסס את ציפורניו בעצבנות, ראשו היה מלא מחשבות לגשת אל אפרים זלמן ולשאול אותו לפשר התנהגותו המוזרה, הוא חש מעין השפלה שהוא זה שצריך לבקש את תשומת לב גיטו, אבל הסקרנות הייתה חזקה מרגשות ההשפלה, בבמר השיעור ניגש אל אפרים זלמן לפני שהספיק לחמוק מעיניו.

"אפרים זלמן, מה פשר ההתנהגות שלך בזמן האחרון? לחש חיים שלום ברצף כשעיניו חושפות גיצים, לגיטו האומלל שניסה להיבלע באדמה ובלבד שלא לעמוד מול עיניו החודרות עד מעמקי הלב, של גיטו האהוב. מי שהיה מתבונן מהצד, יכול היה לראות את קשת ההבעות שבערו על פני אפרים זלמן, מאדום כסלק לחיוורון עמוק כשל אדם ששומד להתעלף, לאחר מיכן היה מראה צהבהב אפרפר כחולה אנוש. נראה היה שאפרים זלמן לא יודע איך להתמודד עם הסיטואציה הקשה אליה נקלע, עתה הבין עד כמה צדק אביו שהזהיר אותו מספר פעמים לא ללכת לשיעורים של המו"צ, אפרים זלמן ציית עד עתה ללא עוררין, הפעם סבר שהמצב שונה, הוא הסיק שיהיה קהל אדיר בשיעור מכל תשובי האזור אין סיכוי שחיים שלום יוכל לראות אותו או לגשת אליו, אביו לא היה בבית כדי לשאול אותו האם יסרב עתה, הפעם נכח לדעת, עד כמה עיני הנץ של חיים שלום לא מפוספוט פרט אחד.

לאחר כמה רגעי בלבול ממוכח לחש חזרה: האמן לי חיים שלום גיטי האהוב, שזה ממש נגד רצוני, רציתי לומר לך מהרגע הראשון על החלטת המו"צ שליט"א, על לימוד שונה עבורי שיקדם אותו יותר בלימוד, אבל מה אעשה, שאבי שיח' הזהירני לא לומר לך דבר על כך, עד לפני שהמו"צ יספר לך את מכלול השיקולים, אני לא אלק נגד רצון אבי שליט"א שהסביר לי שישנה נקודה רגישה מאד ולכן עדיף שלא אנסה להסביר לך את העניין.

את האמת אומר לך, גם אם הייתי רוצה להסביר איני יכול! איני מבין למה נכוחותך מגדמת אותי, מעולם לא חשתי כך, תמיד היה טוב בשבילי לחסות בצילך, אך רצון אבי והמו"צ שאתקדם בנפרד, תחת פיקוחו של אחד מגאוני ההוראה שליט"א, אני חש ב"ה הצלחה גדולה בלימוד המסכת והפרשים יחד עם הגישה ההלכתית הנפלאה של הרב רייזמאן שליט"א. אבל מאד מצער אותי שאתה לא שותף מלא". סיים בקול מלא צער.

שניהם לא נוכחו בדמות האלמונית שנצמדה אליהם מהצד והקשיבה לכל מילה, ניכר היה על הדמות עד כמה היא שמחה לשמוע פרטים ופרטי פרטים מהמעשה. הלה חנך את ידיו בהנאה, יש לו מה לעשות בקרב האש שיצית יעסיק הרבה את חבריו שחסרו באחרונה מאורע משמח לבב. "חיים שלום היקר, תסלח לי על מה שכתבתי, אני מבטיח לך שאני ממש אוהב אותך, כדוד את יחונתך, לעולם לא אשכח אותך בכל מצב שיהיה" אמר בקול חנוך מדמעות.

חיים שלום חש שדבריו של אפרים זלמן נאמרו מתוך הלב, הדברים הכאיבו לו מחד, אבל נתנו מבט חיובי על גיסו, הוא שמח שלכל הפחות גיסו איתו באותו מתנס. "טוב, אני מוחיל וסולח לך, אבל מבקש ממך בכל לשון של בקשה, כי מהיום והלאה מותר לך להתקרב שוב אלי, כי כל הסיבה לריחוק אינה קיימת שוב. "אננני ללללל יודע, אמר אפרים זלמן ברעדה, אסור לי להבטיחך, לפני שדברתי על כך עם אבי שליט"א" ניכר היה עליו כי הוא מתייסר יסורי נפש בשל מידת הדרך ארץ העצומה שלו לאביו ולמו"צ.

אפרים זלמן יצא נבוך ובראש מושפל מבית הכנסת, בעוד חיים שלום נותר על מקומו מסומר לחלוטין, החרון אופף אותו והמחשבות לא מפסיקות להציף את מוחו. אם היו מדברים איתו ישירות היה נפגע פחות, יתכן שהיה כועס על עצם ההפרדה אבל לא חי בסיטוים כאלו, עתה כעס על כל העולם כולו שעושה צעדים חד צדדיים בלי לערב אותו בעניין, כאילו הוא איזה קביצער (משקיף מהצד) איפה נשמע כדבר הזה ששווער לעתיד ינהג כך כלפי חתנו האהוב?

"איזו זרע הנהגה היא זו? ארבע שנים אני בבית עינו" ולפתע חלל מתהפך? גם את המו"צ אני מבין, למה הם חוששים שמכוחות תגמד את אפרים זלמן, זה נשמע לא אמיתי, יותר סביר להניח כמו שחששתי שלמו"צ ולחמי יש יותר מחשד שסטיתי מהדרך הישרה כשהתחברתי עם חברת "שקוצים" בעיני הישוב הישן, אך נניח שכן, עדיין לא מוצדקת השיטה הזו, למה לא מדברים איתי ישירות, למה הכל מאחורי גבי, האם אין בזה "מכה רעהו בסתר" אין ספק בזה שהדרך פסולה לחלוטין"

הרהורים אלו שטבילים היו בכפירה מוחלטת בגדולי ישראל שנעלים משקולים זרים, חדרו ללבו זה מכבר, לאחר השיעורים ההרסניים ששמע מאיציק ואנשיו, הם לחללו בקרבו והרסו בו הרבה מתום הבחנות שהייתה נטויה בו.

רב ברוך שנותן בבית הכנסת לאחר שישב עם כמה מהשומעים ללב את השיעור, הביט מהצד וראה את פניו הנפולות של תלמידו חיים שלום, הוא ראה אותו מדבר עם גיסו עם הרבה זעם, אבל לא יכל היה לדעת על מה דיברו, השתיקה הארוכה של חיים שלום הציקה לו מאד, הוא חיבב אותו למרות הנפילה שלו, היה לו לב רחמן מאד, הוא אחז שבשישה של קירוב יציליו יותר. הוא החליט לדבר איתו לנסות לתהות על מה ולמה הוא זעוף באחרונה.

"וואס הערט זיך? (מה נשמע) למה לא שמענו את קולך בשיעור? הרי תמיד היית הרוח החיה ושימחת את כולם עם ההערות הנפלאות שלך, אין לך משגב כמה אתה חסר לט, העולם מאד נהנה מהשאלות הנבונות שלך שמביאות מבט נוסף ומוסיפות הרבה חן לשיעורים."

"איבדתי את הטעם להתערב בשיעורים" ענה חיים שלום בקול חמוץ מאד.

"על מה ולמה?" שאל רב ברוך כשבקולו נשמעת נימת התפלאות אמיתית.

חיים שלום היה נבוך, האם יפתח כעת את כל "תיבת הפנדורה" ישנם עדיין די הרבה בחורים ואברכים במקום ומישהו עלול לשמוע את השיחה, ובכלל מי אומר שרב ברוך באמת לצדו, אמנם הוא מדבר אליו יפה מאד, אבל הוא לא שכח את דברי חבריו שחשדים בו שהלך לדבר עם ר' לייבל ווערקער הטוריסט. דבריו ההחלטיים של שלומי סחסי נצרב בלבו עד שכמעט היה משוכנע שכן היה.

"אני לא יכל לדבר כרגע, זה לא המקום בו אני יכל לשוחח בחופשיות על כל מה שעובר עלי בזמן האחרון".

"אולי תבוא אלי לבית, אפשר לדבר בחופשיות על כל נושא שבעולם" הציע רב ברוך ברוחב לב.

"אחשוב על זה אבל לא רגע, התחמק חיים שלום מלתת לו תגובה.

* ולמה זה?

שני בחורים מהמצינים הגדולים ביחשלים הילכו ברחוב הסמוך לבית המדרש. לא, אין הכוונה שמצינים היו במידותיהם הנעלות או בכישרונותיהם הברוכים, בשטח זה לא ניסו להתמודד עם איש, אבל היו להם מידות אחרות, לגובה ולרוחב, וכישורים מיוחדים במינם להטיל אימה ופחד על כל מי שלא מוצא חן בעיניהם. חיים לאזאר שמיסר (המכה) וגדליה פסחוביץ דער שלעגער (המריבץ) היו שמותיים דויעים לכל אנשי האזור ולא לברכה, הם היו מעורבים בהרבה אירועים שגבלו בהצרת צעדי הבחורים שהחלו לגלוש במורד התלול.

הללו זכו לתואר המפוקפק "דיא שאבבניקעס" (הנוער המקולקל) לא הייתה מילה גנאי בירושלים יותר מהתואר "שאבבניק" ברגע שאחד מותג בתואר זה ירדו כל מניותיו בעיני הציבור אפילו אם היו עוד הולכים בשבת את השטריימלאך וראשם כבר היו מסומנים בטוש אדום עבה, הבחור הזה חשוד על הכל, אפילו על חילול שבת בצנעה, כדי שלא יעזו חלושי האופי להתקרב לאותם ארחי פרחי מונו (על ידי עצמם) שני הצדיקים שלמו לשמור על טהרת ירושלים, אמנם הם עצמם לא היו טיילת כלילת תכלת, מעולם לא התקרבם לשיעורי תורה, כי מוחם היה צר מלהכיל דברים עמוקים יותר משניים מקרא ואחד תרגום, שגם בזה לא תמיד הצליחו לעמוד בעל העיסוקים הרבים שלהם לטובת הכלל והפרט, אבל מי יכול לקחת מהם את זכויות על הגנת הקו הראשוני של ירושלים.

עתה פסעו בנחת בחוצות זיכרון משה כשבדידהם "קוישיקלעך פוהל מיט פאפיטעס" (שקיות גרעני חמניה) הם מילאו את הרחובות עם הקליפות בלי לחשוב כי בכך מלכלכים את חוצות העיר הקדושה. לפתע נישא אליהם בחור צעיר בהתרגשות.

"היינט האט איר פיהל ארבעט, סיא דאה א'בחור וואס איז געווארן זייער קיילע, ער מאכט דערווייל דעם אנשטעהל פון אלעקסטער פון יושיב בית המדרש, האב ער האט צי טאן מיט דיא אונטערוועלטניקעס וואס מאכין קיילע אומערע בחורים" היום יש לכם הרבה עבודה, ישנו כאן בחור שנהיה מקולקל מאד, הוא אמנם עושה חשם של בחור למדן גדול, אבל יש לו עסק עם אנשי עולם התחתון שמקלקלים את הבחורים שלנו."

שני הצדיקים דלקו, עיניהם אורו בחדווה עצומה, החיים הלילה כבר לא יהיו משעממים, יש להם עתה תעסוקה מלאה. הם עודכנו על הבחור שנמצא בשיעור שנערך עד לרגע זה בבית הכנסת הגדול, עליהם להראות לו את נחת זרועם, כך יוכל לעצור את אחד מהמסוכנים ביותר שרוצה להרוס את כל האידישקייט מבפנים.

*** חיים שלום עזב את בית הכנסת במהירות לביתו, לבו צרוב לחלוטין, האירוע עם אפרים זלמן הכאיבו לו מאד, הוא החליט ללכת לישון מוקדם, אולי מחר יעלה מצבו רוחו. כשיצא מבית הכנסת מהלך את הדרך במהירות לביתו במאה שערים, לא הבחין איך שני בחורים מגודלים דולקים אחריו כחיות טרף הרודפות אחריו קרבנם, הם חיכו לרגע בו יתחככו בו.

לפתע נרעד סוף, עתה חש שבטעה מהירה של בחורים אחריו, סקרנותו גברה והוא הסב את ראשו אחורנית. הוא ראה שני בחורים מגודלים לבושים עם שטריימלים שמוטים כלפי מצחם, כדי להסתיר במעט את פניהם, אך המסווה לא הועיל, הוא הכיר את שניהם, הם היו ידועים ב"מאה שערים" כחיים שמיסר (המכה) וגדליה שלייער (המריבץ) את התארים המפוקפקים הללו הרוחיו ביושר, לא הייתה הפגנה אחת ביחשלים שלא ראת אתם מובילים אותה בסערה ובצעקות אימים, גם אנשי הישוב הישן לא חיבבו את שני הבטלנים שנודעו בנחת זרועם.

מה להם ולו? לא ידע, אבל לבו פרפר מרוב פחד, נראה שהם מתכוונים לעשותו מטרה לחיצייהם, מזמן לא היה להם טרף זמין והם חשו תסכול רב, עתה נראה ביקשו לפחך את כל המועקה עליו.

כשהגיעו לרחוב אשתורי הפרחי שצר מאד ואי אפשר לחמוק מידיו הלזלבים, חסמו את דרכו לחלוטין וזעקו לעומת בקול חוצב להבות: "פראסטער שאבבניק (נער חלול וקל דעת) דו מאכסט אנלאונשטעל פון אל'מדן און אל'ציק, אובער דוא ביסט א'קיייליקער, געה פון אונד צו דיא טמאדיקע תל אביב דארטן איז דיין ארט (אתה מעמיד פנים של למדן וצדיק אבל אתה מקולקל עליך ללכת מאתנו לתל אביב הטמאה שם מקומך".

זעמו של חיים שלום בער בו הוא לא עשה את החישובים אם הוא לא מסתכן בכך, הוא החליט להעמידם במקומם, הוא יראה להם שהוא לא איזה בחור משועמם קל דעת שניתן להכותו ואיש לא יצא להגנתו.

"מי אתם בכלל? מתי פתחתם לאחרונה דף גמרא, אולי כשהייתם בחיידר ואולי גם זה לא, עד כמה שידוע לי, בישיבה קטנה לא דרכתם, חוץ מלהציק לאנשים תמימים וישר דרך, אין לכם כל ענין בעולם של הקב"ה, עזבו אותי למנוחה ותעשו מצוה גדולה יותר, אם תלכו לישון, שינה לרשעים המנחה להם והנאה לכל העולם כולו".

"אם תדבר עוד מילה אחת מיותרת, נחלק את גופך לשתי יחידות שוות, תצטרך לשתי חלקות קבורה בהר הזיתים." נשמע קול צחוקם המזעזע, וכדי שלא יטעה בכוונתם, הרימו את ידיהם חיסוה למהרה לחבוט בו כהוגן.

חיים שלום ניסה להראות להם כי אינו מפחד מהם, בשארת כוחותיו הרים את קולו עליהם: "שלעכטע מענטשען געט פון דאגעט, שטערט נישט מענטשין צו לעבין" אנשים רעים לכו מכאן הניחו להם לחיות.

אך דבריו נפלו על אוזניים ערלות, הם התקרבו אליו ועיניהם מזרות אש, הם התקרב אליו עד כדי אחיזה בבגדיו, הפעם הבין חיים שלום כי מצבו מסוכן, הם עלולים להכותו עד מוות, עם כאלו בריונים לא מנסים להשיב מלחמה, ברגע האחרון דחף את חיים שמיסער בכוח, הלה שלא היה מוכן להתקפה נפל ארצה ונחבט על חביו גדליה.

את הרגע הזה ניצל חיים שלום הוא נס בבהלה מהמקום, תוך שהוא זועק בבהלה "ראטעוועט מיר סיא דאה רשעים וואס ווילען מיר הרגעען" הצילו אותו ישנם רשעים שרוצים להורגני. בנתיים התאוששו שני הגברתנים ורצו אחריו במהירות תוך שהם מקימים זעקות אימים נוראות שהדהדו ברחובות שהיו כבר שקטים בשל השעה המאוחרת.

"געה פון דאגעט טרייפנייאק" (תלך מכאן משוקץ) דו מאכט דעם גאנצען געגענט שמוציג (אתה עושה את כל האזור מלולך) געה צו תל אביב. הקולות הדהדו בלילה והעיר אנשים מרובצ, לא עברו רגעים ספורים עד שעששית סקרנים למדי התאספו סביבו, רבים מהם היו מוכרים לו (חלקם היו בחורים מיישבת מאה שערים בה היה לומד בסדר שלישי). הבושות היו לקשות, בכוחות של אנשים עצר עצמו מלבסות.

הוא חש עצמו ככבשה בין שבעים צאבים שהציט לטורפו בכל רגע, לא היה אחד שניגש להשתיק את שני הנרגנים שעושים כמעט "לינץ" ציבורי לבחור תמים, נראה היה לו כי הם די מרוצים מהצעב.

לפתע חש שחרחרת עזה תקפת אותו עיגולים שחורים הקיפו אותו, דומה לי הוא עומד לחילה וחס להתעורר, רגליו רעדו מרוב כלישה, זעקה נוראה מפיו "מאמא קים ראטעווע מיר" (אמא בואי להצילני) הוא נפל ארצה מתעלף.

קעת הרגישו רבים מהמוכחים כי אותם בריונים הגדישו את סאתם, צעקות איומות החלו ברחוב ובלגן אימים, שני מבוגרים גילו אחריות והחלו לעסות ולהשנים את חיים שלום, שהיה נראה חסר הכרה לחלוטין. שני הגברתנים שלא השלימו עם בריחת טרפם מידם, הדפו את הצעקנים ואת כוחות ההצלה בצעקות מחרשות אוזניים.

"מ'טאהר נישט געבין קיין הילף צום דער רשע, ער האט זיך געחברט מיט דיא אצל' און דיא לח"י ימ"ש, ער איז א'שפיאנער צווישען אונד, און מדארפ איהם ערלידיגן (אסור להגיש עזרה לאותו רשע שמשתייך לאצל' ולחל"ה הוא מרגל בתוכנו וצריכים לחסלו)

"איך אתם מעזים לדבר כנגד העילוי הגדול חיים שלום, זעק בחור שהכיר את חיים שלום מהשיעור של המו"צ, רבים אמר פעם עליו כי הוא עתיד להיות תקוות הדור הבא, אתם סתם פועלים מתוך קנאה ורשעות, כל מי שקצת מנסה להצליח אתם מיד גומרים אותו".

דבריו נפלו על אוזניים כרויות, רוב האנשים לא היו מחבר הקנאים, רק סתם סקרנים שבאו לראות את הסערה, עתה התעוררו לעשות שפטים בגברתנים, הם צעקו וניסו להכות את שניהם, אך שני הגברתנים לא נרתעו, הם נפפו לכמה מחבריהם שעמדו מהצד להיכנס לעובי הקורה, הללו נדחו לעזרת הגברתנים ובכך הכריעו את המערכה עוד מעט וחיים שלום יהפך לגל עצמות.

יוני פרגר שהריח מרחוק את המצב, רץ טרוף נשימה לנחלה ברמן שהתגורר לא הרחק וסיפר לו כשכולו מזועזע, איך מכים את חיים שלום ועוד מעט לא יהיה את מי להציל "עליך לעשות מעשה ולפרוס חסות על האומלל" סיים כמעט בדמעות.

נחלה היה מבולבל, ניכר היה עליו יוני כי הוא נרעש ושבור ממצבו של חיים שלום, אולי טעה ביוני והוא באמת אדם חיובי ולא סוכן כפול, אם כך צריך להלך איתו בהירות "כבדהו וחדשהו" אבל לא מיד, מותר לתת לו צ'אנס נוסף.

נחלה שהיה מרושת עם חבר פעילים גדול מהאצל' ולח"י הזעיק תוך חצי שעה עשרים פעילים שיבואו להגן בגופם על הקרב.

בלי שירגישו הניצים, הגיחו לפתע עשרים בריונים מצידים באקדחים שלופים. הם באו בסערה כגדוד קומננדו, הם חייבים להסתלק במהרה לפני שמטרה המנדטורת תעלה עליהם.

"אם לא תתרחקו מכאן יהיה כאן שדה קטל" צעקו בקול ניחר.

הפעם לא היה צורך להסביר, ברק האקדחים שנצץ באש הלאמטרענס (העששיות) שאחזו בידיהם הבהירו לציבור כי עוד מעט יהיו כוזה הרגים. הפעם נסו הגיבורים הגדולים לסמטאות בתי וורשה הסמוכה בפחד איום, אף אחד אינו מוכן למסור את נפשו אפילו על כזה רעיון מקודש.

לאחר שהקנאים נעלמו, נעלמו חיש גם אנשי המחתרת מהמקום, הופעתם בציבור החריד הוא דבר חמור מאד, הם נזרו לא להסתובב בתוך מבואות מאה שערים שלא האירה להם פנים. חיים שלום נותר שרוע על הרצפה מוטל חצי מת, עד שכמה מהנאספים ריחמו עליו הם אלתרו שני ספסלים מאחד מבתי הכנסת והניחו את חיים שלום עליו ופסגו לביטח במאה שערים, הם דפקו בדלת וגב' פינקלשטיין פתחה את הדלת, היא הסתכלה בפחד איום במחזה הקשה שנגלה לעיניה, כשבנה מחמדה שכב על גבי הספסלים כמעט חסר חיים.

כשראתה את בנה במצבו הקשה הקימה זעקות אימים שהעירו את כל השכונה הישמנית: "וועה צו מיר אומגלוקלעכע מאמע, אאוויטע מאהל איז שוין מיין קינד באווסטלאז" (אבי לאמא שרואה את בנה חסר הכרה פעם שניה) כל המראות מהתקופה האומללה באמשינוב חזרו אליה בשנית, היא נזכרה בכל התקופה הקשה שעברה על בנה שכמעט הלך מן העולם, מי יודע אם כל הצרה חזרת אליה בשנית.

אחד השכנים הלך להזעיק את הרופא היחשמי המפורסם ד"ר חיים כהן שידוע היה במסירותו נפשו לחולים, הוא היה מסוגל לערוך ביקור חולים אפילו בשעות שרופאים אחרים כבר נמו את שנתם, כשנכנס לבית בדק את חיים שלום בדיוקנות היקית המפורסמת שלו, הוא הבחין כי הוא מצוי בעילפון עמוק, אך לא בגבול ה"קומה" (תרדמת) הבדיקה שערך העלתה כי לא הוכח בידי הוונדליסטים, אבל הופחד מאד וכתוצאה מכך קיבל "טראומה" נפשית.

לאחר בחינה מדוקדקת קבע שחיים שלום טעון אשפוז בבית חולים ביקור חולים שנמצא לא הרחק מהמקום, הוא הציע לקחתו ברכב תומרות שלום סמלי. חיים שלום הכניס למינן לאחר בדיקה ראשונית אושפז במחלקה הפנימית, בגיליון הרפואי נרשם כי הוא מצוי באיבוד הכרה חלקי, יש חשש רציני להתמטוטות עצבים, עליו להיות תחת פיקוח רפואי.

לאחר שבוע שלם נעור מהעילפון, הפעם השתפר מצבו בקצב מהיר יותר מהטראומה אותה חווה בפולין, אך אותות האירוע בטבעים היו בו, ניכר היה שסובל הוא מחולשת עצבים אך חייו לא היו בסכנה.

לאחר שבוע נוסף הגיעו הרופאים למסקנה כי אפשר להוציאו מבית החולים אך הוא נדקק למנוחה מוחלטת, הם המליצו לאמא לקחת אותו ל"מוצא" שמשמש כמקום חגוע לכל מיני חוליניים שדקוקים למנוחה מוחלטת.

סיפור / הרב פינחס זרביץ הציל לזולת – הציל לעצמו

סיפור מעניין ואמיתי שהתרחש לפני כמה שנים. אחד האברכים החשובים באשדוד הלך ברובע ז', ולפתע הוא שומע קול בכי על ידי המקוה לטבילת כלים שניצב שם (בבית המדרש 'בית דוד שאול' של חסידי בעלז). הוא ניגש לברר מה הוא יכול לעזור, אם נדרש כסף אין לו אפשרות לעזור, אבל לבי שלו, ובשפע. ממחשבה למעשה הוא ניגש לשאול מה קרה, ועל מה קול הבכי הלזה.

התברר שתבנית חדשה בשווי חמש מאות וחמישים שקלים נפלה להם לתוך המקוה ברגע של היסח הדעת, והיתה זו עבורם צרה גדולה. לא היתה במקוה רשת, ועל כן נבצר מהם להוציא את מה שנפל לשם. [אגב, רואים עד כמה מסוכן הוא רגע של היסח הדעת, מן התורה, ולמה הוא יכול להביא...].

אותו אברך למורת היותו אסטניס בטבעו, נכנס למקוה המסריח וצלל והעלה לה את התבנית הנכספת, להרנין לב האומללים.

השמחה הרקיעה שחקים, רצו הם לשלם לו חמישים שקלים כשכר טירחה, אך האברך היקר בטוב לים סירב, ואמר: רצוני לזכות במצווה, לשם מצוה עשיתי זאת ולא אוותר על המצווה שבשל חמישים שקלים.

בה לכאורה הסתיים הסיפור. אמנם, עברו הימים וחלפו השנים ויצא לאוויר העולם מכשר סלולרי חדיש – סמונג

טאצ' מסך מגע... האברך קנה אותו והלך לדרוך ולפתע הפלאפון חמק עבר, ונפל לתוך הביוב.

האברך הרים את המכסה של הביוב, ועודם מסתפק מה יעשה ואיך ישלח את ידו אל החור המטונף, ומה עם חובת השמירה על כבוד התורה? מיד ילד זריז שראה את זה בלי שהוא יבקש ממנו, מנשית את ידו והוציא לו את הפלאפון מהביוב. האברך רצה לשלם לו כהוקרה חמישים שקלים, אך הוא סירב. האברך הפציר בו שייקח, ושאלו למה לא תסכים לקבל כסף? זה מגיע לך ביושר ואני נותנת לך בשמחה ובטוב לבב! ענה לו אותו ילד: כי גם אתה, כשהוצאת לנו את התבנית מהמקוה של הכלים, לא לקחת חמישים שקלים...

עוד מהרהר בסיפור הנפלא של השגחה פרטית שהתרחש לנו עיניו, לפתע הוכה ברבלם: מחירו של הפלאפון שניצל היה... חמש מאות וחמישים שקלים! בדיוק כמחירה של התבנית שהציל! (מפי בעל המעשה הרב א.ג.)

סיפור השגחה מדהים מאת בעל המעשה / הרב יצחק פריד, קרית גת הסיפור על הסיימים

בס"ד
א.

בריותי נער עולימיים כבן ט' שנים קרה המקרה, ובאסח-חג שבועות חשתי כאבים עזים בבטני. עד מהרה התברר כי מדובר בדלקת התוספתן – אפנדיציט בלע"ז, והחשתי לבית החולים לניתוח דחוף להוצאת הנגע. זכרתי את ההתרגשות שאחזה בי לשמע דברי הרפא שעלי לעבור ניתוח. ניתוח היה נשמע לי משהו גדול ומפחיד מעולמם של הספרים – "ניתוח? אמיתי? לי?!" כבר דמיינתי את התרגשות החברים וכו'. ב"ה הניתוח עבר בשלום ובהצלחה רבה, ואחריו תקופת ההתאוששות עם הרבה 'צומי' מן החברים כידי ה' הטובה. כעבור שנה, מגלה בלבי ההחלטה, כי לאות הודיה להש"ת על הנס ופלא שעשה עמי בהצלחת הניתוח, אערך מידי שנה סיום מסכת ב'יום-השנה' לניתוח – ח' סיון. ואכן בשנה הראשונה ערכתי סיום על מסכת מן המשנה, ולשנה אחרת כבר על מסכת גמרא, וכך התמדתי ושילמתי דרי מידי שנה ושנה.

ככל שהתקדמו השנים, חשתי אי-נעימות גוברת בערכת הסיים. הרי כל עצמו של הסיים הוא להודות לה' על חסדו, ומתוקף כך מחויב לספר על כך למשתתפים, אך אז, כאשר הם שומעים את החסד העצום, הם מאוד מתפלאים. לכל אדם שני קרוב-משפחה מדרגה ראשונה שעבר את ניתוח האפנדיציט, ניתוח פשוט ומצוי מאוד. ואם כן, מהי ההתרגשות המיוחדת? מאידך גיסא, לא היתה נוחה דעתי לחדול מערכת הסיים, דבר שהתמדתי בו כל-כך. וכי נאמר להש"ת "ובש"ע, בסוף הנס שלך לא גדול כל-כך?" וזוהי שאם היה סיפק בידינו להודות לה' על כל חסדיו שעושה עמנו בכל יום, היינו מוסיפים כנהנה וכהנה. המשכתי במבוכה לערוך את הסיים דבר שנה בשנה בעקשנות לא לגמרי מובנת – עד לשנה האחרונה, בה התווסף מימד חדש לסיפור.

ב.

תפארת בנים אבותם. סב היה לי - סב סבתי - איש יהודי בארץ הגר, ושמו רבי אברהם-מרדכי פלברבאום. היה מתגורר בקאסאן העיר, עיר גדולה לאלוקים, והיה מנכבדיה ומפני-קהלה, 'כלי קודש' - בעל תפילה, שו"ב ומורה הוראה. היה מקורב וחביב מאוד אצל אדמו"ר בית קאסאן ואיש סודם לכל עיניו שבקדושה. נלקח לבית עולמו בסערת החורבן הגדול באיחופה, ה"ד" בידי המשפחה נשתמרו רסיסי הוד – תיאורים מפי שרידי העיר והמשפחה, על דמותו הצולה, על סדר חייו שלל מעלותיו, לצד ביטויים מפעמיים עליו מצד אדמו"ר קאסאן. אני, כנכד-נכדו, גדלתי וספגתי לתיכי את הסיפורים והתיאורים הנ"ל, והתעוררה בי תחושת ההערצה והחיבור לדמותו.

בחורף אשתקד נערכה בעירי מגבית כלשהי אשר נטלת בה חלק, ושאלוני מנהלי המגבית האם ברצוני להקדיש תרומתי להנצחת אי-מי. חשבתי שאולי הגיע הזמן להנציח לעילוי נשמת סבי הנ"ל נבג"מ (שלא כדרך העולם שאדם זוכר את אבותיו ואבות אבותיו מן הדור האחרון לבד, ובשבילם מנסה לפעול בכל הזדמנות). אך מכיוון שלא זכרתי את שם אביו, עליתי לביתי, שם היה לי ספר שהוציא בן-דוד למשפחת פלברבאום, אשר בראשו הקדשות לכל אבות המשפחה, ובו בדקתי את שם הסבא זצ"ל. לתדהמתי הרבה, אני מגלה שם את הכיתוב הבא: "לזכרון עולם בהיכל ה' וכו' מוה"ר אברהם

מרדכי בן מוה"ר שמואל יהודה הי"ד, נעקד"ש ח' סיון תש"ד". ח' סיון - יום הניתוח ז"ל! הדבר הכה אותי בהלם וגרם לי להתרגשות רבה – לגלות בדיוק כאשר אני מתעורר לפעול לטובת נשמתו, שכל שנה ביום פטירתו אני עורך סיום מסכת בלא נודע ובהתקקשות תמורה. ובוודאי שמועיל לעילוי נשמתו, ולכל הפחות כשאר מצוות ומעשים טובים שמקיימים יוצאי חלציו. כמובן שמעתי גמרותי אומר שזכור אזכרם בשעת הסיים, שיועיל גם כן לטובת נשמתו.

ג.

אך בזה לא תם המעשה.

כאמור, גיליתי את דבר היות יום ח' סיון היאר-צייט של סבי זצ"ל בחודש טבת תשע"ט. לאחר כמחצית השנה, בחודש סיון, התנסתי לערוך את סיום המסכת בליל היאר-צייט בשטיבל המקומי, אך עד אז שכחתי שוב את שם אבי הסב בכונתי היה לבדוק זאת שוב בספר הנ"ל בשעות הצהריים בהן אני בביתי, אך הדבר נשכח מליבי. לכן אפוא בשעות הערב יצרתי קשר טלפוני עם קרוב משפחתי על מנת לברר את השם. ראשית התקשרתי לדודי שליט"א, הידוע כבעל זיכרון יוצא דופן, ולשם שינוי הוא לא זכר, אלא יעץ לי להתקשר לזכרתי תיח' לאיו"ש, לברר אצלה ובטח תשמח מאוד. כן עשיתי. הסבתא תיח' שמעה בשמחה גדולה כי אני מתעתד לערוך סיום מסכת לעילוי נשמת סבה, אך הוסיפה עוד לבקשני, מאחר שביום זה חל גם יום-השנה לאחותה – נכדתו, מרת חנה בת ר' משה-חיים פלברבאום ז"ל, אשר נפטרה בלא להשאיר זש"ק אחריה, ודאי תועיל הקדשת הסיים ויועיל הקדיש אף לעילוי נשמתה.

הפלא ופלא! אם לא הוצרכתי להתקשר אליה, היינו, אם הייתי זוכר לבדוק בספר את שם סבי, או אם הדוד שליט"א היה זוכר, לא הייתה מכרת הדודה ז"ל. ומי יודע אם לא התגלגל כל המעשה של הניתוח – הסיים – היארצייט – שכחת השם, רק בשביל לזכות לאותה נשמה גלמודה. וה' חפץ לזכות את ישראל בחייהם ובמותם.

ד.

אף עצם היות יום ח' סיון היאר-צייט של הסבא ר' אברהם מרדכי זצ"ל, אף הוא כרוך בסיפור של 'סיים' ביום ח' סיון! בימי האימים של מלחמת העולם השנייה, כאשר גם הונגריה כבר החלה ליכבש לפני חילות הגרמנים ימ"ש, ובעיר קאסאן נסגרו היהודים בגטו בהמתנה לאקציה הנוראית וביניהם סבי זצ"ל ה' יקום דמו, היה שם שוטר הונגרי בכיר אשר היה לו חוב הכרת-הטוב לסבי, בעקבות מעשה שהיה שפעל לו סבי ישועה אצל האדמו"ר קאסאן עבור בנו שהיה בסכנה גדולה. ונזכרת הטוב בו לסבי לעד, כן למר תתרחש האקציה. וסיפר עד-הראיה – אחד האוידים המוצלים – כי בשמוע סבי את זאת מאוד התחנן לאותו שוטר שידאג לדחות את האקציה במספר ימים. וב"ה חפץ ה' בידו הצליח. וכאן היה אותו העד תמה, מה ראה סבי להרויח מדחייה זו. אכן השלמת העניין התבררה מפי עד אחר שסיפר כי פגש את סבנו זצ"ל בגטו, ביום האחרון ממש, ובת שחוק על פניו. היה נראה כמנותק מן המתרחש. ושאלו, "ר' אברהם מרדכי, מה לך שמח כל-כך?" וענה לו הסבא זצ"ל בחדווה: "הן עתה סיימתי את הש"ס בפעם הרביעית בעיון!" – הנה כנראה לכך רצה כל כך לדחות את מועד האקציה. רצה להספיק להשלים את הש"ס.

יהיו הדברים להרבות כבוד שמים, ולעילוי נשמת הר' אברהם מרדכי ב"ר שמואל יהודה, ונכדתו חנה בת ר' משה חיים, תנצב"ה.

עד כאן כתב בעל המעשה. ולעצמי הרהרתי:

אולי, בזכות מסירות נפשו של הסבא לסיים את הש"ס בגאי צלמות - זכה שנכד שלו יסיים כל שנה מסכת ביום הסיים והיארצייט שלו – מבלי לדעת מכלל! (אספקלריא)